

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
2015-YL-034**

**TÜRKİYE’NİN DOĞU ASYA POLİTİKASINDA
GÜNEY KORE VE JAPONYA’NIN ÖNEMİ**

**HAZIRLAYAN
Hülya GÖREN**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Utku YAPICI**

AYDIN-2015

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Programı öğrencisi Hülya GÖREN tarafından hazırlanan Türkiye'nin Doğu Asya Politikasında Güney Kore Ve Japonya'nın Önemi başlıklı tez, 11.06.2015 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan :Yrd. Doç. Dr. Utku YAPICI	ADÜ
Üye :Yrd. Doç. Dr. Merve İrem YAPICI	ADÜ
Üye :Yrd. Doç. Dr. Atakan HATİPOĞLU	ADÜ

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim KurulununSayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ
Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2015

Hülya GÖREN

ÖZET

TÜRKİYE’NİN DOĞU ASYA POLİTİKASINDA JAPONYA VE GÜNEY KORE’NİN ÖNEMİ

Hülya GÖREN

Yüksek Lisan Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Utku YAPICI

2015, 177 sayfa

Türkiye’nin Doğu Asya’da stratejik öneme sahip olan Japonya ve Güney Kore ile dostluk temeline dayalı bir politika izlediği görülmektedir. 1887 yılında Prens Komatsu’nun Osmanlı Devleti’ne yaptığı ziyaret ile başladığı kabul edilen Türk-Japon ilişkileri, 1891 yılında bu ziyarete karşılık olarak gönderilen Ertuğrul Fırkateyni’nin Japonya dönüşünde batması ile farklı bir boyut kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin Japonya’ya savaş ilan etmesi iki ülke arasındaki ilişkileri yalnızca geçici olarak kesintiye uğratmıştır. Günümüzde siyasi alanda herhangi bir sorunu olmayan Türkiye ve Japonya ticari alanda ortak yatırım ve ithalat-ihracata, kültürel alanda da Ertuğrul Fırkateyni kazası dolayısıyla düzenlenen faaliyetlere yönelmiş bulunmaktadır. Türkiye ve Güney Kore ilişkilerini belirleyen temel faktör olan 1950 Kore Savaşı ise Türkiye’nin Birleşmiş Milletler safında Güney Kore’ye asker göndermesi ve sonrasında NATO’ya üye olması açısından özel bir yere sahiptir. Kore Savaşı sayesinde Türkiye, Doğu Asya ülkelerini yakından tanıma fırsatı bulmuş ve Güney Kore ile ilişkilerinin günümüze dek dostluk içerisinde sürdürülmesini sağlamıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Doğu Asya, Japonya, Güney Kore, Kore Savaşı, Ertuğrul Fırkateyni

ABSTRACT

IMPORTANCE OF JAPAN AND SOUTH KOREA IN TURKEY'S EAST ASIAN POLICY

Hülya GÖREN

M.sc. Thesis, at International Relations

Supervisor: Ass. Prof. Dr. Utku YAPICI

It has seen that Turkey has followed a policy based on friendship with Japan and South Korea which have the strategic importance in East Asia. Turkish-Japanese relations that have been accepted that began with Prince Komatsu had visited to the Ottoman Empire in 1887, it has attained a different aspect with Ertuğrul frigate which had been sent in the response to this visit and sunk in the return of Japan. That Turkey had declared war on Japan in the Second World War, it only suspended temporarily the relations between both countries. At the present time, Turkey and Japan which have not any problems in the political field, they have headed for co-investment and import-export in the commercial field, the activities that organized due to the Ertuğrul Frigate crash in the cultural field. As for 1950 the Korean War which is the determinative main factor in Turkey and South Korea relations it has a specific status for Turkey with regard to sent troops to South Korea on the side of UN and after being a member of NATO. Thanks to the Korean War, Turkey has found an opportunity to get closely acquainted with East Asian countries and has ensured that its relations with South Korea have maintained within friendship until the present day.

KEYWORDS: East Asian, Japan, South Korea, Korean War, Ertuğrul Frigate

ÖNSÖZ

Asya kıtasına duyduğum ilginin bilimsel alandaki çalışmalarına yansımış olmasından memnuniyet duymaktayım. Türkiye’de yapılan Doğu Asya çalışmaları literatürüne katkı sağlamak amacıyla yaptığım ve akademik kariyerime yön verecek ilk adım olan bu tezin, bölgeye ilgisi olan araştırmacılara ışık tutmasını dilerim.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük rol oynayan, konu seçiminden imla hatalarına kadar her konuda katkısını ve desteğini esirgemeyen, gerek akademik çalışmaları ile gerekse de kişiliği ile örnek alacağım saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Utku YAPICI’ya gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca ülkeme ve insanlığa bulunacağım katkı konusunda bana her daim inanan ve eğitimim boyunca üzerimde emeği geçen tüm hocalarıma çok teşekkür ederim.

Hülya GÖREN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	iix
ÖNSÖZ	xi
SİMGELER DİZİNİ.....	xvii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xix
EKLER DİZİNİ.....	xxi
GİRİŞ.....	1
1. TÜRKİYE’NİN DOĞU ASYA POLİTİKASI’NIN TARİHSEL ARKAPLANI	5
1.1. Türklerle Japonların Tarihte İlk Karşılaşmaları	5
1.2. Osmanlı İmparatorluğu’nun Japonya İle İlişkileri	7
1.2.1. Japonya’da Türkiye İmajının Şekillenmesi: Japonya Batı Aracılığıyla Osmanlı’yı Tanıyor	7
1.2.2. Japonya’nın Batı’ya Açılması ve Osmanlı İmparatorluğu	9
1.2.3. İlişkilerin Gelişim Süreci ve İlk Resmi Temaslar	10
1.2.4. Prens Komatsu Akihito’nun İstanbul Ziyareti.....	17
1.2.5. Ertuğrul Fırkateyni Kazası: Faciadan Doğan Dostluk.....	18
1.2.6. İstanbul’da Bir Japon Tüccar: Torajiro Yamada.....	24
1.2.7. Ticaret Anlaşması Sorunu ve Kültürel İzlenimler.....	26
1.2.8. Rus-Japon Savaşı’nın Osmanlı Devleti’ndeki Etkileri.....	28
1.2.9. Japonya’da İslam ve II. Abdülhamid’in Panislamizm Politikası	32
1.3. Kore Yarımadası’nda Türk Ve İslam Kültürü.....	37
1.4. Osmanlı Arşivinde Kore İle İlgili Belgeler	45

2. TÜRKİYE’NİN SİYASİ VE ASKERİ AÇIDAN DOĞU ASYA POLİTİKASI.....	48
2.1. Türk-Japon Diplomatik İlişkilerinin Kurulması	48
2.1.1. İkinci Dünya Savaşı: Türk-Japon İlişkilerinin Kesintiye Uğraması.....	50
2.1.2. Savaş Sonrası İlişkilerin Yeniden Kurulması.....	52
2.2. Kore Savaşı.....	54
2.2.1. Savaş Öncesi Kore Basınında Türkiye Cumhuriyeti’nin Tanınması.....	55
2.2.2. Kore’nin Bölünmesi Ve Türkiye’nin Kore Cumhuriyeti’ni Resmen Tanınması.....	57
2.2.3. Savaş’ın Başlaması Ve Türkiye’nin Savaşa Katılması.....	59
2.2.4. Türk Askerlerinin Savaştaki Rolü	63
2.2.5. Türk-İslam Kültürünün Güney Kore’de Yeniden Tanıtılması	70
2.3. Türkiye-Güney Kore Diplomatik İlişkilerinin Kurulması	72
2.4. Kore Savaşı’nın Türk-Japon İlişkileri Açısından Önemi	74
2.5. Uluslararası Politikada Türkiye Ve Japonya’nın Birbirlerine Karşı Sergilediği Tavrı.....	75
2.5.1. Japonların Tahran’dan Tahliyesi	76
2.6. Uluslararası Alanda Türkiye Ve Güney Kore’nin Ortak Politik Tavrı.....	78
2.6.1. Askeri Alanda Yapılan Anlaşmalar	81
3. TÜRKİYE’NİN EKONOMİK VE KÜLTÜREL AÇIDAN DOĞU ASYA POLİTİKASI.....	83
3.1. Türk-Japon Ticari Ve Kültürel İlişkileri.....	83
3.1.1. Boğaziçi Köprüsü İhalesi	86
3.1.2. Ticari İşbirliği Çabaları	87
3.1.3. Türkiye, Japonya Kalkınma Modelini Uyguluyor.....	90
3.1.4. Fatih Sultan Mehmet Köprüsü Projesi.....	93
3.1.5. Türk-Japon İş Konseyi	94

3.1.6. 1990 Körfez Ve 1994 Ekonomik Krizleri	97
3.1.7. Marmaray Projesi Ve Sinop Nükleer Santrali Projesi.....	99
3.1.8. Türksat Uyduları	101
3.1.9. İzmit Körfez Köprüsü Projesi	102
3.1.10. Türk-Japon Ticari İlişkilerinde Dış Ticaret Açığı Sorunu	102
3.1.11. Kültürel İlişkilerde Atılan Adımlar	104
3.1.12. 1999 Marmara, 2011 Tohoku ve Van Depremleri	111
3.2. Türkiye-Güney Kore Ticari ve Kültürel İlişkileri	113
3.2.1. Güney Kore Kalkınması Ve Türkiye.....	114
3.2.2. Ticari İlişkilerin Başlaması	117
3.2.3. Türkiye Ve Güney Kore Karma Komite Toplantıları	118
3.2.4. Ticari, Bilimsel Ve Teknik Alanda Yapılan Anlaşmalar	121
3.2.5. Türk-Kore İş Konseyi.....	123
3.2.6. Türkiye'deki Güney Kore Yatırımları.....	124
3.2.7. Serbest Ticaret Bölgesi.....	128
3.2.8. Kültürel İlişkilerin Gelişmesi	130
3.2.9. Türkiye Ve Güney Kore'de Eğitim İle İlgili Çalışmalar	133
3.2.10. Kore Savaşı Dolayısıyla Türk-Kore Kültürel İlişkileri	134
3.2.11. 1988 Seul Olimpiyatları ve 2002 Dünya Kupası.....	136
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	138
KAYNAKLAR	141
EKLER.....	171
ÖZGEÇMİŞ	177

SİMGELER DİZİNİ

AA	: Anadolu Ajansı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKUT	: Arama Kurtarma Derneği
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
BM	: Birleşmiş Milletler
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DLH	: Demiryollar Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GAMB	: Göncer Ayalp Mühendislik ve Müşavirlik Bürosu
IHI	: Ishikawajma Harima Heavy Industries Corporation
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ISO	: Uluslararası Standartlar Teşkilatı
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsanı Yardım Vakfı
JBIC	: Japon Uluslararası İşbirliği Bankası
KBS	: Güney Kore Yayın Sistemi
KCC	: Kumkang Kore Kimyasal Şirketi
KEPCO	: Güney Kore Elektrik Enerjisi Şirketi
KIST	: Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü
KORSAVAŞ	: Kore'de Savaşanlar Derneği
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KOTRA	: Kore Ticaret Merkezi

KT&G	: Kore Tütün ve Ginseng Şirketi
LG	: Lucky-Goldstar Şirketi
MBC	: Güney Kore Devlet Televizyonu
MELCO	: Mitsubishi Elektrik Şirketi
NHK	: Nippon Hoso Kyokai
NTV	: Nergis Televizyonu
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
STFA	: Sezai Türkeş-Fevzi Akkaya Grubu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
THY	: Türk Hava Yolları
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1. Osmanlı Devleti'nin Japonya ile Ticareti	84
Çizelge 3.2. İkinci Dünya Savaşı'na Kadar Türkiye'nin Japonya ile Ticareti	85
Çizelge 3.3. 1970-1980 Arası Türkiye'nin Japonya ile Ticareti	88
Çizelge 3.4. Turgut Özal Dönemi Türkiye'nin Japonya ile Ticareti	96
Çizelge 3.5. Körfez Krizi Sonrası Türkiye'nin Japonya ile İthalat-İhracat Değerleri	98
Çizelge 3.6. 21. Yüzyılda Türkiye'nin Japonya ile Ticareti	103
Çizelge 3.7. Kore Savaşı Sonrası Türkiye'nin Güney Kore ile Ticaret.....	117
Çizelge 3.8. Türkiye'nin Güney Kore ile Ticareti.....	121
Çizelge 3.9. Türk-Kore İş Konseyi'nin Türkiye'nin Güney Kore ile Dış Ticaretine Etkisi.....	124
Çizelge 3.10. Türkiye-Güney Kore İşbirliğinin Ticarete Etkisi.....	127
Çizelge 3.11. 2006-2014 Arası Türkiye'nin Güney Kore ile Ticareti.....	129

EKLER DİZİNİ

Ek 1.1. Kaşgarlı Mahmud'un Çizdiği Japon Haritası.....	173
Ek 1.2. Kosetsu Sanat Müzesi'nde Sergilenen "İnebahtı Savaşı Resmi" Adlı Tablo.....	174
Ek 1.3. Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya Yolculuğu Sırasında Kullandığı Rota.....	175
Ek 2.1. Kore Savaşı Sırasında Türk Tugayı'nın Bulunduğu Konumlar.....	176
Ek 2.2. Kore Yarımadası.....	177
Ek 2.3. Kore Yarımadası'nı Güney ve Kuzey Olarak Ayıran 38. Paralel...	178

GİRİŞ

Asya'nın en batısında bulunan Türkiye ile kıtanın en doğusunda bulunan Güney Kore ve Japonya'nın tarihten günümüze dek geliştirdiği ve ikili ilişkileri şekillendiren dostluk çalışmamızın temel noktasını oluşturmaktadır. Siyasi, askeri, ticari, sosyal ve kültürel alanları kapsayan bu dostluğun hangi şartlar altında başladığı, zamanla nasıl pekiştirildiği ve ilişkilere ne derecede yansıdığı konusu tezde tüm boyutlarıyla ele alınarak incelenecektir.

Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türkler ile Asya kıtasının iki köklü medeniyetine sahip olan Kore ve Japon milletleri arasında uzun bir süre boyunca doğrudan temas geçilememiştir. Göktürk Devleti döneminde Bükli Çöl halkı olarak bilinen Kore halkı, Moğol, Çin ve Japon işgalleri ile dışa kapalı bir siyaset izlemek zorunda kalmıştır. Japonya'nın Moğol işgallerine karşı daha dayanıklı olması ancak iç siyasi sebeplerden dolayı izolasyonist bir dış politika izlemesi de Türkler ile doğrudan temasını engelleyen faktörlerden olmuştur. Anadolu Yarımadası'nda ise Selçuklu Devleti, Osmanlı İmparatorluğu ve sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türklerin dış politikadaki önceliği her zaman komşu ülkeler ve dolayısıyla Batı olmuştur. Gerek coğrafi uzaklıktan gerekse de iç siyasi sebeplerden dolayı Japonya ve Kore'nin Batılı ülkeler ve Osmanlı İmparatorluğu ile ilişki kurması ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşmiştir.

1867 yılında yapılan Paris Dünya Fuarı, Osmanlı Türkleri ve Japonların ilk defa karşılaştığı ve birbiri hakkında bıraktığı algı açısından oldukça önemlidir. Nitekim 1868 Meiji döneminin başlaması ile Batı'ya doğru açılan Japonya ve Osmanlı Devleti doğrudan temas geçmiştir. Bu ilk temasların siyasi ve ticari gibi birtakım sebepleri bulunmaktadır. Bu dönem Rusya dış politikada uyguladığı "Geleneksel Güneye İnme Politikası" sonucunda hem Japonya hem de Osmanlı Devleti açısından tehdit olarak algılanmış ve iki milleti yakınlaştıran en temel siyasi aktör olmuştur. Bu yakınlaşmaya verilecek en güzel örnek ise 1904-1905 Rus-Japon savaşı sırasında yaşanmıştır. Dönemin uluslararası ilişkilerinde beyaz olmayan bir milletin beyaz bir milleti yenmesi diğer halklara cesaret vermiştir. Savaş,

Türkler açısından 1877-1878 yılları arasında yaşanan Osmanlı-Rus Savaşı'nın intikamı olarak algılanmış, Rusya'nın "yenilmezliği" düşüncesini değiştirmiş ve halk nezdinde Japonların algısını olumlu yönde etkileyerek Japonlara bir sempati duyulmasını sağlamıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde Japon modernleşmesinin örnek olarak alınması fikrini ilk defa gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda Güney Koreli Profesör Hee-Soo Lee'nin Sultan Abdülhamid'in "Siyasi Hatıratım" adlı eserinden aktardığı ifadeye göre;

"Gene büyük devletler sebebiyle halkımızı ilerletmeye imkân bulamadık. Bütün bunlar bizim zayıf kalmamızın sebebi oldu. Bize de hiç olmazsa on senelik bir süre tanınırsa Japonların o kadar methedilen terakkilerini, biz de yapabirdik. Onlar Avrupa'nın pençelerinden uzak olduklarından bize nazaran bahtiyardırlar ve emniyet içinde yaşamaktalar" (Lee, 1988: 220).

Ticari açıdan bakıldığında ise 1868 yılından itibaren Japonya'nın kalkınma süreci başlamış ve Osmanlı Devleti ile "imtiyaz" niteliğinde olan anlaşma imzalanmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nin söz konusu anlaşmaları imzalamayı reddetmesi ile dış politika alanında resmi olmayan bir sürece girilmiştir. Siyasi ve ticari faktörlerin yanı sıra Sultan II. Abdülhamid'in Japonya'ya olan özel ilgisi de ikili ilişkilerin yalnızca çıkar ilişkisine dayalı başlamadığını göstermektedir. Sultan Abdülhamid'in 1889 yılında Japonya'ya gönderdiği Ertuğrul Fırkateyni'nin dönüş yolunda batması ikili ilişkileri belirlemede duygusal bir bağın oluşmasını sağlamıştır. Üstelik Ertuğrul Fırkateyni, henüz resmi diplomatik ilişki kurulmayan bir ülkeye gönderilmesi ve Abdülhamid'in Panislamizm politikası açısından da ayrıca öneme sahiptir.

Ertuğrul Fırkateyni kazası sonrası oluşan dostluğun Japon tüccar Torajiro Yamada tarafından aktif bir şekilde ticari ve kültürel faaliyetlere yönelmesi iki devletin gelecekteki ilişkilerini pekiştiren en önemli adım olmuştur. Bu bağlamda henüz diplomatik ilişkiler kurulmadan böylesi dostluk ilişkilerinin kurulması ikili ilişkilerimize büyük bir güç sağlamıştır.

1945 yılına dek oldukça nadir ve yalnızca ticaret üzerinden gelişen ilişkiler 23 Şubat 1945 yılında Türkiye'nin Japonya'ya savaş ilan etmesi ile

kırılğan bir döneme girilmiştir. Hiçbir fiili askeri bir olayın yaşanmadığı bu savaş ilanı kısa süreli hayal kırıklığı yaratmıştır. Fakat Türkiye'nin savaş ilanı etmesindeki sebebin Japonya tarafından anlayışla karşılandığını söyleyebiliriz. Nitekim 1951 San Francisco Barış Anlaşması'nın imzalanması sonrası ilişkileri düzeltmek için ilk adımı atanın Japonya olduğunu görmekteyiz.

İkinci Dünya Savaşı sonrası ikinci kalkınma dönemine giren Japonya'nın “mucize” olarak adlandırılan hızlı kalkınması, dünyanın ekonomik ve teknolojik alanda ileri gelen ülkelerinden biri haline gelmesi ve bunu Batılı ülkelerden daha farklı bir şekilde yapan bir Asya ülkesi olması 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'ye örnek kalkınma modeli olarak gösterilmiştir. O dönem bürokratik destek bulan “Japon Modeli”nin Türkiye'ye uygulanabilirliği konusunda birçok tartışma yaşanmıştır. Batı'nın ekonomik ve teknolojik bilgisini kendince uyarlayan Japonya, gelenek göreneklerinden taviz vermeyerek Japon kültürünü korumuştur¹. Fakat Türkiye'nin Batılılaşma sürecinde Japon kalkınma modelinin yeteri kadar katkı sağlayamamasının sebepleri çalışmamızda karşılaştırılmalı olarak açıklanacaktır.

Uluslararası alanda ortak siyasi tavır takınan Türkiye ve Japonya'nın dostluğu 1985 İran-İrak Savaşı sırasında Tahran'da mahsur kalan Japon vatandaşlarının Türkiye tarafından kurtarılması ile bir kez daha gösterilmiştir. Her iki toplumda pek bilinmeyen bu “siyasi jest” kurtarılan Japon vatandaşları tarafından kahramanlık örneği olarak anılmış ve bunun Ertuğrul Fırkateyni kazasına karşılık minnet duygusu ile yapıldığını düşündürmüştür.

Çalışmamızın diğer inceleme alanı olan Güney Kore'nin Türkiye'nin dış politikası açısından değerlendirilmesi ise Türk-Japon dostluğunda olduğu gibi tarihsel bir dostluk bağından ibarettir. Aynı kökenden geldiklerine inanılan Türkler ve Güney Korelilerin 1950 Kore Savaşı'nda kader birliği yapması iki milletin birbirlerine duygusal açıdan yaklaşmasını sağlamıştır. Birleşmiş Milletler safında Güney Kore'ye gönderilen Türk askerlerinin

¹ 1976 yılında yayımladığı *Asya Mektupları* adlı kitabında Japonya'ya yaptığı ziyaretten bahseden tarihçi ve sosyolog Niyazi Berkes, Japon kalkınması konusunda gözlemlerde bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Niyazi Berkes, *Asya Mektupları: Gezi, İzlenim, Eleştiri*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, s. 250-293.

savaşın gidişatında oynadığı rol, Türkler açısından yabancı devletlerin takdirini Güney Kore halkının da minnettarlığını kazandırmıştır.

Kore Savaşı sırasında Kore insanını ve kültürünü daha yakından tanıma fırsatı bulan Türkiye, aynı zamanda Japonya'yı, insanını ve kültürünü de yakından gözlemlenmiştir. Türkiye-Güney Kore ilişkilerinin başlangıcı kabul edilen Kore Savaşı her açıdan oldukça önemli bir olaydır. Nitekim Türkiye, BM safında asker göndererek Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) üye olmuş ve uluslararası alandaki etkinliğini artırmıştır. Savaş sayesinde Türkiye'nin Doğu Asya'daki en önemli ikinci ticari ortağı haline gelen Güney Kore savaş sonrası başlattığı kalkınma modeli ile Türkiye'ye örnek olmuş ve bu konuda bilgi alışverişi yapılmıştır. Ticari alanda atılan en önemli adım ise 2010 yılında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması olmuştur. Türkiye'nin Doğu Asya'da ilk serbest bölgesi olan bu anlaşma ile iki ülkenin gümrük vergilerini kaldırarak ticareti artırması amaçlanmıştır.

Türkiye'de ve Japonya'da Türk-Japon ilişkileri üzerine yapılan çalışmaların genellikle Ertuğrul Fırkateyni, Rus-Japon Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Japon Modeli gibi dönemsel ve popüler konuları içermesi, ikili ilişkilerin tüm yönleriyle bilinmesini engellemektedir. Türkiye'nin Japonya ve Güney Kore ile ilişkilerini başlangıcından itibaren gelişen çıkar ve dostluk çerçevesinde incelenmesi yapacağımız çalışmanın esas amacını oluşturmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak tarihsel bir analiz yapılarak ilişkilerin hangi şartlar altında başladığı incelenecektir. İkinci ve üçüncü bölümde ise günümüze dek süregelen ilişkilerin siyasi, askeri, ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel alandaki gelişimi ele alınacaktır. Türkiye'nin Doğu Asya Politikasında Güney Kore ve Japonya'nın önemi başlığını verdiğimiz bu çalışmanın ilişkilere yeni bir bakış açısı kazandıracağını ummaktayız.

1. TÜRKİYE’NİN DOĞU ASYA POLİTİKASI’NIN TARİHSEL ARKAPLANI

Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti’nin dış politikasında Doğu Asya ülkelerinin Batılı ülkeler kadar dikkate değer bir öneme sahip olmadığı düşünülmektedir. Coğrafi uzaklığın ve kültürel farklılığın belirleyici rol oynadığı bu düşüncenin aksini ispatlamak amacıyla yapacağımız çalışmaya ilk olarak tarihsel çerçevede bir değerlendirme yapılacaktır. Türklerin Japon ve Kore milletleri ile ilişki kurmasının nasıl başladığı ve hangi şartlar şekillendiği konusuna bu bölümde detaylı bir şekilde değinilecektir.

1.1. Türklerle Japonların Tarihte İlk Karşılaşmaları

Moğol İmparatoru Cengiz Han’ın oğlu Kubilay, 1260 yılında hakan olduktan sonra devlet merkezini Hanbalık’a (bugünkü Pekin) taşımıştır. Kısa zaman sonra da Kore’yi hâkimiyeti altına alarak Japonya’ya yaklaşmıştır. 1281 yılında Japonya’ya giden Moğol donanması, efsaneye göre Japon kıyılarında *Kami* (Tanrı) tarafından gönderilen bir tayfun tarafından paramparça olmuştur². İçinde Türklerin de olduğu ordusu ile Japonya’ya birçok kez sefer düzenleyen Kubilay Han, bu seferlerin hiçbirinde başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Japonya ile iletişim kurma yolunu tercih eden Kubilay Han, adaya elçi göndermeye karar vermiştir. Fakat gönderilen elçilerin Japon denizciler tarafından öldürülmesi ile saray vezirleri, Han’ın bu ülke ile savaşmasına engel olmuşlardır (Berkes, 1976: 267; Çandarlıoğlu, 1981: 200-214). Daha sonra Kubilay Han, Japonların Budist olmalarından dolayı dini yolla iletişime geçmeye çalışmıştır. Fakat bu planında da başarılı olamamıştır. Kubilay’ın ölümüyle yerine geçen oğlu Timur ise, Japonya ile savaşma düşüncesine, “Şimdi zamanı değildir, ben bu işi düşünceğim” diyerek karşı çıkmıştır (Eberhard, 1986: 99).

İtalyan gezgin Marco Polo (1254-1324), 1260 yılında başladığı doğu seferinin ilk durağı olarak Buhara’ya varmıştır. Buhara’da zamanın savaşlarından ve şartlarından dolayı üç yıl yaşamak zorunda kalan Polo, Hülagü Han tarafından elçi seçilerek Kubilay Han’ın ülkesine gönderilmiştir.

² Japonların ünlü *Kamikaze* sözcüğü bu dönemden kalmaz ve Tanrısal Fırtına anlamına gelir.

Kubilay Han'ın ülkesinde yedi ay kalarak, Han'ın Papa IV. Clement'a yazdığı mesajı iletmek için İtalya'ya dönmüştür. Fakat bu dönüş uzun süreli olmamıştır. Çin'e seyahat etmeye karar veren Marco Polo, Türkiye, Ermenistan, İran ve Afganistan toprakları üzerinden 1275 yılında Kubilay'ın hâkimiyeti altındaki Çin'e ulaşmıştır. İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde diplomatik görevlerde bulunarak Kubilay Han'a on yedi sene hizmet etmiştir. Görevde bulunduğu bölgelerde tarihi, coğrafi ve etnografik alanlarda incelemeler yapmıştır. 1292 yılında Kubilay'ın torunu Prenses Cocacin'i İran Şahı'na götürecektir heyette yer alarak İtalya'ya dönme fırsatını yakalamıştır (Grossvogel, 2006: 542-543). Böylelikle Avrupa'ya Doğu ve Asya ile ilgili ilk bilgiler Marco Polo aracılığıyla ulaşmıştır. "II Millione" adlı eserinde *Uzak Zıpaŋgu* adını verdiği Japonya'dan da bahsetmiştir. Fakat bu bilgiler Marco Polo'nun gözlemlerinden ziyade bölge ile ilgili duyularına dayanmaktadır. Çünkü Polo'nun ziyareti sırasında Japonya Kubilay Han'ın hâkimiyeti altında değildir (Şahin, 2001: 1-2). Daha sonra Moğol imparatorluğunun parçalanması ile batı-doğu ilişkileri tekrar kesilmiştir (Eberhard, 1986: 130).

İlk Japon haritası XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud tarafından çizilmiştir. Bu harita, kroki şeklindedir ve birçok yanlış barındırmaktadır. Divanü Lügati't-Türk'te yer alan harita, Japonya'nın gösterildiği ilk dünya haritasıdır³. Japonya'yı haritanın doğusunda bir ada olarak gösteren ve adına *Çaparka* diyen Kaşgarlı Mahmud, ülkenin uzak olduğunu, arada dağlar ve denizlerin bulunduğunu ve bu sebeple dillerinin öğrenilemediğini vurgulamıştır (Atalay, 1992: 29). Kaşgarlı Mahmud'un yanı sıra, Katip Çelebi⁴ ve Şemseddin Sami de eserlerinde Japonya ile ilgili bilgilere yer vermiştir. Bunlardan Şemseddin Sami, *Kamus-ul Alam* adlı eserinde Japonya'yı, *Çaponya veya Çapon*, Asya kıtasının en doğusunda ve Çin Denizi'nin karşısında yer alan birçok adadan oluşan bir ada devleti olarak tanımlamaktadır (Şahin, 2001: 2-3).

³ Bu harita ekte gösterilmektedir. Bkz. Ek 1.1.

⁴ Japonya, Katip Çelebi'nin Cihannüma adlı coğrafi araştırmaları kapsayan eserinde *Cezire-i Yaponya* (Japonya Adası) olarak geçmektedir. Haritada doğunun en uç noktasında yer almaktadır. Enlem ve boylam çizgileri olmayan haritada Japonya'nın bütün şehirleri ve dağlar, denizler ile büyük göller gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,12572/katip-celebinin-cografya-calismalari-ve-cihannuma.html> (Erişim Tarihi, 27 Eylül 2014).

1.2. Osmanlı İmparatorluğu'nun Japonya İle İlişkileri

1.2.1. Japonya'da Türkiye İmajının Şekillenmesi: Japonya Batı Aracılığıyla Osmanlı'yı Tanıyor

Edo⁵ Dönemi ya da *Tokugawa Şogunluğu* olarak adlandırılan ve 1603-1868 yıllarını kapsayan dönem, Japon tarihi açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde İmparatorluk göstermelik bir figür olarak kalmış ve yönetimde Şogunlar⁶ önemli rol oynamıştır. Tokugawa klanının ülke yönetimine hâkim olması ile Japonya, askeri güçle yönetilmiştir (Eberhard, 1986: 157).

Bu dönemde ülkeye giriş yapan ilk Avrupalıların Hıristiyanlığı yaymak amacıyla yaptıkları misyonerlik faaliyetleri, hem Budist halkın hem de yöneticilerin tepkisini çekmiştir. Çünkü Avrupa'dan gelen fikirler halkın düzenini bozmuştur. Tokugawa Ieyasu, 1603 yılından itibaren ülkeyi dış faaliyetlere açmış fakat dış dünyayı kendi ülkesine kapatmıştır. Portekizli, İngiliz, İspanyol ve Hollandalı tüccarların ticari amaçlı Japonya seyahatlerine kuşkuyla bakan Tokugawa Ieyasu ve Hidetada, Hıristiyanlar hakkında bilgi edinmek amacıyla Avrupa'ya elçiler göndermiştir. Bu elçilerin Avrupa gezileri Otuz Yıl Savaşları'na denk gelmiştir. Katoliklerin ve Protestanların birbirlerine yaptıkları zulme şahit olan elçiler, Avrupa Kıtası'nın uygarlığın ötesinde bir çatışma alanı olduğunu gözlemlemişlerdir. Bunu öğrenen Ieyasu ve Hidetada, Hıristiyanlığı bütün felaketlerin esas sebebi olarak saymış ve Avrupalıları da barbar olarak tanımlamaya başlamışlardır (Berkes, 1976: 278; Eberhard, 1986: 157).

Dış siyasette uygulanan izolasyonist politika ile Japonya 1868 yılına kadar uluslararası siyasetten uzak kalmıştır. Fakat Japonya, Avrupa ülkelerine gönderdiği elçiler aracılığıyla bilim, teknoloji ve coğrafya gibi konularda bilgi sahibi olmayı da ihmal etmemiştir. Tokugawa Şogunları her yıl ticari amaçlı Japonya'ya gelen Hollandalı ticaret gemileri kaptanlarını Şogun'a rapor sunmaya mecbur bırakmıştır. Bu raporlar dünyada olan biten olayları içermektedir. Raporların önemli bir bölümünü de Osmanlı Devleti ile Batılı

⁵ Bugünkü Tokyo'nun eski adıdır.

⁶ General ya da Amiral rütbesine denk gelen bir askeri unvandır.

devletler arasında gerçekleşen savaş ve barış ilişkileri oluşturmaktadır (Esenbel, 2002: 264).

Japonya'nın Kobe Şehri Kosetsu Sanat Müzesi'nde yer alan "İnebahtı Savaşı Resmi" adlı tablo⁷, Japonların Osmanlı Devleti hakkındaki ilk algısı olduğu izlenimini vermektedir. Bu tablonun Portekizli tüccarlar tarafından 16. yüzyılın sonlarında getirildiği düşünülmektedir. 1571 yılında yapılan İnebahtı Deniz Savaşı'nı anlatan resimde, Osmanlı Devleti'nin Hıristiyan olan Batı'yı tehdit eden düşmanı tavırlarının vurgulanması dikkat çekmektedir (Erdemir, 2009: 190).

1695 yılında Nishikawa Joken adında bir yazar, *Kai Tsushoko* başlıklı kitabında Türkler hakkında bilgi vermiştir. Ülke isminin *Turkein* olduğunu ve insanların Hollandalılara benzediğini belirtmiştir (Erkin, 2004: 54-55).

Edo döneminin sonuna kadar Japonya, her ne kadar uluslararası ilişkilerde izolasyonist bir dış politika sergilese de, Osmanlı Devleti'nin de dâhil olduğu Batı Asya ülkeleri ile iletişim kurmaya çalışmıştır. Japon yönetici eliti, Japonya'yı ziyaret eden Avrupalılar ve kitaplar aracılığıyla Türk ekonomisi, sosyal hayatı ve politik ilişkileri hakkında bilgi edinmiştir. 1715 yılında Japonya'yı ziyaret eden İtalyan misyoner Giovanni Battista Siddotti'nin coğrafi bilgilerine dayanan ve Konfüçyüsçü ünlü bilgin Hakuseki Arai'nin kaleme aldığı bir kitap yayımlanmıştır. *Seiyokibun* (Memorandum of the Western Civilisation) adındaki kitap, o dönemde Osmanlı Devleti'nin Avrupa için nasıl bir tehdit olduğunu açıklamaktadır (Nagaba, 1997: 1). Arai bu eserinde Osmanlı Devleti ve Türklerle ilgili Siddotti'nin düşüncelerini şu sözlerle belirtmiştir:

“Toruka, İtalyanca'da Toruko denip, başka ülkelerde Turko deniliyor. Kan (Çin) yazısı ile ne şekilde yazılması gerektiğini henüz anlayabilmiş değiliz. Bu ülke, Afrika, Avrupa ve Asya bölgelerinde toprak sahibi olup, ülke başkenti eski Kousutanchii'dir... Adetleri Tartaria yani Kittan ülkesininki yakın olup, cesur oldukları için düşman olmamak gerekir. Asker

⁷ Bu tablonun örneği ekte gösterilmektedir. Bkz. Ek 1.2.

ve at sayıları çoktur. Bir günde 200 binini bir araya getirirler. Gün geçtikçe halkı sayılamayacak kadar çoğalmıştır. Avrupa bölgeleri, bunların tehdidine karşı, tüm ülkelerin gücünü birleştirerek karşı koymak için hazırlanmaktadırlar...” (Erkin, 2004: 61).

Görüldüğü gibi Japonya, Osmanlı Devleti ve Osmanlı Türkleri hakkındaki ilk bilgileri Batı aracılığıyla edinmiştir. Fakat Meiji Dönemi ile birlikte Japon devlet adamları ve gezginler Osmanlı Devleti ile bizzat ilgilenmeye başlamıştır.

1.2.2. Japonya'nın Batı'ya Açılması ve Osmanlı İmparatorluğu

1868 yılında Japonya'da Meiji Restorasyonu olarak adlandırılan modernleşme süreci başlamıştır. Meiji Ishin olarak anılan Prens Mutsuhito'nun tahta çıkmasıyla başlayan “yenilenme” döneminde ülkenin, Batı'ya örnek olarak modernleştirilmesine ve batılılaştırılmasına karar verilmiştir. Japonya'nın bu kararı alarak izolasyonist politikadan vazgeçmesinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere ve Rusya gibi büyük devletlerin zorlaması etkili olmuştur (Büyükbaş, 2013: 45). 1853'te Tokyo Körfezi'ne gönderilen ABD'li Amiral Perry, beraberinde getirdiği savaş gemileriyle Japonya için bir tehdit hissi yaratmıştır. Bunun üzerine ABD'nin ısrarcı baskıları sonrası 1854'te bu ülkeyle bir dostluk ve ticaret anlaşması imzalanmıştır. Daha sonra 1854-1856 yılları arasında Hollanda, İngiltere ve Rusya ile de dostluk ve ticaret anlaşmaları imzalayan Japonya, dış dünyaya kapılarını açmış ve 1912 yılına kadar sürecek olan yenilenme sürecinin ilk adımını atmıştır (Eberhard, 1986: 201).

Japonya'da Meiji Dönemi ile başlayan dış politikadaki açılma, bölgede güç dengelerinin değişmesine de neden olmuştur. Rusya, Çin-Japon Savaşı'nın Japonya lehine bitmesiyle, Almanya ve Fransa ile ittifak kurarak Doğu Asya'da Japon ilerleyişini durdurmak istemiştir. Rusya'nın bu tehditkâr politikalarına karşı Japonya da Asya'nın önemli güçlerinden Osmanlı Devleti ile işbirliğine girerek Batı'da önemli bir müttefik edinmeyi amaçlamıştır (Lee, 1988: 207). Osmanlı Devleti ise Japonya'nın bu amacına ortak bir politikasebebi bularak olumlu cevap vermiştir. Nitekim 19. yüzyılın sonlarında

her iki devlet de iki sorunla karşı karşıya kalmaktaydı. Bunlar, Rusya'nın geleneksel güneye inme politikası ve Batılı devletler tarafından imzalanmaya zorlanan eşit olmayan kapitülasyon anlaşmalarıdır (Erdemir, 2011: 220).

19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti, imparatorluk olmanın dezavantajı olan çeşitli etnik ve dinsel parçalanma eğilimleri ile mücadele etmekteydi. Milliyetçilik ve ulusal birlik gibi fikirler özellikle Doğu Avrupa'da yayılarak Osmanlı'nın parçalanmasına zemin hazırlamıştır. Milliyetçilik akımının etkisiyle birçok ulus bağımsızlığını kazanarak Osmanlı'dan ayrılmıştır. Ayrıca birçok Batılı devletin Osmanlı topraklarında hak iddia etmesi, Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı, Osmanlı-Rus Savaşı gibi sebepler Osmanlı diplomasisinde bazı değişikliklere neden olmuştur (Sander, 1989: 289-328).

Avrupa devletleri arasındaki anlaşmazlıklardan yararlanarak siyasi alanda denge politikası izleyen Sultan II. Abdülhamid, dini alanda ise Halife unvanını kullanarak Panislamizm politikasını uygulamıştır. Bu politika çerçevesinde Asya ve Afrika kıtasında İslam Birliğini sağlamak ve Doğu Asya gibi Batılı olmayan ülkelere de İslam dininin yayılması amaçlanmıştır (Şahin, 2001: 4-5). Fakat Osmanlı Devleti'nin bu dönemde Japonya ile ilgilenmesinin tek sebebi Panislamizm politikası değildir. Bir diğer amaç ise, Doğu Asya'nın en önemli siyasi aktörlerinden olan Japonya ve Osmanlı ittifakı ile iki ülkenin de ortak düşmanı olan Rusya gibi bir tehdide karşı kalkan oluşturmaktır (Saltık, 2011: 31). Padişah'ın Japonya'da bu politikayı gütmemesinin amacı ise şu sözleriyle daha net anlaşılmaktadır;

“Rusya, asırlardan beri her iki devletin de düşmanı olduğuna göre, Japonya ile akdedeceğimiz ittifakların temin edeceği faydaları ciddi olarak mütalaa etmek icap eder” (Lee, 1988: 207).

1.2.3. İlişkilerin Gelişim Süreci ve İlk Resmi Temaslar

Osmanlı Devleti ile Japonya arasında 19. yüzyılın sonlarına kadar herhangi bir doğrudan ilişki kurulamamıştır. Bu olgunun nedenleri olarak; 1603 ve 1868 yılları arasında Japonya yönetimine hâkim olan Tokugawa

Şogunları'nın ülkeyi dış dünyaya kapatması, coğrafi açıdan iki devletin birbirine uzak olması, Osmanlı Devleti'nin imparatorluk sınırları içerisinde yaşanan etnik ve dinsel sorunlar Batılı devletlerin sömürgecilik faaliyetleri doğrultusunda her iki ülkeyi zor duruma sokarak farklı dış politikalar izlemelerine yol açması gösterilebilir.

Osmanlı Devleti ile Japonya arasındaki ilişkilerin ilk olarak 1867 yılında başladığını söyleyebiliriz. Bunlardan ilki, Sultan Abdülaziz'in İmparator Napolyon tarafından Paris Dünya Fuarı'na davet edilmesidir. Bu gezinin Osmanlı-Japonya ilişkileri açısından en önemli yanı, Japonya'nın da bu fuara katılmasıdır. Söz konusu fuar sayesinde, Osmanlı Devleti'nin padişah ve üst düzey yöneticiler tarafından Japonya ile ilgili ilk gözlemlerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Fuara katılan Japon heyetinde bulunan Şibusava Eiiçi, Japonya'ya dönüşünden sonra kaleme aldığı "*Kosai Nikki*" (Batı Yolculuğu Günlüğü) adlı seyahatnamesinde, Osmanlı heyetinden bahsetmektedir. Kitabında iki heyetin ilk kez fuarın açılışında karşı karşıya geldiğini ve yan yana yer aldıklarını yazmaktadır. Ayrıca heyette bulunanlar arasında Sultan Abdülaziz, Şehzade Abdülhamid ve Fuat Paşa'nın isimlerini de vermektedir. 1867 Paris Dünya Fuarı, iki ülke arasında doğrudan bir temas olarak sayılmasa da, ortak katıldıkları ilk uluslararası etkinlik olarak gösterilmektedir (Erkin, 2004: 84-85).

Ayrıca bir rivayete göre 1867 yılında İstanbul'a gelen bir grup Japon, Türkiye'de çay yetiştirmenin mümkün olup olmadığını tespit etmek için Ziraat Bakanı ile resmi görüşmeler yapmıştır. Fakat bu girişimlerinden herhangi bir sonuç çıkmamıştır (Şahin, 2001: 12).

1872 yılında İstanbul'da yayımlanan "Hakikat" adlı gazetenin 11 Ocak tarihli sayısında, Japonya hakkında Avrupalılar aracılığıyla edinilen bir bilgi verilmektedir. Japonya'nın bilim ve medeniyet konusunda üstünlüğüne dikkat çeken bu yazıda, "Böyle giderse dünya yüzünde bizden cahil, bizden durgun bir kavim kalmayacak... Yazık ki uygarlık giysilerini giymiş bulunmaktayız..." (Koloğlu, 1990a: 13).

Osmanlı Devleti ile Japonya arasındaki ilk resmi temas 1871 yılında gerçekleşmiştir. Japon hükümeti tarafından, Batılı devletlerle imzalanan

kapitülasyon anlaşmalarını düzeltmek amacıyla Avrupa'ya ve ABD'ye, Büyükelçi İwakura'nın başkanlığında bir heyet gönderilmiştir. İwakura gezi sırasında heyette bulunan Japon Dışişleri Bakanlığı kâtibi ve tercüman Fukuchi Genichiro'yu ve Budist keşiş Mokurai Shimaji'yi İstanbul'a göndererek, Japonya'nın eşit olmayan anlaşmalardan dolayı çözüm bulması için, yine aynı durumda olan Osmanlı Devleti'nin adalet sistemini ve kapitülasyon anlaşmalarını incelemesini emretmiştir. Fukuchi, Osmanlı İmparatorluğundaki kapitülasyon anlaşmaları üzerinde incelemeler yapıp bir rapor hazırlamıştır (Nagaba, 1997: 1-2; Esenbel, 2002: 267). Bu raporda, Osmanlı Devleti'ndeki anlaşmaların uygulanışı konusundaki incelemelerden ve Viyana'da Avrupa Milletlerarası Fuarı'nda sergilenen Türk mallarının çokluğundan bahsetmektedir. Bu malların düşük kaliteli olduğunu ve Osmanlı Devleti'nin medeniyetin çok gerisinde olduğunu belirtmiştir (Nagaba, 1997: 1).

Fukuchi'nin raporu Japon Hükümeti tarafından yeterli bulunmamıştır. Bunun üzerine, 1875 yılında Japon Dışişleri Bakanı Terashima Munenori, Japonya'nın İngiltere'deki diplomatik temsilcisi Ueno Kagenori'ye, aynı ülkede bulunan Osmanlı elçisi ile iletişim kurarak, o ülke hakkında bilgi alınmasını ve Osmanlı ile Japonya arasında bir ticaret ve dostluk anlaşmasının imzalanması ihtimali için görüşmelerde bulunmasını emretmiştir. Dışişleri Bakanı Terashima, Ueno'ya gönderdiği mektupta, Batılı güçlerin dünya siyasetini belirlediği bir dönemde Osmanlı-Japon ilişkilerinin bazı sıkıntılar doğuracağını farkında olduğunu belirtmiştir. Resmi bir ifadeden ziyade renkli bir diplomatik dil kullanan Ueno cevaben şunları söylemiştir:

“Türkiye birçok açıdan (dağları ve kayaları) bizim ülkemizi andırmaktadır ve biz bu ülkeye bir heyet ya da gözlemci gönderirsek birçok yarar elde ederiz... Bunu akılda tutarak ve Türkiye ile henüz ticari ilişkilerimizin olmamasına dolayı, senin bizim iki ülkemiz arasında bir dostluk anlaşması yapmak için Londra'daki Türk sefirine ihtiyatla yaklaşmanı isterim.”
(Esenbel, 2002: 267-268).

Ticari endişelerin yanı sıra siyasi nedenler de Japonların Osmanlı İmparatorluğu'na olan ilgisine katkı sağlamıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz

gibi, Rusya tehdidi iki ülkeyi birbirine yaklaştırmıştır. Bu yakınlaşmada, Hindistan’da bir İngiliz İmparatorluğu kurmak isteyen İngiltere’nin de etkisi vardır. 1876 yılında bir İngiliz politikacı, Sadrazam Mithat Paşa’ya Japonya ile sıkı ilişki kurulması yönünde bir mektup göndermiştir. Fakat Mithat Paşa bu konuyla, o dönem Kanuni Esasi’nin yazılmasından dolayı ilgilenememiştir (Şahin, 2001: 14).

Japonya, Osmanlı ile ilişkileri geliştirme yolunda genellikle daha aktif davranmıştır. 1878 Kasım’ında “Seiki” adlı bir Japon savaş gemisi Avrupa’ya eğitim için gönderildiği sırada İstanbul’a gelmiştir. Bissika Körfezi’ne gelen savaş gemisi, İstanbul’daki İngiliz elçisi aracılığıyla Osmanlı Hükümeti’nden Çanakkale Boğazı’ndan geçiş izni istemiştir. Bu savaş gemisinin Osmanlı karasularında bulunması için de Padişah’tan özel izin almak gerekiyordu. Sadrazam durumu Padişah’a bildirmiştir. Abdülhamid Çanakkale Valiliği’ne emir vermiş ve Japon savaş gemisine gereken izin çıkmıştır. Böylece “Seiki” Haliç’e demir atmıştır (Lee, 1988: 208). Geminin kaptanı Albay Ryosei İnouye ile görüşen Abdülhamid, Japon İmparatoru’na iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi yönünde iyi dilekleri olduğunu söylemiştir. Ayrıca Japonya’ya bir fırkateyn gönderme isteği olduğunu da belirtmiştir (Nagaba, 1997: 2). Sultan Abdülhamid bunun üzerine Seiki komutanı İnouye ve beraberindeki üç subayı Yıldız Sarayı’na davet ederek onlara Nişan-ı Osmaniye vermiştir (Lee, 1988: 208-209).

1880’li yılların başında, ikili ilişkilerde yine Japonların daha etkin olan taraf olduğu görülmektedir. 1881’de Japon İmparatoru’nun akrabası olan Prens Kato Hito başkanlığında resmi olmayan bir Japon heyeti İstanbul’a gelmiştir.⁸ Heyetin esas amacı, Avrupa’da gözlemlerde bulunmak ve Osmanlı ile Japonya

⁸ Lee’ye göre aynı sene içinde Japonlar tarafından Osmanlı Devleti’ne iki kez ziyaret yapılmıştır. Fakat Prens Kato Hito’nun ziyareti hakkındaki bilgi birçok kaynaktan Yoshida Heyeti’nin yaptığı ziyaret olarak geçmektedir. Prens Kato Hito ziyareti resmi olmayan bir heyet tarafından gerçekleştirilmiştir. Profesör Lee, bu bilgiyi Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan Yıldız Tasnifinden yararlanarak yazmıştır. Yıldız Arşivi de denilen bu tasnif, II. Abdülhamid’in Padişahlığı döneminde (1876-1909) Yıldız Sarayı’nda bulunan belge ve dokümanlardan oluşmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Necati Aktaş ve Yusuf Halaçoğlu, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992, s. 125. Dolayısıyla Lee’nin yararlandığı bilgi Osmanlı Arşivi’nde bulunduğu için, Prens Kato Hito’nun resmi olmayan ziyareti Yoshida Heyeti’nden farklıdır.

arasında ikili ilişkilerin kurulması için gerekli olan ortamı hazırlamaktır. Bu heyet, resmi olmamasına rağmen, Abdülhamid'in emriyle yaveri Ahmed Ali Paşa tarafından karşılanmıştır. İstanbul'da kaldığı süre boyunca Pera Palas Oteli'nde konaklayan heyet, Yıldız Sarayı'nda Sadrazam ve Hariciye Nazırı tarafından kabul edilmiştir. Ayrıca Abdülhamid, heyeti yakından tanımak amacıyla kendilerine bir ziyafet vermiştir. Bu ziyaretin en önemli yanı, Osmanlı-Japon ticari ilişkilerinin temelini atılmasına katkıda bulunmasıdır. Çünkü bundan sonra gelecek olan ilk heyetin amacı iki ülke arasında fiili bir işbirliği oluşturmaktır (Lee, 1988: 209).

Japon Dışişleri Bakanı Kaoru Inoue, 1880 yılında Dışişleri Bakanlığı Hanedan sorumlusu Masaharu Yoshida başkanlığında bir heyetin toplanmasını emretmiştir. Osmanlı İmparatorluğu ve Kaçkar Hanedanlığı yönetimindeki İran'a göndermek için hazırlanan heyette Masaharu Yoshida'ya, Imperial Hotel yöneticisi Yokoyama Nagaichirh, Genelkurmay Başkanlığı'nda görevli Albay Nobuyoshi Furukawa ve onun iki yardımcısı Masajiroo Tauchida ve Asada Iwatarh ile üç tüccar İtaroo Gotoo, Takichi Fujita ve Tojiro Mikawa eşlik etmektedir. Bu heyetin asıl amacı ise, başta Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere İslam ülkeleri ile resmi ilişki kurulması için incelemeler yapmak ve ticari ilişkilerin oluşturulması için bilgi toplamaktır. 5 Nisan 1880'de savaş gemisi *Hiei* ile Tokyo'dan deniz yolu ile hareket eden heyet 20 Mayıs'ta İran'ın Basra Körfezi'nde bulunan Bushire Limanı'na ulaşmıştır. Buradan kara yolu ile Tahran'a varmışlardır. Tahran'da İran Şahı Nasreddin ile görüşerek İran ve Japonya arasında ticari bir işbirliği kararının alınmasını sağlamıştır. 30 Aralık 1880'de İran'dan ayrılan heyet, Kafkasya üzerinden geçerek Osmanlı topraklarına ulaşmıştır. 12 Şubat 1881 tarihinde İstanbul'a gelerek Sultan Abdülhamid'in huzuruna çıkmıştır. Heyetin gelişini olumlu karşılayan Abdülhamid, Yoshida'ya Japonya ile resmi ilişkilerin başlamasından memnuniyet duyacağını bildirmiştir (Nagaba, 1997: 2; Esenbel, 2002: 265; Misawa, 2011: 35-38).

Osmanlı Devleti'nden ayrılan Yoshida heyeti, Romanya ve Budapeşte'de de incelemelerde bulunmuştur. Daha sonra Viyana'da ayrılan heyetten Yokoyama ve tüccarlar Londra'ya, Furukawa İtalya üzerinden Japonya'ya, Yoshida ise St. Petersburg'a gitmiştir (Esenbel, 2002: 265).

Yoshida, Osmanlı Devleti ile ilgili hazırladığı raporu St. Petersburg'daki Japon ortaelçisi Yanagihara Yoshimitsu'ya sunmuştur. Yanagihara ise bu raporu ve Osmanlı'nın Rusya'daki elçisi Şakir Paşa'nın Osmanlı'nın son durumu hakkında hazırladığı raporu Japon Dışişleri Bakanlığı'na sunmuştur. Yoshida ve Yanagihara sundukları raporlarda, Osmanlı Devleti ile yapılacak anlaşmaların ne kadar önemli ve gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun üzerine Japon Hükümeti Yanagihara'ya, Şakir Paşa'ya sunulmak üzere bir ticaret anlaşmasının hazırlanması talimatını vermiştir. Şakir Paşa sunulan bu anlaşma örneğini Babiâli'ye göndermiştir. Anlaşma 13 maddeden oluşmaktadır. Anlaşma maddeleri arasında her iki ülkede konsolosluk kurulması, iki ülke vatandaşının bir diğerinin ülkesinde diğer milletlerle serbest ticaret yapabilme hakkının olması, karşılıklı olarak açık limanlarda gemilerin geçişine ve demir atmasına izin verilmesi, mağaza işletilmesi ve bu mağazalarda eşya ticareti yapılabilmesi, ithalat ve ihracatın serbest olması ve vergi muafiyeti gibi maddeler bulunmaktadır. Anlaşma maddelerinin içeriğinden de anlaşılacağı üzere Japonya, Osmanlı Devleti'nden imtiyazlı devlet statüsünü elde etmek istemiştir. Fakat Osmanlı Devleti hem Rusya gibi bir güçten çekinmesinden hem de kapitülasyon niteliğinde olan anlaşma şartlarından dolayı Japonya ile söz konusu ticaret anlaşmasını imzalamamıştır. Şahin, Sultan Abdülhamid'in Siyasi Hatıratım eserinden bu konu ile ilgili Padişah'ın şu sözlerini aktarmıştır;

“...Her ne kadar aramızda daimi bir diplomatik münasebet dahi mevcut değil ise de böyle bir anlaşma her iki tarafa da faydalı olabilir. Fakat Rusya ile üzücü bir vaziyete düşmemek için Türk-Japon ticari ittifaklarında çok temkinli hareket etmemiz icap eder. Etrafımızdaki dostlarımızla ve de düşmanlarımızla iyi geçinebilmek için aradaki münasebetleri uygun bir seviyede tutabilmek; birisiyle dost olabilmek için diğerinin düşmanlığını celbetmemek, dikkat edilmesi gerekli olan hususlardır.”

Böylece Sultan Abdülhamid, Osmanlı Devleti ve Japonya arasında bir siyasi ilişki kurulmasından öte Japon İmparatoru ile güçlü bir dostluk kurmayı

amaçlamıştır. Abdülhamid'in bu amacındaki en önemli etken Rusya'yı endişelendirmemektir (Şahin, 2001: 16-18).

Yoshida heyeti ve Japonya'nın St. Petersburg elçisi Yanagihara'nın çabaları sonucunda, her ne kadar herhangi bir anlaşma imzalanamasa da, iki ülke arasında diplomatik ilişkiler daha da yoğun geçmeye başlamıştır. 1883 yılında Japonya tarafından Osmanlı Sadrazamı'na, Osmanlı Devleti'nin St. Petersburg elçisine ve Padişah'ın yaveri Hakkı Bey'e nişanlar gönderilmiştir.

Bunun karşılığı olarak da Osmanlı Devleti, Japon İmparatoru'na Murassa nişanını⁹ vermeyi uygun görmüştür (Şahin, 2001: 18-19).

Bütün bu girişimlerin sonrasında, 1886 yılında Japon İmparatoru'nun özel müşaviri olan Kiyotaka Kuroda İstanbul'u ziyaret etmiştir. Avrupa gezisi sonrası İstanbul'a gelen Kuroda'nın heyetinde Tarım ve Ticaret Bakanı Tateki Tani ve onun özel sekreteri Shiro Shiba da bulunmaktadır. Abdülhamid'in huzuruna çıkan Kuroda ve heyeti Osmanlı Devleti ile oldukça ilgili olsalar da, resmi ilişkiler açısından pek de olumlu bir netice elde edememişlerdir (Misawa, 2011: 39-40).

Japonya tarafından gerek resmi gerek resmi olmayan ziyaretlerle Osmanlı Devleti hakkında bilgi toplanmıştır. Osmanlı Devleti'nden Japonya'ya yapıldığı bilinen ziyaretlerden biri ise "Ümran¹⁰" adlı dergiye Japonya izlenimlerini gönderen Seyyah Kami tarafından gerçekleştirilmiştir. Seyyah Kami ve arkadaşı Baba Fevzi isminde iki genç, Rusya'yı ve Doğu Asya ülkelerini gezmek için 18 Mayıs 1887 tarihinde İstanbul'dan yola çıkmışlardır. Rusya'yı gezdikten sonra Vladivostok'dan bir vapurla Japonya'nın Nagasaki Limanı'na varmışlardır. Seyyah Kami, Japonya'dan ilk mektubunu 19 Ağustos 1887 tarihinde Nagasaki'den göndermiştir.

⁹ Osmanlı Devleti tarafından yabancılara verilen birinci dereceden bir rütbedir (Artuk, 2007: 155).

¹⁰ 1887 yılında gazeteci ve siyaset adamı Ahmed İhsan Tokgöz tarafından haftalık yayımlanan bir dergidir. Fakat dönemin şartlarından ötürü tüm dergilerin ruhsatı iptal edildiği için Ümran Dergisi 1888 yılında yayımdan kaldırılmıştır. Toplamda 29 sayılık bir dergidir. Bkz. Ziyad Ebüzziya, *Ahmed İhsan Tokgöz*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1989, s. 94-95.

Mektubunda, Japonya’da birçok Avrupalı turistin olduğunu ve Japonlar hakkında bilgi toplayacağını belirtmiştir (Şahin, 2001: 26-27).

1.2.4. Prens Komatsu Akihito’nun İstanbul Ziyareti

Osmanlı-Japon ilişkileri açısından ilk üst düzey ziyaret, Japon İmparatoru’nun yeğeni ve Japonya Kara Kuvvetleri Korgenerali Prens Komatsu Akihito ve eşi Prensese Yoriko tarafından gerçekleştirilmiştir. 1886 yılında ABD’nin ve Avrupa’nın askeri sistemlerini incelemek için San Fransisco’ya giden Prens ve eşi, ABD’den sonra birçok Avrupa ülkesini ziyaret etmiştir (Misawa, 2011: 39-41). 10 Eylül 1887 tarihinde Osmanlı’nın Paris elçiliğine bir telgraf gönderilerek, Prens Komatsu’nun İstanbul’a gelmek istediği ve bu isteğinin kabul edilip edilmeyeceği öğrenilmek istenmiştir. Bu isteğin kabul edilmesi ile Prens Komatsu ve heyeti İstanbul’a gelmiştir. Sultan Abdülhamid ve Sadrazam ile Yıldız Sarayı’nda görüşmelerde bulunmuştur. Heyete çeşitli rütbelerden olmak üzere Osmanî, Mecidi ve Şefkat nişanları¹¹ verilmiştir. Bu ziyaretten her iki taraf da oldukça memnun kalmıştır. Dönüş yolculuğunda ise Prens Komatsu ve heyeti için İdare-i Mahsusa’dan¹² Sakarya Vapuru tahsis edilmiştir. Bu vapur, heyeti İskenderiye ve Port Sait limanlarına kadar götürmüştür (Şahin, 2001: 21-22).

Prens Komatsu Japonya’ya döndüğünde İmparator Mutsuhito’ya, Osmanlı Devleti’ne yaptığı ziyaretten oldukça memnun kaldığını ve bunun karşılığının verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunun üzerine İmparator Mutsuhito’nun 10 Ekim 1888 tarihinde imzaladığı teşekkür mektubu ve birçok kıymetli eşya bir sandık içinde Osmanlı Devleti’ne gönderilmiştir. Ayrıca Sadrazam Kamil Paşa ve memurlarına Sulilövan¹³ nişanı ve Sultan Abdülhamid’e Japonya devlet nişanlarının en değerlisi olan Krizantem Nişanı¹⁴ gönderilmiştir (Şahin, 2001: 23-24; Misawa, 2011: 41). Krizantem

¹¹ Nişan-ı Osmani Sultan Abdülaziz, Mecidi nişanı Abdülmecit, Şefkat nişanı ise II. Abdülhamid zamanında çıkarılmıştır. Bunlardan Şefkat nişanı kadınlara yönelik çıkarılan ilk nişandır. Bkz. İbrahim Artuk, *Nişan*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007, s.155.

¹² Osmanlı döneminde devlet tarafından yönetilen vapur işletme idaresidir.

¹³ Japonya devlet nişanıdır.

¹⁴ *Chrysanthemum*, Japon İmparatorluğu’nun en büyük devlet nişanıdır (Lee, 1988: 211).

Nişanı, Japon İmparatorluğu'nun Osmanlı İmparatorluğu'na olan saygısının ve Türklere olan sempatisinin bir göstergesidir (Saltık, 2011: 32).

II. Abdülhamid Japonya'nın bu iyi niyetlerine karşılık verilmesi konusunda Sadrazam Kamil Paşa ve Petersburg elçisi Şakir Paşa ile görüşmelerde bulunmuştur. Krizantem Nişanı'na karşılık Japon İmparatoru'na İmtiyaz Nişanı ya da Murassa Nişanı gönderilmesi tartışılmıştır. Profesör Lee, Sultan Abdülhamid'in bu konu ile ilgili sözlerini şu şekilde aktarmıştır;

“Mikado, Yıldız parkımız için memleketinde bulunan pek çok çeşit kıymetli kuşlardan göndermek nezaketinde bulundu. Japonlarla aramızda gelişmekte olan bu yakınlaşma hareketlerini, muhteşem bir sezgi yeteneğine sahip olan Rus elçisi bunu doğal olarak hemen fark etti. Şarkın 'Güney Memleketinin Hükümdarı' bize bu hediyeyi gönderirken maksatlı etmiş olabilir” (Lee, 1988: 212).

Osmanlı Devleti ile Japonya arasında karşılıklı dostane ilişkiler gerçekleşirken, Rusya özellikle Prens Komatsu'nun İstanbul ziyaretinden rahatsız olmuştur. Bu rahatsızlığını da Rus Çarı III. Alexandr'ın Grandük Serj, Grandüşes Serj ve Grandük Paul'u¹⁵ İstanbul'a göndermesi ile belli etmiştir. Fakat Sultan Abdülhamid, Rus Çarlığı üyelerine de Japonlara gösterdiği ilgiyi göstermiştir. Böylece Abdülhamid'in, iki ülke arasındaki dengeyi koruyarak Rusya'nın kuşularını azalttığı anlaşılmaktadır (Şahin, 2001: 26).

Prens Komatsu'nun ziyareti iki ülke ilişkilerinin geleceği açısından oldukça önemlidir. Çünkü bu ziyarete karşılık olarak Padişah Japonya'ya Ertuğrul gemisini gönderme kararı almıştır. Fakat bu kararın alınmasında tek sebep iade-i ziyaret değildir. Bu sebepler bir sonraki başlıkta ayrıca belirtilecektir.

1.2.5. Ertuğrul Fırkateyni Kazası: Faciadan Doğan Dostluk

Ertuğrul Faciası Türk-Japon ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bu olayın genel hatlarıyla incelenmesi tez başlığının maksadı açısından önem arz etmektedir. Abdülhamid döneminde

¹⁵ Grandük Serj ve Grandük Paul II. Alexandr'ın oğullarıdır.

uygulanan denizcilik faaliyetlerinden başlayarak geminin seçiminde ve gönderilmesi kararında rol oynayan sebeplere ve sonuçlara genel hatlarıyla değinilecektir.

1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda etkin bir rol oynamadığı ve alınan yenilgiyi önleyemediği gerekçesiyle Osmanlı donanması Sultan Abdülhamid tarafından 1909'a kadar Haliç'e hapsedilmiş, gemilerin çalıştırılıp silah talimi yapılması yasaklanmıştır. Donanma gemilerinin yıllarca hareketsiz kalması gemilerin çürümesine yol açmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun denizcilik faaliyetlerine darbe indirmiştir. 1890 Ertuğrul Faciası, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı sonucu Girit'in kaybedilmesi, 1910-1913 yıllarındaki Balkan Savaşları gibi yaşanan olaylar donanmanın yoksunluğu ve eğitimsizliğinde kaynaklanmıştır (Mütercimler, 1993: 27-39; Gencer, 2014: 16). Bu donanmasız dönemin ilk ve en acı olayı, 1864 yılında İstanbul tersanesinde inşa edilen ve 13 yıl boyunca hiç seyir yapmamış olan Ertuğrul Fırkateyni'nin iade-i ziyaret amacı ile gittiği Japonya'dan dönerken Japonya açıklarındaki kayalıklara çarparak 16 Eylül 1890 yılında batması olmuştur (Gencer, 2014: 16).

Japonya'ya gemi gönderme fikri ilk olarak 1878 yılında "Seiki" adlı Japon savaş gemisinin İstanbul'a gelmesi sonrası ortaya çıkmıştır. Ancak o dönem Rusya'yı kuşkulandırmamak için buna pek sıcak bakılmamıştır. 1887 yılına kadar Japonlar tarafından yapılan ziyaretler ve son olarak da Prens Komatsu ve heyetinin Osmanlı Devleti'ne yaptığı resmi ziyaret ve sonrasında gönderilen nişanlar Abdülhamid'i iade-i ziyaret konusunda harekete geçirmiştir. Ayrıca İngilizlerin Arapları Hilafet konusunda kışkırtması ile baş gösteren ayaklanmalar sonucu Abdülhamid, Osmanlı sancağını Kızıldeniz, Hint Okyanusu ve Japonya sularında dalgalandırarak Arap Yarımadası ve Güney Asya'daki Müslümanlara Osmanlı'nın gücünü ve Halifeliğin kendinde olduğunu göstermek istemiştir. Ertuğrul gemisini Japonya'ya gönderme kararı alan Abdülhamid resmi amaç olarak Deniz Harp Okulu öğrencilerinin eğitimini ve Japonya'ya iade-i ziyareti göstermiştir. Görünürdeki sebepler İngiltere'yi ve Rusya'yı şüphelendirmemek içindir. Rusya ise özelde Ertuğrul'un gönderilmesini genelde de Osmanlı-Japonya arasında artan ilişkileri çıkarı açısından olumsuz bulmamıştır (Şahin, 2001: 29-34).

Padişah'ın Japon İmparatoru'na göndereceği nişan ve hediyeleri taşıyacak olan geminin seçimi ise oldukça tartışmalı geçmiştir. Öncelikle donanmadan “Asar-ı Tevfik”, “Hamidiye” ve “Avnullah” gemileri bu görev için aday gösterilmiştir. Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa ise Ertuğrul'un gönderilmesinde ısrarcı davranmıştır. Hâlbuki “Asar-ı Tevfik” sağlamlık ve makine gücü bakımından Ertuğrul'dan daha üstündür. Fakat Bahriye Nazırı imparatorluğun farklı bölgelerinde çıkan sıkıntılardan dolayı diğer gemilere ihtiyaç olacağı ve böylesi önemsiz bir görev için Ertuğrul'un gönderilmesinin uygun olacağını söylemiştir. Bahriye Mektebi'ni bitiren yeni deniz subaylarının Hint Okyanusu, Çin ve Japon denizlerinde talim yapabilmeleri için ahşap Ertuğrul gemisinin gönderilmesi 26 Şubat 1888 tarihli tezkere ile Sadrazam Kamil Paşa tarafından kabul edilmiştir (Şahin, 2001: 34).

11 Nisan 1889 tarihinde Sadrazam tarafından Bahriye Nezareti'ne Padişah Abdülhamid'in onayının çıktığına ve geminin Ramazan Bayramı'ndan sonraki gün (4 Haziran 1889) hareket etmesine dair bir tezkere gönderilmiştir. Mütercimler ve Şahin'in Japon araştırmacı Komatsu'dan aktardığına göre, Ertuğrul'un gönderilmesi konusunda Padişah onayının geç çıkmasındaki başlıca sebep, bu geminin Japonya kadar uzak bir yere gidebilmeye elverişli olup olmadığına karar verilememesidir. Padişah bu konuda görevlilerden rapor istemiştir. Ertuğrul gemisinin durumu hakkında verilen üç rapordan biri oldukça önemlidir. Çünkü İmalat Komisyonu ve Fabrikalar Komisyonu'na ait olan iki rapor Ertuğrul'un sorunsuz olduğunu onaylar niteliktedir. Fakat üçüncü rapor Ertuğrul gemisinin başçarkçısı olan İngiliz Albay Harty Bey tarafından hazırlanmıştır. Raporda, Ertuğrul'un kazanının hiç değiştirilmediği ve yerinden oynatılmadığı için kazanın altının onarım görmediği, makinede yıpranma olduğu ve bu nedenle geminin 8-9 milden öteye gidemeyeceği belirtilmiştir (Mütercimler, 1993: 102-106; Şahin, 2001: 36-42). Harty'nin raporu, Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa tarafından okunmuştur. Bunun üzerine Hasan Paşa Ertuğrul'u göndermekte son derece kararlı olduğunu göstererek Albay Harty'i görevinden almış ve adalara işleyen vapurlardan birine başçarkçı olarak tayin etmiştir. Fakat Harty'nin raporu nasıl gittiği anlaşılabilen bir şekilde saraya ulaşmıştır. Başkâtip Süreyya Paşa bu durum üzerine 3 Haziran 1889 tarihli resmi yazısında kesin bir dille şunları bildirmiştir;

“Japonya’ya gidecek Ertuğrul Fırkateyni’nin çok iyi bir biçimde onarılması gerektiği halde onarımdan geçmediğini duyan Hükümdar bu önemli noktaya dikkat edilmesi gerektiğini buyurmuştur. Hint Denizi’ne ve Japonya’ya gidecek bir savaş gemisinin yarı yolda kalması ayıp ve çirkin bir olay olacağından, geminin hükümdarımıza layık bir biçimde ve kazaya uğramadan gidip gelmesi için ya Ertuğrul gemisinin iyi onarılması ya da bu göreve başka bir geminin gönderilmesini hükümdar emretmektedir.”(Mütercimler, 1993: 105-106).

1 Temmuz 1889 günü Ertuğrul gemisinin yolculuk için hazır olmadığına dair dedikoduları sorgulamak için Bahriye Nazırı Hasan Paşa, Sadrazam Kamil Paşa tarafından çağırılmıştır. Fakat Hasan Paşa Ertuğrul’u gönderme konusundaki ısrarlı tavrını sürdürmüştür. Sonuç olarak 14 Temmuz

1889 Pazar günü Ertuğrul savaş gemisinin Japonya’ya hareket etmesine karar verilmiştir (Şahin, 2001: 45).

14 Temmuz 1889 Pazar günü gemi İstanbul’dan yola çıkmıştır. Ertuğrul Fırkateyni’nin komutanı Albay Osman Paşa aynı zamanda Bahriye Nazırı Hasan Paşa’nın damadıdır. Geminin Süvari Kaymakamlığına Ali Bey ve yardımcılığına da Cemil Bey seçilmiştir. İzleyeceği rota Marmaris limanı, Süveyş Kanalı, Port Said limanı, Cidde, Aden, Bombay, Kolombo, Singapur, Saygon, Hongkong, Nagasaki, Kobe ve son olarak Yokohama limanı olarak belirlenmiştir¹⁶. Gemi oldukça zorlu ve uzun bir yolculuktan sonra 7 Haziran 1890’da Yokohama limanına varmıştır¹⁷ (Mütercimler, 1993: 115-155). Yolculuğun 11 ay sürmesi bazı tartışmalara yol açmıştır. Fakat böylesi bir ahşap geminin ilk defa bu kadar uzak bir yola ve bilmediği bir rotadan gitmesi haklı sebeplerin başında gelir. Ayrıca uğranılan limanlarda malzeme ikmali ve geminin sorunlu kısımlarında onarım çalışmaları yapılması, Güney Asya ülkelerinin Osmanlı gemisine olan ilgisi ve gemi mürettebatına gösterilen misafirperverlik ve mevsimsel şartlardan ötürü geminin normalden daha yavaş

¹⁶ Ertuğrul gemisinin izlediği rota harita üzerinde gösterilmektedir. Bkz. Ek 1.3.

¹⁷ Yolculuğun ayrıntıları için bkz. Erol Mütercimler, *Ertuğrul Faciası ve 21. Yüzyıla Doğru Türk-Japon İlişkileri*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 115-154.

gitmek zorunda kalması bu gecikmenin diğere sebepleri olarak gösterilmektedir (Şahin, 2001: 56-67).

Japon halkı ve İmparatorluk ailesi tarafından samimi bir coşkuyla karşılanan Osmanlı heyeti üst düzey bir şekilde ağırlanmıştır. 13 Haziran 1890'da Osman Paşa birkaç subay ile İmparator Meiji'ye Padişah Abdülhamid'in mektubunu, Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük nişanı olan mücevherli imtiyaz nişanını ve diğere kıymetli hediyeleri takdim etmiştir. Osmanlı-Japon ilişkilerinin geleceği açısından oldukça önemli bir ziyareti gerçekleştiren Osman Paşa artık dönüş tarihini planlamaya başlamıştır. Her limanda bir ay kalmak şartıyla Ekim ayına rast gelen tayfun mevsimine yakalanmamak için hemen yola çıkılması gerektiğini Osmanlı Bahriye Nezareti'ne bildirmiştir. Fakat bu sırada uğradıkları Çin limanlarından kaptıkları düşünülen kolera salgını ortaya çıkmıştır (Şahin, 2001: 70-73). Koleradan dolayı hem Ertuğrul gemisi hem de gemi mürettebatı karantina altına alınmıştır. Denizcilerden otuz beş kişi hastalanmış ve on iki kişi ölmüştür. Bu yüzden dönüş tarihi ertelenmiştir. Nitekim Ertuğrul gemisi 15 Eylül 1890 Pazartesi günü İstanbul'a dönüş için hareket etmiştir (Mütercimler, 1993: 176-183).

Yokohama'dan ayrılan gemi Kobe'ye giderken Wakayama bölgesindeki Oshima adası kıyılarında bulunan Kuşimoto kayalıklarına çarparak resmi kayıtlara göre 16 Eylül 1890 gecesine batmıştır. Bu feci kazada kaç denizcinin şehit olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Yaklaşık olarak 587¹⁸ kişinin öldüğü tahmin edilmektedir. Kazanın esas sebebi olarak da geminin kıyıya yakın bir şekilde seyretmesi gösterilmektedir (Şahin, 2001: 74-77). Kaza anında Oshima Adası halkı büyük bir yardımseverlikle birçok denizciyi kurtarmıştır. Yaralılara ilk yardım Japon halkı tarafından yapılmıştır. Japon İmparatorluğu'nun da bizzat ilgilendiği bu faciada yaralananların bütün masrafları yine kendileri tarafından karşılanmıştır. Olay anı ve sonrasında yaşanan bütün gelişmeler Japon makamları tarafından an be an kayda

¹⁸ Şahin'in Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yaptığı araştırmada bu rakam verilmektedir (Şahin, 2001: 77).

geçirilmiştir¹⁹. Kaza haberini alan Osmanlı Devleti'nin Japonya'ya teşekkür için gönderdiği paralara dokunulmayıp yaralılar arasında paylaştırılmıştır. Şehitler için de Kuşimoto'da Japonlar tarafından 1891'de bir anıt dikilmiştir²⁰. Kurtulan 69 denizciyi vatanlarına götürme görevini de Japonlar üstlenmiştir. Kobe'deki donanma hastanesinde tedavi edilen yaralıları *Hiei* ve *Kongo* adlı iki Japon savaş gemisi olarak 11 Ekim 1890 tarihinde İstanbul'a doğru yola çıkmıştır (Mütercimler, 1993: 213). 2 Ocak 1891'de İstanbul'a gelen *Hiei* ve *Kongo* savaş gemilerinin komutanlarına ve mürettebatına Osmanlı nişanları takdim edilmiştir (Dündar, 2007: 225).

Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya ziyareti ve sonrasında yaşanan facia, Osmanlı-Japon dostluğunun pekişmesini sağlamıştır. Bu dostluk siyasi alanda fazla kendini gösteremese de kültürel alanda yeni boyutlar kazandırmıştır. Japon halkı ve Osmanlı halkı arasındaki ilk temas bu sayede gerçekleşmiştir. Japonya'nın ünlü gazetelerinden olan *Jiji Shimpo* Ertuğrul şehitlerinin ailelerine yardım için para toplamıştır. Toplanan paralar, gazetenin muhabirlerinden Shotaro Noda²¹ ile 1890'da yaralıları taşıyan *Hiei* gemisiyle İstanbul'a gönderilmiştir. Yardım paralarını teslim eden Noda, Abdülhamid'in isteği üzerine Osmanlı askerlerine Japonca öğretmek için İstanbul'da kalmıştır²². Daha sonra da Yakın Doğu Ticaret Komitesi Şefi olan Torajiro Yamada, Tokyo zenginlerinden topladığı paraları Ertuğrul şehidi yakınlarına yardım amacıyla 1892'de İstanbul'a getirmiştir. İstanbul'da uzun süre kalan Noda ve Yamada, Osmanlı askerlerine Japonca öğretirken aynı zamanda

¹⁹ Kaza ile ilgili Japon makamları arasındaki yazışmalar için bkz. Erol Mütercimler, *Ertuğrul Faciası ve 21. Yüzyıla Doğru Türk-Japon İlişkisi*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 190-218.

²⁰ İlk olarak 1891'de Oshima adası halkı tarafından dikilen anıt 1929'da Türk-Nippon Ticaret Derneği'nin yardımıyla genişletilerek daha büyük hale getirilmiştir. Son olarak da 1937 yılında restore edilen şehitlik anıtı her yıl Ertuğrul Faciası anma törenlerine ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/data/enformasyon/ertugrul-firkateyni.pdf> (Erişim Tarihi, 30 Eylül 2014).

²¹ Shotaro Noda Türk-Japon ticari ilişkilerinin kurulması konusunda rolü olan önemli şahsiyetlerden biridir. Resmi kayıtlara göre Osmanlı topraklarında ikamet etmeye başlayan ilk Japonya vatandaşı Shotaro Noda'dır. 1891 Haziranı'nda Müslümanlığı kabul eden ilk Japon da o olmuştur. Müslümanlığı seçtikten sonra Abdülhalim Noda Efendi ismini almıştır (Şahin, 2001: 95; Misawa, 2011: 65).

²² Japonca öğrenmeye başlayan Osmanlı subaylarından biri de Mustafa Kemal Atatürk'tür.

Türkçe'yi de iyi derecede öğrenmişlerdir. Ayrıca iki ülke arasında kültürel ilişkilerin gelişmesinde büyük rol oynamışlardır (Lee, 1988: 217-218; Misawa, 2011: 63-65). Japonların bu ilgisine karşılık olarak Sultan Abdülhamid de 1893 yılında yaveri Yüzbaşı Mehmet Bey'i Japonya'ya göndermiştir. Mehmet Bey, Padişah Abdülhamid ve Osmanlı milleti adına teşekkürünü sunarak Padişah'ın İmparator Mutsuhito'ya hediyesi olan Arap atını vermiştir (Şahin, 2001: 87).

1.2.6. İstanbul'da Bir Japon Tüccar: Torajiro Yamada

Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya sularında batmasından sonra iki ülke arasındaki ilk kültürel ve ticari ilişkiler başlamıştır. Bunda hiç şüphesiz, Ertuğrul Faciası şehitlerinin ailelerine yardım için toplanan paraları İstanbul'a teslim etmeye gelen gazeteci Shotora Noda ve tüccar Torajiro Yamada'nın önemli katkıları olmuştur. Shotora Noda 1891'de geldiği İstanbul'dan iki sene sonra ayrılmıştır. Fakat Yamada, Birinci Dünya Savaşı'na kadar 22 yıl boyunca Osmanlı Devleti'nde tüccar sıfatıyla yaşamıştır (Misawa, 2011: 65).

Torajiro Yamada (1866-1957) Meiji döneminde başlayan modernleşme faaliyetlerine en çok destek veren *Shosei* olarak bilinen grubun bir üyesidir. Bu grup, Batılı tarzda eğitim alarak farklı fikirler etrafında toplanan üniversite öğrencileri ve mezunlarından oluşmaktadır. Oldukça aktif olan *Shosei* grubu, Japonya'nın diğer ülkelerle ticari ilişkiler başlatmasında önyak olmuştur. Yamada ise bu doğrultuda Ertuğrul Faciası'ndan dolayı Japonya'da adını duyuran Osmanlı Devleti ile ilgilenmeye başlamıştır. Ertuğrul şehitleri için toplanan yardımları bizzat yöneterek 4 Nisan 1892 yılında İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da Shotora Noda ile tanışan Yamada, Noda'nın da yardımlarıyla İstanbul'a ve Osmanlı kültürüne yakınlık duymuştur. Shotora Noda'nın Japonya'ya dönüşüyle Japonca kursunu devralan Yamada, Sultan Abdülhamid'in Doğu Asya porselenlerine olan ilgisi konusunda Padişah'a yardımcı olmuştur (Erdemir, 2012: 15). Osmanlı Devleti'nin ve Türk halkının Japonya'da tanıtılmasında önemli rol oynamıştır. *Taiyo* adlı Japon gazetesine gönderdiği makalelerde ve 1911 yılında yayımlanan *Toruka Gakan* (Türkiye'ye Resimlerle Bakış) adlı kitabında Osmanlı Devleti hakkındaki izlenimleri ve düşünceleri bulunmaktadır. Bu kaynaklar sayesinde Yamada'nın Osmanlı Türkleri hakkındaki ilk bilgisini Çin

kaynaklarından öğrendiğini görmekteyiz. Yamada'nın Osmanlı hakkındaki görüşleri ile ilgili Erdemir'in *Toruko Gakan* adlı eserden aktardığı bilgiye göre; "Türkler, Hunlar olarak bilinen milletin torunlarıdır. İslam'ın etkisi ile Türklerin, ataları Hunlardan aldığı kaba, sert ve şeytani gelenekleri değişmiştir" (Erdemir, 2011: 220).

Torajiro Yamada'nın ticari faaliyetlere başlamasında ilk önemli adım, İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası Başkâtibi olan Spiraki Alexandri ile tanışmasıdır. Yamada'nın iki ülke arasında geliştirmeye çalıştığı ticari teşebbüsleri destekleyen Başkâtip Spiraki, İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası binasının yakınlarında Japon mallarının sergilenmesine izin vermiştir (Dündar, 2007: 3; Misawa, 2011: 65-73). Bunun üzerine Yamada, İstanbul'dan edindiği bilgilerle Japonya'ya geri dönmüştür. Amacı ise ticari işlere girişebilmek için gerekli finansmanı sağlamaktır. Tokyo'dan Osaka şehrine geçerek şehrin zengin tüccarlarından Nakamura isimli bir Japon ile tanışmıştır. Yamada'nın Osaka'daki sermaye toplama faaliyetleri hakkında başka bilgi bulunmamaktadır. Daha sonra tekrar İstanbul'a dönen bu genç Japon, 1894 yılında Japonya'da bir banka müdürü olan Kenzo İkedaya gönderdiği mektupta, İstanbul'da sergilenen Japon mallarının Türkler tarafından ilgi gördüğünü, Sultan Abdülhamid'in Osmanlı-Japon ticari ilişkilerinin başlatılması için kendisine emir verdiğini ve bundan dolayı Japon mallarının satılabileceği bir dükkân açılmasına karar verildiğini belirtmiştir. Nitekim 1894 yılı sonlarında İstanbul Beyoğlu'nda Osmanlı Devleti'nin ilk Japon mağazası açılmıştır (Misawa, 2011: 73-82). Henüz iki devlet arasında resmi diplomatik ilişkiler olmamasına rağmen böyle bir dükkânın açılmasına izin verilmesi ve Yamada'nın gayri resmi olarak bir nevi fahri konsolosluk görevini yürütmesi oldukça dikkat çekicidir

Beyoğlu'nda İstiklal Caddesi'nde bulunan pasajlardan biri olan Hazzopulo Pasajı'nda²³ açılan "Nakamura Shoten" isimli ilk Japon mağazası sanılanın aksine Torajiro Yamada'ya ait değildir. Yukarıda da bahsedildiği gibi Yamada bir dönem Japonya'ya sermaye toplamak için giderek Osaka'da bulunan Nakamura adlı bir zengin tüccarla tanışmıştır. Nakamura'nın oğlu Kenjiro Nakamura da İstanbul'a gelerek bu mağazanın açılmasını sağlamıştır

²³ Şimdiki adı İstiklal Caddesi'nde bulunan Çiçek Pasajı'dır.

(Erdemir, 2011: 222; Misawa, 2011: 80-89). Mağazanın Nakamura'ya ait olduğunu gösteren mal beyanı Osmanlı arşivlerinde bulunmaktadır. Nakamura, müdürü olduğu bu mağazayı Yamada ile birlikte işletmeye başlamıştır (Dündar, 2007: 5).

Japon mağazası sayesinde ithalat-ihracat faaliyetleri gelişmeye başlamıştır. Osmanlı'dan ihraç edilen mallar arasında tütün, afyon, koyun yünü, kaya tuzu, sığır derisi, incir ve üzüm gibi ürünler yer almaktadır. Diğer yandan Japonya'dan çanak, çömlek, porselen, ipek kumaş, çay fincanı, tepsi, kimono ve oyuncak gibi el sanatına yönelik ürünler getirilmiştir. Ayrıca Sultan Abdülhamid'e zırh, samuray kılıcı ve birtakım sanat eseri hediye edilmiştir. Bu hediyeler günümüzde Topkapı Sarayı'nda Doğu Asya sanat objeleri olarak sergilenmektedir. (Şahin, 2001: 99; Erdemir, 2011: 222).

1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Torajiro Yamada Japonya'ya dönmüştür. Böylece hem Nakamura Mağazası kapanmış²⁴ hem de savaşın sonuna kadar Osmanlı-Japon ilişkileri kesintiye uğramıştır (Misawa, 2011: 106). Yamada, Osmanlı Devleti'nde bulunduğu sürece edindiği birikimleri ve bilgileri *Toruko Gakan* isimli kitabında toplamıştır. Avrupalı olmayan bir yabancı gözüyle yazılan bu kitap, Osmanlı kültürü ve dönemin siyasi olayları hakkında önemli bilgiler içermektedir. Yamada, ayrıca 1925'de Osaka Ticaret Odası bünyesinde kurulan Türkiye-Japonya Dış Ticaret Derneği'nin yönetici kurulu başkanı olmuştur (Erdemir, 2011: 222).

1.2.7. Ticaret Anlaşması Sorunu ve Kültürel İzlenimler

Torajiro Yamada'nın ticari faaliyetlerinin yanı sıra, 1896 yılında Osmanlı ve Japon hükümet temsilcileri Berlin'de iki ülke arasında bir dostluk ve ticaret anlaşmasının imzalanması için bir araya gelmiştir. Berlin'deki Japon elçisi Kont Aoki kendi hükümetinden aldığı emir ile Osmanlı elçisi Galip Paşa'ya bir ticaret anlaşması imzalamak için teklifte bulunmuştur. Japon elçisinin bu teklifi imtiyaz niteliğinde olup Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmemiştir. Fakat böyle bir anlaşmanın imzalanması iki ülkenin çıkarları

²⁴ Nakamura Mağazası kapandıktan sonra Çek kökenli Paskal Raymond isimli biri, mağazanın tüm haklarını satın almış ve Fujiyama Nakamura Mağazası ismiyle bu Japon işletmesini devam ettirmiştir (Misawa, 2011: 106).

açısından özellikle de Rusya tehdidine karşılık bir gereklilik olarak düşünülmüştür. Japonya'nın imtiyaz şartlarından vazgeçmesi şartı ile 1897'de karşılıklı olarak başkentlere ve gerekli görülen yerlere konsolos tayini ile siyasi ve ticari ilişkileri geliştirme kararı alınmıştır. Fakat bu karar da bilinmeyen bir sebeple resmîyet kazanmamıştır (Şahin, 2001: 108-112).

Osmanlı-Japon ilişkileri 1904 Rus-Japon Savaşı'na kadar oldukça nadir ve bireysel ziyaretler şeklinde devam etmiştir. Hem Osmanlı basınında hem de Japonya basınında iki ülke hakkında yazılar yazılmıştır. Bu dönemde Osmanlı basını tarafından yazılanlara bakıldığında önemli bilgiler edinilmektedir. Örneğin, Macar asıllı Türkolog Arminius Vambery²⁵, Osmanlı Türkleri ve Japonların ırk kökenlerinin araştırılması sonucunda Turan ırkından olduğunu belirtmiştir. Bu teorisini Sultan Abdülhamid'in Japon misafirlerine verdiği bir ziyafette ortaya atmış ve iki tarafın tepkilerini ölçmeye çalışmıştır. Her iki tarafın da tepkisinin olumlu olması pek de şaşırtıcı olmamıştır. Yine o dönem, Mısır'da yayımlanan *Türk* adlı gazetede bir Japon gazetecinin sözleri bu konuda daha aydınlatıcıdır;

“Biz gerçekten Doğu'da doğduk, Doğu'da büyüyüyoruz, fakat bize halken, hilka ten benzeyen Türkler gibi Doğu'nun mağduru, zebunu olmayacağız. Bilakis, yine hemşerilerimiz addolunan Macarlar gibi ileri, daima ileri gideceğiz...” (Koloğlu, 1990b: 13).

Japonlar tarafından Osmanlı Devleti'ne yapılan bireysel ziyaretlerden biri de 1904 yılında Mimar Dr. İto'nun İstanbul'a gelmesidir. Dr. İto İstanbul'da camileri gezerek İslam mimarisi üzerine incelemelerde bulunmuştur. Müze-i Hümayun'da sergilenen eşyaların fotoğraflarını çekmiştir. Ankara, Konya, Kayseri, Musul, Bağdat, Kudüs gibi birçok Osmanlı şehrini ziyaret ederek mimari alanda araştırmalar yapmıştır (Şahin, 2001: 122).

²⁵ Macar halkının Asya kökenlerini araştırmak amacıyla İstanbul'a gelen Macar asıllı Yahudi bir araştırmacıdır.

1.2.8. Rus-Japon Savaşı'nın Osmanlı Devleti'ndeki Etkileri

Osmanlı Devleti 1890 yılında Japonya ile ilişkilerin geliştirilmesi yönünde en önemli adımı atmıştır. Ertuğrul Fırkateyni'nin uzun ve zorlu bir yolculuktan sonra Japonya limanına varması ve dönüş yolculuğunda Japonya açıklarında batması ile ikili ilişkiler farklı bir boyut almıştır. Tarihe Ertuğrul Faciası olarak geçen bu üzücü olay, Türk-Japon dostluğunun başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti tarafından yapılan bu doğrudan ilişki girişimi, ortak düşman olan Rusya açısından ise gayet temkinli karşılanmıştır. Japonya ve Rusya arasında denge politikasına önem veren Osmanlı Devleti, 1904-1905 Rus-Japon Savaşı'nda tarafını belli ederek Doğu'nun yükselen gücü olan Japonya'ya güvenini göstermiştir. Fakat bu savaşın Osmanlı Devleti açısından hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır.

Japonya, jeopolitik konumu nedeniyle özellikle Rusya ve Çin'in saldırısına açık bir ülkedir. 1870'li yıllara gelindiğinde Japonya, adanın güvenliğini sağlamak için Asya kıtasının Japonya tarafına bakan kıyılarını ele geçirmek istemiştir. 1894-1895 Çin-Japon Savaşı'nın Japonya zaferiyle sonuçlanması ile daha da cesaretlenmiştir. Fakat bu dönemde Asya kıtasında yegâne güç olmak isteyen tek ülke Japonya değildir. Rusya'nın geleneksel "Güneye İnme Politikası" ile Mançurya²⁶ toprakları üzerinden Kore Yarımadası'nı ele geçirmek istemesi, Doğu Asya'da Japonya ve Rusya'yı karşı karşıya getirmiştir (Lee, 1988: 219).

Savaşın sebeplerini anlamak için her iki ülkenin o dönemdeki politikalarına değinmekte fayda vardır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren Doğu Asya'da genişleme siyaseti uygulayan Rusya, İngiltere'nin Pasifik kıyılarındaki emellerine engel olmak ve bu bölgeleri Rus kontrolü altına almak istemiştir. 1875 yılında Japonya sınırlarından bulunan Sahalin Adası²⁷ üzerinde hak iddia etmiştir. Rusya bu toprakları elde ederse, güvenliğini

²⁶ Mançurya o dönem Çin sınırları içerisindedir.

²⁷ Sahalin (*Sakhalin*) Adası Japonya'nın kuzeyinde Rusya'nın doğu kıyısında bulunmaktadır. Japonya ve Rusya arasında adanın hâkimiyeti konusunda anlaşmazlıklar yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Rusya, Sahalin Adası'nı ele geçirerek Rusya Federasyonu'na bağlı bir *oblast* yapmıştır. <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/518705/Sakhalin-Island> (Erişim Tarihi, 3 Ekim 2014).

sağlamak için de liman arayışına girerek Kore’de bir deniz üssü kurmak istemiştir. Bunu da, Mançurya üzerinden geçecek Sibiryaya demiryolu hattını kurarak gerçekleştirmeyi düşünmüştür. Japonya ise, Mançurya Rusya’nın eline geçerse Kore’nin de Rus hâkimiyeti altına gireceğinin farkına varmıştır (Şahin, 2001: 123-124). Bunu önlemek isteyen Japonya, 1902 yılında Rusya’nın güneye inmesinin kendi çıkarları için tehlike gören İngiltere ile bir ittifak anlaşması imzalamıştır. Rusya’ya karşı İngiltere’nin desteğini alan Japonya ve buna mukabil Almanya ve Fransa ile hareket eden Rusya, Mançurya ve Kore üzerinde anlaşmaya varamamıştır (Lee, 1988: 219). Bunun üzerine Japonya 9 Şubat 1904 gecesi Port Arthur limanındaki Rus donanmasını bombalayarak savaşı resmen başlatan taraf olmuştur (Şahin, 1999: 272).

Japonya’nın Rus donanmasını bombalaması ile Rusya Karadeniz’de bulunan donanmasını Boğazlardan geçirmek istemiştir. Kırım Savaşı’ndan sonra imzalanan 1856 Paris Anlaşması ile Karadeniz donanmasının Akdeniz’e geçişi yasaklanmıştı. Fakat 1870 yılında bu yasak, sınırlı geçiş şartıyla kalkmıştır (Esenbel, 2008: 73). Japonya ve Rusya arasında denge politikası izleyen Abdülhamid savaş boyunca tarafsız kalmak istemiştir. Bu yüzden Rus donanmasının Boğazlardan geçişine izin vermemiştir. Sadece torpido botlarının geceleri, birer birer geçmeleri şartıyla izin vermiştir. Buradan anlaşıldığı üzere Osmanlı Devleti, Rus donanmasının hepsini geçirmeyerek Japonları, yalnızca torpidoları geçirerek de Rusları memnun etmiştir (Şahin, 1999: 272). Hatta bu dönem Rusya’nın Boğazdaki faaliyetlerini takip etmek için Nakamura ve Yamada casusluk görevinde bulunmuşlardır (Misawa, 2011: 95).

Savaş sırasında, Osmanlı Devleti tarafından savaşı izlemek için Von Der Golt Paşa’nın²⁸ tavsiyesi üzerine Osmanlı ataşemiliteri sıfatıyla Albay Pertev Demirhan Mançurya’ya gönderilmiştir. Albay Pertev, Japonya’nın da izniyle 11 Ağustos 1904 yılında İskenderiye’den Ertuğrul gemisinin izlediği yolu takip ederek Yokohama limanına varmıştır. Tokyo’dan gemi ile Mançurya’ya geçen Pertev Bey, Japon Başkumandanı Amiral Togo Heihachiro’nun misafiri olarak Japonya’da incelemelerde bulunmuştur.

²⁸ Prusya ordusunda görevli olan komutan Von Der Golt, II. Abdülhamid zamanında Osmanlı ordusunu modernleştirmek için İstanbul’a gelmiştir.

Japonya dönüşünde ise Padişah'a hem savaş hakkında bilgi vermiş hem de Japonların genel hayatı ile ilgili bir rapor sunmuştur. Pertev Bey, Japonların zaferinin sebebi olarak manevi olarak güçlü ve inançlı olmalarını göstermiştir. Ayrıca savaşta kullanılan makineli tüfeklerin Osmanlı Devleti'nde de kullanılmasının önemini vurgulamıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti denge politikası gereğince, Mançurya'daki Japon cephesine gönderdiği asker gibi Rus cephesine de bir askeri gözlemci göndermek istemiştir. Fakat Rusya'dan bu konu ile ilgili herhangi bir cevap gelmemiştir (Lee, 1988: 220-221; Şahin, 1999: 272-273).

Japon lehine sonuçlanan savaş 5 Eylül 1905'de Portsmouth Barışı imzalanarak sona ermiştir. Rus-Japon Savaşı'nın dünya tarihi açısından önemi büyüktür. Çünkü o dönemlerde beyaz ırktan olmayan bir milletin beyaz ırktan olan bir milleti yenmesi pek de alışılmış bir durum değildir. Artık Asya'nın en doğu ucunda 50 yıl gibi kısa bir sürede Avrupa'nın savaş taktiklerini öğrenen ve uygulayan güçlü bir Japonya ortaya çıkmıştır (Sander, 1989: 266-267).

1904-1905 yılları arasından gerçekleşen bu savaşın Osmanlı Devleti açısından etkileri ve sonuçları oldukça önemlidir. Osmanlı Hükümeti bu savaşı ilgiyle takip etmiştir. Elçilikleri aracılığıyla bilgi toplayan Abdülhamid, cephede yaşanan olayları Avrupa medyasından da öğrenmiştir. Rusya ile Japonya arasında her ne kadar tarafsız bir politika izlediğini gösterse de, kendi ifadeleriyle açık bir şekilde Japonya yanlısı olduğunu dile getirmiştir. Abdülhamid'in Siyasi Hatıratım adlı eserinden kendi sözlerini aktaran Lee şunları özetlemiştir;

"...Japonya'nın muvaffakiyeti bizi memnun eder, onların Rusya'ya karşı kazandıkları zafer bizim için de zafer sayılır... Rus-Japon muharebesi başladı. Rusya'nın Kafdağı kadar burnunu kırıp aşağıya indirmek ve başını eğip önüne baktırmak için Japonya kavminin muzafferiyetine dua etmeye başladım. Yani Japonya'nın donanma ordularının manevi kumandanı oldum" (Lee, 1988: 220).

Osmanlı basının yakından takip ettiği Rus-Japon Savaşı'nda Osmanlı halkı da Sultan Abdülhamid gibi Japonya yanlısı bir tavır sergilemiştir. Savaş boyunca cepheden gelen haberler Rusya'yı kızdırmamak amacıyla basına

sansür konularak yayımlanmıştır. Sadece Avrupa kaynaklı haberler aracılığıyla Japon galibiyetleri halka duyurulmaya çalışılmıştır. Fakat savaş sonunda beklenen zaferin duyulması ile halk arasında büyük bir sevinç yaşanmıştır. 1877-1878 yılları arasında yaşanan 93 Harbi olarak da bilinen Osmanlı-Rus Savaşı'nın intikamının alındığını düşünenler olmuştur. Ayrıca Rusya'nın zannedildiği kadar güçlü olmadığı ve yenik düşebileceği anlaşılmıştır (Şahin, 1999: 273).

Sultan Abdülhamid döneminde Japonlar ile ilgili hiçbir olay Rus-Japon savaşı kadar etkili olmamıştır. Aslında halk arasında Japonları tanıyan bilen yoktur. Fakat Ruslara karşı kazanılan bu Japon zaferi Osmanlı zaferi gibi hissedilmiş ve Japonların gizli Müslüman olduklarına dair söylentiler ortaya çıkmıştır (Koloğlu, 1990c: 13). Japon zaferi Osmanlı halkı arasında öyle büyük bir sevinçle karşılanmıştır ki bu durum iki ülke arasında kalıcı dostluğun yaşanmasını sağlamıştır. Hasan Ali Yücel, Geçtiğim Günler adlı anılardan oluşan eserinin “Çocukluğumun Geceleri” bölümünde, savaş haberlerinde her Japon galibiyetinin ballandıra ballandıra anlatıldığını ve Rusya'nın Türkler için düşman olduğunu ifade etmektedir. Halide Edip Adıvar Amiral Togo'dan esinlenerek yeni doğan oğluna Togo ismini vermiştir. Japon generallerin ismini Türk çocuklarına vermek o dönem moda olmuştur. Bu isimlerden en revaçta olanları Togo ve Nogi'dir (Şahin, 1999: 273; Güvenç, 2002: 503-506). Hatta günümüzde Türkiye'deki en büyük ayakkabı mağazalarından biri Togo isimli bir markaya sahiptir.

Japonya'nın galibiyeti ve sonrasındaki çağdaşlaşma hareketleri Osmanlı Devleti'ndeki aydınlar arasında da geniş yankı bulmuştur. Çünkü Avrupa'nın bilim ve teknolojiyle ilerleme kaydeden Japonya, gelenek ve göreneklerinden taviz vermemiştir. Osmanlı Devleti'nin de milli kimliğini kaybetmeden çağdaşlaşmasının mümkün olabileceği düşünülmüştür. II. Abdülhamid zamanında ortaya çıkan Jön Türkler adındaki yenilikçi grup, Osmanlı Devleti'nin modernleşme konusunda Avrupalı uzmanlardan değil Japon uzmanlardan yardım alması gerektiğini savunmuştur (Şahin, 1999: 274).

Savaş sonrası Rusya, dış politikasında değişiklik yaparak Asya'dan geçici olarak uzaklaşıp tekrar Avrupa ve Balkanlar'a yönünü çevirmiştir. Fakat bunun Osmanlı Devleti aleyhine bir durum yaratması da söz konusu olmuştur.

Nitekim bu dönem Rusya'nın dış politikada Osmanlı Devleti ile daha fazla ilgilenmesinin bu sebepten kaynaklandığı söylenebilmektedir (Matsutani, 2009: 28).

1875 yılında Osmanlı-Japon ilişkilerini tesis etmek yolunda atılan ilk adım Londra'da iki ülkenin elçileri arasında yapılan görüşmelerdir. Sonraki yıllarda bu iki ülke arasındaki ilişki, özellikle Japonlar tarafından yapılan bireysel ziyaretler ve karşılıklı olarak verilen nişan ve hediyelerle devam ettirilmiştir. Fakat 20. yüzyılın başlarında dünyada gelişen olaylar diplomatik bir ilişkinin kurulmasını ertelemiştir. Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'la savaşı ve ülke içinde etnik ayaklanmaların baş göstermesi, Japonya'nın da Rusya ile savaşı gibi iki devletin öncelikli sorunlarını oluşturan sebepler bu gecikmeye örnek olarak gösterilmektedir. Ayrıca Japonların Osmanlı Devleti ile bir ticaret anlaşması konusunda imtiyaz şartları getirmesi ve Osmanlı tarafının bunu kabul etmemesi de bir diğer önemli sebeptir. Bütün bu nedenlerle Japonya ve Türkiye arasında diplomatik ilişkilerin resmi olarak kurulması, ilk görüşmelerden ancak 50 yıl sonra Türkiye Cumhuriyeti döneminde gerçekleşmiştir (Matsutani, 2009: 29).

1.2.9. Japonya'da İslam ve II. Abdülhamid'in Panislamizm Politikası

Osmanlı Devleti ile Japonya arasındaki ilişkiler, her iki ülkenin de kendi iç siyasetleri doğrultusunda başlamıştır. Osmanlı Devleti Panislamizm politikası ile Japonya'da dini amaçlı siyaset uygulamak istemiştir. Japonya ise kapitülasyonları kaldırmak ve Rusya'ya karşı Batı'da Hıristiyan olmayan bir devletle müttefik olmayı amaçlamıştır. Bu bölümde, bahsedilen amaçlar çerçevesinde iki ülkenin yaklaşmasında Panislamizm'in rolüne ve Japonya'da İslam'ın varlığına değinilecektir.

İslamiyet'in Japonya'da ilk olarak ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı hakkında kesin bir bulguya rastlanılmamıştır. İslamiyet'in dünyanın çeşitli bölgelerinden ticari amaçlı Japon kıyılarına gelen Müslüman tüccarlar aracılığıyla geldiği tahmin edilmektedir. En azından Türkiye'de bu konuya yönelik çalışmalar oldukça kısıtlıdır (Şahin, 2001: 181).

Yabancı kaynaklardan edinilen bilgiler, Japonya’da İslamiyet’in resmi kaynaklarda ilk olarak 19. yüzyılın son yıllarında Osmanlı Türkleri aracılığıyla tanıtıldığına yöneliktir. Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi’nde yapılan bir çalışmaya göre, 1868 yılında başlayan Meiji döneminden önce İslam ülkeleri ve Japonya arasında herhangi bir ilişki olduğuna dair belge bulunamamıştır. Yine de İslam’ın Hintli ve Arap gibi Müslüman tüccarlar aracılığıyla gelmiş olabileceğine dair tahminler bulunmaktadır. İslamiyet’in ticaret dışında diplomasi yoluyla Japonya’ya ulaşması Osmanlı Devleti sayesinde olmuştur (Fauziah ve Fathiah Fathil, 2011: 131-132). Fakat Osmanlı etkisinden önce 1877 yılında Hıristiyanların İslamiyet’e karşı düşmanı tavrılar alması da, zaten Hıristiyanlıktan hoşlanmayan Japonların İslamiyet ile ilgilenmesini sağlamıştır. Elçiler ve gezginler aracılığıyla edinilen bilgiler Hz. Muhammed’in hayatı gibi konulardan ibaret olduğu için Japonların İslamiyet algısı fazla öteye gidememiştir (Şahin, 2001: 182). Güney Koreli Profesör Lee’nin yaptığı araştırmalara göre 1890 öncesinde İslam’ı inceleyen tek Japonca kitap 1715 yılına aittir. Bu kitap, yukarıda bahsedildiği gibi yalnızca Hz. Muhammed’in hayatı hakkında bilgi vermektedir (Koloğlu, 1990a: 13). İlk resmi ve en önemli olay ise, 1890 yılındaki Osmanlı Fırkateyni Ertuğrul’un Japonya yolculuğudur. Felaketle sonuçlanan bu ziyaret Japon halkının Müslüman Türklere karşı bir sempati duymasını sağlamıştır (Fauziah ve Fathiah Fathil, 2011: 132).

1876 yılında tahta çıkan II. Abdülhamid, saltanatı boyunca sömürgeci devletler arasında denge politikası izlemiştir. Rusya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin dünya siyasetini belirlediği bir dönemde II. Abdülhamid, Osmanlı’nın parçalanmasını önlemek amacıyla dış politikada birtakım yeniliklere başvurmuştur. Osmanlıcılık, İttihad-ı İslam ve Turancılık gibi fikirler tartışılmıştır. Bu fikirlerden bir diğeri de, İslam’ın birleştirici gücünü ve Halifeliğin verdiği sıfatı kullanarak uygulamak istediği Panislamizm politikasıdır²⁹ (Dündar, 2006: 53-56). “Panislam” kavramının siyasal literatürdeki kullanımı Panslav, Pangerman, Panisraelit gibi yayılmacı ve

²⁹ Sultan Abdülhamid’in izlediği Panislamizm politikası ve bu politikanın Japonya ile ilgili kısmı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Merthan Dündar, *Panislamizm’den Büyük Asyacılaşma: Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2006.

eylemci fikirlerin yaygın olduğu 19. yüzyılın son çeyreğinde belirmiştir. Bu politika bütün İslam dünyasının Hıristiyanlara karşı birleşme isteği sonucunda ortaya çıkmıştır (Mütercimler, 1993: 48).

Osmanlı Devleti'nin İslam Birliği çerçevesinde böyle bir politika ortaya çıkarmasında İngiltere önemli bir rol oynamıştır. İngiltere, Kuzey Afrika ve Güney Asya'da halifeliğin Osmanlı himayesinde değil, Araplarda olması gerektiğini söyleyerek özellikle Arap Yarımadası'ndaki Müslümanları kışkırtmıştır (Mütercimler, 1993: 19-20; Dünder, 2006: 60). Sultan Abdülhamid bu sebeplerden kaynaklanan ayaklanmaları ve imparatorluğu parçalamaya yönelik hareketleri önlemek amacıyla dini-siyasi faaliyetlere girişmiştir. Panislamizm politikasının amaçları ise; imparatorluk sınırları içerisinde Müslüman-Hıristiyan ilişkilerinin kötüye gitmesi, Avrupalı devletlerin Osmanlı Hıristiyanlarına müdahale etmek istemesi, hem imparatorluk sınırları içinde bulunan Müslüman eyaletlerin hem de diğer Müslüman ülkelerin Batılılarca istila edilmesi ve eyaletlerdeki İslam Şeyhlerinin görevi çıkarlarına yönelik kullanmasıdır (Lee, 1988: 186).

İlk resmi ziyaret olan Prens Komatsu ve eşinin İstanbul'a gelmesi, II. Abdülhamid'in Japonya'ya Ertuğrul Fırkateyni'ni gönderme kararı almasındaki başlıca etken olmuştur. Ertuğrul eğitim gemisinin yolculuk amaçlarından dini-politik yanı ise, Güney Asya'da bulunan Müslüman ülkelere Hilafet'in sanıldığı gibi Araplarda değil, Osmanlıların elinde olduğunu göstermek ve Halife Abdülhamid'in mesajını iletmektir. Buna yönelik olarak Ertuğrul gemisinde bulunan Osmanlı heyeti vardıkları limanda Müslüman halkla beraber namaz kılmış ve camilerde Halife Abdülhamid adına hutbe okutmuştur (Lee, 1988: 208-217). Ertuğrul Faciası'ndan sonra İstanbul'a gelen Shotora Noda ve Torajiro Yamada'nın Müslüman olması da İslamiyet'in Japonya'da tanıtılmasında son derece etkili olmuştur (Şahin, 2001: 183).

1902 yılında Sultan Abdülhamid, Muhammed Ali adında bir din adamını Japonya'ya göndermiştir. Fransız arşivlerinde bulunan bilgiye göre, Muhammed Ali Japonya'nın Yokohama şehrinde bir cami inşa etmek için Japon yetkililerle ve Yokohama'daki Müslüman tüccarlarla görüşmüştür. Bu Müslüman tüccarlar Hintli, İranlı ve Araplardan oluşmaktadır. Bu görüşmelerden sonra Muhammed Ali 12 Haziran 1902'de Japonya'dan

ayrılmıştır (Lee, 1988: 218-219). Japonya’da cami yapılması daha sonraki yıllarda Kazan Türkleri tarafından gerçekleştirilmiştir.

1904-1905 yıllarında gerçekleşen Rus-Japon savaşı sırasında Rus ordusuna gönüllü katılan Kafkas ve Orta Asya Müslümanları da savaşı karakterleriyle ve Müslüman olmalarıyla Japonları oldukça etkilemiştir. Bu askerlerden alınan esirler Japonlar tarafından özel bir hoşgörülle karşılanmıştır. Daha sonra Rusya’ya geri dönen bu esirler, zaten Ruslardan hoşlanmadıkları için, Japonları övmüştür (Koloğlu, 1990a: 13).

Rus-Japon Savaşı’ndan sonra Rusya’da gerçekleşen 1905 İhtilalı Rusya Müslümanları arasında yeni bir uyanışa yol açmıştır. Dünya Müslümanlarının birleşmesi gerektiğini düşünen bazı aydınlar Orta Asya ve Doğu Asya’da faaliyetlere girişmiştir. Bu faaliyetler sonucunda Kore ve Japonya’da İslamiyet’in yayılmasında hiç şüphesiz Kazan Türklerinden olan Kadı Abdürreşid İbrahim Efendi’nin çok önemli rolü vardır. Sultan II. Abdülhamid’in emriyle Türkistan, Sibiryaya, Moğolistan, Mançuryaya ve Vladivostok üzerinden 1908 yılında Japonya’ya giden Abdürreşid Efendi, Müslümanlarla Japonlar arasında bir birlik kurulması yönünde çaba göstermiştir (Lee, 1988: 228-231). Abdürreşid İbrahim’in Doğu Asya dönüşü yazdığı *İslam Âlemi ve Japonya’da İslam’ın Yayılması* (1912) adlı eseri oldukça önemlidir. Japonya ve Japonlar hakkında önemli sosyolojik incelemelerde bulunarak İslamiyet’in bu topraklardaki etkisi hakkında; “Japonya’ya İslamiyet girmemiş fakat İslam terbiyesi Japonlara tabiat olmuş, İslamiyet’te ne varsa, hepsi Japonlarda da vardır. Japonlarda adet olmuş, bizde ise dindir” tespitinde bulunmuştur (Berkes, 1976: 252-253). Abdürreşid İbrahim’in çabaları sonucunda ilk önemli gelişme, Mitsutaro Yamaoka isminde bir Japon’un 1909 yılında Ömer Yamaoka ismini alarak hacca gitmesi ve ilk Japon hacı unvanını almasıdır (Şahin, 2001: 182-232).

1917 Rus Devrimi’nden sonra Rusya ve Orta Asya’dan Mançuryaya Müslüman Türk-Tatar göçleri başlamıştır³⁰. Bu göçmenler zamanla

³⁰ Rusya Türklerinin Doğu Asya’ya göç etmesinin sebepleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Matsunaga Akira, Ayaz İshaki and Turco-Tatars in the Far East, Esenbel. S. and Chiharo. I. (Ed.), *The Rising Sun and The Turkish Crescent: New Perspectives on*

Mançurya'dan Kore ve Japonya'ya geçerek bu topraklarda yerleşik hayata başlamışlardır. Japonya'da Müslümanların ilk toplu halde yaşamaya başlaması ise, 1920 yılında başta Kazan Türkleri olmak üzere Türkmen, Kırgız, Özbek ve Tacik boylarından oluşan bir grup Müslüman-Türk'ün Japonya topraklarına gelmesi sonucundadır. Muhammed Abdulhay Kurban Ali başkanlığında yaklaşık 600 kişilik bu grubun iltica talebi Japon Hükümeti tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Bu grubun üyeleri, Tokyo, Kobe, Nagoya ve Kumamoto gibi şehirlere yerleştirilmişlerdir (Akira, 2003: 197-201). Böylece Japonya'da ilk Müslüman-Türk topluluğu oluşturulmuş ve bunlar sayesinde İslamiyet Japonlar arasında daha çok yayılmaya başlamıştır. Japon Hükümeti'nin söz konusu iltica talebine olumlu yaklaşmasının nedeni ise uzun süredir tehdit olarak algıladığı Rus komünist rejimine karşı çıkmasıdır. Zaten Japonlar, Rus-Japon Savaşı sırasında tanıdığı Rusya Müslüman-Türklerine o dönemden beri sempati duymaktadır (Lee, 1988: 264-265; Şahin, 2001: 183).

Japonya'da İslamiyet'in yayılması amacı ile yapılan kültürel faaliyetlerde liderlik yapan Muhammed Abdulhay Kurban Ali 1927 yılında Tokyo'da ilk Türk okulunu açmıştır. 1931 yılında Matbaa-i İslamiye adıyla bir matbaa kurmuş ve bu matbaada 1934'de ilk kez Kuran-ı Kerim'i Arapça olarak Japonlara tanıtmıştır (Akira, 2003: 201-202). Daha sonraki en önemli faaliyeti hiç kuşkusuz Kobe'de bir caminin inşa edilmesi olmuştur. Kurban Ali liderliğinde Hintli, Çinli, Mısırlı ve Güney Asyalı bir grup Müslüman 2 Eylül 1935 tarihinde Japonya topraklarında ilk cami olan Kobe Camii'ni ibadete açmışlardır. Kazan Türkleri kendileri için de bir mescit olması gerektiği niyetiyle Tokyo'da bir cami inşa etmişlerdir. Bu cami 12 Mayıs 1938 yılında ibadete açılmıştır (Lee, 1988: 266-268). Fakat daha sonraki yıllarda bir depremle bu cami yıkılmıştır. Yıkılan caminin yeniden inşasına Türk Diyanet İşleri Başkanlığı'nca 1998 yılında başlanmıştır. Yapımı iki yıl sürmüş ve 30 Haziran 2000 tarihinde dönemin Türkiye Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz'ın ilk Cuma namazını kıldırmasıyla cami ibadete açılmıştır. Klasik Osmanlı-Türk mimarisi üslubunda inşa edilmiştir. Ayrıca caminin açılışı Japon Ulusal Kanalı NHK (Nippon Hoso Kyokai) tarafından izleyicilere aktarılmıştır (Yinanç, 2000: 20).

the History of Japanese Turkish Relations, Boğaziçi University Press, İstanbul, 2003, s. 197-215.

1.3. Kore Yarımadası'nda Türk Ve İslam Kültürü

İslamiyet'in Kore Yarımadası'na ilk olarak ne zaman geldiğine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Eski İslam kaynaklarına göre İslamiyet'in 11. yüzyılda Kore topraklarına girdiği düşünülmektedir. Fakat İslam kültürünün bu tarihten çok daha önce Birleşik Silla Krallığı (668-935) zamanında geldiği tahmin edilmektedir (Lee, 1988: 70).

8. yüzyılda Arap ve İranlı tüccarlar ticaret yapmak için Çin'e gitmişler ve zamanla bu topraklarda yaşamaya başlamışlardır. Silla Krallığı'ndaki tüccarlar da Çin ile sıkı ticari ilişkiler içerisinde olmuştur. Bu sayede Çin'deki Arap-İranlı Müslümanlar, Silla tüccarları ile temas kurarak hem krallıkları hakkında bilgi edinmişler hem de Kore'ye göç ederek İslamiyet'in tanıtılmasını ve yayılmasını sağlamışlardır (Fauziah ve Fathiah Fathil, 2011: 133). Bu konu hakkında araştırma yapan ve birçok kanıt bulan Profesör Lee'nin araştırmalarında çok önemli bilgiler bulunmaktadır. 9. ve 16. yüzyıllar arasında Birleşik Silla Krallığı dönemine ait olan kaynaklar genellikle Kore Yarımadası'nın coğrafi konumu hakkında bilgi vermektedir. Bu kaynakların ortak kanısı ise, Kore Yarımadası'nın Çin'in doğusunda yer alan bol altın rezervine sahip bir yarımada ülkesi olduğunu göstermesi ve Çin ile sürekli temas kurduğunu belirtmesidir³¹ (Lee, 1988: 70-75). Müslümanların Kore'ye yerleşmeleri hakkında yazılan ilk kaynağın İranlı İslam Âlimi ve coğrafyacı İbn Hurdadbih'in "*Kitab el-rnesalik ve'l-rnernalik*" adlı eseri olduğu bilinmektedir. 885 yılında Arapça yazılan eser, seyahatname niteliğinde olup Japonya ve Kore gibi Doğu Asya ülkelerini de içeren dünya coğrafyası hakkında önemli bilgiler vermektedir. Lee, İbn Hurdadbih'in bu eserinden Kore ile ilgili olarak şunları aktarmaktadır;

“Çin'in ötesinde Kansu'nun karşı taraflarında birçok dağlar ve birçok hükümdar bulunmaktadır. El-Şila memleketi budur; orada pek çok altın bulunur, oraya giren Müslümanlar

³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Lee Hee Soo, *İslam ve Türk Kültürünün Uzakdoğu'ya Yayılması: Kore'de İslamiyet'in Yayılması ve Kültürel Tesirleri*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1988, s. 70-75.

memleketin cazibesine kapılarak yerleşip kalırlar. Ondan daha ötede ne bulunduğu malum değildi³²” (Lee, 1988: 78-79).

İbn Hurdadbih’in eserinden sonra Kore’de Müslümanların varlığı ile ilgili en önemli kaynak El-Mes’udi tarafından yazılmıştır. “*Mürucu’z-Zeheb ve Maadin el Cevher*” adlı eserde Kore’de yaşayan Müslümanların varlığından bahsetmektedir. Bu Müslümanların arasında Iraklıların da olduğunu düşünmektedir. Lee’ye göre Mes’udi, konu hakkında en doğru ve ayrıntılı bilgiyi veren İslam Âlimidir (Lee, 1988: 82).

Ayrıca Şemseddin Dimaşki, El-Makrizi, El-Nüveyri gibi İslam Âlimleri, Şii mezhebinden olan Müslümanların siyasi baskılardan dolayı Kore’ye göç ettiğini ve burada yerleşik hayata geçtiğini belirtmektedir³³. Şemseddin Dimaşki’ye göre Hz.Ali’nin ölümünden sonra Emevi Devleti’nin kurulmasıyla birçok Alevi başka yerlere göç etmeye başlamıştır. Çin’in güney kıyılarında yaşamaya başlayan Alevilerden bazılarının Kore’ye göç ettiğini söylemektedir. El-Nüveyri ve El-Makrizi de eserlerinde bu fikri doğrular nitelikte bilgiler vermektedir. Alevilerin burada yaşamasının ve geri dönmemesinin sebebi olarak Kore Yarımadası’nın iklim ve doğa koşullarının oldukça elverişli olduğunu göstermektedirler (Lee, 1988: 81-82).

Görüldüğü gibi, Kore’nin İslamiyet ile ilk tanışması uluslararası ticari faaliyetler sayesinde gerçekleşmiştir. Bu ilk faaliyetlerden sonra Lee’ye göre Müslümanların Kore’ye gelmeleri ve Kore’de bir İslam kültürünün oluşması Moğolların Koryo Hanedanlığı’nı hâkimiyeti altına almasıyla 13. yüzyılın sonuna kadar durmuştur (Lee, 1988: 91). Fakat Moğol döneminde İslam kültürünün yayılması konusunda tam anlamıyla bir durgunluk yaşandığı söylenemez. Çünkü tarihin en büyük imparatorluğunu kuran Moğollar işgal ettiği her toprağın kültüründen beslenerek imparatorluk olmanın verdiği avantajdan yararlanmıştı. Bu dönemde hem Türk hem de Arap-İslam kültürü Kore Yarımadası’na kadar ulaşmıştır. Moğol hâkimiyeti altındaki Kore dönemi Türk-İslam kültürüne geçmeden önce, eski dönem Kore’de Türk

³² İbn Hurdadbih’in bu cümlesinden anlaşıldığı üzere o dönem İslam Âlemi tarafından Japonya’nın varlığı henüz bilinmemektedir.

³³ Anadolu dışı Şii göçleri için bkz. Takıyiddin Ebi’l-Abbas Makrizi, El-Mevaiz ve’l-İtibar bi Zikri’l-Hitat ve’l-Asar, Kahire, 1911.

kültürü hakkındaki bilgiler oldukça önemlidir. Çünkü bu konu Korelilerin kökenine kadar uzanan tarihi bir süreci kapsamaktadır. Konuyu daha iyi kavramak için de Kore ve Korelilerin tarihine bakmakta fayda vardır.

Kore halkı ortak bir dile sahip topluluk olmalarına rağmen etnik açıdan Japonlar kadar homojen değildir. Kore halkının bu topraklara nereden geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Aynı fiziksel özellikleri olan Korelilerin yapılan DNA araştırmaları sonucunda Orta Asya ve Doğu Sibiryadan Kore Yarımadasına gelen Türk, Moğol ve Tunguz kabilelerinin torunları oldukları düşünülmektedir. Kore halkı kısacası Altay Dağları, Baykal Gölü ve Doğu Asya bozkırlarında yaşayan kabilelerin bir karışımı olarak ortaya çıkmıştır (Rang, 2004). Bunun en belirgin kanıtı ise Kore dilinde görülmektedir. Kore dilinin sondan eklemeli gramer yapısından dolayı, Türkçe, Moğolca, Mançu-Tunguzca, Fince, Macarca ve Estonca'nın dâhil olduğu Ural-Altay dil ailesine ait olduğu kanıtlanmıştır. Fakat hangi kola ait olduğu konusunda şüpheler vardır (Lee ve Ramsey, 2011: 2-3). Handong Üniversitesi'nden Han Woo Choi'ye göre Kore dili kesin olarak Altay koluna aittir ve bu koldan da en çok Türkçe'ye yakındır. Choi'nin araştırmalarına göre, Türkçe ile Korece arasında 180'e yakın ortak kelime ve 90'a yakın ortak ek bulunmaktadır. Ayrıca bu ortak kelimeler ve ekler yalnızca Türkçe ile Korece arasında değil, Moğolca ve Mançu-Tunguzca dillerinde de kullanılmaktadır³⁴ (Choi, 2004: 85-86). Korece ve Türkçe'de kullanılan ortak kelimelerin ne zaman ve hangi dilden geçtiğine dair kesin bir şey söylemek doğru değildir. Fakat Kore'nin eski devletlerinden olan Koguryo Krallığı (MÖ 37-668) ile Türklerin Türk adıyla kurulan ilk devleti olan Göktürk Kağanlığı (552-744) arasında oldukça sıkı ilişkiler kurulmuştur. Bunun kanıtı ise Orhun Yazıtları'nda bulunmaktadır. Bilindiği gibi Orhun Yazıtları Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk Yazıtları'ndan oluşmaktadır. Kore ile ilgili olarak Kültigin Yazıtı'nın doğu yüzündeki 4. ve 8. satırda şunlar yazılıdır;

“...Kendileri (İstemi Kağan ve Bumin Kağan) öylece vefat etmişler. (Cenaze törenlerine) Yasçı (ve) ağlayıcı doğuda, gün

³⁴ Bu ortak kelimeler konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Han-Woo Choi, Eski Korece'de Türkçe Ödünç Kelimeler, *Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi: Bilig*, 2004, s. 85-93.

doğusundan Bükli Çöl halkı, Çinliler, Tibetliler, Avarlar, Bizanslılar, Kırgızlar, Üç Kurıkanlar, Otuz Tatarlar, Kıtaylar, Tatabılar,,bunca halklar gelerek ağlamışlar, yas tutmuşlar. Onca (Onlar) ünlü hükümdarlar imiş” (Kültigin, Doğu/4)

“...Çinlilerin hizmetindeki (Türk) beyleri, Çin unvanları alarak Çin Hakanına tabi olmuşlar. Elli yıl hizmet etmişler. Doğuda, gün doğusunda Bükli Hakanına kadar sefer edivermişler, batıda Demir Kapı’ya kadar sefer edivermişler; Çin Hakanı için fetihler yapmış, ülkeler almışlar” (Kültigin, Doğu/8)

Bu satırda sözü geçen “Bükli Çöl” halkından kastedilenin Kore kavimleri olduğu, Japon Türkolog Masao Mori tarafından yapılan araştırmalar sonucu kanıtlanmıştır (Choi, 2004: 91).

Kore, tarihi boyunca birçok dönem başka devletlerin himayesi altında yaşamıştır. Özellikle de Moğol, Çin ve Japon himayesi altında yaşayan Kore Yarımadası birçok milletin geçiş noktası haline gelmiştir (Eberhard, 1986: 248). Moğol hâkimiyeti altında yaşayan Kore toplumu bu dönemde hem Türk hem de İslam kültüründen etkilenmiştir.

1206 yılında kağan seçilen Cengiz Han, Moğol İmparatorluğu’nun sınırlarını genişletmeyi en önemli hedef olarak belirlemiştir. 1227 yılında ölen Cengiz Han’dan sonra oğulları ve torunları tahta geçmiştir. 1260 yılında tahta geçen Kubilay Han sınırlarını Çin’e doğru genişleterek 1271 yılında Yuan Hanedanlığı’nı kurmuştur³⁵. Hanbalık’ı başkent yaparak 1368 yılına kadar imparatorluğu yaşatmıştır (D’ohsson, 2008: 215-226). Moğolların Kore’yi işgali Kubilay Han’ın tahta geçmesinden daha önce olmuştur. 1231 yılında işgale başlayan Moğollar 1258 yılında Koryo Hanedanlığı³⁶’nın teslim

³⁵ Yuan Hanedanlığı, Doğu Avrupa ve Rusya’dan Ortadoğu’ya, Orta Asya’dan Çin ve Kore’ye kadar uzanan tarihin en büyük imparatorluğu olan Moğol İmparatorluğu’nun bir parçasıdır. Ve bütün Çin topraklarını kendi idaresi altında toplayan ilk Moğol hükümdarı Kubilay Han olmuştur (D’ohsson, 2008: 225).

³⁶ Koryo Hanedanlığı 918-1392 yılları arasında Kore yarımadasına, bir dönem Moğollarla, hâkim olan hanedanlıktır. Kore ismini Koryo’dan almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Edward A. Olsen, *Korea, The Divided Nation*, Praeger Security International, United States of America, 2005, s. 21.

olmasıyla Kore'nin hâkimiyetini ele geçirmişlerdir³⁷. Böylece doğuda ve batıda geniş sınırlara sahip olan Moğol İmparatorluğu'nun siyasi, ticari ve kültürel ilişkileri gelişmiştir. İmparatorluğun yönetiminde Çinlilere güvenmeyen Moğollar Batı ve Orta Asya'dan getirilen Türk ve Müslümanlara yüksek statüler vermiş ve mali görevlerde İranlıları, Arapları ve Uygur Türklerini görevlendirmiştir (Kırilen, 2013: 83). Özellikle Uygur Türklerinin Kore'ye ticari amaçlı geldikleri bilinmektedir. Bunun en önemli kanıtı da Yuan Hanedanlığı'nda önemli bir devlet adamı olan Samga'nın Kore'deki faaliyetleridir. Müslüman bir Uygur Türkü olan Samga³⁸, Kore'ye yerleşerek Koryo Hanedanlığı'nda önemli görevlerde bulunmuştur (Lee, 1988: 118-136). Böylece hem batıdan Türk ve İslam kültürü hem de Moğol kültürü Kore Yarımadası'na ulaşmıştır. Müslümanlarla yapılan münasebetler sonucunda matematik, astronomi, tıp, takvim ve sanat gibi konular Kore toplumunun önemli derecede gelişmesini sağlamıştır. Orta Asya Türklerinden ise müzik aletleri, Uygur yazısı, ziraat ürünleri gibi birçok konuda yararlanmışlardır (Lee, 1988: 104).

Orta Asya Türk kültürü şimdiki Kore kültüründe hâlen etkisini göstermektedir. Orta Asya menşeli müzik aletleri ve dans şekilleri Kore aristokratları tarafından ilgiyle benimsenmiştir. Moğol döneminde ticari amaçlı Kore'ye gelen Orta Asya Türkleri bozkırda yetişen karpuz, kavun, üzüm ve pamuk gibi birçok ürünün tohumunu getirerek bu topraklarda yetişmesini sağlamıştır. Yemek açısından bakıldığında ise şehriye ve hamur tatlısının Orta Asya'dan geldiği bilinmektedir. Ayrıca Uygur Türkçesi Koryo ve Choson Hanedanlığı dönemlerinde sarayda yaygın halde konuşulmuştur. Çünkü yukarıda da bahsettiğimiz gibi Moğol döneminde birçok Orta Asyalı Türk ve Müslüman Koryo Hanedanlığı'nda önemli görevlerde bulunmuştu. Uygur Türkçesi'nin bu denli yaygın halde konuşulması ve kullanılmasının

³⁷ Kore Yarımadasının ele geçirilmesi Japonya'ya ulaşmada üs olarak kullanılmıştır. 1274 ve 1281 yıllarında Japonya'ya yapılan seferlerde de başarısız olmuştur. Böylece hiçbir zaman Japonya, Moğol veya başka bir devletin hâkimiyeti altına girmemiştir. Bunda coğrafi konumu oldukça önemli rol oynamıştır.

³⁸ Samga hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Lee Hee Soo, *İslam ve Türk Kültürünün Uzakdoğu'ya Yayılması: Kore'de İslamiyet'in Yayılması ve Kültürel Tesirleri*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1988, s. 141-143.

Kore alfabesini de etkilediğine dair görüşler ortaya atılmıştır³⁹ (Lee, 1988: 173-176).

Yuan Hanedanlığı'nın yıkılmasıyla Çin'de Ming Hanedanlığı kurulmuştur. Ming Hükümdarı Tai-Tzu, dış politikada devlet kontrolünü artırarak uluslararası ticareti yasaklamıştır. Yasağın amacı ise ülkedeki yabancı etkilerini ortadan kaldırmaktır. Bu doğrultuda devlet kademelerinde görevli olan Müslümanlar görevden alınarak yerlerine Konfüçyüs ideolojisine sahip Çinliler getirilmiştir. Çin'deki siyasi değişiklikten elbette ki Kore Yarımadası da etkilenmiştir. Moğol hâkimiyeti döneminde oldukça zayıflayan Koryo Hanedanlığı sona ererek yerine 1392 yılında Choson (Joseon) Hanedanlığı (1392-1897) kurulmuştur. Ülkenin ulusal dini olarak da Konfüçyüsçülük benimsenmiş ve Budizm, İslamiyet gibi dinler arka planda kalmıştır. Böylece Konfüçyüs ideolojisi çerçevesinde yabancı kültürlerle kendini kapatarak daha muhafazakâr bir Kore toplumu oluşturulmuştur. Bu da İslamiyet'in hem gelişmesini hem de korunmasını engellemiştir. Günümüz Kore'sinde o döneme ait İslam kültürünün izleri pek bulunmamaktadır. Yalnızca Moğol döneminde Kore'ye gelen Uygur Türkü Samga'nın soyundan gelen Dok-So Chang ailesinin varlığı kesin olarak bilinmektedir. Bu aile günümüzde Güney Kore'nin Pyeongtaek şehrinde yaşamaktadır (Lee, 1988: 156-158).

Osmanlı ile Kore arasındaki ilk ilişkiler ise Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde başlamıştır. Bu ilk temas her ne kadar resmi ya da siyasi bir içerikte olmasa bile Türk-İslam kültürünün Kore'ye ulaşması açısından önem taşımaktadır. Bilindiği gibi bir Kazan Türkü olan Abdürreşid İbrahim Efendi 1907 yılında İslamiyet'i yaymak amacıyla Doğu Asya ülkelerine gitmiştir Japonya gezisinden sonra 1909'da Kore'ye gelen Abdürreşid İbrahim Efendi burada 10 gün kalmıştır. Kore gezisi boyunca yaptığı gözlemleri *İslam Âlemi ve Japonya'da İslam'ın Yayılması* adlı eserinde toplamıştır⁴⁰. Lee'nin bu eserden aktardığı ifadeler Kore hakkında Türk-İslam

³⁹ Kore alfabesinin hazırlanmasında Uygur Türkçesinin etkileri konusundaki ayrıntılı bilgiler için bkz. Lee Hee Soo, *İslam ve Türk Kültürünün Uzakdoğu'ya Yayılması: Kore'de İslamiyet'in Yayılması ve Kültürel Tesirleri*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1988, s. 176- 178.

⁴⁰ Abdürreşid Efendi'nin 1909 yılında yaptığı Kore gezisindeki gözlemleri, 1910'da Japonya'nın Kore'yi ilhak etmeden önceki Kore toplumu hakkında tarihsel açıdan önemli bilgilerdir.

dünyası tarafından edinilen ilk gerçekçi bilgilerdir. Abdürreşid İbrahim Efendi'ye göre Kore Yarımadası'nın etrafı dağlarla çevrili ve ovalarında pirinç ekilidir. Korelilerin evlerine “Ulus” dediklerini ve bu evlerin samanla örtülü olduğunu, kiremitle örtülü olan evlerin ise mutlaka bir Japon'a ait olduğunu, Japonya'nın aksine burada çok hayvan olduğunu belirtmiştir (Lee, 1988: 249). Ayrıca dönemin Kore İçişleri Bakanı ile görüşen Abdürreşid İbrahim Efendi, İslamiyet'in Kore'ye ne zaman geldiğini ve kimler tarafından getirildiğini sormuştur. Bakan'ın verdiği cevap ise, tahminen bin sene önce Araplar tarafından getirildiği olmuştur⁴¹. Bakan'ın bu sözleri yukarıda İslam'ın Kore'ye ilk girişi hakkındaki tarihsel kaynaklarda verdiğimiz bilgileri teyit etmektedir (Lee, 1988: 256).

1917 Rus Bolşevik Devrimi'nden sonra Doğu Asya'ya göç eden Rusya Türklerinin bir kısmı Kore'ye gelmiştir. Daha önceki başlıkta belirttiğimiz gibi ilk önce Mançurya'ya gelen başta Kazan Türkleri olmak üzere Türkmen, Tacik, Kırgız, Özbek ve Kazak Türk boylarından oluşan 600 kişilik Türk-Müslüman grubunun bir kısmı buradan Kore'ye göç etmiştir⁴². 1930 yılında resmi makamlarca yapılan sayımda bu Türklerin sayısının 70 olduğu belirtilmiştir. Ancak o dönemde bu sayının gerçekte 200-300 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Kore'nin çeşitli yerlerinde yaşamaya başlayan bu Türkler, Türk-İslam kültürünün korunması ve geleneklerin devam ettirilmesi amacıyla “Dini ve Milli Türk-Müslüman Cemiyeti”ni kurmuşlardır. Bu cemiyetin bir diğer amacı ise İslamiyet'in Kore halkına tanıtılmasıdır. Ayrıca Kore'de yaşayan Türkler, Japonya'ya göç eden diğer grupla iletişimi koparmayıp Türk-İslam kültürünün korunması ve yayılması amacıyla ortak faaliyetlerde bulunmuşlardır. Fakat Kore'de İslamiyet'in yayılması Japonya'daki kadar etkili olmamıştır. Bunun sebebi ise, Japon ilhakı altında yaşayan Korelilerin ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı kötü durumda olmalarına rağmen Rusya Türklerinin ticari anlamda daha iyi durumda olmalarına karşı verdikleri tepkidir. Bu sebepten dolayı o dönem Kore halkı

⁴¹ Abdürreşid Efendi'nin Kore gezisi ve gözlemleri hakkındaki ayrıntılı bilgiler için bkz. Abdürreşid İbrahim, *Alem-i İslam ve Japonya'da İslamiyet'in Yayılması*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2000.

⁴² Bu grubun bir kısmı ise Japonya'ya göç etmiştir.

İslamiyet'in kabul edilmesi fikrine fazla ilgi göstermemiştir (Lee, 1988: 274-279).

İslamiyet'in istenilen düzeyde yayılmamasına rağmen Korelilerin Türkler hakkındaki düşünceleri olumlu ve bir o kadar da ilginçtir. 1915'te yayımlanmaya başlayan *Ch'ong-ch'un* isimli derginin ilk sayısında Türk insanı ve kültürü hakkında önemli bir makale bulunmaktadır. Bu makalede Türklerin savaşçı bir millet oldukları, Cuma gününün Türkler için kutsal olduğu, dinen içkinin yasak olmasından dolayı su içmeyi çok sevdikleri ve her gittikleri ülkede su içtikleri, ülkenin her yerinde şifalı çeşmelerin bulunduğu ve su kenarlarında insanların piknik yapıp çay içtiği belirtilmektedir. Ayrıca aceleci olmayan yapılarından ötürü dinlenmeye düşkün olduklarından ve bu dinlenme vakitlerini çay ve sigara eşliğinde sohbet ederek geçirdiklerinden bahsetmektedir (Lee, 1988: 280-282).

Kore'de Türk-İslam kültürünün en olumlu gelişmesi hiç şüphesiz 1945 Kore Savaşı'nda Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde Güney Kore'ye gönderilen Türk askerleri sayesinde olmuştur⁴³. Türk askerlerinin kahramanca savaşması ve savaş şartları altında bile sevgi dolu ve insancıl davranışlarıyla Kore'de İslamiyet daha çok yayılmış ve ilk cami bu dönemde yapılmıştır. İslamiyet'in tanıtılmasında Türk Tugaylarında bulunan İmam Abdulgafur Karaismailoğlu'nun ve İmam Zübeyir Koç'un da önemli rolleri vardır. Türk Tugayı'nın 1957'de Kore'den ayrılışı sırasında Müslüman olan Korelilerin sayısının toplamda 208 olduğu belirtilmiştir. Savaş mağduru Koreli çocuklara gösterdikleri şefkat sonucunda Güney Kore'nin Suwon şehrinde "Ankara Okulu ve Yetimhanesi" adıyla bir yetimhane kurmuşlardır. Yaklaşık 50 Koreli çocuğun Türk askerlerinin yanından ayrılmaması ve Türk Tugayı'nca beslenip giydirilmesi bu yetimhanenin kurulmasını teşvik etmiştir. Bu okul 1960'lı yıllara kadar Türklerin kontrolünde yaklaşık 200 yetim çocuğa yuva olmuş ve Kore halkı tarafından da duygusallıkla karşılanmıştır. Türk askerlerinin de bu çocuklara Türkçe isimlerle hitap etmesi iki millet arasında günümüze kadar unutulmayacak hatıraların ve dostluğun yaşanmasında ilk adım olmuştur (Lee, 1988: 292-296; Fauziah ve Fathiah Fathil, 2011: 133).

⁴³ Kore Savaşı'nda Türk askerlerinin rolüne ve savaşın Türkiye-Güney Kore ilişkileri açısından önemine daha sonraki bölümlerde değinilecektir.

1.4. Osmanlı Arşivinde Kore İle İlgili Belgeler

Osmanlı Devleti ile Kore arasında siyasi ve ekonomik alanda doğrudan bir ilişki olduğuna dair resmi bir belge ya da bulgu bulunmamaktadır. Fakat kültürel alanda, bir önceki bölümde de belirtildiği gibi, İslamiyet'in tanıtılması amacıyla Abdürreşid İbrahim Efendi kısa bir süreliğine Kore'de bulunmuştur. Abdürreşid İbrahim Efendi'nin *İslam Âlemi ve Japonya'da İslam'ın Yayılması* adlı eseri ülke hakkında önemli bilgiler sunmakla beraber Japon işgali öncesi Kore toplumu hakkında yazılan önemli bir belge niteliğindedir. Bunun haricinde Kore Yarımadası 1910-1945 yılları arasında Japon işgali altında yaşamıştır. Ve bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Kore'ye ilgisi Çin, Rusya ve Japonya bağlamında ele alınmıştır (Çolakoğlu, 2009a: 176-177).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) kataloglarında Kore ile ilgili olarak 21 tane belge bulunmaktadır. Bu belgeler Kore'nin coğrafyası, tarihi veya kültürüyle ilgili bir bilgi içermeyip, daha çok diğer ülkelerle olan ilişkileriyle ilgilidir. Aşağıda bu belgelerin içeriği hakkında kronolojik sıraya göre bilgi verilecektir.

Osmanlı arşivinde Kore ile ilgili ilk yazılı belge 1882 yılına aittir. Bu belge Rusya'nın Kore'yi ele geçirmek istemesinin ABD'deki yankılarını içeren bir çeviridir (BOA, 1882: Dosya 48). İkinci belge Avusturya-Macaristan ve Kore hükümetleri arasında 1892 yılında bir ticaret anlaşması imzalandığına dair bir elçilik bilgisidir (BOA, 1893: Dosya 175). Üçüncü belge Çin-Japon Savaşı (1894-1895) öncesi, eğer Çin, Kore'den çıkmazsa Japonya'nın Çin'e saldıracağı şeklinde bir rapordur (BOA, 1302: Dosya 2). Dördüncü belge 1893 yılında İngiltere ve Rusya'nın Kore üzerindeki anlaşmazlıklarından dolayı İngiliz gemilerinin Kore'ye intikal ettirilmesi hakkındadır (BOA, 1310: Dosya 27). 1895 yılına ait sonraki belge Japonların Kore'deki vatandaşlarına kötü davranıldığını bahane ederek Kore'ye asker göndermesi ve Rusya ile İngiltere'nin Kore üzerindeki planları hakkında bilgi vermektedir (BOA, 1312: Dosya 32). Aynı tarihte başka bir belge de Çin ile Japonya'nın Kore'yi ele geçirmek için savaşmaları hakkında Washington elçiliğinden gelen bir istihbaratı bilgisini içermektedir (BOA, 1312: Dosya 308).

Osmanlı arşivlerinde Kore ile ilgili olarak dönemin yabancı gazetelerinin çevirileri de bulunmaktadır. 1896 tarihli belge, England and Union gazetesinde Rusya'nın Kore'deki faaliyetleriyle ilgili çıkan bir haberin çevirisidir (BOA, 1313: Dosya 37). 1897'deki bir başka belge ise Ajans National'e gelen bilgede Rusya'nın kendi konsoloslarını korumak için Kore'ye asker gönderdiği ve Japonya ile İngiltere'nin Kore anlaşmazlığı konusunda Rusya'ya karşı bir anlaşma imzalamak istediğine dair bir telgraftır (BOA, 1315: Dosya 167). Aynı yıla ait diğer bir belge de İngiltere'nin Kore limanlarında bulunan donanması ile ilgili Novaye Vremya gazetesinde yayımlanan haberin çevirisidir (BOA, 1315: Dosya 40).

1898 yılına ait iki belge Kore'nin son durumu ve Journal De Saint Petersburg gazetesinde yer alan Rusya'nın Kore üzerindeki nüfuzu hakkındaki haberle ilgilidir (BOA, 1315: Dosya 28; BOA, 1315: Dosya 384). Sonraki belge 1902 yılına ait olup Kore konusunda Rusya ve Çin'e karşı Japonya ile İngiltere arasında bir anlaşma yapıldığına dairdir (BOA, 1320: Dosya 427). 1904 yılındaki belge ise Japonya'nın Kore ve Mançurya üzerindeki çözüm önerisinin Rusya tarafından kabul edilmediğine ve Japonya'nın savaştan başka çaresinin kalmadığına dair bir istihbarat bilgisini içermektedir (BOA, 1321: Dosya 44). Bundan sonraki 4 raporun ikisi Kore konusunda Japon-Rus anlaşmazlığı ile ilgili yurtdışında bulunan Osmanlı elçiliklerinden gelen raporlardır. 1904 yılında Osmanlı'nın Londra elçisi Muzurus Paşa savaştaki Japon başarısından bahseden bir rapor göndermiştir (BOA, 1321: Dosya 45). Yine aynı yıl St. Petersburg elçiliğinden gönderilen iki rapordan biri Japonya'nın askeri harekâtı ve Kore'yi işgali, diğer rapor Japonya'nın Kore'nin tarafsızlığını ihmal etmesi durumunda Rusya'nın aldığı tedbirler hakkındaki bilgileri içermektedir (BOA, 1322: Dosya 469-470). Daha sonraki rapor ise Selanik'teki Epoka gazetesine Beyoğlu'ndaki bir ajans tarafından gönderilen ve Japon-Kore savaşından bahseden bir telgraftır (BOA, 1322: Dosya 7).

1906 yılındaki bir belgede Kore'nin Nampo şehrindeki Rus konsolosluk binasının yandığına dair bir bilgi yer almaktadır (BOA, 1324: Dosya 49). Japonların Korelilerin davranışlarından ötürü şikâyeti ve bu konuyu bir konferansta anlaşmaya bağlamaları için bir heyetin Lahey'e

gittiğine dair 1907’de yazılan bir belge vardır (BOA, 1325: Dosya 300). 1910 yılına ait olan bir başka belge Japonya’nın Kore’yi ilhak etmesiyle ilgilidir (BOA, 1910: Dosya 217). Arşiv kataloglarında, son belge niteliğinde olup, bir Kore haritası bulunmaktadır. Bu harita İtalyanca yazılmış ve 1894-1895 Çin-Japon Savaşı’ndan Japon askerlerinin geçiş yollarını göstermektedir (BOA, 1341).

Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti döneminde Kore ile ilgili bilgiler her zaman başka devletler ve başka devletlerin vatandaşları aracılığıyla edinilmiştir. İki devlet arasında doğrudan bir ilişki kurulmamasının sebepleri olarak; coğrafi açıdan iki ülkenin birbirine uzak olması, Kore’nin tarih boyunca ciddi bir rol oynamaması, Osmanlı Devleti’nin siyasi çıkar açısından daha çok Rusya ve Çin gibi bölge devletleriyle ilgilenmesi, Kore Yarımadası’nda 1897 yılına kadar hüküm süren Choson Krallığı’nın yabancı milletlerle sınırlı seviyede ilişki kurması ve bu tarihten sonra, Osmanlı Devleti’nin son döneminde, Kore’nin başka devletler tarafından işgali söylenebilir.

2. TÜRKİYE’NİN SİYASİ VE ASKERİ AÇIDAN DOĞU ASYA POLİTİKASI

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile hız kazanan Türk-Japon ilişkileri siyasi ve askeri alanda bazı dönemler önemli değişikliklere uğramıştır. 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı ve 1939-1945 İkinci Dünya Savaşı sırasında kesintiye uğrayan ilişkiler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında olumlu bir şekilde gelişmeye başlamıştır. 1950 yılında başlayan Kore Savaşı ise Türkiye’nin Güney Kore ve Japonya ilişkilerini olumlu yönde etkileyen önemli bir faktör olmuştur. Bu bölümde Japonya ve Güney Kore’nin Türkiye’nin dış politikasını belirlemede oynadığı siyasi ve askeri role değinilecektir.

2.1. Türk-Japon Diplomatik İlişkilerinin Kurulması

Osmanlı-Japon ilişkileri Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) boyunca kesintiye uğramıştır. Osmanlı Devleti, İttifak Devletleri tarafında savaşırken Japonya ise İngiltere safında savaşa dâhil olmuştur. Japonya, Asya’daki bazı adaları ele geçirmek amacıyla Çin’deki Alman kuvvetleri ile savaşmış ve Avrupa’ya hiç asker göndermemiştir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti ile arasında herhangi fiili bir savaş durumu yaşanmamıştır. Savaş sonunda İtilaf Devletleri savaşı kazanınca Japonya da doğal olarak bütün barış konferanslarına katılmıştır (Misawa, 2011: 108). Japonya, Boğazlardaki çıkarı için (1922-1923) Lozan Konferansı’na Hayashi Gonsuke ve Ochiai Kentaro’yu temsilci olarak göndermiştir. Türk tarafını İsmet Paşa’nın temsil ettiği bu konferansın sonunda 24 Temmuz 1923’te Lozan Antlaşması⁴⁴ imzalanmıştır (Masaru, 2003: 147). 29 Ekim 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla Japonya 3 Mayıs 1924’te Lozan Antlaşması’nı onaylamıştır. Daha sonra 7 Temmuz 1924’te Türkiye Cumhuriyeti’ni resmen tanımıştır. Lozan Antlaşması, Türkiye ile Japonya arasında imzalanan ilk resmi antlaşma sayılmaktadır. Ayrıca Türk-Japon diplomatik ilişkilerinin kurulmasına katkıda bulunmuştur. 23 Mart 1925’te Japonya’nın Türkiye Büyükelçiliği İstanbul’da

⁴⁴ Lozan Anlaşması maddeleri ve imzalayan devletler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt 5, İstanbul, 1931, s. 13-357.

çılmıştır⁴⁵. Türkiye'nin Japonya Büyükelçiliği ise aynı yıl Temmuz ayında Tokyo'da açılmıştır⁴⁶. İstanbul'daki Japon Büyükelçiliği Japonya'nın Ortadoğu'da açmış olduğu ilk Büyükelçilik olması açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Japonya yeni kurulan Türkiye'ye verdiği önemi burada bir büyükelçilik açarak ortaya koymuştur (Matsutani, 2009: 31).

Türkiye ve Japonya arasında diplomatik ilişkilerin kurulması ile iki ülke arasında resmi ticari girişimlere başlanmıştır. 1925 yılının Şubat ayında Osaka Ticaret Odası bünyesinde “Japonya-Türkiye Ticaret Derneği” kurulmuştur⁴⁷. Derneğin amacı, hem Japon hem de Türk tüccarların dayanışma içerisinde çalışması ve bu sayede iki ülke arasındaki ticaret hacminin genişletilmesini sağlamaktır. İki ülkenin dostluğunda önemli bir rol oynayan bu derneğin önerisiyle 1928 yılında İstanbul'da “Yakın Doğu Dış Ticaret Konferansı⁴⁸” düzenlenmiştir. Konferansın genel amacı ise iki ülke arasında bir ticaret anlaşması imzalamak ve bu anlaşma çerçevesinde resmi olarak karşılıklı ithalat ve ihracata başlamaktır. Konferans sonrası İstanbul Karaköy'de Japon mallarının sergilendiği “Japon Ticaret Sergisi⁴⁹” açılmıştır. Japon Hükümeti tarafından Japon milletine Türkiye'yi ve Türkleri tanıtmak ve iki millet arasındaki dostluğu artırmak için 1926 yılında Tokyo'da “Japonya-

⁴⁵ Japonya, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1921 yılında Türkiye'ye elçi sıfatıyla Sadatuchi Uchida'yı göndermiştir. İstanbul'da Japon Büyükelçiliği'nin açılmasıyla ilk resmi Japon Büyükelçisi Yukichi Obata 17 Ekim 1925 tarihinde göreve başlamıştır. Ayrıca İstanbul'da açılan ilk Japon Büyükelçiliği 1937 yılında Ankara'ya taşınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Japonya Devleti Türkiye Büyükelçiliği Resmi İnternet Sitesi. http://www.tr.emb-japan.go.jp/T_02/02.htm (Erişim Tarihi, 28 Kasım 2014).

⁴⁶ Türkiye'nin ilk Japonya Büyükelçisi Maslahatgüzar unvanıyla atanan Hulusi Fuat Tugay'dır.

⁴⁷ Japonya-Türkiye Ticaret Derneği'nin hazırlıkları Yamada Torajiro tarafından yapılmıştır. Ayrıca bu dernek, 1928 yılında Ertuğrul Firkateyni şehitlerinin anısı için Oshima adası'nda bir anıt inşa etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nobuo Misawa, *Türk-Japon Ticaret İlişkileri*, İstanbul Ticaret Odası Ekonomik ve Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2011, s. 110- 111.

⁴⁸ Yakın Doğu Dış Ticaret Konferansı Fransız kaynaklarında *Association Commerciale Japonaise des Pays Danubiens Balkaniques et du Proche-Orient*, yani Tuna boyu Balkan Ülkeleri ve Yakın Doğu Ticaret Derneği'dir. Bu konferansın toplanma sebepleri ve detayları için bkz. Ikei Masaru, The Near East Trade Conference of 1926, Esenbel, S. and Chiharo, I. (Ed.), *The Rising Sun and the Turkish Crescent: New Perspectives on the History of Japanese Turkish Relations*, Boğaziçi University Press, İstanbul, 2003, s. 145-165.

⁴⁹ Bu sergi 1937 yılına kadar devam etmiştir.

Türkiye Derneği” kurulmuştur (Masaru, 2003: 164; Akçadağ, 2010). 1929 yılında da ilk Türk-Japon sanayi işbirliği örneği olan “Türk-Japon Dokuma ve Boya Fabrikası” adıyla Bursa’da bir ipek fabrikası kurulmuştur⁵⁰ (Misawa, 2011: 140). Tüm ticari girişimlerin sonucunda Ekim 1930’da Japonya-Türkiye Ticaret ve Denizcilik Anlaşması imzalanarak iki ülke arasındaki ticari faaliyetler hukuki bir boyuta ulaşmıştır (Aybay, 2003: 235).

Japonya-Türkiye Derneği’nin onur başkanı olan İmparator Hirohito’nun (1926-1989) kardeşi Prens Takamatsu 1931 yılında Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Türkiye’ye büyük bir yakınlık duyan Prens ve Prenses Takamatsu, Ankara’da Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından karşılanmıştır. Bu ziyarette Atatürk’e bir Japon samuray kılıcı⁵¹ hediye etmiştir (Akşam, 15 Ocak 1931: 1).

Birinci Dünya Savaşı’nda karşı saflarda savaşa giren Türkiye ve Japonya savaş sonrası ilişkileri düzeltmek için birçok önemli adım atmıştır. Fakat gerek Avrupa kıtasında gerekse de Pasifik’te ortaya çıkan sorunlar İkinci Dünya Savaşı’na zemin hazırlamış ve bu savaş iki ülke ilişkilerine de yansımıştır.

2.1.1. İkinci Dünya Savaşı: Türk-Japon İlişkilerinin Kesintiye Uğraması

1939’da İkinci Dünya Savaşı’nın başlaması Türkiye ile Japonya arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkileri olumsuz bir şekilde etkilemiştir. İkinci Dünya Savaşı’na girmeyen Türkiye, Mihver ve Müttefik Devletler arasında denge politikası izleyerek savaştan uzak kalmayı başarmıştır⁵² (Deringil, 2007). Fakat Japonya, ABD’nin Hawaii adalarında bulunan donanmasına

⁵⁰ Bu fabrika 1929 ekonomik krizi nedeniyle 1933 yılında faaliyeti durdurulmuştur. Fabrikanın kuruluşu hakkındaki detaylı bilgiler için bkz. Nobuo Misawa, *Türk-Japon Ticaret İlişkileri*, İstanbul Ticaret Odası Ekonomik ve Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2011, s. 135-140.

⁵¹ Atatürk’e hediye edilen bu Japon Kılıcı Anıtkabir’deki Atatürk müzesinde sergilenmektedir.

⁵² İkinci Dünya Savaşı boyunca Türkiye’nin izlediği politika için bkz. Selim Deringil, *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin Dış Politikası*, 5. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014.

gerçekleştirdiği Pearl Harbor Saldırısı'ndan (7 Aralık 1941) sonra ABD ile birlikte savaşa resmen dâhil olmuştur⁵³ (Parker, 2001: 86-87).

Japonya savaş boyunca Almanya ve İtalya ile birlikte Mihver Devletleri tarafında savaşmıştır. 6 Ağustos ve 9 Ağustos 1945 tarihlerinde ABD tarafından Japonya'nın Hiroshima ve Nagasaki şehirlerine atom bombası atılmıştır. Bunun ardından Japonya 15 Ağustos 1945'de, Japon İmparatoru'nun idam edilmemesi talebiyle kayıtsız şartsız teslim olmuştur (Oran, 2005: 413-414).

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na girmemesine rağmen Japonya ile ilişkileri kesintiye uğramıştır. Buna neden olan en önemli olay ise Yalta Konferansı kararı gereği Türkiye'nin 6 Ocak 1945 tarihinde Japonya ile diplomatik ilişkisini kesmesi olmuştur (Resmi Gazete, 5 Ocak 1945: 1). Nitekim Türkiye 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiştir⁵⁴ (Resmi Gazete, 24 Şubat 1945: 1). Ancak bu tarihte savaş sona ermekteydi ve Türkiye'nin Japonya'ya savaş ilan etmesi askeri bakımdan hiçbir anlam taşımamaktaydı (Matsutani, 2009: 32).

İkinci Dünya Savaşı sonu kesilen Türk-Japon diplomatik ve ticari ilişkileri Türkiye'de yaşayan Japonları da etkilemiştir. Sayısı oldukça az olan ve genellikle de ticaretle uğraşan Japonlar, Türkiye'nin Japonya'ya savaş ilanından sonra Türkiye'yi terk etmiştir. Ayrıca, Japonya Seyahat Acentesi Ofisi ve Bilgilendirme Ofisi kapanarak tüm personeli Türkiye'den ayrılmıştır.

⁵³ Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'na girmesi hakkındaki ayrıntılı bilgi için bkz. Robert Alexander Clarke Parker, *The Second World War: A Short History*, Oxford University Press, Newyork, 2001, s. 86-94.

⁵⁴ Türkiye'nin Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmesinin en önemli sebebi, 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında toplanan Yalta Konferansı'nda alınan karardır. Bu karara göre, San Francisco'daki BM Konferansına katılacak olan devletlerin Almanya ve Japonya ile savaş durumunda olması gerekmektedir. Türkiye de BM konferansına kurucu üye olarak katılmak için 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiştir (Deringil, 2007: 250).

Yalnızca diplomatik ve konsolosluk görevlileri Türkiye’de kalmıştır⁵⁵ (Aybay, 2003: 239).

2.1.2. Savaş Sonrası İlişkilerin Yeniden Kurulması

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Japonya ile Birleşik Devletler ve Türkiye’nin de dâhil olduğu 49 ülke arasında Japon Barış Anlaşması imzalanmıştır. 8 Eylül 1951’de San Francisco’da imzalanan barış anlaşması ile İkinci Dünya Savaşı resmen sona ermiştir. Anlaşma, 28 Nisan 1952 itibariyle yürürlüğe girmiştir. 12 Mayıs 1952 tarihinde ise Türkiye ile Japonya arasında ayrı bir barış anlaşması imzalanmıştır⁵⁶ (Resmi Gazete, 17 Mayıs 1952: 3622). Türkiye hemen ardından Japonya’daki elçiliğini tekrar açarak Japonya ile ilişkilerini yeniden düzenlemeye çalışmıştır (Aybay, 2003: 239). Türkiye Cumhuriyeti Tokyo Büyükelçiliği adıyla kurulan büyükelçiliğe 27 Kasım 1952 tarihinde Emekli General İzzet Aksalur büyükelçi olarak resmen atanmıştır. Bunun ardından 4 Temmuz 1953’te Japonya Ankara’da bir büyükelçilik açarak Shinichi Kamimura’yı büyükelçi olarak Türkiye’ye göndermiştir (Matsutani, 2009: 33).

Diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasından sonra 1950 yılında patlak veren Kore Savaşı nedeniyle Türkiye ve Japonya arasında önemli bir resmi temas olmamıştır. Fakat Kore Savaşı’nın karşılıklı ilişkilerde olumlu bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz⁵⁷ (Matsutani, 2009: 33). Savaş sonrası dönemde en önemli diplomatik adım, dönemin Başbakanı Adnan Menderes ve beraberindeki heyetinin 1958 yılında Japonya, Güney Kore ve Formosa (Tayvan) Adasını içeren Doğu Asya ziyareti olmuştur⁵⁸. İki ülke arasındaki ekonomik ve kültürel bağları güçlendirmeyi amaçlayan bu önemli ziyaretteki en ilginç detay ise Türkiye’nin Japonya tarafından davet edilmesidir. Türk-

⁵⁵ Bu konsolosluk görevlileri İstanbul Ayaspaşa’daki Japon konsolosluk binasında gözetim altında tutulmuştur. Zaman zaman yalnızca yürüyüş amacıyla Yıldız Park’a gitmelerine izin verilmiştir (Aybay, 2003: 239).

⁵⁶ Anlaşmanın Türkçe metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti ve Diğer Müttefik Devletler ile Japonya Arasında İmzalanan Barış Anlaşması ile Ekli Protokolün ve İki Beyannamenin Onanması Hakkında Kanun, Karar No: 5935, Sayı No: 8112, Tarih 17 Mayıs 1952, s. 3622-3628.

⁵⁷ Bu konuya daha sonraki bölümlerde değinilecektir.

⁵⁸ Başbakan Adnan Menderes’in 1958 yılındaki Güney Kore ziyaretine daha sonraki bölümlerde değinilecektir.

Japon ilişkilerine Japonya'nın ne kadar önem verdiği yine bu ilk hamleden anlaşılmaktadır. Nitekim dönemin Japonya Başbakanı Nobusuke Kishi, Anadolu Ajansı aracılığıyla Türk halkına hitaben şu mesajı yayınlamıştır;

“Başvekil Menderes'in davetimizi kabul ederek Japonya'ya ziyaret etmesinden fevkalade memnunuz. Japonya ile Türkiye arasında, siyasi ve iktisadi sahalarda olduğu gibi kültürel sahada da ananevi bir dostluk mevcuttur. Japon milleti Türkiye ve Türk halkına karşı en derin ve en samimi dostluk hisleriyle bağlıdır. Bu ziyaret iki memleket arasındaki karşılıklı itimad ve anlayışı kuvvetlendirecektir. Kısa sürecek bu ziyaret esnasında Türk Başvekilinin Japonya'ya tanıyacağını ümit ediyorum. Başvekil Menderes ve beraberindeki heyeti Tokyo'da beklerken Türk Hükümetine ve Türk milletine en samimi duygularımın iblağını rica ederim” (Milliyet, 19 Nisan 1958: 5).

21 Nisan 1958 yılında Tokyo'ya varan Başbakan Adnan Menderes'e bu seyahatinde, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Sıtkı Yırcalı ve önemli hükümet görevlilerinin bulunduğu bir heyet eşlik etmiştir. Japon İmparatoru Hirohito (1926-1989) tarafından karşılanan Başbakan Menderes'e birinci rütbeden “Doğan Güneş” nişanı takdim edilmiştir. Ayrıca, Tokyo fahri hemşeriliği ve Nihon Üniversitesi fahri doktorluğu unvanları da verilmiştir. Ziyaret sonucunda ticari ilişkileri geliştirmek için Türk ve Japon uzmanlardan oluşan bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Kültürel alanda da hükümetler düzeyinde bir anlaşma imzalanması konusunda mutabık kalınmıştır (Milliyet, 24 Nisan 1958: 1-5).

Başbakan Adnan Menderes'in Japonya ziyaretinden sonra 10-22 Nisan 1963 tarihleri arasında Japon İmparatoru'nun kardeşi Prens Takahito Mikasa ve eşi Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret, daha önce Türkiye'ye gelen Prens Takamatsu'nun ziyareti gibi iki ülkenin itibarı için önem arz etmektedir. Çünkü Japonya'da İmparatorluk ailesinin dış ülkelere seyahat etmesi oldukça seyrek gerçekleşen bir olaydır. Ayrıca İmparatorluk ailesinin üyeleri ancak Krallık bulunan ülkeleri ziyaret etmektedir. Fakat Türkiye'nin Japonya açısından dost ülke olarak sayılması bu kuralı geçersiz kılmıştır (Matsutani, 2009: 35). 10 Nisan 1964'de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin davetiyle

Ankara'ya gelen Prens ve eşi Prenses Mikasa, Başbakan İsmet İnönü (1961-1965) tarafından resmi törenle karşılanmıştır (Milliyet, 11 Nisan 1963: 1). Anadolu ve Mezopotamya tarihi ve sanatı konusunda uzmanlaşmış bir arkeolog olan Japon Prens, 12 günlük ziyareti boyunca Truva, Boğazköy, Efes, Gordion, Bergama, Bursa, İstanbul Kapalıçarşı, Süleymaniye Camii, Ayasofya Camii, Topkapı Sarayı ve Konya Arkeoloji Müzesi'ni gezmiştir⁵⁹ (Milliyet, 21 Nisan 1963; Matsutani, 2009: 35).

Türkiye ve Japonya arasındaki karşılıklı resmi ziyaretler, gelecekte ilişkilerin güven ve dostluk içerisinde daha da pekiştirilmesini ve geliştirilmesini sağlamıştır. Fakat 1950'li yıllarda ilişkilerin istenildiği düzeyde olmaması ve sonrasında ilk adımların yalnızca ziyaretler çerçevesinde olmasının en önemli sebebi Kore Savaşı'dır.

2.2. Kore Savaşı

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kore'de patlak veren savaş, Soğuk Savaş döneminin ilk sıcak çatışması olarak tarihe geçmiştir. 1910-1945 yılları arasında Japon sömürgesi altında yaşayan ülke, bu seferde kapitalist ve komünist sistemin karşı karşıya geldiği savaşa sahne olmuştur. Bu savaş Türkiye'nin uluslararası alandaki konumu açısından önemli bir yere sahiptir. Savaş ayrıca, günümüzde ekonomik gücü ve teknolojik faaliyetleri ile dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasına giren Güney Kore'nin Türkiye ile ilişkilerinde bir dönüm noktasıdır. Bu bölümde Kore Savaşı'na yol açan nedenler ve bu süreçte Türkiye'nin konumu ile ilgili bir değerlendirme yapılacaktır. Fakat öncelikle 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının Kore'deki yankılarına değinilecektir.

⁵⁹ Arkeolojik çalışmalara ilgisi olan Prens Mikasa, 1985 yılının Nisan ayında Japonya'da "*Anadolu Medeniyetlerinin Beşiği Türkiye*" adıyla bir sergi açmıştır. Bkz. Nilüfer Yalçın, Japonların Çıkarması, *Milliyet*, 5 Ocak 1986, s.3. 1986 yılında tekrar Türkiye'yi ziyaret eden Prens, Kırşehir'in Kaman ilçesinde bulunan Kamankale Höyüğü'ndeki kazı çalışmalarını başlatmış ve aynı zamanda kazının devamı için gerekli finansmanı sağlamıştır. Bkz. Şanslı Prens, *Milliyet*, 1 Haziran 1986, s. 3-13. Bundan dolayı Prens Mikasa'nın adı Kırşehir'de bir caddeye verilmiştir. Bkz. Türkiye Dostu Japon Prens Veda Etti, *Sabah*, 7 Haziran 2012, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2012/06/07/turkiye-dostu-japon-prens-veda-etti> (Erişim Tarihi, 8 Aralık 2014).

2.2.1. Savaş Öncesi Kore Basınında Türkiye Cumhuriyeti'nin Tanınması

1910 yılında Japonya'nın işgali ile Kore Yarımadası, Japon hâkimiyeti altına girmiştir. 1945'e kadar devam eden Japon işgaline karşı Kore halkı milliyetçi bir mücadele içerisinde olmuştur. Özellikle de 1 Mart 1919 yılında Koreli öğrenciler ve aydınlar, Kore genelinde başlatılan bir direnişle bu işgale tepki göstermeye çalışmışlardır⁶⁰. Mustafa Kemal Paşa liderliğinde yabancı işgaline karşı Kurtuluş Savaşı'na giren Türk halkının mücadelesi de aynı yıla rastlamaktadır. Bundan dolayı 1 Nisan 1920 tarihinde Kore halkının milli basın organı olarak kurulan *Dong-A Ilbo*⁶¹ gazetesi Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile ilgili konulara geniş yer vermiştir (Lee, 2007: 6).

Güney Koreli diplomat Hee Chul Lee'nin bu konuda yaptığı araştırmaya göre, *Dong-A Ilbo* gazetesi 13 Mayıs 1920 tarihli sayısında "Hıgün Jung-ti Sinwolkuk" (Kara Bulutlar İçinde Yeni Devlet) başlıklı bir yazı yayınlamıştır. Bu yazıda Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü anlatılmıştır. Gazetenin telgraf yoluyla öğrendiği habere göre bir Türk temsilcinin Müttefik Devletler ile anlaşma sağlamak için Fransa'nın Versailles şehrine gittiği belirtilmiştir. Yazının devamında ise Türkiye'nin (Osmanlı İmparatorluğu) durumunun ciddi olduğu ifade edilerek Osmanlı Devleti'nden şu şekilde bahsedilmiştir;

"...Coson (Kore)'den 20 misli daha büyük yüzölçümüne ve bir milyon asker gücüne sahip olan Osmanlı İmparatorluğu, geçen süre içinde zayıflamasına rağmen, bu büyük devlet onurunu yine de korumuştur. Fakat şu anda ne yazık ki, Türkiye'nin sahip olduğu toprak sadece Coson'unkinden iki misli daha fazla olmakla beraber, hükümetini de dünyanın merkezi olan Constantinople'den kovularak Asya'nın bir köşesine taşıyacak hale gelmiştir. Aslında Türk milletinin Avrupalı gibi beyaz ırktan

⁶⁰ Koreli öğrenciler ve aydınlar tarafından başlatılan bu direniş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kenneth B. Lee, *Korea and East Asia: The Story of a Phoenix*, United States of America, 1997, s. 159-161.

⁶¹ *Dong-A Ilbo*, II. Dünya Savaşı sonunda Japonlar tarafından kapatılmıştır. Güney Kore'nin bağımsız olması ile tekrar açılmıştır (Lee, 2007: 6).

değil, sarı ırktan olması ve dininin de Hıristiyan değil, İslam olması nedeniyle Avrupalıların sarı ırk ve değişik dine sahip olan bu devletin Avrupa'nın önemli yerlerine sahip olmasının, Avrupa'nın sahibi olan beyaz ırkın bir rezaleti olduğunu düşünmektedir. Bu yüzden, Avrupalılar hangi nedenle olursa olsun Türkleri kovalamak arzusu içinde olduklarından her fırsatta Türklere eziyet etmişlerdir. Bu arada Avrupa Savaşı'nda (Birinci Dünya Savaşı) Türkiye'nin Almanya'nın yanında Müttefik Devletlerle savaşmasından dolayı, İngiltere Türkiye'nin bir sömürgesi olan Mısır'ı ele geçirmiş, Türkiye'nin diğer topraklarını da yine İngiltere, İtalya ve Yunanistan aralarında pay etmişlerdir. Türkiye, bu barış toplantısı ile sadece Avrupa'daki tüm topraklarını değil, diğer yerdeki toprakları da Avrupalılara kaptırmıştır. Zira Türkiye uzun süre devam eden savaşlar neticesinde gücünün tümünü tüketmiş, bu nedenle müttefik devletlere direnemeyecek ve barış toplantısında teslim olacak gibi görünmektedir. Osmanlı Sultanı ise, dünyadaki üç yüz milyon Müslüman'ın lideri olarak Müslümanlara yapılan zulmü derin bir nefretle karşıladığını belirtmiştir...”(Lee, 2007: 6-7).

Kore milliyetçiliğini savunan bir gazete olan *Dong-A Ilbo*'da, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından önceki ve sonraki olaylarla ilgili çok sayıda habere yer verilmiştir. Kore halkına mücadele örneği olarak verilen haberlerden 1920-1922 yılları arası çoğunlukla Barış Anlaşmaları, 1923-1925 yılları arası da Türkiye ve Yunanistan arasındaki savaş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile ilgilidir. Bu haberler arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'yı başkent ilan ettiği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olarak Mustafa Kemal Paşa'nın oy birliğiyle seçildiği haberleri de yer almaktadır. ABC Bokıpe Yolcunghan Toigi (ABC Yaymaya Gayretle Uğraşan Türkiye) başlıklı bir haberde, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın çağın gerisinde kalmaktan kurtulmak için Avrupa kültüründen etkilenecek uzun süredir kullanılan Arap harflerinin yerine Latin harflerini kabul ettiğini ve bu yeni alfabeyi halka öğretmek için bizzat kendisinin öncülük yaptığı belirtilmiştir. Türkiye'nin kadınlara siyasi hak tanınması konusu da oldukça ilgi görmüştür. Gazetede Türkiye ile ilgili haberlerin

çıkması, Kore'deki Türk toplumuna karşı sempati gösterilmesini sağlamış ve bu Türklerin Kore halkı ile birlikte uyum içerisinde yaşadığı belirtilmiştir⁶² (Lee, 2007: 7-8).

2.2.2. Kore'nin Bölünmesi ve Türkiye'nin Kore Cumhuriyeti'ni Resmen Tanıması

Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi Japonya 1910 yılında Kore'yi işgal ederek kendi topraklarına katmıştır. Koreliler bu işgale boyun eğmemişlerdir. Birinci Dünya Savaşı sonunda ise ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından belirlenen Wilson İlkeleri yayınlanmıştır. Fakat Japonya bu savaşta İtilaf Devletleri'nin safında yer aldığı için Kore halkı Wilson İlkeleri'nden yararlanamamıştır. Yine de bu ilkelerde bulunan self determinasyon gibi maddeler Korelilere cesaret vermiş ve halk, bağımsızlığını elde etmek için 1 Mart 1919⁶³ tarihinde direnişe geçmiştir. Japonya ise bu direnişe kanlı bir şekilde yanıt vermiştir. Buna rağmen 1919 ve 1920 yıllarında bazı milliyetçi Koreliler, Çin'in Şanghay şehrinde Syngman Rhee başkanlığında "Kore Cumhuriyeti Geçici Hükümeti"ni kurarak Kore'nin bağımsızlığı için faaliyetlere girişmiştir. Fakat bu geçici hükümette Syngman Rhee gibi ABD ile ortak bir politikayı savunanlar olduğu gibi, Li-Tung-Hui gibi Sovyet politikasını savunanlar da olmuştur. Bu durum ilerde Kore'nin kuzey ve güney olarak iki ayrı devlete bölünmesine yol açan en önemli sebep olacaktır (Lee, 1997: 159-161).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile Kore'deki Japon işgali de son bulmuştur. Fakat bu sefer de ABD ve Sovyetler Birliği (SSCB) Kore'de anlaşmazlığa düşmüştür. Bunun üzerine ABD, İngiltere ve Çin, Doğu Asya'daki gelişmeleri görüşmek için 1 Aralık 1943 Kahire Konferansı'nda bir

⁶² Burada kastedilen 1917 Bolşevik Devrimi'nden kaçıp Japonya ve Kore gibi Doğu Asya ülkelerine giden Rusya Türkleridir. Seul şehrinde ikamet eden Müslüman Türklerden oluşan topluluğun temsilcisi Hakim Bey 1950 yılında başlayan Kore Savaşı'nda Kore halkına yardım amacıyla Türkler arasında para toplayarak Yardım Merkezi'ne teslim etmiştir (Lee, 2007: 8).

⁶³ 1 Mart 1919 günümüzde Güney Kore'nin resmi adıyla da Kore Cumhuriyeti'nin ve ayrıca Kuzey Kore Halk Cumhuriyeti'nin bağımsızlık günü olarak kutlanmaktadır. Bkz. Kore Cumhuriyeti Anayasası http://www.ccourt.go.kr/home/att_file/download/Constitution_of_the_Republic_of_Korea.pdf (Erişim Tarihi, 10 Aralık 2014).

araya gelmiştir. Kore meselesi ilk defa bu konferansta bir problem olarak değerlendirilmiş ve ülkenin bağımsızlığına kavuşması yönünde karar alınmıştır. Tahran Konferansı'nda Kore hakkında alınan karar için ABD Başkanı Roosevelt, SSCB lideri Stalin'in de desteğini alarak söz konusu sorunu uluslararası bir olay haline getirmiştir. 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında düzenlenen Yalta ve son olarak Temmuz 1945 tarihli Postdam Konferansı'nda SSCB ve ABD, Kore'nin bağımsızlığının sağlanmasına yönelik bir görüş birliğine varmışlardır. Bunun ardından SSCB, 8 Ağustos 1945 tarihinde Japonya'ya savaş ilan ederek Kore'yi işgale başlamıştır. Daha sonra ABD ve SSCB'nin aralarında yapmış olduğu anlaşmaya göre, Kore'de 38. paralelin kuzeyini SSCB'nin, güneyini ise ABD'nin işgal etmesi kararlaştırılmıştır (Edwards, 2013: 19-21).

Kore'nin kuzeyinde komünist lider Kim İl-Sung öncülüğünde ve SSCB'nin desteği ile 15 Ağustos 1945 tarihinde komünizm ideolojisi güden bir hükümet kurulmuştur⁶⁴. Güneyde ise durum farklıdır. Çünkü ABD sadece güneyde değil bütün Kore Yarımadası'nda halk idaresinin ve demokratik sistemin kurulması gerektiği söylemiyle hareket etmiştir. Bunu sağlamak için de ABD ve SSCB komutanlarından oluşan bir "Karma Komisyon" kurulması kararlaştırılmıştır. Fakat SSCB tarafından bütün Kore'de demokratik bir seçim yapılması fikri kabul edilmemiştir. Ayrıca bu sorunun çözümü için BM Genel Kurulu'na da geçici bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun ilk toplantısında SSCB iş birliğine yanaşmamış ve komisyonun 38. paralelin kuzeyine geçmesine izin vermemiştir. Bunun üzerine komisyon BM kararı ile Güney Kore'de 10 Mayıs 1948 tarihinde seçim yapılmasına karar vermiştir. Yapılan seçimleri Syngman Rhee kazanmış ve 15 Ağustos 1948'de Kore Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir (Lee, 1997: 180-183)

Türkiye Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ülkenin yeniden imarından ve İkinci Dünya Savaşı'ndan dolayı 1950 yılına kadar Doğu Asya

⁶⁴ Bu hükümet daha sonra Halk Şurası'nın idaresine geçmiş ve bu şura 9 Eylül 1948'de Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Seçimleri Kim İl-Sung kazanmıştır. Günümüzde Kuzey Kore'deki devletin resmi adı bu şekilde geçmektedir. Selçuk Çolakoğlu, Türkiye'nin "Doğu Politikası" Çerçevesinde Kuzeydoğu Asya Ülkeleri ile İlişkileri, Laçiner, S., Necefoğlu, H. ve Özertem, H. S., *Türk Dış Politikası: Uluslararası III. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri*, Ankara, Nisan 2009, s. 181-182.

ülkelerine karşı ilgisiz kalmıştır. Fakat Türk Hükümeti İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmelere kayıtsız kalmamış ve Dışişleri Bakanlığı'nın 11 Ağustos 1949 tarihli ve 47425/334 sayılı kararı üzerine Kore Cumhuriyeti Hükümeti'nin resmen tanınması kararlaştırılmıştır⁶⁵ (Resmi Gazete, 22 Ağustos 1949: 1). Diplomatik ilişkilerin kurulması ise Kore Savaşı'ndan sonra 1957 yılında sağlanacaktır. Fakat resmi ilişkilere geçmeden önce en önemli siyasi ve askeri gelişme olan Kore Savaşı'nın iki ülkenin ilişkilerinde taşıdığı rolün özel bir başlık altında incelenmesi gerekmektedir. Çünkü Türkiye, Güney Kore'ye asker göndererek hem savaşın gidişatında önemli bir rol oynamış hem de NATO'ya üye olarak uluslararası politikada söz sahibi olma hakkını kazanmıştır.

2.2.3. Savaş'ın Başlaması ve Türkiye'nin Savaşa Katılması

1948 yılında Kore Yarımadası'nda artık ayrı ideolojik kamplarda yer alan iki ayrı devlet bulunmaktaydı. BM Genel Kurulu'nca kurulan BM Kore Geçici Komisyonu'nun 1947 yılındaki bir kararına göre SSCB ve ABD ordularının Kore'den tahliye edilmesi gerekiyordu. Fakat SSCB bu kararın aksine Kuzey Kore ordusunu iyi bir şekilde eğitmiş ve onlara gerekli teçhizatı sağlamıştır. ABD ordusu ise Kuzey Kore'deki komünist tehlikenin farkında olduğu için Kore'den çekilmeleri durumunda saldırının başlayacağını düşünerek tahliyeyi geciktirmek istemiştir. Üstelik Güney Kore birliklerinin bir savaşa hazır kapasitede olmadığını ve onların yalnızca iç güvenliği sağlayabileceğini belirtmiştir. Nitekim Kore saatiyle 25 Haziran 1950 sabahı saat 04.00'te Kuzey Kore, komutan Choi-Yung Kun liderliğinde Ongjin Yarımadası'nı bombalayarak Güney Kore'ye saldırmaya başlamıştır. Daha sonra 38. paraleli geçerek savaşı resmen başlatan taraf olmuştur. Buna hazırlıksız yakalanan Güney Kore aynı gün Kuzey Kore'ye savaş ilan etmiştir (Sandler, 1999: 28-31).

⁶⁵ Türkiye ile Kuzey Kore ilişkileri ise oldukça kısıtlıdır. Diplomatik ilişkiler ilk defa 2001 yılında Çin'in başkenti Pekin'de imzalanan bir mutabakat zaptı ile başlamıştır. Seul'daki Türkiye Büyükelçiliği Kuzey Kore'ye, Kuzey Kore'nin Sofya Büyükelçiliği ise Türkiye'ye akreditedir. Türkiye'nin Kuzey Kore ile ilişkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kuzey-kore-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi, 11 Aralık 2014).

Kore’de savaşın başlamasının hemen sonrasında 27 Haziran 1950’de ABD Başkanı Henry Truman’ın çabalarıyla BM Güvenlik Konseyi, BM yesi devletlere Güney Kore’ye yardım çağrısında bulunmuştur (olakoğlu, 2009b: 19). Bu çağrıya yanıt veren BM yesi devletlerden biri de Türkiye’dir. Fakat Türkiye’nin savaşa katılması konusuna geçmeden önce katılma kararı alınması sürecindeki i dinamiklerine ve önceliklerine değinmek gerekmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye, doğu ve batı bloğu olarak ikiye ayrılan dünyada SSCB’yi tehdit olarak algılamış ve ABD’nin en önemli güç olduğu Batı Bloğu’ndan destek bulmaya çalışmıştır. Buna istinaden ekonomi ve siyasette liberalleşmeye gidilmiş ve birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye, 24 şubat 1945’te BM’ye ye olarak ilk adımı atmıştır. Ekonomi alanında 11 Mart 1947’de Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası’na ye olmuş, 1947 Truman Doktrini ve 1948 Marshall Planı erevesindeki yardımlar ile ekonominin düzelmesini amaçlamıştır. Siyasi alanda ise 7 Ocak 1946’da kurulan Demokrat Parti 14 Mayıs 1950 seçimlerini kazanarak iktidara gelmiştir. Adnan Menderes’in başbakanlığında kurulan hükümet (1950-1960) dış ticarete ABD, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerle ihracat ve ithalatı artırarak dış politika kararlarını da yine Batı’ya paralel olarak almaya alıřmıřtır⁶⁶ (Oran, 2005: 486-496). Bu doğrultuda Türkiye, 25 Haziran 1950’de patlak veren Kore Savaşı’nda BM’nin Güney Kore için yardım çağrısına ABD’den sonra olumlu cevap veren ilk ülke olmuřtur⁶⁷ (Mitchell, 2013: 247).

BM Güvenlik Konseyi’nin 27 Haziran 1950 tarihinde ye devletlere yaptığı ağrı, BM Genel Sekreteri Trygve Lie tarafından 28 Haziran 1950 tarihinde bir telgrafla Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’ne de bildirilmiştir. Türk

⁶⁶ Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki politikaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I: 1919-1980*, 11. Baskı, İletifim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 479-652.

⁶⁷ BM bünyesinde Güney Kore’ye askeri yardım gönderen lkeler; ABD, İngiltere, Türkiye, Kanada, Avustralya, Filipinler, Hollanda, Fransa, Yeni Zelanda, Tayland, Etiyopya, Yunanistan, Kolombiya, Belçika, Güney Afrika, Lüksenburg’dur. Sağlık yardımı gönderen ülkeler ise; Hindistan, Danimarka, İtalya, Norveç, İsveç’tir. BM’nin, kurulduktan sonra ilk savaşı olan Kore Savaşı’ndaki genel durumu ve ye ülkelerin askeri kapasiteleri için bkz. Stanley Sandler, *The Korean War: No Victors No Vanquished*, University College London Press, London, 1999, s. 149-169.

Hükümeti, bu çağrıya Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü aracılığıyla 29 Haziran 1950’de verdiği cevapta BM’nin bir üyesi olarak, üzerine düşen yükümlülükleri, mevcut hükümler dâhilinde yerine getirmeye hazır olduğunu belirtmiştir (Cumhuriyet, 1 Temmuz 1950: 1-3). Bu konu üzerine hükümetin yaptığı toplantılar sonucu 25 Temmuz 1950 gecesi Kore Savaşı’nda hizmet etmek üzere 4500 kişilik silahlı bir Türk savaş birliğinin BM emrine verilmesi Bakanlar Kurulu’na kararlaştırılmıştır⁶⁸. Cumhurbaşkanı Celal Bayar başkanlığında toplanan kurula Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nuri Yamut ile birlikte birçok bakan da katılmıştır (Cumhuriyet, 26 Temmuz 1950: 1). Güney Kore’ye BM bünyesinde hizmet edecek Türk askerini gönderme kararı, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü tarafından BM Genel Sekreteri’ne aşağıdaki mesajla bildirilmiştir:

“Ekselans Bay Trygve Lie

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri

Lake-Success

Birleşmiş Milletler paktından doğan taahhütlerine ve Güvenlik Konseyinin kararlarına uymayı görev bilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Kore hakkında yardım talebini içeren 15 Temmuz 1950 tarihli telgrafınızı bu zihniyet içinde ve itina ile tetkik etmiştir.

Cumhuriyet Hükümeti bu tetkik neticesinde söz konusu kararları, dünyanın şimdiki şartları içinde umumi barış hizmetinde müessir ve fiili bir şekilde icra mevkiine vazetmekteki

⁶⁸ Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, bu kararı savaş ilan etmeye tek yetkili olan TBMM’nin onayı olmadan alması ile muhalefet partiler tarafından oldukça sert bir şekilde eleştirilmiştir. Bunun bir savaş ilanı olmadığını ifade eden Başbakan Adnan Menderes her ne kadar gerekli açıklamayı yapsa da bu konu uzun süre tartışmalı olmuştur. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Muhallif Çevreler Kararı Beğenmiyor, *Milliyet*, 27 Temmuz 1950, s.1-5; F. Köprülü’nün Dünkü Cevabı, *Milliyet*, 31 Temmuz 1950, s. 1-5.

lüzum ve ehemmiyeti idrak ederek, Kore’de hizmet etmek üzere 4500 mevcutlu silahlı bir Türk savaş birliğini Birleşmiş Milletler emrine vermeye karar vermiştir.

Profesör Fuat Köprülü

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı” (Cumhuriyet, 26 Temmuz 1950: 3).

25 Temmuz 1950 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında Güney Kore’ye asker göndermeye yönelik karar alınması, TBMM ve özellikle de muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından anayasa ihlali olarak değerlendirilmiştir. CHP, Anayasanın 26. maddesini⁶⁹ dikkate alarak bu değerlendirme de bulunmuştur. Hükümet ise anayasanın savaş ilanı kararını TBMM’ye verdiğini fakat hangi hususların savaş ilanı olduğunu belirtmediği görüşündedir. Dolayısıyla bunun bir anayasa ihlali olmadığını savunarak verdiği karardan vazgeçmemiştir. Çünkü Hükümet, Kore’ye asker gönderilmesini NATO üyeliği için bir fırsat olarak görmektedir (Oran, 2005: 545). Hükümetin bu kararı almasındaki esas neden, 25 Temmuz 1950’de ABD Senatörü Mr. Cain’in İstanbul’a gelerek ABD askeri yardım heyetinin çalışma binasında Türkiye’nin NATO’ya üyelik başvurusu konusunda yaptığı açıklamalardan anlaşılmaktadır. Senatör Cain’in açıklamalarına göre, Türkiye’nin Kore Savaşı’na fiili olarak katılması Atlantik Paktı’na katılmasını sağlayacaktır (Cumhuriyet, 26 Temmuz 1950: 1). Nitekim de öyle olmuştur. Türkiye 19 Şubat 1952’de NATO’ya resmen üye olmuştur⁷⁰ (Resmi Gazete, 19 Şubat 1952: 1).

Türkiye’nin Kore’ye asker göndermesinin sebebi genel itibariyle İkinci Dünya Savaşı sonrası meydana gelen dünya düzenine uyum sağlamak olarak özetlenebilir. Çünkü Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sırasında tarafsızlık politikası güderek hiçbir devletin safında savaşa dâhil olmamıştır. Fakat savaş

⁶⁹ 1924 Anayasasının 26. maddesine göre, devletlere savaş ilan etmek TBMM’nin görevidir. 1982 Anayasasının 92. maddesinde de aynı hüküm yer almaktadır.

⁷⁰ Türkiye’nin NATO’ya üyelik süreci ve Kore Savaşı’na asker göndermesinin etkileri için bkz. Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I: 1919-1980*, 11. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 543-550.

sonrası ortaya çıkan iki bloklu sistemde SSCB'ye karşı tek başına kalmamak, savaş sırasında zayıf düşen ülke ekonomisine ABD yardımının kesilmemesini sağlamak ve Türk ordusunun gelişmesi için gerekli olan teknolojiyi sağlayan ABD ile olumlu ilişkiler tesis etmek amacıyla Kore Yarımadası'na tugay seviyesinde asker göndermiştir.

2.2.4. Türk Askerlerinin Savaşta Rolü

Türkiye Cumhuriyeti'nin 25 Temmuz 1950 tarihli Bakanlar Kurulu kararına göre BM emrinde savaşmak üzere, Ankara'da 3 piyade alayı, 1 topçu taburu, istihkâm bölüğü, muhabere takımı, uçaksavar bataryası, ulaştırma bölüğü, tanksavar takımı, sıhhiye bölüğü, bando bölüğü, ordonatım ve ikmal bölüğünden oluşan 4500 mevcutlu bir tugayın hazırlanmasına başlanmıştır. Fakat daha sonra bu tugayın 259 subay, 18 askeri memur, 4 sivil memur, 395 astsubay ve 4414 er olmak üzere 5090 kişilik olmasına karar verilmiştir. Genelkurmay Başkanlığı'nın 3 Ağustos 1950 tarihli emri gereğince “Birleşmiş Milletler Türk Silahlı Kuvvetleri Komutanlığı⁷¹” adıyla tugayın oluşturulmasına ve bu tugayın komutanlık karargâhının 28. Tümen 241. Piyade Alayı tarafından yapılmasına karar verilmiştir. Bu Türk Tugayı genellikle gönüllü olarak seçilen subay, astsubay ve erlerden oluşturulmuştur. Güney Kore'ye gönderilecek silahlı kuvvetlerin ihtiyaç takviyesi Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nca düzenlenmiştir. 10 Ağustos 1950 tarihinde Genelkurmay Başkanı tarafından tugayın komutanı olarak 2. Zırhlı Tugay Komutanı Tuğgeneral Tahsin Yazıcı, kurmay başkanı olarak da Kurmay Yarbay Selahattin Tokay atanmıştır (Başoğlu, Demir, Akgül, Demirtaş & Çağlar, 2012: 27-28).

Sağlık kontrolleri tamamlanan er, erbaş ve subayların Ankara Etimesgut'ta toplanması kararlaştırılmıştır. Silah ve araç ikmali konusunda Genelkurmay Başkanlığı 2 Eylül 1950 tarihli emir ile Güney Kore'ye yalnızca ABD ordu tipi silah ve araçların götürülmesini, bunların ikmalinin ise Kore'de ABD ordusu tarafından yapılacağını bildirmiştir. Personel ve ikmali

⁷¹ Bu kullanım daha sonra Genelkurmay Başkanlığı tarafından verilen emirle “Kore Türk Silahlı Kuvvetleri” olarak değiştirilmiştir (Başoğlu vd., 2012: 34).

tamamlanan 1. Türk Tugayı⁷² Güney Kore'ye gitmek üzere demir yolu ile 22 Eylül 1950'de İskenderun'a sevk edilmiştir. İskenderun Limanı'na varan 1. Tugay için Milli Savunma Bakanlığı'nın izniyle beş ABD gemisi hazırlanmıştır. Bu gemilerin üçü personel, diğer ikisi de malzeme taşımak için görevlendirilmiştir. Mc Rea adındaki ilk kafiye taşıyacak olan ABD gemisi 25 Eylül 1950 günü Gemlik Muhribi'nin refakatinde hareket etmiştir. General Haan adlı ABD gemisine bindirilen ikinci kafiye 26 Eylül 1950'de Gaziantep Muhribi'nin refakatinde yola çıkmıştır. Üçüncü kafiye ise Gelibolu Muhribi'nin refakatinde E. H. Johnson adlı ABD gemisi ile 29 Eylül 1950 günü Güney Kore'nin Pusan Limanı'na doğru yola çıkmıştır. Gemilere refakat eden Türk muhripleri Mısır karasularına girmeden geri dönmüştür. Malzeme taşıyacak olan diğer ABD gemileri ise 30 Eylül ve 2 Ekim 1950 günü İskenderun Limanı'ndan ayrılmıştır. Türk Tugayı'nı personel, eşya ve araç gereçleri ile Güney Kore'ye taşıyan ABD gemileri 1890 yılında Japonya'ya gönderilen Ertuğrul Firkateyni'nin izlediği rotayı takip ederek 16-19 Ekim arasında Güney Kore'nin güneyinde bulunan Pusan Limanı'na ulaşmıştır⁷³ (Başoğlu vd., 2012: 29-47). Güney Koreliler tarafından sevgiyle karşılanan Türk Tugayı 20 Ekim 1950'de trenlerle Pusan'ın 95 km kuzeybatısında bulunan Taegu şehrine götürülmüş ve daha sonra da Japonlardan kalma bir kışlaya yerleştirilmiştir (Milliyet, 26 Ekim 1950: 1).

Taegu'da 9. ABD Kolordusu emrine verilen Türk Tugayı, ABD silah ve malzemeleriyle donatılarak yeniden eğitime başlamıştır. Daha sonra 8. ABD Ordusu Komutanlığı 25. Tümene bağlanarak 10 Kasım 1950'de ilk görev için Seul'un kuzeyinde ve 38. paralel dolaylarında bulunan Munsanni-Chongdan bölgesine nakledilmişlerdir. Northstar (Kutup Yıldızı veya Şimal Yıldızı) kod adı ile savaşa hazır hale gelen Türk Tugayı'na, Chongdan bölgesinin, özellikle de tren hattının ve köprülerin emniyetinin sağlanması ve gerillalardan temizlenmesi görevi verilmiştir (Başoğlu vd., 2012: 48-53). 12 Kasım günü bir Türk müfrezesi Pyongyang ile Kumchon şehirleri arasındaki tren hattında ortaya çıkan bir grup komünist çeteci ile çatışmaya girmiş ve 25

⁷² Burada 1. Türk Tugayı dememizin sebebi bu tugaydan sonra dokuz tugayın daha Güney Kore'ye gönderilmesidir.

⁷³ Süveyş Kanalı, Kızıldeniz, Colombo, Singapur, Filipinler, Formosa (Tayvan) ve Okinawa adası üzerinden Pusan Şehri'ndeki limana ulaşılmıştır.

çeteciyi esir almıştır (Milliyet, 13 Kasım 1950: 1). Daha sonraki günlerde Kaesong bölgesi de dâhil Kuzey Kore sınırında bulunan bölgeleri komünist çetelerden tamamen arındırmıştır. Bu görevi başarıyla yerine getiren Türk askerlerinin sonraki görevi Kuzey Kore'ye ilerleyen BM ordusunun güney kısmını korumak olmuştur. Fakat bu sırada Çin aniden savaşa dâhil olarak yenilmekte olan Kuzey Kore kuvvetlerini yeniden güçlendirmiştir. BM kuvvetlerinin ön cephesini geçen Çin ordusunu durdurma emri ise güney kısımda bulunan Türk Tugayı'na verilmiştir (Başoğlu vd., 2012: 52-55).

22 Kasım 1950'de Chongdan bölgesinden kuzeye, Kunuri'ye hareket eden Türk Tugayı, burada ilk ve en zor muharebelere katılmıştır⁷⁴. 26 Kasım gecesi başlayan Çin taarruzu ile zor durumda kalan Türk taburları, 8. ABD Ordusu Komutanı'nın emriyle 27 Kasım sabahı Kunuri'den, Tokchon bölgesine intikal ederken Wawon Boğazı'nı⁷⁵ kapatarak iki bölge arası geçişleri engellemiştir. Çünkü ABD istihbaratına göre bir grup Çinli bu bölgeye doğru gelmektedir ve en yakın kuvvet olan Türk Tugayı'na Tokchon'u işgal etme görevi verilmiştir. Türk Tugayı'na verilen Tokchon'u işgal etme görevi bir ABD telsiz arabasının arıza yaparak yolu tıkaması ile başarısız olmuştur. Yolun tıkanması ile arkadan gelen Türk Tugayı'nın keşif birliği araçları geçememiş ve 28 Kasım gecesi hem ABD hem de Türk askerleri bir grup Çinli tarafından baskına uğratılmıştır. Bazı ABD askerleri ve üst düzey komutanları esir alınmıştır (Başoğlu vd., 2012: 55-61). Bu sırada 8. ABD Ordusu Komutanı Walton Walker geri çekilme emrini vererek Türk askerlerinin zayıflık vermesini önlemek istemiştir. Fakat Türk askerleri komutana, "Burada bir sürü Çin komünistini öldürmek dururken niçin geri çekilelim" cevabını vererek geri çekilmeyi reddetmiştir (Milliyet, 1 Aralık 1950: 1-5). Tugay Komutanı Tahsin Yazıcı'nın emri ile Türk askerleri süngü⁷⁶ takarak hücumla geçmiştir. Bu hücumda 200 Çinli öldürülmüş ve yaklaşık 200 kadarı da Türk askerleri tarafından esir alınmıştır. Türk Tugayı Kore'deki ilk

⁷⁴ 26-30 Kasım 1950 tarihleri arasında gerçekleşen muharebeler Kunuri ve Tokchon hattı arasında yaşandığı için Kunuri Muharebeleri olarak adlandırılmaktadır. Türk Tugayı'nın Kore'deki muharebeleri ve konumları ekte harita şeklinde gösterilmektedir. Bkz. Ek 2.1.

⁷⁵ Kunuri ve Tokchon bölgesi arasında kalan Wawon köyünde bulunan bir yerdir.

⁷⁶ Kore Savaşı'nda süngü kullanan diğer bir millet de Fransızlardır. Fransızcada "Baïonnette" diye bilinen süngü, Kore Savaşı sırasında Türklerin ve Fransızların kullandığı "soğuk çelik" taktiği olarak belirtilmiştir (Sandler, 1999: 161).

muharebesinde 8 şehit ve 20 yaralı vermiş fakat cesur bir şekilde savaşarak Wawon muharebesini başarıyla atlattır (Milliyet, 29 Kasım 1950: 1-5; Milliyet, 30 Kasım 1950: 1-5). Ayrıca esir alınan ABD askerleri de Türk askerlerinin sayesinde kurtarılmıştır (Lee, 1988: 291).

Türk taburları, Wawon muharebesinden sonra yalnızca Tugay Komutanı Tahsin Yazıcı'nın emri ile geri çekilmeye başlamıştır. 28 Kasım 1950 akşamı 5 kilometre kadar geride bulunan Sinnimi mevzilerine çekilmiştir. Sinnimi'den sonra düşmanla savaşarak Kaechon bölgesine kadar gitmiştir. Türk askerleri 29-30 Kasım gecesi Kaechon ve Kunuri arasındaki geçitte ABD taburu ile birlikte düşmanla savaşmasına rağmen bu bölgeleri geri alamamıştır. Fakat BM Ordusu'na vakit kazandırarak ordunun geri çekilmesini sağlamıştır. Toplamda 4 gün süren Kunuri Muharebeleri, Türk Tugayı'nın Kore Savaşı'nda en çok şehit verdiği ve mühimmat kaybının olduğu muharebelerden biridir. Bu muharebelerin sonucunda 218 asker şehit olmuş, 94 asker kaybolmuş ve 455 asker de yaralı kurtulmuştur (Başoğlu vd., 2012: 63-71). Türk askerlerinin Kunuri Muharebeleri'ndeki direnişi ABD Savunma Bakanlığı ve diğer müttefik kuvvetleri tarafından hayret verici bir kahramanlık örneği olarak değerlendirilmiştir⁷⁷ (Yeni İstanbul, 1 Aralık 1950: 1). 8. ABD Ordusu Komutanı Walton Walker'ın bu konudaki mesajı her şeyi anlatmaktadır:

“Türk Tugayı kahramanlık sembolüdür. Düşman çok üstün bir kuvvetle karşımızda belirdiği ve onun önünden çekilmek zorunda kaldığımız zaman Türkleri muharebeye soktum. Eğer elimin altında Türk Birliği mevcut olmasaydı bugün bütün Amerikan kıtaları imha edilmiş bulunacaktı” (Cumhuriyet, Kore İlavesi, 24 Aralık 1950: 1).

Ayrıca Kunuri Muharebeleri'nde bizzat bulunan ABD Ordusu'ndan Çavuş Anthony Herbert 1973'de yayınlanan *Soldier* isimli kitabında Türk askerlerinin nasıl savaştığını şu sözleriyle açıklamıştır:

⁷⁷ Türk Tugayı'nda tercüman olarak görevli olan Koreli Sang Ki Paik'in bizzat yaşadığı Kunuri Muharebeleri'ni anlatan Gazeteci Can Dünder ile yaptığı röportajı okumak için bkz. Can Dünder, Türklerle 40 Yıl, *Milliyet*, 3 Aralık 2006, s.7.

“...Türkler bir bölük kaddardılar... Ertesi sabah kendimizi Çinliler tarafından kuşatılmış halde bulduk. Gergindim. Hiç savaş tecrübesi olmayan bir birlikle beraberdim ve onlarla konuşamıyordum. Onlar ise daha mutlu olamazlardı. Piknik yapıyorlardı... Tüm geceyi Çinlileri öldürerek geçirdiler. Ben ise bir kenarda oturmuş, buradan nasıl çıkacağımızın planlarını yapıyordum. Güneş yükseldiğinde herkesin cephanesi iyice azalmıştı ama Türkler yine de inanılmaz derecede sakinler... Ve birden kendimi tüm Kore Savaşı içerisinde gördüğüm en mükemmel eski usul süngü hücumunun içinde buldum. Buradan şu dersi çıkardım. Türkler asla tuzağa düşürülemez. Başlı belada olan kişiler onları kuşatanlardır. Sıra dışı bir teknikleri vardı ve bize Amerikan Piyade Okulu'nda öğrettikleri gibi değildi. O güne dair, en canlı şekilde hatırladığım şey ise, o hücumu izlerken Tanrıya veya Birleşmiş Milletler'e veya Türklerin bizim yanımızda savaşmasına sebep olan her kimse, o kişiye karşı duyduğum minnet duygusudur” (Mitchell, 2013: 248-249).

Türk askerlerinin Kunuri Muharebeleri'nde gösterdiği cesaret birçok devlet tarafından da övgüyle ve hayranlıkla karşılanmıştır. Birçok yabancı basın konuya geniş yer vermiş ve bu, Türklerin Batı dünyasındaki algısını oldukça olumlu şekilde etkilemiştir⁷⁸ (Başoğlu vd., 2012: 77-79).

Kunuri Muharebeleri'nden sonra 8. ABD Ordusu 12 Aralık 1950'de İmjin Nehri'ne çekilmiştir⁷⁹. Fakat kuzeyden göç eden yerli halk, Han Nehri'ni geçerek güneye doğru inmekte ve bu güzergâhta da Türk Tugayı'nın karargâhları bulunmaktadır. Bu yüzden 13 Aralık 1950'de 8. ABD Ordusu Komutanı Walton Walker, Türk Tugayı'na Han Nehri ile Yomha Kanalı

⁷⁸ Kore'deki Türk kahramanlıklarının dünya basınındaki yansımaları için bkz. Kamil Başoğlu, Sertif Demir, Suat Akgül, Sema Demirtaş ve İbrahim Çağlar, *Kore'de Türk Muharebeleri*, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2012, s. 77-79. Ayrıca Kunuri Muharebesi'ni, bizzat şahit olan Türk askerlerinin mektuplarından öğrenmek için bkz. Cephede Mehmedciğin İlk Muharebesi, *Cumhuriyet*, Kore İlavesi, 3 Aralık 1950, s. 1-4.

⁷⁹ Konunun daha iyi anlaşılması için Kore Yarımadası'na ait iki harita ekte gösterilmektedir. Bkz. Ek 2.2 ve Ek 2.3.

arasında kalan Kumpo Yarımadası'nı savunma görevini vermiştir (Başoğlu vd., 2012: 80-81). Ayrıca Walker, Kunuri Muharebeleri'nde gösterdiği başarılarından dolayı Tugay Komutanı Tahsin Yazıcı'ya ve 15 subay, gedikli ve ere madalya takdim etmiştir (Milliyet, 15 Aralık 1950: 1-5).

Üstlendiği her görevi başarıyla yerine getiren Türk askerlerinin bir sonraki görevi ise düşman kuvvetlerinin işgal ettiği Sarı Deniz'den Japon Denizi'ne kadar uzanan savunma hattının bir kısmını ele geçirmektir. Bu görev için Tugay, 24 Ocak 1951'de Chonan bölgesine hareket etmiştir. 26 Ocak sabahı Kumyangjangni kasabasına gelerek ABD birlikleri ile birlikte taarruza geçmiştir. Türk Tugayı'nın ilk taarruzu olan Kumyangjangni Muharebeleri'nin ilk saatlerinde, kendi sayısından üstün olan yaklaşık 3.000 kişilik Çin kuvveti ile savaşan Türk askerleri Kore Savaşı'nda bir kez daha tarih yazmıştır. Düşmanın, ölümleri alarak kaçmasıyla bile mevzilerde 73 düşman ölüsü bulunmuştur. Buna karşın Türk askerinin zayıtı yalnızca 5 şehit ve 14 yaralı er olmuştur (Milliyet, 1 Şubat 1951: 1-5; Başoğlu vd., 2012: 87-88). Fakat ilerleyen saatlerde tepelere gizlenen Çinlilerin fark edilmesiyle yeniden taarruza geçilmiştir. 27 Ocak 1951 sabahı 1735 düşman ölüsü sayılmış ve 28 Çinli esir alınmıştır. Kumyangjangni Muharebeleri'nin Türk Tugayı'na sebep olduğu toplam zayıtı ise 12 şehit ve 31 yaralıdan ibaret olmuştur. Türk Tugayı'nın bu muharebedeki başarısını duyan ABD subayları bizzat şahit olmak için 27 Ocak günü muharebe bölgesine gitmiştir. Burada gördükleri karşısında hayran kalan subaylar, Türklerin muharebe gücünü 1. ABD Kolordusu'nun günlük gazetesinde şu açıklamalarla yayınlamıştır:

“Türklerle Kızılların Boğuşması

8. Ordunun yaptığı mahdut hedefli taarruz, yavaş yavaş ilerlerken bu hafta sonunda Kore harp tarihine muazzam kahramanlık öyküleri yazılmıştır.

Türklerin karşısında üstün düşman, kaçmaya vakit ve fırsat bulamamıştır. Düşman birlikleri her ne pahasına olursa olsun mevzilerini terk etmemeleri emrini almışlar ve onlar da hayatlarını feda etmek pahasına mevzilerini terk etmemişlerdi.

Bu hareket hiç şüphesiz ki bu harbin en kanlı piyade muharebesi olmuştur. Şahsi tecrübeme dayanarak şunu kesin olarak söyleyeyim ki Türklerin bu taarruzu gördüğüm harplerin en kanlı muharebesidir. Bu muharebe harp tarihinde uzun müddet örnek olmaya değer taşıyacak ve yaşayacaktır... Çinlilerin mevzilerinde gördüğüm boş mermi kovanlarına göre, çok şiddetli çarpışmışlardır. Bir Çinli de el bombasını atmak üzere bomba elinde iken öldürülmüştür... Çinliler iyi donatılmışlardır. Tüfek bombası, çeşitli otomatik silahları, hayvanları vardır. Yiyecek ve cephaneleri ise pek çoktur. Mevzilerinde sebat etmeleri disiplinlerinin de iyi olduğunun başlıca şahididir. Aksi halde mevzilerinde ölmezlerdi... Kaide olarak bu gibi hazırlanmış mevzilere taarruzda, taarruz eden tarafın savunan tarafa nazaran üç misli kuvvette olması gerekir. Hâlbuki burada mevzilerdeki üç Çinliye bir Türk düşüyordu. Ancak Türkler çok üstün nitelikte askerlerdir.”

Kumyangjangni Muharebeleri’ndeki başarılarından dolayı 6 Temmuz 1951 tarihinde ABD Kongresi tarafından Türk Tugayı’na “Mümtaz Birlik Nişanı (Distinguished Unit Station) ve Beratı” verilmiştir. Ayrıca Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee tarafından 17 Eylül 1952 tarihinde “Cumhurbaşkanlığı Birlik Nişanı” layık görülmüştür (Başoğlu vd., 2012: 87-99).

1. Türk Tugayı’nın başarıları ve kayıplarından sonra Kore’ye üç Türk Tugayı daha gönderilmiştir. 2 Temmuz 1951’de 2. Değişirme Tugayı, 6 Temmuz 1952’de 3. Değişirme Tugayı ve 6 Temmuz 1953’te 4. Değişirme Tugayı Kore’de görev yapmıştır⁸⁰. 3. Değişirme Tugayı 28-29 Mayıs 1953’te Berlinler, Vegas, Elko, Karsan İleri Karakol Muharebelerine katılarak üstün başarılar göstermiştir. Bu tugay, başarılarından ötürü ABD Başkanı Dwight Eisenhower adına 8. ABD Ordusu Komutanı tarafından Liyakat Nişanı ile şereflendirilmiştir (Başoğlu vd., 2012: 157-167).

⁸⁰ Böylece Kore Savaşı’nda görev yapan toplam Türk askeri ve personel sayısı yaklaşık 15.000’i bulmuştur (Başoğlu vd., 2012: 141-169).

27 Temmuz 1953 tarihinde Panmunjom'da imzalanan ateşkes anlaşması ile Kore Savaşı fiilen son bulmuştur⁸¹ (Milliyet, 27 Temmuz 1953: 1-7). Ateşkesin ilan edilmesiyle Türk birliklerinin toplam kaybı 721 şehit, 2147 yaralı 175 kayıp ve 244 esir⁸² şeklindedir. Ateşkes anlaşmasının imzalanmasından sonra da Türk birlikleri Kore'de bulunmaya devam etmiştir. 1960 yılına kadar tugay seviyesinde, 1966 yılına kadar bölük seviyesinde, 1971 yılına kadar da Şeref Kıtası adıyla manga seviyesinde Türk birliği görev yapmıştır. Son birliğin Türkiye'ye dönüş tarihi 30 Haziran 1971'dir (Başoğlu vd., 2012: 170-171).

2.2.5. Türk-İslam Kültürünün Güney Kore'de Yeniden Tanıtılması

Kore Savaşı'nda Türk askerleri, cephede kazandığı başarıların yanı sıra Kore halkına gösterdikleri sevgi dolu davranışlarla da hem Türk hem de İslam kültürünün yayılmasına katkıda bulunmuştur. Türk askerlerinin cephe gerisinde kimsesiz Koreli çocuklara gösterdikleri ilgi ve şefkat sonucunda Tugay Komutanı Tahsin Yazıcı'nın emriyle "Ankara Okulu" adını verdikleri bir yetimhane kurulmuştur. Suwon şehrinde kurulan bu yetimhane aynı zamanda okul olarak kullanılmış ve müdürlüğünü de İslamiyet'i kabul eden Hasan Kıdek adında bir Koreli yapmıştır. Yaklaşık 200 kimsesiz Koreli çocuğun Türk askerlerine yakınlık duyması ile özellikle Türk kültürü bu çocuklar tarafından kolayca benimsenmiştir (Lee, 1988: 292). Hatta bazı Türk askerleri kendi elleriyle yaptıkları oyuncakları Ankara Okulu'ndaki Koreli çocuklara hediye etmişlerdir (Milliyet, 17 Haziran 1953: 4). Bu yetimhane ve okul 1960'lı yıllara kadar hizmet etmiştir⁸³ (Lee, 1988: 293).

⁸¹ Ateşkes anlaşmasının askeri maddeleri gereği, iki tarafın Kore'ye asker takviyesi göndermeme ve silah malzemesince kuvvetlenmeme kararı alınmıştır. Fakat bir barış anlaşması imzalanmadığı için Türkiye, 1971 yılına kadar birlik bulundurmaya devam etmiştir (Başoğlu vd., 2012: 170-173).

⁸² Kore Savaşı sırasında esir alınan 244 Türk, 1. ve 3. Tugay askerlerinden oluşmaktadır. Kore-Mançurya sınırında bulunan Pochon ve Pekton Kamplarında tutulan Türk esirlerin tamamının Türkiye'ye teslim edilmesi 19 Eylül 1953 tarihinde son bulmuştur. Esirlerin kampta yaşadıkları hakkında bilgi için bkz (Başoğlu vd., 2012: 174-176).

⁸³ Günümüzde Güney Kore Hükümeti, Türk askerlerinin anısını yaşatmak için Ankara Okulu ismini Suwon şehrindeki bir parka vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Güney Kore'de Bir Parka 'Ankara Okulu' Adı Verildi, *Cihan*, 25 Haziran 2013,

Güney Kore’de İslamiyet’in gerçek anlamda yayılması ise yine Türk askerlerinin katkılarıyla olmuştur. Çünkü daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi, 1917 Rus İhtilali’nden kaçan Rusya Türkleri burada İslamiyet’in yayılması için faaliyetlerde bulunmuşlardı. Fakat Kore Savaşı’nın başlaması ile birçoğu Japonya ve Türkiye gibi ülkelere göç etmiştir. Türk Tugayı’nın Kore’ye gelmesiyle Güney Kore halkı tüm yönleriyle İslamiyet ile tanışmıştır. Bu hiç şüphesiz ki, Türk askerlerinin halka karşı samimi davranışları sayesinde olmuştur. Ayrıca Türk Tugaylarında bulunan imamların da bu konuda önemli etkileri olmuştur. Kore Savaşı bittikten sonra 1955 yılında Yu-Do Kim ve Jin-Kyu Kim adlı iki Koreli, İslamiyet’e ilgi duyarak bu konuda bilgi almak için 6. Türk Tugayı’nın imamı Abdulgafur Karaismailoğlu’nu ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaret sonrasında Yu-Do Kim ve Jin-Kyu Kim Müslüman olarak sırasıyla Abdullah ve Ömer Abdurrahman ismini almışlardır. Bu iki Koreli Müslüman kısa bir zaman sonra başkent Seul’da “Kore İslam Cemiyeti”ni kurarak Güney Kore’de İslamiyet’in yeniden tanıtılmasını sağlamışlardır. 6. Türk Tugayı’nın Güney Kore’den ayrıldığı Temmuz 1956’da İmam Abdulgafur Karaismailoğlu sayesinde 57 Korelinin Müslüman olduğu belirtilmektedir. Daha sonra Güney Kore’ye gelen 7. Türk Tugayı’nın imamı Zübeyir Koç’un faaliyetleri sonucu 208 kişi Müslüman olmuştur. Müslüman olan Korelilerin sayısının artması ile bir mescit gereği duyulmuştur. Bunun üzerine 10 Temmuz 1957 tarihinde başkent Seul’da Türk askerlerinin inşa ettiği barakadan bir mescit ibadete açılmıştır. Görüldüğü gibi İslamiyet’in Güney Kore’de tekrar yayılması Türk askerleri sayesinde olmuştur. Savaş sonrası bu durum diğer İslam ülkelerinde de geniş merak uyandırmış ve özellikle Pakistanlı ve Malezyalı Müslümanlar Güney Kore’ye gelerek İslamiyet’i yayma konusunda birtakım girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin en önemli sonucu ise 1976’da ibadete açılan ve Güney Kore’de inşa edilen ilk cami olan Seul Merkez Camii olmuştur (Lee, 1988: 294-299).

<http://www.cihan.com.tr/news/Guney-Kore-de-bir-parka-Ankara-Okulu-ismi-verildi-CHMTA2NzE4OS80> (Erişim Tarihi, 10 Aralık 2014).

2.3. Türkiye-Güney Kore Diplomatik İlişkilerinin Kurulması

Türkiye Cumhuriyeti, 1950 yılında başlayan Kore Savaşı'na BM Güvenlik Konseyi kararına göre Güney Kore tarafında askeri yardım gönderen 16 BM üyesi ülkeden biri olmuştur. Türkiye'nin bu savaşta Güney Kore'ye yardım etmesi, iki ülkenin sempati ve minnet duygusu çerçevesinde dostane ilişkiler kurmasının en temel sebebi olmuştur. Kore Savaşı'nın fiilen son bulmasıyla da Türkiye ve Güney Kore arasında ilk diplomatik ilişkiler kurulmuştur.

Türkiye ve Güney Kore arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasından önce Kore Savaşı dolayısıyla Güney Kore'den Türkiye'ye yüksek düzeyde resmi ziyaretler yapılmıştır. Bu ziyaretlerden ilki, Güney Kore Meclis Başkanı Shin Ik-hwi'nin Türkiye'ye gerçekleştirdiği teşekkür ziyaretidir. Shin Ik-hwi, Kore Savaşı'nda Türk askerlerinin gösterdikleri kahramanlıkları överek ülkenin bağımsızlığına kavuşmasında önemli paya sahip olan Türkiye'ye, kendi ülkesi adına teşekkür etmiştir (Milliyet, 9 Temmuz 1953: 1-7; Milliyet, 12 Temmuz 1953: 1-7). Daha sonra 14-16 Mayıs 1957 tarihleri arasında Güney Kore'nin ABD Büyükelçisi Yang You-chan başkanlığında bir heyet, savaş sırasında yardım gönderen ülkelere teşekkür etmek için çıktığı gezide Türkiye'ye de gelmiştir. Büyükelçi Yang, Ankara'daki Orduevinde Kore gazisi subaylarla tanışmış ve onlara savaş dolayısıyla minnettarlığını sunmuştur (Lee, 2007: 16). Güney Kore tarafından yapılan teşekkür ziyaretlerinden sonra 8 Mart 1957 tarihinde iki ülke arasında diplomatik ilişkiler resmen kurulmuştur⁸⁴. Bunun ardından Güney Kore'nin başkenti Seul'da Kaçılaryaya Bölümü, Askeri Ataşelik, Ticari Müşavirlik ve Ekonomi Müşavirliği'nin bulunduğu Türkiye Cumhuriyeti Seul Büyükelçiliği

⁸⁴ Bu bilgi Kore Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın Resmi İnternet Sitesinden alınmıştır.

http://www.mofa.go.kr/ENG/countries/europe/countries/20070823/1_24611.jsp?menu=m_30_40 (Erişim Tarihi, 12 Aralık 2014).

açılmıştır⁸⁵. Ankara’da ise Kançılara Bölümü ve Askeri Ataşeliğın olduğu Güney Kore Cumhuriyeti Büyükelçiliğı açılmıştır⁸⁶ (Karabiber, 1997: 109).

Diplomatik ilişkilerin kurulmasından sonra ilk üst düzey ziyaret Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee’nin davetlisi olarak Başbakan Adnan Menderes tarafından gerçekleştirilmiştir (Lee, 2007: 17). Başbakan Adnan Menderes’in Japonya ve Formoza (Tayvan) adalarını da içeren Doğu Asya gezisinin ikinci rotası Güney Kore olmuştur. Milliyet gazetesinin 25 Nisan 1958 tarihli haberine göre, Adnan Menderes henüz Güney Kore’ye varmadan bazı yerel gazeteler kendisi ve Türkiye hakkında övgü dolu sözler yazmışlardır. *Şinmun* adlı gazete, Kore Savaşı’nda Türklerin gösterdikleri fedakârlığın hiçbir zaman unutulmayacağını belirterek Kore halkını Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı ve beraberindeki heyet için milli bir karşılama töreni hazırlamaya davet etmiştir. *Kiyung Yang* gazetesi ise Türkiye ve Güney Kore’nin komünist ülkeler olan SSCB ve Çin’e karşı güçlü bir kalkan olduğunu ve bunun Başbakan Adnan Menderes’in ziyareti ile daha da güçleneceğini ifade etmiştir (Milliyet, 25 Nisan 1958: 1-5).

25 Nisan 1958’de Güney Kore’ye varan Başbakan Adnan Menderes, Gimpo Havaalanı’nda Güney Kore Dışışleri Bakanı Cho Chong-Hwan tarafından, Türk birliğinin de bulunduğu, resmi bir törenle karşılanmıştır. Buradan başkent Seul’a geçen Adnan Menderes, hilal şeklinde süslenen sokaklarda Türkiye ve Güney Kore bayraklarıyla selamlanmıştır (Milliyet, 26 Nisan 1958: 1-5). Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee ile müzakerelerde bulunan Başbakan Menderes’e, Güney Kore’nin en büyük devlet nişanı olan Kore Liyakat Nişanı verilmiştir (Milliyet, 27 Nisan 1958: 1-5). Ayrıca Türkiye’nin Japonya ve Güney Kore’ye üst düzey resmi ziyarette bulunması, bu iki ülke arasındaki sorunlarda Türk Hükümeti’nin arabulucu rol oynadığını düşündürmüştür (Milliyet, 24 Nisan 1958: 1-5).

⁸⁵ Seul Türkiye Büyükelçiliğı’nin yanı sıra Pusan şehrinde Fahri Türk Konsolosluğu bulunmaktadır.

⁸⁶ Türkiye Güney Kore Büyükelçiliğı’nin yanı sıra İstanbul’da Kore Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu bulunmaktadır.

2.4. Kore Savaşı'nın Türk-Japon İlişkileri Açısından Önemi

Türkiye'nin, Kore Savaşı'na bir tugaylık asker göndermesi ile başlayan Doğu Asya ilgisi hem Güney Kore ile hem de Japonya ile ilişkilerinde çok önemli bir yere sahiptir. Türk-Japon ilişkilerinde genellikle Japonlar tarafından Türk kültürünü tanımak için adımlar atılmış fakat Türkler tarafından Japonya'yı tanımaya yönelik adımlar daha az olmuştur. Fakat Kore Savaşı'nda Japonya'nın üs olarak kullanılması ile bu durum karşılıklı olarak gelişmeye başlamıştır. Kore'de savaştan Türk askerleri ve basın mensupları bu dönemde Doğu Asya ülkelerini daha yakından tanıma fırsatı bulmuştur (Matsutani, 2009: 32).

Kore'de savaşıırken yaralanan Türk askerleri, Japonya'ya getirilerek burada çeşitli hastanelerde tedavi altına alınmıştır. Bu yaralılar tedavilerinin ardından Tokyo'dan uçaklarla ve bazen de gemilerle Türkiye'ye getirilmişlerdir (Milliyet, 24 Aralık 1950: 1-5; Milliyet, 25 Kasım 1954: 7). Türk Tugayı'nda bulunan Türk doktorlar ve hemşireler de bu hastanelere getirilen Türk askerlerini tedavi etmekle görevlendirilmişlerdir⁸⁷. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk Japonya Büyükelçisi olan Emekli General İzzet Aksalur, Tokyo'daki hastanelerde tedavi gören Türk askerlerini ziyaret ederek onlara destek olmuştur (Milliyet, 17 Haziran 1953: 4).

Kore Savaşı sırasında savaş muhabiri olarak görev yapan Cumhuriyet Gazetesi muhabiri Faruk Fenik'in haberine göre, cepheden alınan haberler, resimler ve bütün resmi yazışmalar Tokyo'dan Türk gazetelerine ve dünya basınına ulaşmıştır⁸⁸ (Fenik, 1950: 3).

⁸⁷ Tugayda bulunan doktorlardan Aydın Yazıcıoğlu, Tokyo'da yaşayan Rusya'dan göçmüş bir Türk bayanla evlenerek Japon kültürünü daha yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sami Önemli, Celal Dora Yurda Döndü, *Milliyet*, 5 Ekim 1951, s. 1-7. BM emrinde çalışan hemşirelerden Teğmen Emel Türkkan'ın Tokyo'da hastaneler hakkındaki düşünceleri için bkz. Hemşire Teğmen Emel Türkkan'ın Konuşması, *Milliyet*, 11 Eylül 1953, s. 1-7.

⁸⁸ Cumhuriyet Gazetesi'nin 26 Kasım 1950 sayılı Kore İlavesi'nde dönemin Japonya'sı hakkında ilginç bilgiler bulunmaktadır. Ayrıntılar için bkz. Faruk Fenik, Cepheden Tokyo'ya Yapılan Bir Kaçamak, *Cumhuriyet*, Kore İlavesi, 26 Kasım 1950, s. 3.

Kore Savaşı sonrası Japonya'yı ziyaret eden tarihçi ve sosyolog Niyazi Berkes, 1976 yılında yayınlanan *Asya Mektupları* adlı kitabında, Tokyo Üniversitesi'nden Türkoloji Profesörü Hajime Nakamura ile görüşerek Türk ve Japon kültürünün benzerliklerini ve farklılıklarını gözlemlemiştir. İki milletin birbirlerini algısındaki farklılıklarına da değinen Berkes, Japon tarihi ve kültürü hakkında önemli bilgiler edinmiştir (Berkes, 1976: 250-293).

2.5. Uluslararası Politikada Türkiye Ve Japonya'nın Birbirlerine Karşı Sergilediği Tavr

İkinci Dünya Savaşı sonrası Japonya, uluslararası alanda konumunu düzeltmek için BM'ye girmeye çalışmıştır. Fakat Japonya'nın yaptığı her başvuru SSCB tarafından veto edildiği için BM'ye girmesi ertelenmiştir⁸⁹ (Milliyet, 17 Aralık 1955: 3). Bunun sebebi ise İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesine yakın bir zamanda SSCB'nin Japonya'ya savaş ilan etmesidir. Bu savaş hali Ekim 1956 tarihinde imzalanan bir beyanname ile son bulmuştur (Milliyet, 20 Ekim 1956: 3). SSCB'nin vetosunun kalkması ile Japonya, 12 Aralık 1956 tarihinde BM'ye girmiştir (Milliyet, 13 Aralık 1956: 1).

Kore Savaşı dolayısıyla Doğu Asya ülkelerini yakından tanıyan Türkiye, Japonya ve Güney Kore ile ilişkilerin geliştirilmesi için çaba göstermiş ve bu ülkelerle uluslararası alanda ortak bir tavır sergilemeye çalışmıştır. Dönemin BM Türkiye daimi temsilcisi olan Selim Rauf Sarper, Japonya'nın BM'ye girmesi lehine konuşmalar yaparak Türkiye'nin Japonya'ya bu konuda destek veren ülkelere biri olmasını sağlamıştır (Milliyet, 16 Aralık 1955: 1; Milliyet, 17 Aralık 1955: 3).

Japonya'nın BM'ye girmesi, Türkiye ve Japonya'nın uluslararası ortamda siyasi ve ticari ortaklık içerisinde hareket etmelerini sağlamıştır. Bu ortaklık ilk olarak 1974 yılında Kıbrıs meselesi konusunda Türkiye'nin BM'de yürüttüğü diplomasiye Japonya'nın destek vermesinde görülmüştür. 20 Temmuz-14 Ağustos 1974 tarihleri arasında gerçekleşen Kıbrıs Harekâtı'nın Türkler açısından haklı olduğunu belirten Japonya, konunun BM'de

⁸⁹ SSCB, Japonya'nın BM'ye girme başvurusunu 77 kez veto etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Rusya Japonya'nın Gelecek Seneki Adaylığını da Reddedti, *Milliyet*, 17 Aralık 1955, s. 3.

görüŖülmesini ve diplomatik yollarla barışçıl bir çözüm bulunmasını önermiştir (Milliyet, 21 Temmuz 1974: 3). Ayrıca Türkiye bu konuda Japonya'nın resmi görüşünü öğrenmek için İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ü özel heyet ile Eylül 1974'te Japonya'ya göndermiştir. Bu görüşme Türkiye açısından olumlu olarak algılanmıştır. Fakat Japonya, Türkiye'ye açıkça destek vermekten kaçınmıştır. Çünkü Türkiye ve Yunanistan uzun süredir Japonya'ya dost ülkelerdir ve Japonya bu konuda tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Ayrıca BM genel toplantılarında Türkiye ve Yunanistan konusunda yapılan oylamalarda çekimser davranmıştır. Japonya'nın bu tavrı, anlayışlı bir tutum içerisinde olmasından dolayı Türkiye'ye destek verdiğini düşündürmüştür (Matsutani, 2009: 41).

Türkiye ve Japonya'nın BM'de ortak tavır sergilediği diğerkonu, BM Güvenlik Konseyi'nin 1978 yılında geçici üye ülke için yaptığı seçimidir. Asya Kıtası için ayrılan sandalye için Japonya ve Bangladeş aday olmuşlardır. Japonya bu konuda Bangladeş'i kolayca saf dışı bırakabileceğini düşünmüştür. Türkiye'nin oyunu kendi lehine kullanmasını talep ederek seçimi kazanacağından emin olmuştur. Aynı zamanda Bangladeş de Türkiye'den bu konuda desteğini istemiştir. Türkiye, BM Güvenlik Konseyi geçici üyelik seçimlerinde Japonya ve Bangladeş arasında kalmış ve sonuç olarak Bangladeş'i destekleme kararı almıştır. Seçim sonucunda ise kazanan taraf Bangladeş olmuştur. Bu, Japonya'nın dış politikasındaki en büyük başarısızlığı olarak belirtilmiştir. Üstelik Türkiye'nin Bangladeş'i desteklemesi Japonlar tarafından şaşkınlık ve hayal kırıklığı ile karşılanmıştır. Japon kamuoyunda bu konu, Japonya'nın dış politikada Türkiye ile ilişkilerinin zayıf ve soyut konular üzerine olduğu şeklinde algılanmıştır (Matsutani, 2009: 41-42).

2.5.1. Japonların Tahran'dan Tahliyesi

İran-İrak Savaşı (1980-1988) sırasında Tahran'da bulunan 215 Japon vatandaşının Türk Hava Yolları'nın (THY) özel seferiyle Türkiye'ye getirilmesi, Tahran'dan kurtarılan Japonlar tarafından "yüzyılın kurtarma operasyonu" olarak adlandırılmıştır. 215 Japon vatandaşının Türkiye tarafından Tahran'dan tahliye edilmesi iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerde olumlu bir olay olarak gösterilmektedir (Sariboğa ve Sarıkaya, 2004).

Mart 1985'te Irak'ın İran'ı bombalayacağına yönelik açıklama yapması, İran'da yaşayan Japonları telaşlandırmıştır. Japonya'nın Tahran Büyükelçisi Yutaka Nomura, İran'da yaşayan Japonlara bir an önce ülkeyi terk etmeleri konusunda uyarıda bulunmuştur. Bunun üzerine toplamda 450 Japon'un İran'dan tahliyesine başlanmıştır. Fakat bu Japonlardan 215'i için hiçbir yabancı havayolu şirketinde bilet bulunamamıştır. Çünkü bütün yabancı havayolu şirketlerinin önceliği kendi ülkelerinin vatandaşları olmuştur (Sariboğa ve Sarıkaya, 2004). Büyükelçi Nomura, Japonya Dışişleri Bakanlığı'na durumu bildirerek Tahran'da mahsur kalan vatandaşları Japonya'ya götürmek için özel uçak istemiştir. Ancak bu sırada Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin 19 Mart 1985 günü saat 20.30'da İran'a saldırının başlayacağını ve İran hava sahasından geçecek bütün sivil uçakların vurulacağını açıklamıştır. Bu açıklamadan sonra bütün yabancı havayolu şirketleri Tahran'a uçuşu durdurmuştur. Japonya'dan istenen özel uçak da uçuş güvenliği bulunmadığından dolayı Japon sivil havayolu şirketleri tarafından reddedilmiştir (Milliyet, 12 Ocak 2006: 11).

Çoğunluğunu İran'daki Japon şirketlerinde ve Japonya Büyükelçiliği'nde çalışanların ve ailelerinin oluşturduğu 215 Japon vatandaşı için Büyükelçi Nomura, başka çözüm yolu aramaya başlamıştır. Bunun üzerine Nomura, yakın dostu ve Türkiye'nin Tahran Büyükelçisi İsmet Birsell ile görüşmüştür. İsmet Birsell durumu Başbakan Turgut Özal'a bildirerek THY'nin Japonlar için özel bir sefer yapıp yapamayacağını sormuştur. Özal, bu talebi Japonları kurtarmak için Türkleri tehlikeye atmak olarak değerlendirilmiştir. Çünkü hem Tahran havaalanı uçuşa yasak durumdadır hem de İran hava sahasından geçecek bütün sivil uçakların Irak tarafından vurulacağı şeklindedir. Bu sırada bir Japon şirketi olan ITOCHU'nun Türkiye şubesinde çalışan Takashi Morinaga, daha önceden tanışmış olduğu Başbakan Özal'ı arayarak yardım talebinde bulunmuştur. Özal bu talep üzerine Morinaga'nın ricasını geri çevirmemiştir (Milliyet, 12 Ocak 2006: 11).

Irak'ın İran'a yapacağı saldırıya 25,5 saat kala Büyükelçi Birsell, Nomura'ya Özal'ın talimatı ile THY'nin Japonlar için özel sefer düzenleyeceğini bildirmiştir (Sariboğa ve Sarıkaya, 2004). Türkiye, THY'ye ait iki uçağı özel sefer ile Tahran'a göndermiştir. 19 Mart günü boş olan

Tahran Havaalanı'na iniş yapan uçaklar, saldırıya üç saat kala 215'i Japon ve gerisi Türk vatandaşı olmak üzere 482 yolcuyu alarak Türkiye'ye doğru havalandırılmıştır. Türkiye, Irak tarafından vurulma tehlikesine rağmen İran'a sefer düzenleyerek mahsur kalan Japonları Türkiye'ye getirmiştir. Bu durum Ankara ve İstanbul'a iniş yapan uçaklarda bulunan Japonları bir hayli duygulandırmıştır (Cumhuriyet, 20 Mart 1985: 1).

20 Mart 1985 tarihli Japon gazeteleri bu konuya teşekkürlerini bildiren haberler yayınlamışlardır. Bunlardan biri olan *Nippon Keizai* gazetesi "Türkiye'den Kurtarıcı Kanat" ve "Japonlar Sevinçle Ağlıyor" başlıklı haberlere birinci sayfasında yer vermiştir. Japonlar bu konuda teşekkürlerini sunduklarında ise Başbakan Turgut Özal "Biz gerekeni yaptık" cevabını vermiştir (Matsutani, 2009: 49). Ayrıca Türkiye'nin bu davranışı, Ertuğrul Fırkateyni kazasına karşı minnet borcunu ödediği şeklinde yorumlanmıştır (Sasaki, 2013: 95-96).

Ocak 2006'da Türkiye'yi ziyarete gelen Japonya Başbakanı Junichiro Koizumi, 1985'te yaşanan tahliye olayında görevli olan pilotlardan Ali Özdemir'i ziyaret ederek teşekkürlerini sunmuştur (Milliyet, 12 Ocak 2006: 11). Daha sonra ise uçakta bulunan tüm görevli personele Japonya tarafından "Devlet Nişanı" takdim edilmiştir (Akgüneş, 2006: 3). Ayrıca bu olay, Japonya'nın NHK ulusal kanalı tarafından 2004 yılında "Project X: Innovators" adlı belgeselde konu edilmiştir (Güner, 2011).

2.6. Uluslararası Alanda Türkiye Ve Güney Kore'nin Ortak Politik Tavrı

1957 yılında iki ülke arasında resmi diplomatik ilişkiler kurulmasının ardından 1958 yılında Başbakan Adnan Menderes Güney Kore'yi ziyaret etmiştir. İki ülkenin dostluğunun pekiştirilmesi amacını taşıyan ziyaret oldukça olumlu bir ortamda geçmiştir. Başbakan Menderes'in Güney Kore Dışişleri Bakanı Cho Chong-Hwan ile yaptığı görüşmeler sonunda 27 Nisan 1958 tarihli ortak bir bildiri yayınlanmıştır. Söz konusu bildiride, komünizm tehdidine karşı ortak bir politika izleyeceklerini ve ortak güvenliklerini sağlamaya yönelik her türlü fedakârlığın yapılacağını belirtmişlerdir. Bildiride ayrıca, devletin ve bireylerin özgürlüğü için çalışılması ve bunu

gerçekleştirmek için de siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda iki ülkenin çabalarını artırmaları gerektiği belirtilmiştir (Lee, 2007: 33-34).

12-26 Aralık 1982 tarihleri arasında Orgeneral Kenan Evren, Cumhurbaşkanı olarak ilk yurtdışı ziyaretini Pakistan, Çin, Endonezya, Güney Kore ve Bangladeş'i kapsayan Asya ülkelerine yapmıştır (Milliyet, 12 Aralık 1982: 3). Cumhurbaşkanı Evren'in 20-23 Aralık 1982 tarihlerini kapsayan Güney Kore ziyareti, 1957-1958 yılları arasında Kore Türk Tugayı'nda Kurmay Yarbay rütbesiyle Kurmay Başkanlığı görevinde bulunması açısından özel bir anlam taşımaktadır (Lee, 2007: 36-37). 20 Aralık'ta Güney Kore'nin başkenti Seul'un Gimpo Havaalanı'na inen Cumhurbaşkanı Evren ve beraberindeki heyet, Güney Kore Cumhurbaşkanı Chun Doo-Whan ve eşi tarafından askeri bir törenle karşılanmıştır⁹⁰ (Duru, 1982a: 9). Güney Kore Cumhurbaşkanı Chun Doo-Hwan, Kenan Evren şerefine verdiği yemekte Kore Savaşı dolayısıyla Türk Hükümeti'ne ve Türk milletine teşekkürlerini sunmuştur. 21 Aralık'ta Güney Kore Cumhurbaşkanlığı Sarayı Cheongwadae'de⁹¹ iki devlet başkanının başkanlığında bir zirve toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda iki lider, Kore Yarımadası'nın uluslararası alandaki durumu hakkında görüşmelerde bulunmuştur. Her iki ülkenin ticari ve kültürel işbirliğini geliştirmesi ve uluslararası alanda ortak bir görüşe varmaları konusunda anlaşmaya varmışlardır⁹². Zirve toplantısından sonra yayınlanan ortak bildiriye, iki ülkenin uluslararası güvenlik ve barışı sağlama konularında hemfikir oldukları ve Kore Yarımadası sorununun barışçı yollarla çözülmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, Ortadoğu'daki İran-İrak ve İsrail-Filistin sorunlarına yönelik barış planlarında ortak görüş benimsedikleri de bildiriye belirtilen konular arasındadır (Lee, 2007: 38-39).

Türkiye, Kore Savaşı'ndan sonra yapılan BM Genel Kurul Toplantılarında, Kore Yarımadası sorununun çözümüne yönelik görüşmelerde, yarımadadaki her iki devletin barışçıl yollarla ilişkilerini sürdürmesini savunmuştur. Bu toplantılarda Kore'nin birleşmesi konusunda komünizm

⁹⁰ Bu karşılama töreninin detayları için bkz. Orhan Duru, Evren Güney Kore'de Coşkuyla Karşılandı, *Milliyet*, 21 Aralık 1982, s. 9.

⁹¹ Korece'de Mavi Ev anlamına gelmektedir.

⁹² Kenan Evren'in Güney Kore ziyaretindeki ticari ve kültürel alanda yapılan görüşmelere daha sonraki bölümlerde değinilecektir.

karşıtı olan Güney Kore yanlısı bir tavır sergilemiştir. 1960 yılındaki BM Genel Kurulu Toplantısı'nda dönemin Dışişleri Bakanı Selim Sarper ve 1962 yılındaki BM Genel Kurulu Toplantısı'nda dönemin Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Kore sorunu konusunda Türkiye'nin barışçıl yollarla birleşen bir Kore kurmayı hedefleyen BM'nin tavrını daima destekleyeceğini açıklamışlardır (Lee, 2007: 50).

Türkiye'nin Güney Kore Büyükelçisi Melih Erçin, Kore'nin Birleşmesi ve Rehabilitasyonu için BM Komisyonu (United Nations Commission for the Unification and Rehabilitation of Korea) üyesi olarak 30 Ağustos 1973 tarihli raporunda, Kore'nin birleşmesi için iki devletin görüşmelerde bulunmasını ve bu amaçla bir BM komisyonu kurulduğunu belirtmiştir⁹³ (Erçin, Kim & Chung, 1973: 2-5).

1985 ve 1986 yıllarındaki BM Genel Kurulu toplantılarında dönemin Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu, Kore sorununun çözümünde Kuzey Kore ve Güney Kore'nin görüşmelerde bulunmasını ve bunun yarımada'nın güvenliği açısından tek çözüm olacağını savunmuştur. 1988 ve 1989 yıllarındaki BM Genel Kurulu toplantılarında dönemin Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz ise Kuzey Kore ile görüşmelerde Güney Kore'nin çabalarını destekleyerek iki devletin çözüm konusunda BM'ye üye olması gerektiğini belirtmiştir. 1990 yılındaki BM Genel Kurulu Toplantısı'nda dönemin Dışişleri Bakanı Ali Bozer de, her iki Kore devletinin BM'ye üye olması gerektiğini savunan ve yarımada'da barışı sağlama konusunda Güney Kore'nin politikasını destekleyen Türk diplomatlar arasındadır. Kısacası Türkiye, gerek liderler gerekse de BM Genel Kurulu toplantılarında söz alan diplomatlar aracılığıyla uluslararası alanda Güney Kore ile ortak bir tavır sergileyeceğini belirtmiştir⁹⁴ (Lee, 2007: 50-52).

⁹³ Bu raporun tam metni için bkz. Melih Erçin, Kim İl Sung ve Park Chung Hee, *Report of the United Nations Commission for the Unification and Rehabilitation of Korea*, 30 Ağustos 1973, <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/117554> (Erişim Tarihi, 1 Ocak 2015).

⁹⁴ Nitekim Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti ve Kore Cumhuriyeti 17 Eylül 1991 tarihli 46. BM Genel Kurulu Toplantısı'nda BM'ye resmen üye olmuştur (Milliyet, 19 Eylül 1991: 4).

2.6.1. Askeri Alanda Yapılan Anlaşmalar

Türkiye ve Güney Kore askeri alanda işbirliğini pekiştirmek amacıyla birtakım girişimlerde bulunmuşlardır. Bunlardan ilki, Güney Kore'nin 1985 yılından itibaren, Türk Harp Akademisi'ne binbaşı rütbesinde her yıl 1 subay öğrenci göndermesi olmuştur. 2 yıl süre ile eğitim gören subay öğrenci sayısının 1991 yılından itibaren 3'e çıkarılmasına karar verilmiştir. Türkiye'den ise Mart 1988 tarihinden itibaren Güney Kore Harp Akademisi'ne her yıl bir Türk subayı gönderilmektedir. Ayrıca Türkiye ve Güney Kore'nin Harp Okulları arasında imzalanan 5 Eylül 1983 tarihli protokol çerçevesinde, her iki ülkenin Harp Okulu mezuniyet töreninde dereceye giren öğrencilere karşılıklı olarak ödül verilmektedir (Lee, 2007: 60).

Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı ve Kore Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı arasında askeri alanda işbirliğini öngören bir anlaşma imzalanmıştır. 17 Kasım 1999 tarihinde Ankara'da imzalanan anlaşma ile askeri alanda eğitim ve öğretim, güvenlik, askeri istihbarat paylaşımı, askeri haberleşme ve elektronik, askeri hukuk ve teknolojik gelişmeler gibi konularda işbirliği yapılması amaçlanmıştır. Söz konusu anlaşma Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı adına Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu, Kore Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı adına ise Milli Savunma Bakanı Seong-Tae Cho tarafından imzalanmıştır⁹⁵ (Resmi Gazete, 14 Ocak 2000: 1-3). 17 Kasım 1999 tarihli askeri işbirliği anlaşmasına ek olarak bir de askeri eğitim konusunda kapsamlı bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır⁹⁶ (Resmi Gazete, 15 Şubat 2000: 31).

14 Temmuz 2010 tarihinde 17 Kasım 1999 tarihli askeri anlaşmanın hükümleri dikkate alınarak, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı adına Türk Hava Harp Okulu ve Kore Milli Savunma Bakanlığı adına Kore

⁹⁵ Anlaşmanın Türkçe, Korece ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı ile Kore Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı Arasında İmzalanan Askeri İşbirliği Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 99/13827, Sayı No: 23933, Tarih 14 Ocak 2000, s. 1-17.

⁹⁶ Anlaşmanın Türkçe, Korece ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı ve Kore Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı Arasında Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 99/13903, Sayı No: 23965, Tarih 15 Şubat 2000, s. 31-50.

Hava Harp Okulu arasında askeri öğrenci değişimini ve iki ülke arasındaki askeri işbirliğini artırmayı amaçlayan bir anlaşma imzalanmıştır⁹⁷ (Resmi Gazete, 15 Şubat 2011).

Türkiye ve Güney Kore arasında, askeri işbirliğinin yanı sıra sosyal ve iç güvenlik alanında yapılan anlaşmalar da mevcuttur. Bunlardan ilki, 3 Eylül 2012 tarihinde Ankara’da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Kore Cumhuriyeti Ulusal Polis Teşkilatı arasında polis işbirliğini öngören mutabakat zaptıdır. Bu mutabakat ile terör, bilişim, organize, insan ticareti ve silah kaçakçılığı gibi suçlarda işbirliği yapılması amaçlanmaktadır⁹⁸ (Resmi Gazete, 4 Şubat 2015). Bir diğeri ise, 1 Ağustos 2012 tarihinde Ankara’da imzalanan sosyal güvenlik anlaşmasıdır. Anlaşma, birbirlerinin ülkesinde yaşayan Türk ve Güney Kore vatandaşlarının haklarını korumayı ve birçok konuda bilgi alışverişini amaçlamaktadır⁹⁹ (Resmi Gazete, 6 Şubat 2015).

⁹⁷ Anlaşmanın Türkçe, Korece ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Adına Türk Hava Harp Okulu ile Kore Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı Adına Kore Hava Harp Okulu Arasında Askeri Öğrenci Mübadelesi, Eğitim ve Öğretimine İlişkin Mutabakat Muhtırası’nın Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 2011/1285, Sayı No: 27847, Tarih 15 Şubat 2011.

⁹⁸ Anlaşmanın Türkçe, Korece ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ile Kore Cumhuriyeti Ulusal Polis Teşkilatı Arasında Polis İşbirliği Mutabakat Zaptının Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 2014/7101, Sayı No:29257, Tarih 4 Şubat 2015.

⁹⁹ Anlaşmanın Türkçe, Korece ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sosyal Güvenlik Anlaşmasının Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 2014/7101, Sayı No: 29259, Tarih 6 Şubat 2015.

3. TÜRKİYE’NİN EKONOMİK VE KÜLTÜREL AÇIDAN DOĞU ASYA POLİTİKASI

Japonya ve Güney Kore, Türkiye’nin Doğu Asya politikasının şekillenmesinde önemli yeri olan iki gelişmiş ülkedir. Tarihsel açıdan bakıldığında Türkiye’nin gerek coğrafi gerekse de siyasi sebeplerden dolayı Doğu Asya ülkeleri ile istenilen düzeyde ilişki kurmadığı veya kuramadığı görülmektedir. Fakat 20. yüzyıla gelindiğinde uluslararası konjonktürel değişimlerden ötürü doğrudan temasların başladığı ve zamanla da arttığı görülmektedir. Daha önceki bölümlerde Japonya ve Güney Kore’nin tarihsel ve siyasi açılardan analizi yapılmıştır. Bu bölümde ise iki ülkenin ekonomik ve kültürel alanlarda Türkiye ile ilişkilerine ve Türkiye açısından taşıdıkları öneme değinilecektir.

3.1. Türk-Japon Ticari ve Kültürel İlişkileri

Daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi Türk-Japon ticari ilişkileri 19.yüzyılın sonlarında resmi temaslardan ziyade Japon tüccarların bireysel çabalarıyla başlatılmıştır. 1890 yılında Ertuğrul Fırkateyni’nin Japonya’ya ziyareti iki ülkenin siyasi, ticari ve kültürel ilişkilerinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bunun ardından 1892 yılında İstanbul’a gelen tüccar Torajiro Yamada sayesinde iki ülke arasındaki ilk ticari faaliyetlere başlanmıştır. Osmanlı Devleti döneminde iki ülke arasında başlayan ithalat ve ihracat hacmi kademeli bir şekilde gelişmiştir. Fakat 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı hem siyasi hem de ticari ilişkilerin savaş sonuna kadar kesilmesine sebep olmuştur. Ayrıca ticari ilişkilerin geçici olarak kesilmesinde, savaş dolayısıyla kapanan Nakamura Mağazası da etkili olmuştur. Özetlemek gerekirse, Çizelge 3.1’de görüldüğü gibi Osmanlı Devleti döneminde Japonya ile ticari ilişkiler genelde Japonya’dan ithalat yapılması şeklinde olmuştur. Bunun en önemli sebepleri ise Çin-Japon Savaşı, Rus-Japon Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı nedeniyle Japon ekonomisinin ithalat yapma gücü olmamasıdır. Türk-Japon ticari ilişkilerinin tekrar başlaması ise Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra gerçekleşmiştir.

Çizelge 3.1. Osmanlı Devleti'nin Japonya ile Ticareti

	İhracat (Türk Lirası)	İthalat (Türk Lirası)
1892	-	33,161
1893	11	32,237
1894	71	15,595
1895	29	22,636
1897	-	34,313
1898	61	20,116
1899	-	32,342
1900	318	6,583
1905	243	2,076
1907	7,333	680
1908	-	2,705
1909	-	4,287
1910	3,057	23,272
1911	130	47,599
1913	-	66,441

Kaynak: Şevket Pamuk, 19. Yüzyılda Osmanlı Dış Ticareti, T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Tarihi İstatistikler Dizisi, Cilt 1, Ankara, Ağustos 1995, s. 72- 77.

Birinci Dünya Savaşı nedeniyle kesintiye uğrayan Türk-Japon ilişkileri, Lozan Anlaşması'nın imzalanması ile olumlu bir şekilde yeniden gelişmeye başlamıştır. “Japonya-Türkiye Ticaret Derneği”, “Japon Ticaret Sergisi” ve “Türk-Japon Dokuma ve Boya Fabrikası”nın kurulması ile ticari ilişkiler açısından önemli somut adımların atıldığı görülmektedir. 1925-1929 yılları arasında gerçekleşen bu girişimler iki ülke arasındaki ticaret hacmini oldukça olumlu bir şekilde etkilemiştir. Fakat 1929 yılında ABD'nin New York şehrinde başlayan ve sonra tüm dünyaya yayılan ekonomik kriz nedeniyle Türkiye ve Japonya arasındaki ticari ilişkiler de olumsuz etkilenmiştir. Bu olumsuz etki, Çizelge 3.2'de de görüldüğü gibi İkinci Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür. Fakat daha sonra başlayan İkinci Dünya Savaşı, Türk-Japon ilişkilerini tekrar kesintiye uğratmıştır. Çünkü savaştan dolayı hem Japonya ekonomisi çökmüş hem de savaşın bitmesine yakın bir zamanda Türkiye, Japonya'ya savaş ilan etmiştir. Savaşı kaybeden Japonya, ABD kontrolüne girmiştir. Ve bu durum, 1951 San Francisco Anlaşması'nın imzalanmasına kadar sürmüştür.

Çizelge 3.2. İkinci Dünya Savaşı'na Kadar Türkiye'nin Japonya ile Ticareti

	İhracat (Bin Dolar)	İthalat (Bin Dolar)
1925	-	2,422
1926	115	3,113
1927	64	2,076
1928	56	2,128
1929	16	2,576
1930	3	1,789
1931	20	2,632
1932	130	1,880
1933	881	1,951
1934	950	1,243
1935	461	1,348
1936	1,171	1,172
1937	606	744
1938	700	771
1939	176	394
1940	55	149
1941	15	1,466
1942	-	2,345

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Ankara, 2014, s. 457-466.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türk-Japon ticari ilişkileri daha çok 1960'lı yıllarda gelişmeye başlamıştır. 1964 yılından itibaren Türkiye'deki bazı projelerin finansmanında Japonya aktif rol oynamıştır. İki ülke arasında yapılan ticari müzakereler sonucunda Japonya 1967 yılına kadar, Türkiye'de bulunan Aksu Kâğıt Fabrikası için 15 milyon dolar, Ferro Krom ve Hasan Uğurlu (Ayvacık) Barajı projeleri için de 50 milyon dolar kredi sağlamıştır (Sadıklar, 1990: 233). Türkiye ve Japonya arasındaki 1967 yılı ithalat-ihracat rakamlarına bakıldığında ise, Türkiye'nin Japonya'ya ihracatı yaklaşık 26,549 bin, Japonya'dan ithalatı ise 16,927 bin dolar civarında olduğu görülmektedir¹⁰⁰ (TÜİK, 2014: 457-465).

¹⁰⁰ İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970 yılına kadar Türkiye ve Japonya arasında yapılan ithalat ve ihracat rakamları için bkz. Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, 2014, s. 457-466.

3.1.1. Boğaziçi Köprüsü İhalesi

Ocak 1969'da Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, Japonya'ya resmi bir ziyaret düzenlemiştir. Bu ziyaret Türk-Japon ticari ilişkileri açısından oldukça önem taşımaktadır. Dışişleri Bakanı Çağlayangil ve beraberinde götürdüğü Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarı Turgut Özal, Japonya Dışişleri Bakanı ve bazı bakanlar ile görüşmüştür. Bu görüşmelerdeki en önemli konu, İstanbul'da Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayacak olan Boğaziçi Köprüsü'nün yapımında Japonya'dan kredi desteği sağlamaktır (Matsutani, 2009: 37).

Boğaziçi Köprüsü'nün yapımını üstlenmek için birçok yabancı firma teklifte bulunmuştur. Fakat Türkiye bunu bir uluslararası ihale ile çözmeyi uygun görmüştür¹⁰¹. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel de Japonya'nın bu ihaleye katılmasını istemiştir. Dışişleri Bakanı Sabri Çağlayangil'in Japonya'ya yaptığı ziyaret, Boğaziçi Köprüsü ihalesi için Japon firmalarının dikkatini çekmiştir (Matsutani, 2009: 37). Bunun üzerine 22 Eylül 1969'da "İstanbul Boğaz Köprüsü İhale Komisyonu" kurulmuştur. Bu ihalede bir Alman, bir Japon, bir Alman-Fransız ve bir Alman-İngiliz ortaklığı firması kredi teklifinde bulunmuştur. Japonya bu ihalede *Ishikawajma Harima Heavy Industries* adında firma grubu aracılığıyla iç finansman olarak yaklaşık 84 milyon Türk lirası, dış finansman olarak da yaklaşık 30 milyon dolarlık bir kredi teklif etmiştir¹⁰² (Milliyet, 23 Eylül 1969: 1-11). Japonya, köprünün inşaatı için teklif ettiği toplam 36,1 milyon doların % 25'ini Türk Lirası olarak almayı kabul ederek diğer firmalardan daha şanslı konumda olmuştur (Türel, 1969: 1). Fakat ihaleyi *Hochtief and the Cleveland Bridge and Engineering Company Limited* adlı Alman-İngiliz ortaklığı firması kazanmıştır (Milliyet, 17 Aralık 1969: 1). Boğaziçi Köprüsü ihalesinin kaybedilmesi Japonlar tarafından hayal kırıklığı ile karşılanmıştır. Çünkü Japon hükümeti ve firmaları bu ihalenin kazanılmasının Türkiye ve Japonya arasındaki ilişkilerin

¹⁰¹ İhale sonucunda yalnızca Boğaziçi Köprüsü'nün yapımı değil aynı zamanda çevreyolu ve Haliç Köprüsü için de anlaşma sağlanması kararlaştırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Haliç Köprüsünün Temeli Gelecek Ay Atılıyor, *Milliyet*, 28 Kasım 1971, s. 1-9.

¹⁰² İç finansman için kredi teklifleri Türk lirası olarak yapılmıştır. Diğer firmaların teklif ettiği kredi miktarları için bkz. Boğaz Köprüsü İçin Teklifler Belli Oldu, *Milliyet*, 23 Eylül 1969, s. 1-11.

geliştirilmesi konusunda bir teşvik olacağını düşünmüşlerdir. Ayrıca Japonlar, Boğaziçi Köprüsü ihalesinin kaybedilmesinin en önemli sebebini Türkiye hakkında yeterli bilgiye sahip olunamaması olarak görmüşlerdir (Matsutani, 2009: 38). Böylelikle Japonya, Boğaziçi Köprüsü'nün inşasında kullanmadığı 36,1 milyon dolar krediyi projeye dâhil olan Haliç Köprüsü'nün inşasında kullanmıştır. Japonya'nın Haliç Köprüsü için sağladığı toplam kredi 113 milyon dolardır (Milliyet, 28 Kasım 1971: 1-9).

3.1.2. Ticari İşbirliği Çabaları

Boğaziçi Köprüsü ihalesini kazanamayan Japonya, Türkiye'yi daha yakından tanımak ve ticari ilişkileri artırmak istemiştir. Bu amaçla 1970 yılından itibaren Japonya'dan Türkiye'ye resmi düzeyde ziyaretler artmıştır. İlk ziyaret ise, Japon Ekonomik Kuruluşlar Federasyonu (*Keidanren*) Başkanı Shinzo Ohya ve Japon işadamlarından oluşan 20 kişilik heyet tarafından gerçekleştirilmiştir. 1-12 Mart 1970 yılında Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği'nin davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Ohya heyeti, sanayi alanında işbirliğini geliştirmeyi ve Türk-Japon ticari ilişkilerine yeni katkılar sağlamayı amaçlamıştır. Ohya heyeti, Ankara'da DPT Müsteşarı Turgut Özal ile görüşmelerde bulunarak bu amaçlarını bizzat gerçekleştirme istekleri olduğunu belirtmiştir¹⁰³ (Matsutani, 2009: 39).

Japon heyetinin bu ziyaretinden sonra DPT Müsteşarı Turgut Özal başkanlığında bir heyet Japonya'ya gitmiştir. 6-16 Eylül 1970 tarihleri arasında gerçekleşen bu ziyarette Özal, Japon firmalarının Türk-Japon ortak girişimleri yoluyla oldukça kâr sağlayabileceklerini dile getirmiştir. Ayrıca Türk gemi inşaat sektörünün İstanbul'da *Ishikawajima Harima Heavy Industries* Şirketi ile ortak bir faaliyette bulunacaklarını belirtmiştir (Milliyet, 10 Eylül 1970: 7; Matsutani, 2009: 40). Bu ortak girişim ise Pendik Tersanesi'nin Japonlar tarafından finansmanı olarak belirlenmiştir. Fakat bu

¹⁰³ Bu görüşmelerde Türkiye'de bir elektrik santralinin kurulması için Japonya'dan yardım istenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Japonya'nın Türkiye'de Elektronik Sanayi Kurması İsteniyor, *Milliyet*, 7 Mart 1970, s. 9. Japonlar ayrıca İzmir'deki ikinci petrokimya tesisine yatırım yapmayı planladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Japonya, Yatırımlarının Tekel Haline Gelmesine Karşı, *Milliyet*, 3 Nisan 1970, s. 9.

konuda imzalanan anlaşma bilinmeyen sebeplerden ötürü yürürlüğe konmamıştır (Sadıklar, 1990: 233).

Çizelge 3.3. 1970-1980 Arası Türkiye'nin Japonya ile Ticareti

	İhracat (Bin Dolar)	İthalat (Bin Dolar)
1970	19,612	25,673
1971	10,475	25,225
1972	15,092	32,846
1973	16,575	59,095
1974	18,109	199,142
1975	28,666	211,351
1976	35,999	227,792
1977	36,506	311,161
1978	36,037	112,178
1979	22,382	272,959
1980	36,688	112,654

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Ankara, 2014, s. 457-466.

1970 yılından sonra Türk-Japon ticari ilişkileri, Türkiye’de 12 Mart 1971 Muhtırası’ndan kaynaklanan siyasi sorunlar ve 1973 Arap-İsrail Savaşı sonrası Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü’nün (OPEC) batılı ülkelere karşı petrol fiyatlarını artırması sonucu ortaya çıkan petrol krizi nedeniyle olumsuz etkilenmiştir. İç siyasi ve uluslararası sebeplerden kaynaklanan sorunların Türk-Japon ilişkilerini kesintiye uğratmaması için bir dizi önlem alınmıştır (Matsutani, 2009: 40). 1975 yılının sonlarında Türkiye, *Keidanren*’den Türkiye’ye gelmesi için bir heyet talep etmiştir. 1976 yılında gelen heyetin amacı sanayi ve ticari alanında işbirliğini artırmak olmuştur (Milliyet, 19 Temmuz 1976: 6). Fakat 1970’li yıllarda 1973 Petrol Krizi’nden dolayı Japonya’nın ilgisi petrol üreten Arap ülkelerine yönelik olmuştur. Bu ilgi o dönem, Japonya’nın Türkiye’yi “unutulmuş” veya “hiç bir önemi olmayan” bir ülke olarak tanımladığını düşündürmüştür (Matsutani, 2009: 41).

1973 Petrol Krizi, Türkiye ekonomisinde istikrarsızlığa sebep olmuştur¹⁰⁴. Batılı ülkeler Petrol Krizi'nden dolayı bozulan ekonomilerinin düzelmesi için ihracatı artırmayı planlamıştır. Bu da haliyle Türkiye üzerinde bir ithalat baskısı oluşturmuştur. 1978 yılına gelindiğinde 9,84 milyar dolarlık ithalat borcunu ödeyemez duruma gelen Türkiye yeni bir krizle karşı karşıya kalmıştır (Kazgan, 2005: 173-193). Türkiye'nin ekonomisini düzeltmesi için gerekli olan temel unsurlar, borçların ertelenmesi ve kredi desteği, yani taze para olmuştur. Bunun üzerine Nisan 1978'de Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'ne (OECD) başvurarak, bu örgüte üye olan bazı ülkelere olan borçlarının ertelenmesini talep etmiştir¹⁰⁵. OECD ülkeleri bu konuda "Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu"nu harekete geçirerek Türkiye'ye yardım talebinde bulunmuşlardır (Milliyet, 23 Eylül 1978: 6). Bu ülkelerden biri de Japonya'dır. Türkiye'de tüm bu olanlar Japonların Türkiye'yi riskli bir ülke olarak görmelerine sebep olmuştur (Matsutani, 2009: 45). Muhtemelen bu sebepten dolayı, Japonya OECD bünyesinde Türkiye'ye göndereceği kredi desteklerini ertelemiş ve Türkiye'yi yardım için öncelikli olan ülkelere saymamıştır (Milliyet, 28 Mart 1980: 1; Milliyet, 18 Kasım 1980: 10). Kredi desteklerinin ödenmemesi nedeniyle Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turgut Özal bu konuyu görüşmek için Şubat 1981'de Japonya'ya gitmiştir. Bu ziyaretin ardından Japonya, Türkiye gibi dost bir ülkenin müttefikliğini kaybetmemek için OECD çerçevesinde Türkiye'ye toplam 350 milyon dolar yardımda bulunmuştur (Matsutani, 2009: 45).

1980'li yıllara kadar Türk-Japon ilişkilerinin genel anlamda ve yeterince gelişmemesinin nedeni aradaki coğrafi uzaklık değil, iki ülkenin güvenlik ve çıkar tasarımlarının farklı olmasıdır. Ayrıca iki ülke arasındaki iletişim kopukluğu ve bilgi eksikliği olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Yine de Türkiye'nin Japonya'ya ilgisi oldukça fazladır. Aynı durum Japonlar için de geçerlidir. Ancak bu ilgi, ilişkilerin bilimsel, kültürel ve somut olarak gerçekleşebileceği alanlara yönelmiş olmaktan uzaktır. Bu dönemde

¹⁰⁴ Ekonominin kötüye gitmesinde yalnızca Petrol Krizi etkili değildir. Ayrıca 1974 Kıbrıs Harekâtı nedeniyle ABD'nin koyduğu askeri ambargo ve Batılı ülkelerin koyduğu bir tür ekonomik ambargo da bu durumun yaşanmasındaki önemli faktörlerdir (Kazgan, 2005: 173-193).

¹⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Müezzinoğlu: "Artık 70 Cent'e Muhtaç Değiliz", *Milliyet*, 2 Haziran 1978, s. 1-12.

Japonların Türkiye ile ciddi anlamda ilgilenmesi, Ortadoğu'daki siyasi sorunlardan doğan petrol krizinden dolayıdır. Ayrıca bu krizden sonra Türkiye'nin ekonomik açıdan dengeyi sağlaması ve bölgede tekrar güçlü devlet olma konumunu koruması ile Japonlar da bu fırsatı değerlendirmeye çalışmıştır¹⁰⁶ (Tunçoku, 1983: 2).

3.1.3. Türkiye, Japonya Kalkınma Modelini Uyguluyor

Turgut Özal'ın 1983 genel seçimlerini kazanarak başbakan olmasıyla Japonya ile ilişkilerde yeni bir döneme girilmiştir. Çünkü Özal, DPT müsteşarlığı ve başbakan yardımcılığı görevlerinde iken iki kez Japonya'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerde Japonya'yı yakından tanıma fırsatı bularak Japon ekonomisinin Türkiye için örnek olabileceğini savunmuştur (Matsutani, 2009: 47-48). Japon ekonomisinin Türkiye'ye örnek olarak gösterilmesi konusuna geçmeden önce Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde başlayan "Japon Modeli" uygulamalarının temeline inmekte fayda vardır.

Japonya, 1980'lere yakın tarihinden taşıdığı gelişmiş ekonomi mirası ile girmiştir. Savaşlardan dolayı Japon ekonomisi zaman zaman krizler yaşasa da, kriz yönetimi konusundaki becerisi ile sorunları atlatabilmiştir. Bütüncül bir şekilde bakılınca, hızlı ve sistematik bir biçimde gerçekleşen Japon kalkınması, sıklıkla "mucize" olarak tanımlanmıştır. Aslında bu kalkınma ve modernleşme, 1868 Meiji Dönemi ile başlayan ve 1945'den sonra devam eden iki döneme ayrılmaktadır. Japonya'nın 1868 yılından itibaren dış ticarete uyguladığı özel sektörü destekleme politikaları, bu kalkınmanın en önemli yapı taşı olmuştur (Ito, 1996: 205-272). Japonya, dış ticaretini "*Sogo Shosha*¹⁰⁷" (Genel Ticaret Şirketleri) adı verilen ve birçok şirketten oluşan bir

¹⁰⁶ Türk-Japon İlişkilerinin 1983 yılına kadar olan kısa tarihi hakkında bilgi için bkz. A. Mete Tunçoku, Türk-Japon İlişkilerinde Yeni Olanaklar, *Milliyet*, 10 Ağustos 1983, s. 2.

¹⁰⁷ Dış ticarete *Sogo Shosha* adı verilen ve birçok şirketten oluşan bu sistem 1868 yılında başlamıştır. Fakat bu kavram ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmıştır. *Sogo Shosha* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Jon Choy, Japan's Sogo Shosha: Old Dogs and New Tricks, *Japan Economic Institute Report*, 30A, 9 Ağustos 1996. 1980 yılındaki *Sogo Shosha* 'yı oluşturan 16 Japon şirketi şunlardır: Chori, C. Itoh, Itoman, Kanematsu-Gosho, Kawasho, Kinsho-Mataichi, Marubeni, Mitsubishi, Mitsui, Nichimen, Nissho, Nozaki, Okura, Sumitomo, Toshoku ve Toyo Menka Kaisha. Bkz. Yüzyıl Geriden Japon Modelini İzliyoruz, *Miliet*, 22 Şubat 1984, s. 4.

şirketler topluluğunun yönetimine bırakarak dünyada gelişen teknoloji ve bilgi sayesinde birçok ülkeye örnek olacak bir kalkınma politikası izlemiştir (Choy, 1996: 1-2). Bu şirketler ticaret, nakliye, satış, pazarlama, finansman, yatırım, planlama, teknoloji transferleri ve iletişim gibi konularda hizmet vermişlerdir. Yalnızca Japonya’da değil, uluslararası alanda da hizmet veren bu şirketler, sağladıkları bilgi ve finansman sayesinde Japonya’nın gelişmesine en büyük katkıyı sağlamışlardır (Sadıklar, 1990: 150). Ayrıca Japonya, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ABD’nin kontrolüne girmesiyle bütçesinden askeri harcamalara pay ayırmamıştır. Kore Savaşı’na ve Vietnam Savaşı’na girmemesi ve 1948 yılından itibaren ABD’den aldığı Marshall Yardımları da Japonya’nın kalkınmasındaki diğer önemli faktörlerdir (Forsberg, 2000: 12-13).

Japonya diğer ülkelerden farklı olarak ekonomik kalkınma modelinin tarım sektörünün ve kırsalda yaşamın teşvik edilmesi, sanayi sektöründe işçi ücretlerindeki artış, tarım ve sanayi sektöründeki üretim dengesi gibi faktörleri gerçekleştirmesidir (Genzberger, 1994: 9-14). Türkiye açısından Japon modelinin en ilgi çekici yanları ise, tarımda üretimi artırıcı faaliyetler ve ihracatı teşvik etmeye yönelik politikalar (İşyar, 1984: 2).

1980’li yıllarda gelişmekte olan ülkelere örnek olarak gösterilen Japon modelini uygulamak isteyen ülkelerden biri olan Türkiye’deki en önemli temsilci Turgut Özal olmuştur. Zira 1980 yılında Özal henüz DPT Müsteşarlığı görevinde iken Türkiye ekonomisine radikal değişiklikler getiren ve ihracata dayalı sanayileşme modelini benimseyen 24 Ocak Kararları’nı yayınlamıştır. Japon modelinden esinlenen Özal, ekonomide uyguladığı dışa açılma, serbest pazar sistemine geçiş, altyapı yatırımlarını artırma gibi politikalarla Türkiye’nin kalkınması için çaba göstermiştir (Kaya, 2013: 8-10). 1983 yılında başbakan olması ile Turgut Özal, ekonomide Japonya kalkınma modelinin Türkiye’de de uygulanabilirliğini kesin bir dille savunmuştur (Alkin, 1984: 2). Üstelik Özal, seçim öncesi bile “Türkiye’yi Ortadoğu’nun Japonya’sı yapacağım” ve “Türkiye, kalkınma örneği olarak Japonya’yı düşünmelidir” gibi sözleriyle de Japon modeli fikrini benimsediğini dile getirmiştir (Matsutani, 2009: 48).

Japonya'nın ekonomik kalkınma modeli Türkiye'de bazı alanlarda uygulanmaya çalışılmıştır¹⁰⁸ (Barlas, 1984: 1). Bu model ile Japonya'daki "Sogo Shosha" sistemi gibi ihracatın büyük şirketler tarafından yapılması öngörülmüştür (Milliyet, 27 Şubat 1984: 4). Böylece özel sektörün desteklenerek şirketler arasında rekabetin oluşması amaçlanmıştır. Bu da elbette ki dış ticareti geliştirip ihracatı artıracak ve ekonominin Batı düzeyine ulaşmasını sağlayacaktır.

Japon kalkınma modeli, sadece Özal'ın kalkınma yaklaşımını belirlemekle kalmamış, Türk şirketlerin çalışma sistemlerini de derinden etkilemiştir. Örneğin, bazı Türk şirketler Japonya'da olduğu gibi işçi önerilerini değerlendirme sistemini uygulamıştır¹⁰⁹. Bu sistem ile çalışanların verimini artırmak ve üretimde istenilen hıza gelmek amaçlanmıştır (Milliyet, 25 Aralık 1984: 4).

1980'lerde Japon ve Türk kalkınma stratejileri arasındaki tüm benzerliklere rağmen, Özal yönetiminin benzerliklerin sınırlarının farkında olduğu dikkat çekicidir. Özal, 18 Mayıs 1985 tarihinde yapacağı Japonya gezisi öncesi Ankara Ticaret Odası'nın düzenlediği "Kalkınmada Japon Modeli ve Türkiye" konulu uluslararası seminerde yaptığı konuşma bu farkındalığa örnek olarak gösterilebilir. Özal söz konusu konuşmasında, Japonya'nın kalkınmasında ve modernleşmesindeki en önemli unsurun "insan" olduğunu belirtmiştir. Bu unsurdan dolayı Japon modelinin Türkiye'de aynen uygulanamayacağını da söylemiştir. Özal, geçmiş yıllarda Japonya'nın silahlı kuvvetlere harcama yapmayıp ekonomiye ağırlık verdiğini, Türkiye'de ise tam tersi bir durumun yaşandığını açıklamıştır. Ayrıca Japonya'da devlet ile özel sektörün işbirliği ve uyum içerisinde çalıştığını ancak Türkiye'de her şirketin ve hatta bireyin farklı fikirlere sahip olduğunu belirtmiştir (Milliyet, 3 Mayıs 1985: 4).

¹⁰⁸ Japon Modeli toplumda bazı tartışmalara ve eleştirilere de yol açmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Orhan Duru, Japon Usulü Cümle, *Milliyet*, 19 Ocak 1984, s. 2; Mehmet Barlas, İstemezükçülük, *Milliyet*, 23 Ocak 1984, s. 1; Günseli Aksoy, Eğitimde Japon Modeli, *Milliyet*, 25 Mart 1984, s. 9; Sami Kohen, Dünyanın En Hızlı Gelişen Bölgesi, *Milliyet*, 29 Nisan 1984, s. 9.

¹⁰⁹ Bu sistemi uygulayan şirketlerden biri de Eczacıbaşı'dır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Eczacıbaşı'da Japon Modeli Uygulanacak, *Milliyet*, 25 Aralık 1984, s. 4.

Japonya'nın ekonomik kalkınmasında ve genel anlamda modernleşmesinde etkili olan faktörlerin Türkiye ile paralellik taşıdığı söylenebilmektedir. Fakat Türkiye'de modernleşme çabalarının Japonya'dan daha geç başlamasının nedenleri farklı bir şekilde açıklanmaktadır. Öncelikle uluslararası faktörlerin modernleşme konusunda Japonya'nın birliğini sağlamaya yönelik katkıları olurken, Türkiye'yi parçalamaya yönelik olumsuz etkileri olmuştur. Çünkü savaşlar genellikle Japonya'ya kazanç sağlarken¹¹⁰, Osmanlı Devleti ve sonrasında Türkiye'nin kaynaklarını tüketip ülkenin yeniden kalkınması için daha fazla çaba gösterilmesine yol açmıştır. Kültürel alanda Japonya, Batı'dan gelen kültürü benimseyip uygulamış ve aynı zamanda da geleneklerini korumuştur. Fakat Osmanlı Devleti döneminde dini kuralların her alanda hâkim olması, toplumun laikleşmesini zorlaştırmıştır. Yine Osmanlı Devleti'nde, Japonya'daki durumun aksine ticari faaliyetlerin yürütülmesinde azınlıkların baskın konumu Türkiye'nin aleyhine bir faktör olarak görülmektedir. Türkiye'de Osmanlı Devleti döneminden beri bulunan geleneksel ticari yapılar modernleşmeye engel olarak görülmüştür. Hâlbuki Japonya'daki geleneksel kuruluşlar bunu bir turizme çevirerek modernleşme konusunda yardımcı olmuşlardır. Elbette ki tüm bunların Türkiye'nin aleyhine bir durum oluşturmasında Osmanlı Devleti'ndeki etnik yapının da olumsuz katkısı olmuştur. Çünkü Osmanlı Devleti birçok milleti, dini ve dili barındırdığı için milli bir birlik ve bilinç sağlamakta zorlanmıştır. Japonya ise ırk, din ve dil gibi konulardaki homojenliği sayesinde bir birlik sağlamış ve bunun avantajını kullanmıştır. Yukarıda iki ülke arasında yapılan karşılaştırma ile görmekteyiz ki Türkiye'nin Japonya'dan daha geç modernleşmesi ve kalkınmasındaki en önemli iki sebep kısacası dış faktörler ve ülke içindeki etnik yapıdır (Sadıklar, 1990: 228).

3.1.4. Fatih Sultan Mehmet Köprüsü Projesi

Japonya'nın Türkiye ile işbirliği çabaları İstanbul Boğazı üzerine kurulacak olan ikinci köprü ile farklı bir boyuta gelmiştir. Boğaziçi Köprüsü

¹¹⁰ Burada kastedilen, 1894-1895 Çin-Japon Savaşı, 1904-1905 Rus-Japon Savaşı ve 1910 Kore'nin Japonya tarafından işgali gibi olaylarda kazanan tarafın Japonya olmasıdır.

ihalesini kaybeden Japonlar, Fatih Sultan Mehmet Köprüsü ve otoyol projesi için açılan uluslararası ihaleyi kazanmıştır.

1985 yılında İstanbul Boğazı'na yapılacak ikinci köprü'nün de dahil olduğu proje için açılan ihaleye Türkiye, Japonya ve birkaç Avrupa ülkesine ait şirketlerden oluşan bir konsorsiyum katılmıştır. Söz konusu konsorsiyumda Japonya Hükümeti, projeye yaklaşık 100 milyon dolar kredi desteğinde bulunacağını açıklamıştır (Matsutani, 2009: 48). *Sezai Türkeş-Feyzi Akkaya* (STFA) liderliğindeki Türk firmaları, *Ishikawajma Harima Heavy Industries Corporation Ltd.* (IHI Corporation), *Mitsubishi Heavy Industries* ve *Nippon Kokan* adlı Japon şirketleri ve *Impregilo* adındaki bir İtalyan şirketi ihaleyi kazanmıştır¹¹¹ (Milliyet, 9 Mayıs 1985: 4).

Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün açılışı 3 Temmuz 1988 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Törene, Türkiye'den Başbakan Turgut Özal, Bakanlar ve TBMM üyeleri katılmıştır. Japonya'dan ise, 35 milletvekili, birçok sanatçı, işadamı ve basın mensuplarından oluşan 300 kişilik bir heyet törende yer almıştır. Açılış töreninde Japon kültürünü tanıtan gösteriler de sergilenmiştir. Japonya Hükümeti, Fatih Sultan Mehmet Köprüsü ve Kınalı-Sakarya Otoyolu projesi için toplamda yaklaşık 333 milyon dolar kredi desteğinde bulunmuştur (Matsutani, 2009: 48).

3.1.5. Türk-Japon İş Konseyi

1980'li yıllardan itibaren artan Türk-Japon ticari ilişkilerinde artık yeni bir döneme girilmiştir. İki ülke arasındaki işbirliği, yatırım ve ticareti geliştirme çabalarında daha somut neticeler elde edilmeye başlanmıştır. 1985 yılında açılan Fatih Sultan Mehmet Köprüsü projesi ihalesini Japonya'nın kazanmasının ve karşılıklı gerçekleşen iş gezilerinin bu somut neticelerin alınmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Böylelikle Japonya artık

¹¹¹ Japonya'nın ihaleyi kazanan grupta olması İngiltere'yi rahatsız etmiştir. Dönemin İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher, Boğaziçi Köprüsü'nü kendileri yaptığı için Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün yapımını da üstlenmeyi istemiştir. *The Cleveland Bridge* adlı İngiliz şirketinin ihaleyi kazanamaması, Japonya ve İngiltere arasında diplomatik bir krize yol açmıştır. Thatcher, Japonya'nın ucuz kredi teklifinde bulunduğunu belirtmiş ve bu konuda Japonya'yı sert bir biçimde eleştirmiştir. Bkz. Köprü için Kavgı, *Milliyet*, 6 Mayıs 1985, s. 3-12.

Türkiye’yi riskli ülke olarak görmekten vazgeçmiştir. Çünkü bilindiği gibi 1970’li yıllarda Türkiye ekonomisini olumsuz etkileyen krizlerden dolayı Japonya ile ticari ilişkilerde duraksama dönemi yaşanmıştır. Fakat 1985 yılından itibaren her açıdan Türk-Japon ilişkilerini olumlu etkileyen adımlar atılmıştır.

8-9 Ağustos 1983 tarihlerinde Japonya Dışişleri Bakanı Shintaro Abe, Türkiye’ye resmi bir ziyaret düzenlemiştir. Japon Bakan Abe ve beraberindeki heyetin bu ziyaretteki amacı iki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri geliştirmek ve özellikle de ticari işbirliği konusunda somut adımlar atmaktır. Nitekim bu ziyarette Japonya ile Türkiye arasında 65 milyon dolarlık bir kredi anlaşması imzalanmıştır. Bu kredi, Samsun’da Kızılırmak Nehri üzerine inşa edilecek olan Altınkaya Barajı’nın yapımı için tahsis edilmiştir. Ayrıca Türkiye’nin ticaret dengesinde oluşan açığın düzeltilmesi için Türkiye tarafından “Business Council” denilen iş konseylerinin kurulması teklifinde bulunulmuştur (Milliyet, 10 Ağustos 1983: 6).

18-22 Mayıs 1985 tarihleri arasında Japonya’ya giden Başbakan Turgut Özal ve beraberindeki heyetin resmi ziyaret konusu da iki ülke arasındaki ticari ilişkileri geliştirmek olmuştur. Bu ziyaret sırasında Türkiye tarafından ortak bir iş konseyi kurulması teklif edilmiştir. Bunun üzerine gerekli teknik incelemeler yapıldıktan sonra 1986 yılında Japonya’da *Keidanren* ve Türkiye’de ise Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) bünyelerinde “Türk-Japon İş Konseyi” kurulmuştur¹¹² (Matsutani, 2009: 51). Birçok değişik sektörde faaliyet gösteren firmalardan oluşan konseyin ilk ortak toplantısı 16-18 Mart 1987 tarihleri arasında Türkiye’de yapılmıştır¹¹³ (Sadıklar, 1990: 233).

¹¹² Türk-Japon İş Konseyi’nin Türkiye’deki sekreteryaya görevi DEİK tarafından yerine getirilmektedir. Türkiye’deki başkanı Mehmet Nurettin Pekarun aynı zamanda Sabancı Holding Sanayi Grup Başkanlığı görevini yürütmektedir. Japonya’daki başkanı Kazuaki Kama ise *Ishikawajima Harima Heavy Industries* (IHI Corporation) şirketinde yönetim kurulu başkanı olarak görev yapmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.deik.org.tr/Konsey/39/T%C3%BCrkiye_Japonya.html (Erişim Tarihi, 3 Ocak 2015).

¹¹³ 1987-1990 yılları arasında yapılan Türk-Japon İş Konseyi Ortak Toplantıları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cafer Tayyar Sadıklar, *Zirvedeki Japonya*, Meteksan Yayınları, Ankara, 1991, s. 233-236.

Türk-Japon İş Konseyi'nin üyeleri Türk ve Japon işadamlarından oluşmaktadır. Ortak toplantılarda Türkiye ve Japonya'nın ekonomisi değerlendirilmekte ve iki ülke arasındaki ticari işbirliğini güçlendirmeye yönelik kararlar alınmaktadır. Bu toplantılara aynı zamanda Türkiye ve Japonya başbakanları, bakanları, büyükelçiler ve her iki devletin ekonomik bürokrasisini temsil eden yetkililer katılmaktadır (Sadıklar, 1990: 233). Türk-Japon İş Konseyi'nin iki ülke arasındaki ticari ilişkilere oldukça önemli katkısı olmaktadır. Her yıl düzenlenen ortak toplantılarda ele alınan konular ve kararların ticaretin geliştirilmesinde önemli bir katkı sağladığı görülmektedir.

Çizelge 3.4 Turgut Özal Dönemi Türkiye'nin Japonya ile Ticareti

	İhracat (Bin Dolar)	İthalat (Bin Dolar)
1981	35,316	205,810
1982	43,214	357,088
1983	36,862	349,140
1984	36,662	405,521
1985	42,608	506,637
1986	98,962	684,212
1987	156,042	860,119
1988	209,392	554,802
1989	233,133	529,942
1990	239,234	1,119,656
1991	226,043	1,091,854
1992	162,408	1,112,677
1993	158,384	1,620,784

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Ankara, 2014, s. 457-466.

Çizelge 3.4'te görüldüğü gibi Türkiye ve Japonya arasında yapılan ticaret 1980 yılından itibaren artmaya başlamıştır. Japonya ile yapılan ticaret artışında Başbakan Turgut Özal'ın oldukça önemli katkısı vardır. Daha önceki bölümlerde Turgut Özal'ın Japonya'ya düzenlediği resmi ziyaretlerden ve bu ziyaretlerin amaçlarından bahsedilmiştir. Üstelik Japonya Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde Türkiye ile ilişkiler konusunda Turgut Özal'a özel bir yer verilmiştir. Bu yazıda, Özal'ın Japonya konusunda oldukça bilgili olduğu ve iki ülke arasındaki ilişkilere önemli bir rol oynadığı

vurgulanmıştır¹¹⁴. 1985 yılında ise Fatih Sultan Köprüsü ve otoyolu projesi ihalesini kazanan Japonya'nın Türkiye'ye olan ticari ilgisi yadsınamaz ölçüde artmıştır. Yine aynı yıl kurulan Türk-Japon İş Konseyi, iki ülke arasındaki ticari faaliyetleri bizzat inceleyen ve güçlendirmeye yönelik kararlar alan bir kuruluş olmuştur. Türk-Japon İş Konseyi'nin 1987'deki ilk toplantısından sonra ithalat-ihracat rakamlarında artış olduğunu görmekteyiz.

3.1.6. 1990 Körfez ve 1994 Ekonomik Krizleri

Körfez Savaşı (1990-1991) sırasında savaşa fiilen katılmasa bile, BM kararlarına uyararak Irak'a ambargo uygulayan Türkiye, önemli bir ekonomik sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu krizde Japonya, Türkiye'ye ekonomik açıdan yardım eden ülkelerden biri olmuştur.

2 Ağustos 1990 tarihinde Irak'ın Kuveyt'i işgali ve sonrasında ABD'nin öncülüğündeki 37 ülkeden oluşan BM Koalisyonu'nun Irak'a düzenlediği harekât sonucunda Körfez Savaşı ortaya çıkmıştır. Türkiye bu savaşa fiili olarak katılmamıştır. Fakat BM Güvenlik Konseyi'nin 661 sayılı Irak'a ambargo kararına uyararak Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı'nı kapatmıştır. Ayrıca yine bu kararlar Irak'la bütün ticari ilişkilerini kesmiştir. Irak'a yapılan ekonomik yaptırımlar sonucunda Türkiye ekonomisi oldukça olumsuz etkilenmiştir (Bekata, 1992: 9-28). Körfez Krizi nedeniyle Türkiye ekonomisi yaklaşık 4,5 milyarlık bir zarara uğramıştır (Milliyet, 6 Ekim 1990: 16). Ayrıca bu dönemde petrol fiyatlarındaki artış, turizmde elde edilen gelirlerin düşmesi, askeri harcamaların artması ve bazı özel finans kurumlarının Türkiye'ye yardımlarını geri çekmesi ise Türkiye'ye toplamda yaklaşık 7 milyar dolarlık bir zarara yol açmıştır (Matsutani, 2009: 53).

4-6 Ekim 1990 tarihleri arasında Türkiye'ye gelen Japonya Başbakanı Toshiki Kaifu'nun ziyaret sebebi, Körfez Krizi'nden kaynaklanan sorunlarda Türkiye'ye destek olmaktır. Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve Başbakan Yıldırım Akbulut ile görüşmelerde bulunan Japonya Başbakanı Kaifu, bu krizde Türk Hükümeti'nin tavrını takdirle karşıladığını ve ambargo nedeniyle Türkiye ekonomisinde yaşanan kayıpların telafisi için kredi desteğinde

¹¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/turkey/data.html (Erişim Tarihi, 5 Ocak 2015).

bulunacağını açıklamıştır (Bila, 1990: 1-10). Japon Başbakan bu kapsamda Türkiye'ye 200 milyon dolarlık acil yardım yapmaya hazır olduklarını belirtmiştir. Ayrıca Japon işadamlarının Türkiye'ye yatırımlarını teşvik etmek amacıyla 500 milyon dolarlık yatırım sermayesi sağlanacağını da açıklamıştır (Milliyet, 6 Eylül 1990: 16).

Çizelge 3.5. Körfez Krizi Sonrası Türkiye'nin Japonya ile İthalat-İhracat Değerleri

	İhracat (Bin Dolar)	İthalat (Bin Dolar)
1992	162,408	1,112,677
1993	158,384	1,620,784
1994	186,501	967,546
1995	180,264	1,399,956
1996	167,690	1,421,921
1997	143,823	2,040,113
1998	112,748	2,045,635
1999	121,754	1,393,307
2000	149,489	1,620,561

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Ankara, 2014, s. 457-466.

Türkiye'de yaşanan ekonomik istikrarsızlığın iki ülke arasındaki ticareti olumsuz etkilediğini gösteren bir diğer örnek 1994 Ekonomik Krizi'dir. Kriz öncesi, Turgut Özal döneminde başlayan ekonominin liberalleşmesi ile bankalar aracılığıyla ülkeye yüksek miktarda sermaye girmiştir. Bu sermaye girişi hükümet tarafından kontrol altına alınamamış ve kamu kesiminin açık vermesine sebep olmuştur. Enflasyonunun ve faiz oranlarının yükselmesiyle başlayan 1994 Krizi, Tansu Çiller hükümetinin aldığı 5 Nisan 1994 Kararları ile aşılmaya çalışılmıştır. Alınan bu kararlar ancak 1995 yılında ekonominin düzelmesini sağlamıştır¹¹⁵ (Yentürk, 2003: 114-127). Hem Körfez Krizi hem de 1994 Krizi dolayısıyla Türkiye'nin Japonya ile ticaretindeki alım gücü azalmıştır. Fakat gerek Japonya'nın kredi

¹¹⁵ 1994 krizinin sebepleri ve sonuçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nurhan Yentürk, *Körlerin Yürüyüşü Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Aralık 2003, s. 114-127.

destekleri gerekse de Türkiye’de artmaya başlayan Japon yatırımları ile bu durum sonraki yıllarda düzelmiştir.

3.1.7. Marmaray Projesi ve Sinop Nükleer Santrali Projesi

Marmaray, İstanbul’daki Asya ve Avrupa kıtalarında bulunan demiryollarını birbirine bağlayan ve İstanbul Boğazı’nın altından geçen bir tüp tünelle bu demiryollarını birleştiren bir projedir. Proje, ilk olarak 1860 yılında Sultan Abdülmecid tarafından dile getirilmiştir. 1892’de ise Sultan II. Abdülhamid tarafından somut bir taslak olarak çizilmiştir. Bu projenin uygulanabilirliği konusundaki incelemeler 1987 yılında Başbakan Turgut Özal tarafından yaptırılmıştır¹¹⁶. İncelemelerin tamamlanmasıyla 1998 yılında projenin uygulanması için kredi araştırılmaya başlanmıştır. Japonya ve ABD başta olmak üzere birçok yabancı ülke bu projenin ihalesini almaya çalışmıştır (Yılmaz, 1998: 3).

Japonya’nın uzun çabaları sonrası Marmaray Projesi’nin Demiryolu Boğaz Tüp Geçişi kısmı için gerekli tüm finansmanın Japon Uluslararası İşbirliği Bankası (JBIC) tarafından sağlanmasına karar verilmiştir (Milliyet, 30 Aralık 2002: 7). Projedeki diğer ihalelerin finansmanı Japon Uluslararası İşbirliği Bankası, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası tarafından kredilendirilmiştir (DLH, 2008: 11). Projenin inşası için açılan ihaleyi ise JBIC’in onayıyla Japon *TAISEI* ve *KUMAGAI* ile Türk *GAMA* ve *NUROL* firmalarından oluşan konsorsiyum kazanmıştır (Yılmaz, 2004: 17). Marmaray Projesi’nin temeli Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından 9 Mayıs 2004 tarihinde atılmıştır (Demirkaya ve Özdemir, 2004: 6).

Marmaray Projesi’nin Demiryolu Boğaz Tüp Geçişi kısmı 29 Ekim 2013 tarihinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Japonya Başbakanı Shinzo Abe, Romanya Başbakanı Victor Ponta, Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud ve birçok Türk bakanın

¹¹⁶ Bu projenin ilk çizildiği dönemdeki adı “Tünel-i Bahri” yani “Deniz Tüneli” olarak adlandırılmıştır. 29 Ekim 2013 yılında açılan Marmaray Projesi’nin yapımı ve inşası gibi konularda ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.marmaray.gov.tr/> (Erişim Tarihi, 7 Ocak 2015).

katılımıyla faaliyete açılmıştır (Hürriyet, 29 Ekim 2013). Açılış öncesi Japonya Başbakanı Shinzo Abe, Marmaray Projesi için şunları söylemiştir:

“İstanbul, Asya ile Avrupa’yı içine alan, tarihi geleneğe sahip güzel bir şehirdir. Benim memleketim olan Shimonoseki ile kardeş şehir olmuştur. İstanbul Boğazı’nın iki kıyısını deniz dibinden tünelle birleştiren Marmaray Projesi’nin, Türkiye’nin, Osmanlı İmparatorluğu döneminden bu yana, hayalini kurduğu büyük bir özlemi olduğunu duydum. Bu proje Asya ile Avrupa’yı birleştirmesi bakımından, küresel açıdan da çok önemlidir... Bu tünelin inşasında, önceden hazırlanan tünel tüplerinin deniz dibine yerleştirilerek bağlandığı ‘batırma tüp tünel tekniği’ uygulanmıştır... Bu proje, Japonya’nın yüksek teknolojisi ile Türkiye’nin deneyimli insan gücünün işbirliği sayesinde başarıya ulaşmıştır. Her iki ülkenin işbirliğiyle gerçekleştirilen bu tarihi projenin açılış törenine katılıyor olmaktan büyük onur ve mutluluk duyuyorum. Gelecek yıl, Türkiye ve Japonya arasında diplomatik ilişkilerin 90. yıldönümüdür. Bu projenin, iki ülkenin dostluk ilişkilerinin yeni sembolü olmasını diliyorum” (Küçükşahin, 2013).

Marmaray Projesi Türkiye ve Japonya arasındaki ticari ilişkilerde en önemli yatırımlardan biri olarak görülmektedir. Bu projeden sonraki ortak işbirliği ise Sinop’a inşa edilecek olan ikinci nükleer santralin finansmanı ve inşası için Japonya ile anlaşma sağlanmasıdır¹¹⁷. Mayıs 2013’te Türkiye’yi ziyaret eden Japonya Başbakanı Shinzo Abe ile Başbakan Recep Tayyip Erdoğan arasında Sinop Nükleer Güç Santrali’nin kurulmasına dair anlaşma 3 Mayıs 2013 tarihinde imzalanmıştır (Milliyet, 4 Mayıs 2013). Toplam maliyetinin yaklaşık 22 milyar dolar olması tahmin edilen santralin finansmanı JBIC tarafından sağlanacaktır (Zaman, 7 Mayıs 2013). 4 üniteden oluşacak santralin ilk ünitesinin 2023 yılında tamamlanması planlanmaktadır. Sinop’ta

¹¹⁷ Türkiye, Mersin Akkuyu’da kurulacak olan ilk nükleer santral için 12 Mayıs 2010 tarihinde Rusya Federasyonu ile anlaşma imzalamıştır. Anlaşmanın tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Akkuyu Sahası’nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma’nın Onaylanması Hakkında Karar, Karar Sayısı: 2010/918, Sayı No: 27721, Tarih 6 Ekim 2010.

kurulacak nükleer santralin yapımının ise Japon *Mitsubishi Heavy Industries Ltd.* ve *Itochu Corporation* ile Fransız *Gaz De France Suez* ve Türk *Elektrik Üretim Anonim* şirketlerinin olduğu uluslararası konsorsiyum tarafından gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Ayrıca Japon-Fransız konsorsiyumu santrale ATMEA¹¹⁸ tipi bir reaktör kuracaktır. Bu reaktör Japon *Mitsubishi Heavy Industries Ltd.* ve Fransız *AREVA* şirketlerinin ortaklığında Fransa'da bulunan *ATMEA* şirketi tarafından üretilecektir (Zaman, 4 Mayıs 2013).

Santralin inşasının Japon şirketi tarafından, işletmesinin de Fransız şirketi tarafından yapılmasına karar verilmiştir. Üretilen elektrik ise Türk-Japon ortaklığında iç piyasaya satılacaktır (Yurdakul, 2013). Sinop'ta kurulacak olan ikinci nükleer santrali, Japonya'nın 2011 Fukushima Nükleer Santrali kazasından sonra bu konuda kazandığı ilk proje olması açısından hem Türkiye için hem de Japonya için önem taşımaktadır (Gülten, 2013).

3.1.8. TÜRKSAT Uyduları

Türk-Japon ortaklığının bilimsel alandaki en önemli işbirliği TÜRKSAT 4A ve TÜRKSAT 4B uydularının Japon *Mitsubishi Electric Corporation* (MELCO) firmasının Tokyo'daki üretim merkezinde yapılması olmuştur. Mart 2011 tarihinde çalışmalara başlanan TÜRKSAT 4A uydusunun yapımı Ocak 2014'te tamamlanmıştır. Yapımında 15 Türk mühendisin de çalıştığı TÜRKSAT 4A uydusu, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın katıldığı bir törenle Japonya'dan teslim alınmıştır (Karakuş, 2014).

TÜRKSAT 4A uydusu 14 Şubat 2014 gecesi Kazakistan'da bulunan Baykonur Uzay Üssü'nden uzaya fırlatılmıştır (Hacıoğlu, 2014). TÜRKSAT 4B uydusunun yapımı ise 4 Haziran 2014 tarihinde MELCO firmasının Tokyo'daki üretim merkezinde tamamlanmıştır. Uydunun 2015 yılında Baykonur Uzay Üssü'nden uzaya fırlatılması planlanmaktadır (Milliyet, 2 Aralık 2014).

¹¹⁸ Sinop Nükleer Santraline kurulacak Atmea1, 1.100 megawatt elektrik gücünde olan basınçlı bir su reaktörüdür. Bu orta güçteki reaktör, güvenlik, ekonomik performans ve nükleer tasarım konularında en yüksek teknolojiyi sağlamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.atmea-sas.com/EN/home-374/atmea1-a-three-loop-generation-3-reactor-with-a-net-output-of-1100-mwe.html> (Erişim Tarihi, 7 Ocak 2015).

3.1.9. İzmit Körfez Köprüsü Projesi

Türk-Japon işbirliğinde yapılacak olan bir diğer önemli proje İzmit Körfez Köprüsü'dür. Japon IHI ve ITOCHU firmaları ve Türk STFA firmasının, 2011 yılında imzaladığı anlaşma ile Türkiye'nin en büyük otoyol projesi olan İzmit Körfez Köprüsü'nü inşa etmelerine karar verilmiştir (Hürriyet, 9 Eylül 2011; Kabil, 2011).

İstanbul ve İzmir arasındaki mesafeyi 3,5 saat yapmayı planlayan otoyol projesinde en önemli geçiş yolu olacak olan İzmit Körfez Köprüsü'nün yapım ve işletmesi için 2009 yılında açılan ihaleyi Türk *Nurol-Özaltın-Makyol-Yüksel-Göçay* firmaları ile İtalyan *Astaldi* firmasının olduğu konsorsiyum kazanmıştır (Zeyrek, 2012). Toplam maliyeti yaklaşık 1,1 milyar dolar olan köprünün finansmanı için JBIC'ın kredi desteği vereceği açıklanmıştır (Milliyet, 12 Haziran 2011). İzmit Körfez Köprüsü'nün 2015 yılı sonlarında tamamlanması ve faaliyete açılması planlanmaktadır (Milliyet, 2 Haziran 2014).

3.1.10. Türk-Japon Ticari İlişkilerinde Dış Ticaret Açığı Sorunu

1892 yılında İstanbul'a gelen Torajiro Yamada'nın katkılarıyla Türk-Japon ticari ilişkileri, ithalat-ihracat faaliyetleri çerçevesinde gelişmeye başlamıştır. İki ülke arasındaki ticaret bazı dönemler siyasi ya da ekonomik nedenlerden dolayı daha düşük bir seviyede kalmıştır. Daha önceki bölümlerde Osmanlı Devleti'nin ve Türkiye'nin Japonya ile yaptığı ithalat-ihracat hacmi resmi rakamlarla belirtilmiştir. Bu rakamlar incelendiğinde Türkiye'nin Japonya ile dış ticaretinde açık verdiğini görmekteyiz¹¹⁹.

Türkiye'nin, Japonya ile ticaretinde açık vermesinde birçok faktör söz konusudur. Öncelikle Japonya'ya ithal edilen malların Japonya standartlarına yakın olmaması önemli bir sorundur. Türkiye Japonya'ya genellikle tekstil gibi yarı mamul ve gıda gibi işgücü düşük hammadde ürünleri ihraç etmektedir. Japonya'dan ise genellikle işgücü yüksek elektronik ve makine ürünleri ithal edilmektedir (Ozawa, 2006: 276). Japon halkı, Japonya standartlarına uygun olan ürünleri almayı tercih etmektedir. Fakat Türk malları, kalite ve ambalaj standardı açısından Japon pazarına uyum sağlayamamaktadır. Üstelik bu malların nakliyesi konusunda maliyet sıkıntısı

¹¹⁹ Bkz. Çizelge 3.1, Çizelge 3.2, Çizelge 3.3, Çizelge 3.4.

yaşanmaktadır. Japonya para birimi Yen ile Türk lirası değerlerindeki değişimler de Türk ithal mallarının Japon pazarındaki rekabet şansını azaltmaktadır (Sadıklar, 1990: 236-238).

İthalatın ihracattan yüksek olması Türkiye'nin aleyhine bir durum oluşturmakta ve dış ticaretinde açık vermesine sebep olmaktadır. 1986 yılında kurulan Türk-Japon İş Konseyi'nin kuruluş amaçlarından biri de Türkiye'nin açık vermesini önlemek amacı taşımaktadır. Her yıl ortak düzenlenen konseylerde ekonomik sorunlar ele alınmıştır.

Ticaret dengesinde Türkiye lehine bir değişimi gerçekleştirebilmek için yapılan bir diğer girişim de 2003 yılının Japonya'da Türk Yılı olarak kutlanması olmuştur. Türk Yılı kapsamında kültürel açıdan geleneksel Türk ürünlerinin tanıtıldığı çeşitli etkinliklerin düzenlenmesinin, Türkiye'nin Japonya'dan ithalatını olumlu yönde etkilediğini söyleyebiliriz. Nitekim bu durum aşağıdaki çizelgede de gösterilmektedir. Fakat Türkiye'nin Japonya'ya ihracatının ithalat ile birlikte artması dış ticaret açığı sorunundaki çözüm çabalarını boşa çıkarmaktadır.

Çizelge 3.6. 21. Yüzyılda Türkiye'nin Japonya ile Ticareti

	İhracat (Bin Dolar)	İthalat (Bin Dolar)
2000	149,489	1,620,561
2001	124,065	1,307,372
2002	129,980	1,465,507
2003	156,288	1,927,096
2004	190,117	2,684,287
2005	234,227	3,109,218
2006	263,084	3,216,725
2007	246,910	3,703,442
2008	330,462	4,026,764
2009	232,841	2,781,971
2010	272,219	3,297,796
2011	296,413	4,263,730
2012	331,762	3,601,427
2013	409,236	3,453,190

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Ankara, 2014, s. 457-466.

Dış ticaret açığının kapatılmasına yönelik önlemler alınmaya çalışılsa da, Türkiye’de artan Japon yatırımları ve Türk-Japon işbirliği çalışmaları bu önlemleri işlevsizleştirmeyi sürdürmektedir. Türkiye’nin Batılı ülkelerle ilişkilerine oranla Japonya ile daha düşük seviyede ancak dostane ilişkiler içerisinde olması, dış ticaret açığı sorununu göz ardı etmesine sebep olmaktadır. Çünkü Türkiye, Japonya’yı Doğu Asya’daki en önemli ticari ve siyasi müttefiklerinden biri olarak görmektedir. Japonya ise benzer şekilde Türkiye’yi, Ortadoğu’daki stratejik öneminden ve uzun tarihsel dönemlere yayılan olumlu algısından ötürü dost bir ülke olarak değerlendirmeyi sürdürmektedir.

3.1.11. Kültürel İlişkilerde Atılan Adımlar

Türkiye ve Japonya arasında coğrafi uzaklıktan ve bilgi eksikliğinden dolayı kültürel ilişkilerde istenilen gelişme sağlanamamıştır. Prens Komatsu’nun Osmanlı Devleti’ne yaptığı resmi ziyaretten sonra başlayan ilk ilişkiler sayesinde Japonya’da Türkler tanınmaya ve tanıtılmaya başlanmıştır. Fakat bizzat kültürel ilişkilerin geliştirilmesinde 1917 Rus İhtilali’ndan kaçan Rusya Türklerinin Japonya’ya yerleşerek burada Türk ve İslam kültürünü tanıtmalarının çok önemli katkıları olmuştur. Önceki bölümlerde belirtildiği gibi bu Türkler, Tokyo’da ilk Türk okulunu açarak ve Kobe şehrinde ilk camiye inşa ederek iki millet arasında kültür alışverişinin yayılmasını sağlamışlardır. 1950 yılında başlayan Kore Savaşı’na Türkiye’nin asker göndermesi ile bu ilişkilerde oldukça olumlu sonuçlar alınmıştır.

İkinci Dünya Savaşı ile kesintiye uğrayan Türk-Japon ilişkileri, 8 Eylül 1951’de imzalanan San Francisco Anlaşması ile tekrar başlamıştır. 1952’de karşılıklı olarak büyükelçilikler açılmış ve siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır. İki ülke arasında kültürel ilişkilerin artması ve turizmi geliştirmek amacıyla 1957 yılında vize muafiyeti anlaşması imzalanmıştır¹²⁰. Daha sonra Türk ve Japon kadınları arasındaki sosyal ve kültürel ilişkilerden faydalanarak iki ülkenin dayanışmasını artırmak amacıyla 1969 yılında Ankara’da “Türk-Japon

¹²⁰ Ayrıntılı bilgi bkz. http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/turkey/data.html (Erişim Tarihi, 8 Ocak 2015).

Kadınları Dostluk ve Kültür Derneği” kurulmuştur¹²¹. 1976 yılında Türk-Japon Kadınları Dostluk ve Kültür Derneği’nin İstanbul şubesi tarafından Türkiye’de ilk defa özel Japonca dil kursu açılmıştır¹²². Üniversite düzeyinde ise ilk olarak 1986 yılında Japon Dili ve Kültürü programı adıyla Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde eğitim vermeye başlanmıştır¹²³. 1989 yılında Japonya ve Türkiye arasında havacılık hizmetlerine ilişkin bir anlaşma imzalanarak 1990 yılında karşılıklı doğrudan uçuş seferlerine başlanmıştır¹²⁴ (Resmi Gazete, 9 Temmuz 1989: 1-7). Böylece iki ülke arasındaki coğrafi uzaklığa rağmen turizmin gelişmesi ve kültürel gezilerin artması amaçlanmıştır.

1984 yılında İstanbul’da eğitim alanında Japon modelinin uygulandığı bir okul kurulmuştur. Tuzla Anadolu Teknik Lisesi, Türkiye ve Japonya arasında imzalanan bir protokol ile 1987 yılında eğitim ve öğretime başlamıştır. Okulda gerekli olan tüm araç ve gereçler model gereği Japonya’dan getirilmiştir. Japon disiplini ve eğitimi çerçevesinde öğrencilerin sağladığı başarı Japon eğitim modelinin dünya eğitim sistemi içerisinde uygulanabilirliğini kanıtlanmıştır¹²⁵ (Aktaş, 1997: 2).

1990 yılında Türk-Japon ilişkilerinin 100. yıldönümü dolayısıyla Japonya’da kutlamalar düzenlenmiştir. Çalışmamızın birinci bölümünde belirtildiği gibi, 1890 yılında Ertuğrul Fırkateyni’nin Japonya ziyareti dönüşünde batması, Türk-Japon ilişkilerinde bir dönüm noktası ve doğrudan ilişkilerin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Japonya’nın daveti ile Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın eşi Semra Özal ve dönemin Türk Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Orhan Karabulut, Turgut Reis Fırkateyni ile

¹²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://turkjaponkd.com/> (Erişim Tarihi, 8 Ocak 2015).

¹²² Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi Shotora Noda ve Torajiro Yamada’nın İstanbul’da harbiye öğrencilerine Japonca kursu verdiği bilinmektedir. Fakat bu kurs Sultan II. Abdülhamid’in emriyle verildiği için özel bir kurs niteliğinde değildir.

¹²³ Bkz. http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/turkey/data.html (Erişim Tarihi, 8 Ocak 2015).

¹²⁴ Anlaşmanın Türkçe ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti ile Japonya Arasında İmzalanan Hava Servisleri Hakkındaki Anlaşma’nın Onaylanmasına Dair Karar, Karar No: 89/14316, Sayı No: 20220, Tarih 9 Temmuz 1989, s. 1-23.

¹²⁵ Tuzla Anadolu Teknik Lisesi’nin eğitimi hakkında genel bilgi için bkz. Pınar Aktaş, Japon İş Eğitimi, *Milliyet*, 2 Kasım 1997, s.2.

Tokyo'daki kutlamalara katılmıştır¹²⁶. Ertuğrul Şehitleri Anıtı'nda kazada ölen şehitleri anmak için bir tören düzenlenmiştir. Tokyo merkezindeki kutlamalarda Türkiye'den bir mehteran takımı ve halk oyunları ekibi gösteri düzenlemiştir. Ayrıca Türk ve Japon el sanatlarından oluşan bir sergi açılmıştır (Milliyet, 02 Haziran 1990: 11; Milliyet, 04 Haziran 1990: 15). Osaka'da ise Expo-90 Fuarı'nda bir Türk Günü ve Türk Bahçesi açılmıştır. Türk Bahçesi'nde Topkapı Müzesi'nde bulunan bir şadırvan ile Anadoluhisarı'ndaki bir çeşmenin örnekleri bulunmaktadır (Milliyet, 05 Haziran 1990: 11). Japonya'daki Soka Üniversitesi'nden Profesör Daisaku Ikeda tarafından Semra Özal'a, Soka Üniversitesi'nin en üstün nişanı ve madalyası takdim edilmiştir. Semra Özal ise buna karşılık olarak Profesör Ikeda'ya 100.yıl anısı nişanını sunmuştur (Milliyet, 07 Haziran 1990: 15).

Türk-Japon ilişkilerinin 100. yıldönümü için Sanatçı Barış Manço ve grubu Kurtalan Ekspres Japonya'da bir konser vermiştir. Barış Manço, 2-12 Haziran 1990 tarihleri arasında süren Japonya turnesi boyunca Japonya'yı ve Japon kültürünü tanıtan bir de belgesel çekmiştir¹²⁷ (Milliyet 22 Nisan 1990: 17; Milliyet, 17 Haziran 1990: 19). 1991 yılında Japonya'nın daveti ile yeniden Tokyo'da konser veren Barış Manço ayrıca Soka Üniversitesi tarafından "Uluslararası Barış ve Kültür Nişanı" ile ödüllendirilmiştir. Soka Üniversitesi Ikeda Salonu'nda verilen konser, Japon Ulusal Kanalı NHK tarafından canlı yayınlanmıştır. Bu konseri dinleyenler arasında Japon Veliht Prensi ve Türkiye'nin Tokyo Büyükelçisi Umut Arık da bulunmaktadır. Japon Prensin ve Soka Üniversitesi Rektörü Profesör Daisaku Ikeda'nun teklifi ile Barış Manço'nun sonraki yıllarda Japonya'da daha fazla konser vermesi istenmiştir (Milliyet, 01 Aralık 1991: 21; Milliyet, 09 Aralık 1991: 21). Barış Manço ve grubunun Japonya'daki en büyük ve en önemli konserleri 1995 yılında gerçekleşmiştir. Japonya'nın en büyük konser organizasyon şirketlerinden olan "Min-On"un teklifini kabul eden Barış Manço'nun Türkiye ve Japonya arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesinde oldukça önemli katkısı olmuştur (Milliyet, 22 Nisan 1994: 21). Min-On'un bir buçuk yılda hazırladığı bu

¹²⁶ Bkz. http://www.tr.emb-japan.go.jp/T_02/01.htm (Erişim Tarihi, 8 Ocak 2015).

¹²⁷ Belgeselin detayları için bkz. 77. Kez Merhaba, *Milliyet*, 24 Haziran 1990, s. 19.

turnede Barış Manço, Japonya'nın 16 şehrinde konserler vermiştir¹²⁸. 8-30 Mayıs 1995 tarihleri arasında kapsayan konserlerden alınan kayıtlarla 20 şarkıdan oluşan "Best of Barış Manço" ve "Barış Manço Live in Japan" adlı iki ayrı albüm çıkarılmıştır (Milliyet, 8 Nisan 1995: 1).

27-29 Mayıs 1994 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı ve İl Turizm Müdürlüğü'nün desteği ile Türkiye ve Japonya arasındaki kültürel ilişkileri geliştirmek amacıyla İstanbul'da Japon Festivali düzenlenmiştir. Türk ve Japon bayraklarındaki ay, yıldız ve güneşten esinlenerek festivalin gerçekleşeceği bölgeler ay bölgesi, yıldız bölgesi ve güneş bölgesi olarak isimlendirilmiştir. Festivalde geleneksel kimono gösterisi, çay seremonisi, Japon dansları ve tiyatrosu gibi etkinlikler düzenlenmiştir (Milliyet, 21 Mayıs 1994: 14).

Türk-Japon kültürel ilişkilerinde atılan en somut adımlardan birisi 1998 yılında kurulan "Türk-Japon Vakfı" olmuştur. 1992 yılında Japonya'ya ziyaret eden Başbakan Süleyman Demirel'in talimatı ile iki millet arasında sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda dostluğu ve işbirliğini sağlamak amacıyla bir vakıf kurulmasına karar verilmiştir. 1993 yılında inşasına başlanan vakfın kurucuları arasında Türkiye ve Japonya'nın eski büyükelçileri, Japon kültürü konusunda uzman bilim adamları ve Japonya'da görev yapmış devlet memurları bulunmaktadır. Ankara'nın Oran semtinde inşa edilmesine karar verilen bu kültür merkezinin temel atma töreni 5 Mayıs 1996 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Kültür merkezi 3 Mayıs 1988'de ise Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Japonya Prensi Tomohito Mikasa tarafından faaliyete açılmıştır. Bu vakfın en önemli faaliyetlerinden biri Japon dili eğitimi vermesidir. Japonca eğitime yönelik olarak Japonya'dan sanat ve kültür yayınları getirilmektedir. Ayrıca bu vakfın içinde Türk ve Japon restoranları, Japon çayevi, kütüphane ve bir de seminer salonu bulunmaktadır. Vakfın başkanlığını ise aynı zamanda kuruluşuna önderlik eden eski Gümrük ve Tekel Bakanı Prof. Dr. Cafer Tayyar Sadıklar¹²⁹ yürütmektedir (Güvenç, 2002: 512-

¹²⁸ Bu konserlerin yeri ve tarihi için bkz. Barış Manço, Samurai Mançosan, *Milliyet*, 9 Nisan 1995, s. 4.

¹²⁹ Günümüzde vakfın başkanlığı halen Prof. Dr. Cafer Tayyar Sadıklar tarafından yürütülmektedir. Bkz. <http://www.tjv.org.tr/tr/hakkimizda/vakif-baskani/> (Erişim Tarihi, 9 Ocak 2015).

514). Türk-Japon Vakfı bünyesinde ayrıca “Türk-Japon Kadınları Dostluk ve Kültür Derneği”, “Türk-Japon Üniversiteliler Derneği” ve 1992’de kurulan “Türk-Japon Kültürünü Araştırma ve Dayanışma Derneği” de bulunmaktadır. Ankara’da bulunan tüm Japon kültür ve dostluk merkezlerinin bir çatı altında toplanması amaçlanmıştır¹³⁰.

2000 yılı Türk-Japon ilişkilerinin 110. yıldönümü olarak kutlanmıştır. Bunun anısına Türk Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral İlhami Erdil, Deniz Kurmay Yarbay Berk Erden komutasındaki Turgut Reis Fırkateyni ile Ertuğrul Fırkateyni’nin battığı Japonya’nın Kushimoto bölgesinde düzenlenen törenlere katılmıştır (Hürriyet, 24 Haziran 2000; Bağdiken, 2000).

2002 Dünya Kupası Futbol Final Maçları’na Güney Kore ve Japonya ortak ev sahipliği yapmıştır. 31 Mayıs-30 Haziran 2002 tarihleri arasında yapılan final maçlarına Türkiye de katılmıştır (Milliyet, 1 Aralık 2001: 24). Japonya ev sahibi olmasından kaynaklanan sorumlulukla Türkiye’den Türk taraftarlarla ilgilenmesi için Emniyet Genel Müdürlüğü’nden beş üst düzey emniyet personelinin karşılaşmalarda görev almasını talep etmiştir (Milliyet, 17 Haziran 2002: 35). 48 yıl aradan sonra dünya kupası finallerine katılmaya hak kazanan Türkiye için oldukça önemli maçlar kazanılmıştır. Japonya ve Türkiye’nin ikinci tura yükselmesi ile her iki ülkenin milli takımları çeyrek final maçı için karşı karşıya gelmiştir¹³¹. Maç sonrası Japon gazetelerinden *Japan Times*, Japonya’nın dünya kupasındaki yarışının, inatçı Türkiye karşısında beklenmedik bir galibiyetle bittiği şeklinde yorumlamıştır¹³² (Milliyet, 20 Haziran 2002: 29). 2002 Dünya Kupası Final Maçları Güney Kore ve Japonya’nın Türkiye ile kültürel ilişkilerine oldukça önemli katkılar sağlamıştır. Özellikle Güney Kore’nin bütün karşılaşmalarda Türkiye’ye açık bir şekilde verdiği destek buna en açık örnektir. Türkiye ve Güney Kore’nin

¹³⁰ Ayrıntılı bilgi için Türk-Japon Vakfı Resmi İnternet Sitesine bkz. <http://www.tjv.org.tr/tr/hakkimizda/tarihce/> (Erişim Tarihi, 9 Ocak 2015).

¹³¹ 18 Haziran 2002 tarihinde Japonya’nın Miyagi Stadyumu’nda oynanan maçı Türkiye, futbolcu Ümit Davala’nın 12. dakikada attığı gol ile kazanmış ve böylece çeyrek finale yükselmiştir. Bkz. Yürüyelim Arkadaşlar, *Milliyet*, 18 Haziran 2002, s. 30; Big in Japan, *Milliyet*, 19 Haziran 2002, s. 32.

¹³² Türkiye’nin çeyrek finale yükselmesinin hem Japon basını hem de Batı basınındaki yankıları için bkz. Türk Çiftetellisi, *Milliyet*, 20 Haziran 2002, s. 29.

dünya üçüncülüğü maçında rakip olması bu desteği daha anlamlı kılmıştır. Bu konuya daha sonraki bölümlerde değinilecektir.

2003 yılının “Japonya’da Türkiye Yılı” olarak kutlanmasına karar verilmiştir. Dönemin Türk ve Japon Dışişleri Bakanlarının aldığı karar ile 17 Şubat 2003 ve 31 Mayıs 2004 tarihleri arasında Japonya’nın birçok şehrinde Türk kültürünün tanıtılmasına yönelik etkinlikler düzenlenmiştir¹³³. 17 Şubat 2003 tarihinde Tokyo Imperial Hotel’de dönemin Başbakan Yardımcısı Ertuğrul Yalçınbayır’ın konuşması, Sanatçı Umut Akyürek’in konseri ve Modacı Yıldırım Mayruk’un geleneksel Türk modasını tanıttığı defilesi ile 2003 Türkiye Yılı’nın açılış gecesi gerçekleştirilmiştir (Milliyet, 18 Şubat 2003: 2). Türkiye Yılı etkinlikleri kapsamında “19. Aydın Doğan Uluslararası Karikatür Yarışması” sergisi Japonlar tarafından ilgiyle karşılanmıştır (Milliyet, 22 Şubat 2003: 15). Türk sanatını ve turizmini tanıtmak amacıyla birçok kişisel sergi açılmıştır¹³⁴. Etkinliklerde Mehter Takımı, Kültür Bakanlığı Gençlik Halk Dansları Topluluğu ve Anadolu Ateşi gibi dans gösterileri düzenlenmiştir. Müzik alanında Güher-Süher Pekinel, Şirin Pancaroğlu ve Hüseyin Sermet konserleri verilmiştir. Ayrıca Türk filmlerinin gösterildiği bir sinema haftası düzenlenmiştir (Milliyet, 20 Şubat 2003: 2). Yılın en önemli etkinliği ise ilk olarak Tokyo Metropolitan Müzesi’nde 2 Ağustos-28 Eylül 2003 tarihleri arasında açılan “Türkiye’de Üç Büyük Medeniyet: Hitit, Bizans ve Osmanlı” sergisi olmuştur. Bu sergide Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Türk-İslam Müzesi ve İzmir Arkeoloji Müzesi gibi birçok müzeden Hitit, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait 206 eser sergilenmiştir. Serginin en dikkat çeken eseri ise Topkapı Sarayı Müzesi’nde sergilenen “Zümrütlü Hançer¹³⁵”

¹³³ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/2003-japonya-da-turkiye-yili-etkinlikleri-.tr.mfa> (Erişim Tarihi, 15 Ocak 2015).

¹³⁴ Bu sergiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Her Yer Türk, *Milliyet*, Kültür Sanat Eki, 20 Şubat 2003, s. 2; <http://www.mfa.gov.tr/2003-japonya-da-turkiye-yili-etkinlikleri-.tr.mfa> (Erişim Tarihi, 15 Ocak 2015).

¹³⁵ “Topkapı Hançeri” olarak da bilinen bu dört zümrütlü hançer, 1747’de Padişah I.Mahmut’un emriyle İran Hükümdarı Nadir Şah’a armağan olarak yaptırılmıştır. Fakat bu hançeri İran Şahı’na teslim etmek amacıyla yola çıkan Osmanlı heyeti, Bağdat yakınlarında İran Şahı’nın öldüğü haberini alınca hançerle birlikte saraya geri dönmüşlerdir. O zamandan beri de Topkapı Sarayı Hazinesi’nde saklanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Müze Dergisi, *Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği Yayınları*, Sayı 15, Ekim-Kasım-Aralık 2014, s. 66.

olmuştur. Sergi 12 Ekim-7 Aralık 2003 tarihleri arasında Fukuoka'da, 20 Aralık-16 Şubat 2004 tarihleri arasında da Osaka'da açılmıştır¹³⁶ (NTV, 3 Ağustos 2003). Serginin Osaka'daki açılışına dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ve eşi de katılmıştır. Japonya'da düzenlenen Türkiye Yılı etkinliklerinin tüm gideri ise Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Tanıtma Fonu'ndan karşılanmıştır (Uras, 2003: 9). Bu etkinlikler Japonya genelinde Türk kültürünün tanıtılmasına yönelik Türkiye'ye oldukça önemli fırsatlar sağlamıştır.

Türk-Japon ilişkilerinin 120. yıldönümü dolayısıyla 2010 yılı "Türkiye'de Japonya Yılı" olarak kutlanmıştır. 4 Ocak 2010 tarihinde Ankara'daki Türk-Japon Vakfı'nda açılış töreni yapılan Japonya Yılı kapsamında başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere Türkiye'nin birçok şehrinde Japonya'yı ve Japon kültürünü tanıtan etkinlikler düzenlenmiştir. 25 Kasım 2010 tarihinde son bulan Japonya Yılı'nda kimono, tiyatro, dans ve moda gösterileri, Japon davulu gösterisi ve Japon filmleri festivali düzenlenmiştir. Japon kültür ve sanatına dair sergiler açılmıştır. Sağlık ve teknik konularında sempozyumlar ve Japon savunma sanatı ile ilgili gösteriler düzenlenmiştir¹³⁷. Ayrıca Bursa'da 1929 yılında kurulan Türk-Japon Dokuma ve Boya Fabrikası'nın konu edildiği "İlk Türk-Japon Sanayi Ortaklığı Sergisi" açılmıştır (Cumhuriyet, 16 Eylül 2010). Japonya Yılı etkinliklerinin en renklisi ise Türkiye'nin birçok bölgesine kiraz çiçeği fidanı dikilmesi olmuştur¹³⁸ (Sabah, 5 Ocak 2010). Türkiye, Japon Yılı kapsamında düzenlenen etkinlikler sayesinde Japon kültürü hakkında daha detaylı bilgiler öğrenmiştir.

¹³⁶ Sergi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <http://arsiv.ntv.com.tr/news/227112.asp> (Erişim Tarihi, 15 Ocak 2015).

¹³⁷ Bu etkinlikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.tr.emb-japan.go.jp/Japonya2010/activities.html> (Erişim Tarihi, 17 Ocak 2015).

¹³⁸ Japoncada "Sakura" anlamına gelen bu fidan meyve vermeyen bir tür kiraz ağacıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.jikad.org.tr/2012/index.php?option=com_content&view=article&id=227:sakura-fidankildi&catid=3:etkinlikler (Erişim Tarihi, 22 Ocak 2015).

3.1.12. 1999 Marmara, 2011 Tohoku ve Van Depremleri

17 Ağustos 1999 tarihinde merkez üssü Kocaeli Gölcük olan Marmara Depremi'nde¹³⁹ Türkiye'ye yardım eden ülkelerden biri de Japonya olmuştur. Depremin ardından 18 Ağustos 1999'da Türkiye'ye resmi bir ziyaret düzenleyen Japonya Dışişleri Bakanı Masahiko Komura, deprem dolayısıyla Japonya'nın Türkiye'ye 1 milyon dolarlık yardımda bulunacağını belirtmiştir (Milliyet, 19 Ağustos 1999: 18). Türkiye'nin talebiyle Japonya Dışişleri Bakanlığı tarafından deprem bölgesine iki kurtarma ekibi, acil tıbbi yardım ekibi ve tıbbi malzemeler gönderilmiştir¹⁴⁰. Kobe Belediyesi ise deprem bölgesinde incelemelerde bulunmak üzere deprem uzmanları ve depremzedeler için prefabrike ev ve Japon halkı tarafından toplanan maddi yardımları göndermiştir (Milliyet, 4 Eylül 1999: 19). Şubat 2000'de Japon Dışişleri Bakanı Ichita Yamamoto'nun katılımıyla Adapazarı'nda 500 prefabrike evden oluşan bir "Türk-Japon Köyü" oluşturulmuştur (Milliyet, 11 Şubat 2000: 3). Ayrıca 1985 İran-İrak Savaşı'nda Tahran'da mahsur kalan 215 Japon vatandaşını kurtaran Türkiye'ye minnet borcu olduğunu düşünen ve Tahran'dan kurtarılan Japonlar arasında bulunan Mitsubishi Bankası'nda görevli Japon Satoru Nori, depremzedelere yardım amacıyla yaklaşık 5 milyon Yen göndererek Türkiye'ye teşekkür etmiştir. ITOCHU firmasında görevli olan ve Tahran'daki Japonların kurtarılması için Başbakan Turgut Özal'dan bizzat yardım isteyen Takashi Morinaga da firma çalışanlarından depremzedeler için yardım edilmesini istemiştir (Sarıboğa ve Sarıkaya, 2004).

11 Mart 2011 tarihinde Japonya'da meydana gelen deprem ve sonrasında yaşanan tsunaminin ardından Japonya'ya yardım elini uzatan taraf bu sefer Türkiye olmuştur. Japonya'nın kuzeydoğu bölgesini vuran Tohoku¹⁴¹ Depremi¹⁴² 9.0 şiddetinde olup Japonya tarihinde meydana gelen en büyük

¹³⁹ Bu depremde, resmi rakamlara göre 17,480 kişi ölmüş, 43,953 kişi yaralanmıştır. Resmi olmayan rakamlara göre ise yaklaşık 50,000 ölü, 100.000 yaralı vardır (Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2010: 4).

¹⁴⁰ Bkz. <http://www.mofa.go.jp/announce/announce/1999/8/818-1.html> (Erişim Tarihi, 22 Ocak 2015).

¹⁴¹ Japonya'nın Honshu adasının altı şehirden oluşan kuzey bölgesine verilen isimdir.

¹⁴² Depremin bilançosu ise resmi kayıtlara göre 15,891 ölü, 6,152 yaralı, 2,579 kayıp şeklindedir. Bkz. http://www.npa.go.jp/archive/keibi/biki/higaijokyo_e.pdf (Erişim Tarihi, 13 Nisan 2015).

deprem ve felaket olarak adlandırılmaktadır¹⁴³. Türkiye, Japonya’da yaşanan bu felakete kayıtsız kalmamıştır. Deprem’in hemen sonrasında Türk Kızılayı ve Arama Kurtarma Derneği’nden (AKUT) 3 kişilik ekip incelemelerde bulunmak ve insani yardım amacıyla Japonya’ya gitmiştir (Radikal, 11 Mart 2011). Daha sonra İnsan Hak ve Hürriyetleri (İHH) İnsani Yardım Vakfı’ndan 5 kişilik acil yardım ekibi 13 Mart 2011’de Japonya’ya ulaşmıştır (Milliyet, 13 Mart 2011). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ise resmi olarak 19 Mart 2011’de Dışişleri Bakanlığı ve Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı nezdinde 32 kişilik bir kurtarma ekibini Japonya’ya göndermiştir. 3 Nisan 2011’de depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla THY’ye ait bir kargo uçağı Japonya’ya gönderilmiştir. Japonya’nın talebi ile hazırlanan uçakta 52 ton ağırlığında konserve gıda, içme suyu, battaniye ve 10.000 ton iyot tabletinden oluşan yardım malzemeleri bulunmaktadır¹⁴⁴. 2011 Tohoku Depremi’nde Japonya’ya yardım eden kuruluşlardan biri de 1998’de Ankara’da açılan Türk-Japon Vakfı olmuştur. Vakıf, depremzedeler için maddi yardım kampanyası başlatmıştır (Özgenç, 2011).

23 Ekim 2011 tarihinde meydana gelen Van-Merkez Depremi’nde deprem bölgesine acil yardım ekibi gönderen ülkelerden biri yine Japonya olmuştur. Japonya Mart 2011’de meydana gelen Tohoku Depremi’nin zararlarını gidermeye çalışırken Türkiye’ye yardım göndermeyi ihmal etmemiştir. Japonya’nın ve dünyanın en büyük elektronik şirketlerinden olan TOSHIBA, depremzedeler için 200 bin dolar bağışta bulunacağını açıklamıştır (Milliyet, 25 Ekim 2011). Japonya Hükümeti, depremzedeler için Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı aracılığıyla yaklaşık 400 bin dolar maddi yardım, çadır ve acil yardım malzemesi göndermeye karar vermiştir (Hürriyet, 26 Ekim 2011). Japon halkı da Türkiye’nin Tokyo Büyükelçiliği’ne para yardımında bulunan ve destek mesajları içeren zarflar bırakarak Van’daki

¹⁴³ 2011 Tohoku Depremi’nin sismografik bilgileri için bkz. Japonya Meteoroloji Ajansı Resmi İnternet Sitesi, http://www.jma.go.jp/jma/en/2011_Earthquake/Information_on_2011_Earthquake.html (Erişim Tarihi, 23 Ocak 2015).

¹⁴⁴ Türkiye’nin Japonya’ya yaptığı resmi insani yardım için bkz. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, <http://www.mfa.gov.tr/2011-yarimlari.tr.mfa> (Erişim Tarihi, 23 Ocak 2015).

depremedelere manevi ve yaklaşık 100 bin dolarlık maddi yardımda bulunmuşlardır (Sabah, 26 Ekim 2011).

Japonya Yardım ve Kurtarma Derneği 28 Ekim 2011’de üç kişilik bir yardım ekibini Van’a göndermiştir (Radikal, 6 Kasım 2011). Fakat 9 Kasım 2011’de Van’ın Edremit ilçesinde meydana gelen ikinci büyük depremde kaldıkları otelin yıkılmasıyla ekipte bulunan Doktor Atsushi Miyazaki enkaz altında kalarak hayatını kaybetmiştir. Diğer yardım görevlisi Miyuki Konnai ise yaralı olarak kurtarılmıştır¹⁴⁵ (Radikal, 10 Kasım 2011). Dr. Miyazaki’nin ölümü her iki ülkeyi de derinden etkilemiştir. Türkiye’de Miyazaki’nin adını yaşatmak için birtakım çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan ilki, İstanbul Bahçelievler’de bulunan Deprem Arama Kurtarma, Afet Sivil Savunma ve Trafik Eğitim Parkı’na Dr. Atsushi Miyazaki’nin adının verilmesi olmuştur (Milliyet, 14 Kasım 2011). 2012 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğü tarafından üniversitenin dış eğitimliği fakültesine Dr. Atsushi Miyazaki’nin adı verilmiştir (Sabah, 17 Mayıs 2012). Atsushi Miyazaki’nin adının verildiği diğer yerlerden biri de Van’ın Muradiye ilçesine bağlı Ünseli beldesinde bulunan bir caddedir. Bu beldede İstanbul Ticaret Odası tarafından yaptırılan ve Miyazaki’nin adını taşıyan 18 derslikli bir de okul bulunmaktadır (Radikal, 10 Haziran 2013). İstanbul Sarıyer’de ise belediye tarafından Atsushi Miyazaki adına bir “Japon Parkı” yaptırılmıştır (Zaman, 6 Ekim 2013). Tıpkı Ertuğrul Fırkateyni Şehitleri için Japonya’da dikilen anıt gibi Türkiye’deki Atsushi Miyazaki’nin adını taşıyan yerler, iki ülke arasında kültürel ilişkilerin geliştirilmesinde ve dostluğun sürdürülmesinde önemli yapılar olarak görülmektedir.

3.2. Türkiye-Güney Kore Ticari Ve Kültürel İlişkileri

Kore Savaşı’ndan sonra Güney Kore ekonomik alanda dikkate değer bir kalkınma gerçekleştirmiş ve bu konuda tıpkı Japonya gibi gelişmekte olan ülkelere “model” olarak gösterilmiştir. 1960’lı yıllardan itibaren başlayan

¹⁴⁵ Ekipteki diğer görevli olan Yumeka Ota, 9 Kasım depreminden önce Japonya’ya dönmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Japonya’dan Yardıma Geldiler, Depreme Yakalandılar, *Radikal*, 10 Kasım 2011, http://www.radikal.com.tr/turkiye/japon_kurtarma_ekibi_depremedeler_icin_kurban_kesti-1068733 (Erişim Tarihi, 23 Ocak 2015).

Türkiye ve Güney Kore'nin kalkınma çabalarında “Japon Modeli” ve “Kore Modeli” benzer siyasi sorunlara sahip olan iki ülkenin kalkınmasında örnek olarak gösterilmiştir. İkili ticari ilişkilerde ise Türkiye, Japonya ile ticaretinde olduğu gibi dış ticaret açığı vermektedir. Türkiye'nin bu ülkelerle olan dış ticaretinde açık vermesinin sebebinin, Japonya ve Güney Kore'nin ihracat eksenli bir ekonomi politikası izlemesi ve Türkiye'de bu politikanın uygulanmasına geç başlanması olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye-Güney Kore ticari ilişkilerinin incelenmesine geçmeden önce Güney Kore'nin savaş sonrası ekonomik kalkınmasına ve Türkiye'nin durumuna değinmekte fayda vardır.

3.2.1. Güney Kore Kalkınması ve Türkiye

Japon işgali ve Kore Savaşı'ndan sonra Güney Kore, ABD ve BM yardımları ile ülkenin yeniden imarına çalışmıştır. Fakat ABD yardımlarının zamanla azalması ile farklı arayışlara girmiştir. 1961 yılında askeri bir darbe sonrasında hükümeti ele geçiren General Park Chung-Hee, Güney Kore'nin üçüncü devlet başkanı olarak yabancı yatırımın olmadığı milli bir ekonomik kalkınmayı hedeflemiştir (Frank, Kwang ve Westphal, 1975: 13-18). Cumhurbaşkanı General Park ile başlayan kalkınma hedefi, beşer yıllık kalkınma planları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. 1962 yılında uygulamaya konulan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1962-1966) ile ithal mallarının yurtiçinde üretilmesini öngören ithal ikameci sanayileşme politikası izlenmiştir. 1970'li yıllarda ağır ve kimya sanayi programına ağırlık veren kalkınma planlaması uygulanmıştır. Ağır ve kimya sanayi programı sayesinde önceleri tarıma dayalı bir ülke olan Güney Kore, sanayi esaslı bir ekonomiye sahip olmuştur (Heo, Jeon, Kim ve Kim, 2008: 5-6). 1980'li yıllardan itibaren ise elektronik ve otomotiv endüstrisi başta olmak üzere bilimsel ve teknolojik gelişmeye ağırlık verilerek bu konudaki Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) harcamalarına yönelik hükümet destekleri artmıştır (Yülek, 1998: 81-88).

Güney Kore'nin “mucize” olarak adlandırılan ekonomik kalkınmasının temelleri devlet destekli milliyetçi ve ihracata yönelik politikalar, ekonomik liberalleşme, Konfüçyüsçü öğretisi, yoğun çalışma disiplini, homojen bir etnik yapı ile devlet-özel sektör işbirliği gibi faktörlere

dayanmaktadır¹⁴⁶ (Atay ve Karsan, 2012: 30). Bu faktörlerden en önemlisi devletin, *chaebol*¹⁴⁷ adı verilen büyük aile şirketleri ile işbirliği yapmasıdır. Cumhurbaşkanı General Park döneminde ortaya çıkan devlet-özel sektör işbirliği ile bankaların millileştirilmesi ve devletin teşvik amacıyla bu *chaebol* tarzı şirketlere sermaye aktarması kararlaştırılmıştır¹⁴⁸. Böylece Güney Kore'nin hızla kalkınması amaçlanmıştır (Kim ve Park, 2011: 265-270). Ayrıca Japonya'da eğitim gören ve Japon mucizesini yakından tespit eden General Park'ın, Güney Kore halkını Japon işgali döneminin etkilerinden kurtarmak istemesi de kalkınmanın itici güçlerinden biri olmuştur. Güney Kore kalkınmasının başkahramanı olarak ve ülkenin gerçek kurucusu olarak kabul edilen Park, bu özelliği ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ile karşılaştırılmaktadır. Park Chung-Hee'nin ve Mustafa Kemal Atatürk'ün liderlik vasıfları ile her iki ülkenin yeniden imarına yönelik politikalar uygulaması bu karşılaştırmayı destekleyen temel niteliklerdir (Vogel, 2011: 513-541).

Türkiye ve Güney Kore ticari ve kültürel ilişkileri de Güney Kore'de başlayan kalkınma döneminde gelişmeye başlamıştır. İkili ilişkiler Kore Savaşı'ndan dolayı 1970'li yıllara kadar genellikle askeri ve siyasi düzeyde kalmıştır. Ticari faaliyetler ise 1960'lı yıllarda başlamasına rağmen oldukça düşük seviyelerde seyretmiştir. Bu durumun oluşmasında her iki ülkenin aynı dönemde kalkınma faaliyetlerine başlamasının etkisi olmuştur (Lee, 2007: 65-

¹⁴⁶ Güney Kore'nin kalkınmasında uygulanan temel politikalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Karabiber, *Kore Kalkınmasının Temelleri ve Türk-Kore İlişkileri*, T. C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, Temmuz 1997, s. 2-97.

¹⁴⁷ *Chaebol*, geleneksel Kore kültüründen yola çıkarak oluşturulan ve aile kontrollü holding şeklindeki şirketler için kullanılan Korece bir kavramdır. Hyundai, Samsung, Daewoo, Gold Star, LG gibi dünya markaları *chaebol* tarzı Güney Kore şirketleridir. *Chaebol*'lerin kuruluşu ve Güney Kore'nin kalkınmasında oynadığı rol hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Eun Mee Kim and Gil-Sung Park, The *Chaebol*, Byung-Kook Kim ve Ezra F. Vogel (Ed.) *The Park Chung-Hee Era: The Transformation of South Korea*, Harvard University Press, London, 2011, s. 265-294.

¹⁴⁸ *Chaebol* şirketleri, Japonya'daki *Zaibatsu* şirketleri ile aynı özellikleri taşımaktadır. *Zaibatsu* şirketlerinin Japon kalkınmasındaki rolü için bkz. Pradyumna Prasad Karan, *Japan in the 21st Century: Environment, Economy and Society*, University Press of Kentucky, 2005, s. 323-325. Ayrıca devlet ve *chaebol* arasındaki işbirliği, Japonya'nın kalkınmasında oldukça önemli rolü olan *Sogo Shosha* ile Japonya hükümeti arasındaki ilişkiye de benzemektedir.

66). Yukarıda da bahsedildiği gibi Güney Kore’de, General Park’ın askeri darbesi sonrası, ilki 1962-1966 yılları arasını kapsayan beş yıllık kalkınma planları uygulanmaya başlamıştır. Aynı dönemde Türkiye’de, Güney Kore’de olduğu gibi benzer siyasi ve ekonomik durumların yaşandığını görmekteyiz. 27 Mayıs 1960 tarihinde ordunun darbeyle hükümeti ele geçirmesi sonrası başlatılan beş yıllık kalkınma planları ile ülke ekonomisinin kalkınması hedeflenmiştir. 1963-1967 yılları arasını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile devlet ve özel sektör arasında işbirliğini amaçlayan karma ekonomi sistemi ve ihracata yönelik ithal ikameci sanayileşme politikası benimsenmiştir¹⁴⁹ (Milliyet, 28 Mayıs 1960: 1; Resmi Gazete, 3 Aralık 1962: 9-17). Aynı dönemde planlı kalkınmaya geçmelerine rağmen Güney Kore, Türkiye’den daha önce kalkınma hedefine ulaşmıştır. Türkiye’nin bu hedefte geri kalmasında, devletin ihracata dayalı kalkınma modeline geçmede geç kalması ve kalkınma için gerekli olan sermayenin dış borçlanma ile ülkeye getirilmesi etkili olmuştur (Günay, 2005: 103). Türkiye ekonomisinin dışa açılması ve ihracata yönelik bir kalkınma politikası izlemesi ancak DPT Müsteşarı Turgut Özal’ın aldığı 24 Ocak 1980 Kararları ile başlamıştır. Bu kararlar ile ithal ikameci sanayileşme terk edilmiş ve ihracatı teşvik eden politikalar benimsenmiştir. Ayrıca faizler, fiyatlar ve döviz kuruna getirilen serbestlikle ekonominin liberalleşmesi amaçlanmıştır (Kaya, 2013: 8).

Güney Kore ekonomik kalkınma ile birlikte artık gelişmemiş ülkelerde yatırım yapmaya başlamıştır. Nitekim Güney Kore inşaat firmaları Ortadoğu ülkelerindeki ihalelerde Türkiye’ye karşı yarışı kazanan ülke konumuna gelmiştir. Ortadoğu ülkeleri Türkiye’nin en çok yatırım yaptığı bölge iken, kalkınma sonrası gerek disiplin gerekse de ucuz işgücü ile Güney Kore firmalarının yatırım alanı haline gelmiştir (Milliyet, 17 Temmuz 1984: 4). Söz konusu sorunun Türkiye’nin aleyhine olması ile ithalat-ihracat rakamlarındaki dengesizlik de iki ülke arasındaki farkı daha belirgin bir şekilde ortaya koymuştur (Çağlar, 1986: 4).

¹⁴⁹ Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın hedeflerini ve Türkiye ekonomisinin durumunu ayrıntılı bir şekilde açıklayan TBMM kararının tam metni için bkz. Resmi Gazete, Birinci Beş Yıllık (1963-1967) Kalkınma Planının Onaylandığına Dair Karar, Karar No: 1, Sayı: 11272, Tarih 3 Aralık 1962, s. 1-139.

3.2.2. Ticari İlişkilerin Başlaması

Türkiye ve Güney Kore arasındaki ticaretin ilişkiler, iki ülkenin kalkınma çabalarından ve ticaretin gelişmesi için gerekli olan ortamın ve sermayenin yeterli olmamasından dolayı geç başlamıştır. İlk olarak 1960 yılında başlayan ithalat-ihracat faaliyetleri, gerek coğrafi uzaklıktan gerekse de ekonomik sorunlardan dolayı iki ülkenin toplam ticareti içinde düşük oranlarda kalmıştır. 1970’li yıllardan itibaren artış göstermeye başlayan dış ticareti geliştirmek için ilk olarak 1975 yılında İstanbul’da Kore Ticaret Merkezi (KOTRA: Korea Trade Center) açılmıştır (Lee, 2007: 68).

Çizelge 3.7. Kore Savaşı Sonrası Türkiye’nin Güney Kore ile Ticareti

	İhracat * (Bin Dolar)	İthalat ** (Bin Dolar)
1962	-	2
1963	-	-
1964	-	2
1965	2	1
1966	-	4
1967	79	5
1968	80	15
1969	3	19
1970	3	16
1971	610	59
1972	1,390	45
1973	2,758	161

Kaynak: *Hee-Chul Lee, Siyasi, Ekonomik, Askeri ve Kültürel Açından Türkiye-Kore İlişkileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2007, s. 92.

** Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Ankara, 2014.

1970’li yılların ortasına kadar düşük rakamlarda gerçekleşen dış ticaretin geliştirilmesi için iki ülke arasındaki işbirliği çabaları artmıştır. Bu işbirliği çabalarından en önemlileri Karma Komite Toplantıları’nın yapılması ve “Türk-Kore İş Konseyi”nin kurulması olmuştur.

3.2.3. Türkiye ve Güney Kore Karma Komite Toplantıları

5 Mayıs 1977 tarihinde Ankara’da Türkiye ve Güney Kore Arasında Ticaretin Geliştirilmesi ve Ekonomik ve Teknik İşbirliği Hakkında Anlaşma imzalanmıştır. Böylece iki ülke arasındaki ticaretin her alanda gelişmesi ve karşılıklı olarak gümrük vergisi konularında kolaylık tanınması amaçlanmıştır¹⁵⁰. Türkiye ve Güney Kore Arasında Ticaretin Geliştirilmesi ve Ekonomik ve Teknik İşbirliği Hakkında Anlaşma’nın uygulanmasını ve iki ülkenin ticari faaliyetlerini kolaylaştırmak için her iki tarafın temsilcilerinden oluşan bir de Karma Komite kurulması kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 6 Aralık 1977: 3-5).

12-13 Kasım 1981 tarihinde Ankara’da yapılan Birinci Karma Komite Toplantısı’na iki ülkenin dışişleri bakanlığı iktisadi işler bakan yardımcılarının başkanlığındaki temsilci heyetleri katılmıştır. Heyetler, dış ticareti ziraat ve maden ürünleri, petrokimya maddeleri ve elektronik aletler alanında geliştirmek konusunda karar almıştır. Ayrıca bilim ve teknik konusunda işbirliği yapılmasının önemini vurgulamışlardır¹⁵¹ (Resmi Gazete, 20 Ocak 1982: 47-49).

21-22 Aralık 1982 tarihinde Seul’da yapılan İkinci Karma Komite Toplantısı, Cumhurbaşkanı Kenan Evren’in Güney Kore’ye yaptığı ziyaret sırasında gerçekleştirilmiştir. Türk heyetine Devlet Bakanı Sermet Refik Pasin, Güney Kore heyetine ise Ticaret ve Sanayi Bakanı Dong-Whie Kim başkanlık yapmıştır. Toplantıda petrol krizinden dolayı dünya ekonomisinin gidişatına ve iki ülkenin dış ticaretindeki azalmaya değinilmiştir. Bu sorunlara çözüm getirmek için fikir alışverişinde bulunmuşlardır. Türkiye ve Güney Kore ortak

¹⁵⁰ Anlaşmanın Türkçe ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ticaretin Geliştirilmesi ve Ekonomik ve Teknik İşbirliği Hakkında Anlaşma, Karar No: 7/14095, Sayı: 16131, Tarih 6 Aralık 1977, s. 3-9.

¹⁵¹ Anlaşmanın Türkçe ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, T. C. ile Kore Arasında Ticaretin Geliştirilmesi, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komite Toplantısı Protokolünün Onay Kararı, Karar No: 8/4015, Sayı: 17580, Tarih 20 Ocak 1982, s. 47-51.

girişimlerinin önemini vurgulayarak birçok alanda işadamlarını teşvik etme konusunda mutabık kalmışlardır¹⁵² (Resmi Gazete, 14 Haziran 1983: 1-4).

23-24 Aralık 1983 tarihinde Ankara’da yapılan Üçüncü Karma Komite Toplantısı’nda Türk heyetine Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Ercüment Yavuzalp, Güney Kore heyetine ise Dışişleri Bakan Yardımcısı Jae-Won Roh başkanlık etmiştir. Toplantıda ekonomik ve teknik işbirliğine, ticaretin geliştirilmesine ve müteahhitlik alanında işbirliğinin geliştirmek için çalışma grubu oluşturulmasına karar verilmiştir. Güney Kore, yatırım ortamının geliştirilmesinin önemine değinmiş ve bu konuda iki devletin bir yatırım anlaşması imzalamasını teklif etmiştir. Bu teklif üzerine söz konusu anlaşmanın taslağının Güney Kore tarafından hazırlanması kararlaştırılmıştır. Bilim ve teknolojinin ekonomik kalkınmadaki öneminden dolayı iki ülkenin bu konularda fikir ve materyal alışverişinde bulunmasına karar verilmiştir. Heyetler, iki ülkenin coğrafi uzaklıktan dolayı iletişim ve ulaşımda yeterli imkânlara sahip olmadığı ve bunun ticaretin gelişmesine engel bir durum teşkil ettiği konusunda hemfikir olmuşlardır. Hava ve deniz ulaşım hizmetlerini tesis etmek ve iletişim bağlantılarını geliştirmek için ilgili kuruluşların teşvik edilmesine karar verilmiştir. Toplantı sonunda ise 24 Aralık 1983 tarihli Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması imzalanmıştır¹⁵³ (Resmi Gazete, 8 Haziran 1984: 1-5).

24-25 Şubat 1986 tarihinde Seul’da yapılan Dördüncü Karma Komite Toplantısı’nda Türk heyetine Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı Ekrem Pakdemirli, Güney Kore heyetine ise Dışişleri Bakan Yardımcısı Sang-Ock Lee başkanlık etmiştir. Toplantıda dış ticaretin düşük olmasından dolayı ticaretin artırılması ve dengeye ulaşması gerektiği konusunda çaba sarf edileceği belirtilmiştir. Taraflar, ülkelerinin kalkınması için gerekli olan yabancı sermayeyi teşvik etmeye yönelik politikalarını açıklamışlardır. Ayrıca Türk ve Güney Kore müteahhitlik firmalarının gelişmemiş ülkelerde işbirliği

¹⁵² Anlaşmanın Türkçe ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Hükümetimizle Kore Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Ekonomik ve Teknik İşbirliği Protokolünün Onay Kararı, Karar No: 83/6458, Sayı: 18077, Tarih 14 Haziran 1983, s. 1-8.

¹⁵³ Anlaşmanın Türkçe ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Kore Cumhuriyeti ile Ticaretin Geliştirilmesine Ekonomik ve Teknik İşbirliğine Dair Protokolün Onay Kararı, Karar No: 84/8037, Sayı No: 18425, Tarih 8 Haziran 1984, s. 1-10.

yapmasının gerekliliğini vurgulamışlardır¹⁵⁴ (Resmi Gazete 18 Haziran 1986: 2-3).

17-18 Ekim 1991 tarihinde Ankara’da yapılan Beşinci Karma Komite Toplantısı’nda Türk heyetine Hazine ve Dış Ticaret Müsteşar Yardımcısı Yaşar Yazıcıoğlu, Güney Kore heyetine ise Dışişleri Bakanlığı Ekonomik İşler Bakan Yardımcısı Ki-Choo Lee başkanlık etmiştir. Toplantının gündem maddesini, iki ülkenin dış ticaretindeki gelişme oluşturmuştur. Heyetler, her iki ülkede düzenlenecek olan fuar ve sergilere Türk ve Güney Kore firmalarının daha geniş düzeyde katılması gerektiğini vurgulamıştır¹⁵⁵ (Resmi Gazete, 14 Ocak 1992: 1-4).

27-28 Ekim 1997 tarihinde Seul’da yapılan Altıncı Karma Komite Toplantısı’nda Türk heyetine Dış Ticaret Müsteşar Yardımcısı Reyhan Atmaca, Güney Kore heyetine ise Dışişleri Bakanlığı Planlama ve Yönetim Bakan Yardımcısı Tae-Ik Chung başkanlık etmiştir. Türk heyeti, iki ülke arasındaki ticaret dengesizliğinin Türkiye aleyhine olduğunu dile getirerek çözüm bulunmasını istemiştir. Güney Kore heyeti ise Mersin Akkuyu’da kurulacak olan nükleer santral projesine katılma isteklerini dile getirmiştir¹⁵⁶ (Resmi Gazete, 6 Ocak 1998: 2-3).

Türkiye ve Güney Kore’nin devlet düzeyinde yapılan Karma Komite Toplantıları 1989 yılında “Türk-Kore İş Konseyi”nin kurulmasıyla işlevselliğini kaybetmiştir. Türk-Kore İş Konseyi sayesinde ticaretin özel sektöre aktarılmasının ticari faaliyetleri geliştireceği kanısına varılmıştır (Lee, 2007: 74-75).

¹⁵⁴ Anlaşmanın Türkçe ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Kore ile Türkiye Arasında Akdolunan Ticaretin Geliştirilmesine Dair Anlaşmanın Onayı Hakkında Karar, Karar No: 86/10619, Sayı No: 19138, Tarih 18 Haziran 1986, s. 1-8.

¹⁵⁵ Anlaşmanın Türkçe ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti ile Kore Cumhuriyeti Arasında Ticaretin Geliştirilmesine ve Ekonomik ve Teknik İşbirliğine Dair Ortak Komitenin Beşinci Toplantısı Protokolünün Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 91/2488, Sayı No: 21111, Tarih 14 Ocak 1992, s. 1-10.

¹⁵⁶ Anlaşmanın Türkçe ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Kore ile Türkiye Arasında Ticaretin Geliştirilmesine ve Ekonomik ve Teknik İşbirliğine Dair Ortak Komitenin Altıncı Toplantısı Mutabakat Zaptının Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 97/10410, Sayı No: 23222, Tarih 6 Ocak 1998, s. 1-15.

Çizelge 3.8. Türkiye'nin Güney Kore ile Ticareti

	İhracat* (Bin Dolar)	İthalat** (Bin Dolar)
1974	5,230	2,163
1975	4	2,228
1976	7,806	796
1977	11,728	19,695
1978	13,000	47,589
1979	7,313	71,678
1980	14,846	14,017
1981	18,365	12,890
1982	2,290	5,511
1983	7,853	11,624
1984	1,619	18,534
1985	79,975	28,849

Kaynak: *Hee-Chul Lee, Siyasi, Ekonomik, Askeri ve Kültürel Açından Türkiye-Kore İlişkileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2007, s. 92.

** Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Ankara, 2014, s. 457-466.

3.2.4. Ticari, Bilimsel ve Teknik Alanda Yapılan Anlaşmalar

Türkiye ve Güney Kore arasında ticareti geliştirmek için 24 Aralık 1983 tarihinde Ankara'da Türkiye Cumhuriyeti ile Kore Cumhuriyeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Diğer Bazı Hususları Düzenleme Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma 25 Haziran 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, 25 Haziran 1985: 21-22).

Kasım 1986'da Başbakan Turgut Özal'ın Güney Kore'ye yaptığı resmi ziyaretin genel amacı da iki ülke arasındaki ticari ilişkileri geliştirmek ve gerek Türkiye'de gerekse de diğer ülkelerde ortak yatırım yapmak olmuştur (Milliyet, 6 Kasım 1986: 14). Nitekim bu amaç, 14 Aralık 1991'de Güney Kore'nin başkenti Seul'da imzalanan Türkiye ve Güney Kore Arasında Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşviki Anlaşması ile resmi bir boyut kazanmıştır¹⁵⁷ (Resmi Gazete, 2 Mayıs 1994: 1). Bu anlaşmanın

¹⁵⁷ Anlaşmanın Türkçe, Korece ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Kore Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanan

imzalanmasına İkinci Karma Komite Toplantısı'nda karar verilmiştir (Resmi Gazete, 14 Haziran 1983: 4).

Güney Kore 1965'den 1991'e kadar gelişmekte olan ülkelerde, kalkınma tecrübelerini paylaşmak ve teknik işbirliği sağlamak için eğitim amaçlı bir kurs açmıştır. Bu kursa Türkiye'den yetkililer de davet edilmiş ve 1992 yılına kadar katılan Türk yetkililerin sayısı 55'i bulmuştur. Ayrıca Güney Kore Hükümeti tarafından Nisan 1991 tarihinde gelişmekte olan ülkelerle daha uygun şartlarda teknik işbirliği yapmak amacıyla Kore Uluslararası İşbirliği Ajansı kurulmuştur. Türkiye ve Güney Kore arasında ekonomik ve teknik işbirliğini geliştirmek amacıyla Kore Uluslararası İşbirliği Ajansı tarafından 1992 yılında bir uzman Türkiye'ye gönderilmiştir. Sanayi ve enformasyon konularında uzman olan Prof. Dr. Yoon-Shik Lee dört hafta süreyle Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı'na (KOSGEB) başkanlık yapmıştır. KOSGEB'in Ankara, İstanbul ve İzmir'deki merkezlerinde seminer veren Prof. Lee, Güney Kore'deki küçük ve orta ölçekteki sanayilerin genel durumu, hükümetin bu işletmelere yönelik teşvik politikaları ve sağlanan finansal destekler hakkında Türk yetkilileri bilgilendirmiştir (Lee, 2007: 76).

30 Haziran 1993 tarihinde Türkiye ve Güney Kore arasında standartlaştırma, belgeleme ve tüketicinin korunması konularında işbirliğini öngören bir anlaşma imzalanmıştır. Türk Standartları Enstitüsü Başkanı Yılmaz Arıyörük ve Kore Endüstriyel Gelişmeler Müsteşarı Jea-Uk Chae tarafından imzalanan anlaşma ile kalite sistemleri belgesi (ISO-9000)¹⁵⁸, personel eğitimi ve tüketicinin korunması gibi alanlarda deneyim kazanılması ve bilgi alışverişi yapılması amaçlanmıştır (Lee, 2007: 76-77).

27-28 Ekim 1997 tarihinde yapılan Altıncı Karma Komite Toplantısı'nda Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ile Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü (KIST) arasında "Bilimsel

Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşmanın Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 94/5439, Sayı No: 21922, Tarih 2 Mayıs 1994, s. 1-21.

¹⁵⁸ Resmi adı International Organization for Standardization olan Uluslararası Standartlar Teşkilatı'nın oluşturduğu uluslararası standartlarda kabul edilen kalite belgesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.iso.org/iso/iso_9000 (Erişim Tarihi, 10 Şubat 2015).

ve Teknik İşbirliği Anlaşması” imzalanarak iki ülkenin bilim ve teknik konularında işbirliği yapılması öngörülmüştür (Resmi Gazete, 6 Ocak 1998: 3).

Türkiye ve Güney Kore'nin taraf olduğu bir diğer anlaşma, nükleer çalışmaların barışçıl amaçlar için kullanılmasını öngörmektedir. 26 Ekim 1998 tarihinde Ankara'da imzalanan anlaşma 12 Nisan 1999 tarihli Resmi Gazete ile yürürlüğe girmiştir¹⁵⁹ (Resmi Gazete, 12 Nisan 1999: 1).

3.2.5. Türk-Kore İş Konseyi

9 Mayıs 1977 tarihinde Kore Ticaret ve Sanayi Odalar Birliği ile Türkiye Ticaret ve Sanayi Odalar Birliği arasında bir işbirliği protokolü imzalanmıştır. Türkiye ekonomisinin durgunluğundan dolayı bu protokol kapsamında uzun süre faaliyette bulunulmamıştır. Fakat Turgut Özal'ın DPT Müsteşarı iken aldığı 24 Ocak 1980 Kararları ve 1983'de başbakan olmasıyla Türkiye'nin dışa açık ekonomi politikası izlemesi iki ülke arasındaki ticari ilişkilerde dönüm noktası olmuştur. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in 1982 yılında Güney Kore'yi ziyaretinde de bu konuda görüşmeler yapılmıştır. İki ülkenin ekonomisinin gelişmesiyle 6 Temmuz 1984 tarihinde Türkiye-Kore Ekonomik İşbirliği Komitesi adında bir toplantı düzenlenmiştir. Türkiye-Kore Ekonomik İşbirliği Komitesi 16 Şubat 1989 tarihinde Türk-Kore İş Konseyi'ne dönüştürülerek ticari ilişkilere yeni bir ivme kazandırılmıştır. Konseyin ilk toplantısı 4 Kasım 1989'da İstanbul'da yapılmıştır (Lee, 2007: 74-75).

İki ülkenin firma ve özel şirketlerinin işbirliği yapmasını amaçlayan konsey, Türkiye'de DEİK bünyesinde Güney Kore'de ise Kore Ticaret ve Sanayi Odası bünyesinde kurulmuştur. Türk-Kore İş Konseyi'nin Türk tarafındaki başkanı Hyundai Assan Şirketi'nin Yönetim Kurulu Başkanı Ali Kibar, Güney Kore tarafındaki başkanı ise Hyundai-Kia Otomotiv Şirketi'nin

¹⁵⁹ Anlaşmanın Türkçe, Korece ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Nükleer Enerjinin Barışçıl Amaçlarla Kullanılması Alanında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanan İşbirliği Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 99/12614, Sayı No: 23664, Tarih 12 Nisan 1999, s. 1-18.

Başkanı Jin-Haeng Chung'dur¹⁶⁰. Her iki ülkenin büyükelçileri Türk-Kore İş Konseyi'ne danışman üye sıfatıyla katılmaktadır. Konsey toplantıları Ankara/İstanbul ve Seul'da dönüşümlü olarak yapılmaktadır (Karabiber, 1997: 117).

Türk-Kore İş Konseyi'nin iki ülkenin dış ticaretinde oldukça önemli katkısı olmuştur. 1990 sonrası ithalat-ihracat rakamlarına bakıldığında bu artış göze çarpmaktadır.

Çizelge 3.9. Türk-Kore İş Konseyi'nin Türkiye'nin Güney Kore ile Dış Ticaretine Etkisi

	İhracat* (Bin Dolar)	İthalat ** (Bin Dolar)
1986	7,749	54,164
1987	8,061	70,579
1988	37,300	91,577
1989	35,312	142,931
1990	165,595	301,612
1991	326,671	360,541
1992	310,593	372,767
1993***	140,600	621,193
1994	134,000	285,259
1995	115,000	566,126

Kaynak: * Hee-Chul Lee, *Siyasi, Ekonomik, Askeri ve Kültürel Açından Türkiye-Kore İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2007, s. 92.

** Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Ankara, 2014, s. 457-466.

***1993-1995 arası ihracat rakamları için bkz. Mustafa Karabiber, *Kore Kalkınmasının Temelleri ve Türk-Kore İlişkileri*, T. C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Ankara, Temmuz 2007, s. 118.

3.2.6. Türkiye'deki Güney Kore Yatırımları

Türkiye ve Güney Kore aynı dönemde kalkınmaya başlamasına rağmen daha önceki bölümlerde belirtilen nedenlerden dolayı kalkınma hızları

¹⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Resmi İnternet Sitesi http://www.deik.org.tr/Konsey/40/T%C3%BCrkiye_Kore.html (Erişim Tarihi, 11 Şubat 2015).

dengeli bir şekilde ilerlememiştir. 1980’li yıllardan itibaren Güney Kore, ihracatı teşvik politikaları sayesinde kalkınan ekonomisi ile Avrupa ve Ortadoğu gibi ülkelerde yatırım yapmaya başlamıştır. Türkiye, Güney Kore’nin bu pazarlara girmesi için coğrafi konumunun elverişli olmasından ve gümrük kolaylığından dolayı en cazip yatırım alanı olmuştur (Lee, 2007: 70).

Güney Kore, Türkiye’ye ilk olarak 1987 yılında yatırım yapmaya başlamıştır. Güney Kore’nin elektronik şirketi Goldstar ile Türkiye’nin Vestel Şirketi’nin Manisa’da kurduğu ortak fabrika bu yatırımın ilk örneğidir. “Vestel Goldstar Elektronik Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi¹⁶¹” adını alan fabrika 9,25 milyon dolarlık bir sermaye ile kurulmuştur. 1988 yılında elektrikli fırın üreten fabrika, daha sonraki yıllarda televizyon ve müzik çalar üretmeye başlamıştır (Lee, 2007: 70). Fabrika ayrıca, tamamen ihracata yönelik üretim yapmayı ve üretilen malların Avrupa’ya gönderilmesini hedeflemiştir. Bu ortaklık aynı zamanda Türkiye’nin elektronik sanayinde dünya pazarlarına açılma sürecini başlatmıştır (Milliyet, 2 Haziran 1987: 14).

Türkiye ve Güney Kore’nin ikinci ortaklığı Güney Kore’nin *Samsung Electronics* Şirketi ile Türkiye’nin *Tatış* Şirketi arasında yapılmıştır. Güney Kore’den getirilen elektronik parçaların *Tatış* Şirketi’nin İzmir’deki tesislerinde montajının yapılması ve üretilen elektronik aletlerin Türkiye’deki dağıtımının *Elpa* Anonim Şirketi tarafından yapılması kararlaştırılmıştır (Milliyet, 27 Kasım 1990: 21).

Türkiye ve Güney Kore’nin önemli ortaklıklardan biri de yaklaşık 50 milyon dolarlık yatırımla Kibar Holding ve Hyundai Corporation arasında yapılmıştır. 4 Haziran 1992’de “Assan-Hyundai Çelik Ürünleri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi” adıyla Tuzla’da kurulan üretim tesislerinde başta otomotiv olmak üzere çeşitli sektörler için çelik üretimi yapılması amaçlanmıştır (Milliyet, 5 Haziran 1992: 21). 1994 yılında ise otomobillerin

¹⁶¹ % 25 Güney Kore ve % 75 Türkiye hisseli olan fabrikanın Güney Kore’ye ait hisselerini, Güney Kore’nin buzdolabı yatırımı yapmaya yanaşmadığı gerekçesi ile 1992 yılında satın alan Vestel Şirketler Grubu Başkanı Tahsin Karan, şirketin adını Pekel Teknik Sanayi ve Ticaret olarak değiştirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Vestel Goldstar’ı Aldı Pekel Yaptı, *Milliyet*, 19 Mayıs 1992, s. 4.

bakımı ve onarımı için “Hyundai Tuzla Merkez Servisi” faaliyete açılmıştır (Milliyet, 16 Kasım 1994: 16).

Madencilik alanında Güney Kore şirketleri Yukong, Sunkung ve Güney Kore Madencilik Geliştirme Kurumu ile Türkiye şirketi Ege Metal Demir Çelik Sanayi ve Ticaret arasında kurulan konsorsiyumla krom madeni üretimi ve ihracı konusunda bir ortaklık anlaşması imzalanmıştır. 1990 yılında 17 milyon dolarlık sermaye ile kurulan ortaklıkta iki ülke % 50’lik paya sahiptir (Lee, 2007: 71).

Türkiye’de tamamen Güney Kore sermayesi ile kurulan yatırımlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri, 1992 yılında CAS Elektronik Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi’nin elektronik terazi üretimi ve bunun ihracı için İzmir’de kurduğu fabrikadır (Lee, 2007: 71). Türkiye’de bulunan diğer % 100 Güney Kore sermayeli firmalar otomotiv sektöründe *DAS Tr*, *Hanil CF*, *Happiness*, *Mobis* ve *Hwaseung Tr*, tekstil sektöründe *Hyosung*, boya sanayinde *Kumgang Korea Chemicals Corporation (KCC)*, tütün üretiminde *Korea Tobacco and Ginseng Corporation (KT&G)*’dir¹⁶².

Türkiye-Güney Kore ortak yatırımlarının haricinde Türk-Kore-Japon ortaklığında kurulan bir fabrika da mevcuttur. Güney Kore’nin *KIA Motors*, Japonya’nın *Nichimen* ve Türkiye’nin *İhlas Motor* Şirketleri arasında 1996 yılında imzalanan anlaşma, bu ortaklığın tek örneği olmuştur. Fabrikanın % 55 Türkiye, % 30 Japonya ve % 15 Güney Kore ortaklığında kurulmasına karar verilmiştir (Milliyet, 17 Temmuz 1996: 9). 22 Mayıs 1997’de Düzce’deki temel atma törenine Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Necmettin Erbakan ve Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller de katılmıştır (Milliyet, 23 Mayıs 1997: 18). 2000 yılında ise *İhlas Motor* Şirketi’nin ortaklıktan çekilmesiyle hissesini *Anadolu Grubu* Şirketi’ne devretmiştir (Milliyet, 22 Aralık 2000: 11).

¹⁶² Türkiye’de toplam 24 tane Güney Kore sermayeli firma bulunmaktadır. Bu firmaların adresleri için bkz. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Resmi İnternet Sitesi, http://sanayi.tobb.org.tr/yabanci_sermaye_ulke2.php?ulke=82 (Erişim Tarihi, 12 Şubat 2015).

Çizelge 3.10. Türkiye-Güney Kore İşbirliğinin Ticarete Etkisi

	İhracat* (Bin Dolar)	İthalat** (Bin Dolar)
1996	101,839	719,401
1997	54,217	1,085,383
1998	37,494	1,124,195
1999	101,567	871,071
2000	130,106	1,180,942
2001	62,364	759,499
2002	54,830	900,419
2003	57,928	1,312,442
2004	79,623	2,572,537
2005	99,771	3,485,389

Kaynak: * Türkiye İstatistik Kurumu'nun Resmi İnternet Sitesinden yararlanılmıştır.

** Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Ankara, 2014, s. 457-466.

1999 yılında Türkiye'den Koç Holding'e ait *Arçelik* Beyaz Eşya Firması ile Güney Kore'nin *Lucky-Goldstar* (LG) arasında imzalanan ortaklık anlaşması sonucunda Türkiye ve Güney Kore ortak yatırımlarının arttığını görmekteyiz (Milliyet, 18 Kasım 1999: 10). Bu anlaşma ile kurulan "Arçelik-LG Klima Fabrikası", 26 Mayıs 2000 tarihinde Gebze'de ev tipi klima üretimine başlamıştır (Bayındır, 2000: 9).

Türkiye'de önemli projelerin yapımı için açılan ihalelerin bazı kısımlarında Japonya kadar olmasa da Güney Kore'nin de kazançlı çıktığı görülmektedir. 1994 yılında Mersin Akkuyu'da kurulacak olan nükleer santralin müşavirlik ihalesini Güney Kore'nin Kore Atom Enerjisi Araştırma Kurumu ve Hyundai Mühendislik ve Türk şirketi Göncer Ayalp Mühendislik ve Müşavirlik Bürosu'nun (GAMB) oluşturduğu konsorsiyum kazanmıştır. Bu konsorsiyumun aynı zamanda Türkiye Elektrik Üretim İletim Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü'ne müşavirlik yapması kararlaştırılmıştır (Çizmeçi, 1994: 6).

Finansmanında ve demiryolu boğaz tüp geçişi kısmının inşasında Japonya'nın da olduğu Marmaray Projesi'nde kullanılacak olan 440 demiryolu aracının temini için açılan ihaleyi Güney Kore'den *Hyundai ROTEM* Şirketi

kazanmıştır¹⁶³ (Hürriyet, 16 Ekim 2008). 10 vagonadan oluşan trenler 2012 yılında Türkiye'ye getirilmiştir (Bugün, 26 Aralık 2014).

Sinop'ta kurulacak nükleer santralin finansmanı ve inşası için açılan ihaleye Güney Kore de katılmıştır. Türkiye, bu santralin ihale yoluyla değil de devletlerarası anlaşma ile yapılmasını kararlaştırmıştır (Erdil, 2010). Bu doğrultuda Mart 2010'da Türkiye Elektrik Üretim Anonim Şirketi ile Güney Kore Elektrik Enerjisi Şirketi (KEPCO) arasında Sinop'ta kurulacak olan nükleer santrale dair bir işbirliği protokolü imzalanmıştır (Hürriyet, 11 Mart 2010). Fakat Güney Kore ile birçok konuda anlaşma sağlanamamıştır. Bu konulardan en önemlisi Güney Kore'nin Türk hükümetinden hazine garantisi talep etmesi olmuştur¹⁶⁴. Türkiye bu talebe, ekonomik durumundan ve nükleer santral geçmişi olmamasından dolayı sıcak bakmamıştır (Münir, 2010). Güney Kore ile anlaşma sağlanamaması üzerine açılan santral yapım ihalesinde Japonya, Çin, Fransa ve Kanada gibi devletler teklif getirmiştir (Milliyet, 4 Nisan 2013). Sonuç olarak Sinop'ta kurulacak nükleer santralin ihalesini, daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, Japonya, Fransa ve Türkiye'nin oluşturduğu konsorsiyum kazanmıştır (Zaman, 4 Mayıs 2013).

3.2.7. Serbest Ticaret Bölgesi

1982 yılında Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Güney Kore gezisinde, iki ülke arasında serbest bir ticaret bölgesi kurulmasına dair görüşmeler yapılmıştır (Duru, 1982b: 9). Fakat iki ülke arasında serbest ticaretin oluşturulmasına yönelik olarak ilk resmi adım 15 Haziran 2010 tarihinde Seul'da gümrük konularında işbirliği ve karşılıklı yardımı amaçlayan anlaşmanın imzalanması olmuştur. Söz konusu anlaşma Türkiye Cumhuriyeti adına Devlet Bakanı Hayati Yazıcı ve Kore Cumhuriyeti adına Dışişleri ve

¹⁶³ Bu ihale hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Marmaray'ın Trenlerini Hyundai Yapacak, *Hürriyet*, 16 Ekim 2008, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/10135652.asp> (Erişim Tarihi, 13 Şubat 2015).

¹⁶⁴ Anlaşma sağlanamayan diğer konular için bkz. Metin Münir, Japonya İle Temaslar Başladı, G. Kore İle Nükleer Yollar Ayrılıyor, *Milliyet*, 3 Kasım 2010, <http://www.milliyet.com.tr/guney-kore-ile-nukleer-yollar-ayriliyor/metin-munir/ekonomi/ekonomiyazardetay/04.11.2010/1309956/default.htm> (Erişim Tarihi, 13 Şubat 2015).

Ticaret Bakanı Myung-Hwan Yu tarafından imzalanmıştır¹⁶⁵ (Resmi, Gazete, 19 Mayıs 2012).

Çizelge 3.11. 2006-2014 Arası Türkiye'nin Güney Kore ile Ticareti

	İhracat* (Bin Dolar)	İthalat** (Bin Dolar)
2006	155,966	3,556,269
2007	152,311	4,369,903
2008	271,254	4,091,711
2009	234,609	3,118,214
2010	304,301	4,764,057
2011	528,507	6,298,483
2012	527,993	5,660,093
2013	460,050	6,088,318
2014	359,536	7,548,319

Kaynak: * Türkiye İstatistik Kurumu'nun Resmi İnternet Sitesinden yararlanılmıştır.

** Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Ankara, 2014, s. 457-466.

İki ülke arasında karşılıklı ticaretin ve yatırımların serbestleştirilmesi amaçlayan çerçeve anlaşma 1 Ağustos 2012 tarihinde Ankara'da Türkiye Cumhuriyeti adına Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan ve Kore Cumhuriyeti adına Ticaret Bakanı Taeho Bark tarafından imzalanmıştır¹⁶⁶ (Resmi Gazete, 21 Mart 2013: 120). Serbest Ticaret Anlaşması ile iki ülkenin ticarete yaklaşık % 90'a varan gümrük vergisinden muaf tutulması kararlaştırılmıştır. Türkiye'nin, Güney Kore'den ithal ettiği elektronik eşyalarda, demir-çelikte ve tekstil ürünlerinde uyguladığı gümrük vergilerini 7 yıl içinde sıfırlamasına karar verilmiştir. Güney Kore'nin ise Türkiye'den ithal ettiği tekstil ürünlerinde ve elektronik eşyalarda uyguladığı gümrük vergilerini anlaşmanın imzalanmasıyla, otomotiv ürünlerinden aldığı vergiyi ise 5 yıl içinde

¹⁶⁵ Anlaşmanın Türkçe, Korece ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 2012, Sayı No: 28297, Tarih 19 Mayıs 2012.

¹⁶⁶ Anlaşmanın Türkçe, Korece ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti ile Kore Cumhuriyeti Arasında Serbest Ticaret Alanı Tesis Eden Çerçeve Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 2013/4383, Sayı No: 28594, Tarih 21 Mart 2013, s. 120-236.

sıfırlamasına karar verilmiştir. Söz konusu anlaşma ayrıca, Türkiye'nin Doğu Asya'da imzaladığı ilk serbest ticaret anlaşması özelliğini taşımaktadır (Milliyet, 2 Ağustos 2012).

Şubat 2015'de Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi ve Kore Cumhuriyeti Sanayi, Ticaret ve Enerji Bakanı Sang-Jick Yoon arasında Serbest Ticaret Anlaşması'nı hizmet ve yatırımları da kapsayacak şekilde genişletmek için bir anlaşma imzalanmıştır. Seul'da imzalanan anlaşmanın önemli maddelerinden biri olarak, iki ülke şirketlerinin başka bir ülkede ortak yatırım yapmasına karar verilmesi olmuştur. Bu karar, her iki ülkenin başka ülkelerde yatırım yapma konusundaki rekabeti önlemeye yönelik olarak alınmıştır (Milliyet, 27 Şubat 2015).

3.2.8. Kültürel İlişkilerin Gelişmesi

Türkiye-Güney Kore arasındaki kültürel ilişkiler, iki devletin diplomatik olarak birbirini tanımasından daha önce başlamıştır. Fakat iki devlet arasındaki ilişkiler, coğrafi uzaklık ve Güney Kore'nin Japonya işgali altında olması gibi nedenlerden ötürü düşük seviyelerde seyretmiştir. Güney Kore'de Türkiye'nin gerçek anlamıyla tanınmaya başlanması ise Kore Savaşı'na BM safında Türk askerlerinin gönderilmesi ile olmuştur. Kore Savaşı, iki ülkenin ilişkilerinde dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Savaş, Güney Korelilerin Türkleri "kan kardeşlik" bağıyla nitelemesini ve kültürel ilişkilerde daha sağlam adımlar atılmasını beraberinde getirmiştir (Milliyet, 7 Mayıs 1977: 1-14).

Savaş sonrası Güney Kore'de Türk kültürünün tanıtılmasına yönelik bazı kültürel faaliyetler düzenlenmiştir. Bunlardan ilki, 27 Nisan 1957 yılında Milli Kore Kızılhaç Teşkilatı ve Türk Tugayı tarafından gerçekleştirilmiştir. Türk ve Kore geleneksel müziklerinin ve danslarının sergilendiği "Türk-Kore Dostluk Gecesi" Güney Kore halkı tarafından ilgiyle karşılanmıştır (Milliyet, 28 Nisan 1957: 3). İki tarafın da isteğiyle birkaç hafta sonra tekrar bir kültür gecesi düzenlenmiştir. Türkiye ve Güney Kore'nin milli marşlarının çalınmasıyla ve Türk Tugayı komutanlarının da katılması ile tören havasında başlayan dostluk ve kültür gecesi, Türk ve Kore geleneklerinin tanıtılması ile devam etmiştir (Milliyet, 14 Mayıs 1957: 3).

1959 yılında Ankara’da Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı’nın önerisiyle iki ülke arasındaki kültürel ilişkileri tesis etmek ve geliştirmek amacıyla ilk olarak “Türk-Kore Derneği” kurulmuştur (Resmi Gazete, 15 Nisan 1959: 1). Daha sonra iki ülke vatandaşlarının seyahat etmesini kolaylaştırmak ve aynı zamanda ilişkilerin gelişmesini sağlamak amacıyla 3 Nisan 1972 tarihinde vizelerin karşılıklı olarak kaldırılması konusunda anlaşmaya varılmıştır (Resmi Gazete, 8 Haziran 1972: 1-3). Bunun ardından ise iki devletin hava yolu şirketlerinin doğrudan uçuşuna izin veren havacılık anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma, 29 Haziran 1978 tarihinde imzalanmış ve 5 Temmuz 1979 tarihinde de yürürlüğe girmiştir¹⁶⁷ (Resmi Gazete, 5 Temmuz 1979: 8-16).

Kültürel ilişkilerin hükümetler düzeyinde geliştirilmesi ve bu konuda yapılacak her türlü çalışmanın resmi bir boyut kazanmasını sağlamak amacıyla 4 Ağustos 1972 tarihinde Ankara’da Türkiye Cumhuriyeti adına Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı İsmail Erez ve Kore Cumhuriyeti adına Ankara’daki Büyükelçisi Chan-Hyun Park tarafından bir kültür anlaşması imzalanmıştır (Lee, 2007: 85). 20 Aralık 1982 tarihinde ise Cumhurbaşkanı Kenan Evren’in Güney Kore ziyareti ile bu anlaşmaya dayanan daha kapsamlı içeriğe sahip olan bir kültürel değişim protokolü imzalanmıştır (Duru, 1982a: 9). Bu protokol ile iki yıllığına yetkililerin karşılıklı ziyareti, sporcuların ve akademisyenlerin değişimi ve resmi sergisi açılması gibi kültürel faaliyetlerin düzenlenmesi amaçlanmıştır (Lee, 2007: 85).

1986-1987 yıllarını kapsayan dönemde kültürel ve bilimsel alanda değişimi içeren protokol, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Kültür İşleri Genel Müdürü Erdoğan Sanalan ve Güney Kore’nin Türkiye Büyükelçisi Sang-Chin Lee tarafından Ankara’da imzalanmıştır. 1988-1991 yıllarını kapsayan kültürel ve bilimsel değişim programı 24 Mayıs 1989 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Kültür İşleri Genel Müdürü Pulat Tacar ile Güney Kore’nin Türkiye Büyükelçisi Nai-Sung Kim tarafından

¹⁶⁷ Anlaşmanın Türkçe ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Ulaştırma ve Hava Servisleri Anlaşması, Karar No: 7/17524, Sayı No: 16687, Tarih 5 Temmuz 1979, s. 8-22.

Ankara’da imzalanmıştır. Bu program ile Türk ve Güney Koreli bilim adamları, sanatçılar ve müzisyenlerin değişimi amaçlanmıştır (Lee, 2007: 86).

2005-2008 yıllarını kapsayan kültürel ve bilimsel değişim programı Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Kültür İşleri Genel Müdürü Şule Soysal ve Güney Kore’nin Türkiye Büyükelçisi Jae-Kwon Young tarafından imzalanmıştır. Anlaşma kapsamında eğitim, bilim, kültür, sanat, basın, gençlik ve spor alanında işbirliği ve değişim amaçlanmıştır¹⁶⁸ (Resmi Gazete, 16 Aralık 2005).

2010-2012 yıllarını kapsayan kültürel ve bilimsel değişim programı Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına Devlet Bakanı Hayati Yazıcı ve Kore Cumhuriyeti adına Dışişleri ve Ticaret Bakanı Yu Myung-Hwan tarafından imzalanmıştır. Anlaşma ile eğitim, bilim, kültür, sanat, basın, enformasyon, yayın, gençlik ve spor alanında işbirliği ve değişim amaçlanmıştır¹⁶⁹

Basın ve medya alanında yapılan ilk resmi işbirliği, Türkiye Anadolu Ajansı (AA) ve Güney Kore Yonhap Haber Ajansı arasında 8 Aralık 1982 tarihinde imzalanan haber değişim anlaşmasıdır. Bu anlaşma Anadolu Ajansı Genel Müdürü Cevdet Tanyeli ve Yonhap Haber Ajansı Başkanı Seong-Jin Kim arasında imzalanmıştır. 10 Şubat 1984 tarihinde Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve Güney Kore Yayın Sistemi (KBS) arasında imzalanan protokol sayesinde Türk ve Güney Kore medyası arasındaki işbirliği pekiştirilmiştir. 20 Aralık 1982 tarihinde imzalanan kültür anlaşmasına dayanarak TRT Genel Müdür Macit Akman ve KBS Başkanı Won-Hong Lee’nin imzaladığı protokol ile iki kurum arasında kültürel işbirliği amaçlanmıştır (Lee, 2007: 88).

¹⁶⁸ Anlaşmanın Türkçe, Korece ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanan 2005-2008 Yıllarına İlişkin Kültürel ve Bilimsel Değişim Programı’nın Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 2005/9637, Sayı No: 26025, Tarih 16 Aralık 2005.

¹⁶⁹ Anlaşmanın Türkçe, Korece ve İngilizce tam metni için bkz. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 2010-2012 Yıllarına İlişkin Kültürel ve Bilimsel Değişim Programı’nın Onaylanması Hakkında Karar, Karar No: 2010/910, Sayı No: 27717, Tarih 2 Ekim 2010.

1969 yılında Ankara’da kurulan Türk-Japon Kadınları Dostluk ve Kültür Derneği’ne başkanlık eden Sıdika Tezel’in çabaları ile 1989 yılında “Türk-Kore Kadınları Dostluk ve Kültür Derneği” kurulmuştur. İki derneğin ortak kültürel ilişkileri geliştirmesi ve Türkiye’nin Doğu Asya kültürünü daha yakından tanıması amaçlanmıştır (Hürriyet, 20 Mart 2000; Lee, 2007: 88).

3.2.9. Türkiye ve Güney Kore’de Eğitim ile İlgili Çalışmalar

1972 yılında Türkiye ve Güney Kore arasında imzalanan kültür anlaşmasından sonra hız kazanan Türkiye ve Güney Kore kültürel ilişkileri ilk olarak eğitim alanında gelişmeye başlamıştır. Doktora öğrenimini 1966 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde tamamlayan Dr. Won-Tak Park’ın çabaları ile 1973 yılında Güney Kore’nin Hankuk University of Foreign Studies’de Türkoloji Bölümü açılmıştır. Dr. Park’ın yanı sıra Kore Savaşı sırasında Türk Tuğayı’ndaki askerler aracılığıyla Türkçe öğrenen Jai-Hyung Lee de Türkoloji Bölümü’nde öğretim üyesi olarak görev almıştır (Zıddıoğlu, 1974: 1). Daha sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden doktora derecesini alan Prof. Dr. Jae-Mahn Suh Türkoloji Bölümü’nün öğretim üyesi olmuştur. Türk öğretim görevlileri olarak ise 1979-1983 yılları arasında Prof. Dr. Altan Kaynak ve 1981-1982 yılları arasında Prof. Dr. Cihat Özönder görev yapmıştır (Lee, 2007: 82-83).

Güney Kore’de açılan Türkoloji bölümünden sonra Güney Kore’nin Türkiye Büyükelçisi Myung-Ha Chang’ın çabaları ile Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde Kore Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmıştır. 1989 yılında Korece ve Türkçe’nin Ural-Altay dil ailesinin Altay koluna bağlı olmasından dolayı iki dil arasındaki benzerliğin ortaya çıkarılması için açılan bölümde Prof. Dr. Pulat Otkan, Prof. Dr. Mustafa Canpolat, Prof. Dr. Doğan Aksan ve Güney Koreli Dr. Han-Woo Choi’nin de katkıları olmuştur (Lee, 2007: 83).

Eğitimin bilimsel koşullarda yapılması için Hankuk University of Foreign Studies Türkoloji Bölümü başkanı Prof. Dr. Jae-Mahn Suh tarafından 1988 yılında ilk Türkçe ve Korece sözlük hazırlanmıştır. Bu sözlük, Türkçe ve Korece konusunda araştırma yapan Türk ve Güney Korelilerin yararlanması için hazırlanan ilk eser olması açısından önem taşımaktadır (Lee, 2007: 84).

Türkoloji ve Kore Dili ve Edebiyatı bölümünde okuyan öğrencilerin ve öğretim üyelerinin daha etkin eğitim alabilmeleri için Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Necdet Serin ile Hankuk University of Foreign Studies Rektörü Prof. Dr. Kang-Hyuk Lee arasında bir değişim protokolü imzalanmıştır. 24 Temmuz 1992 yılında imzalanan protokol ile ayrıca iki ülke arasında kültürel ve bilimsel yayınların geliştirilmesi amaçlanmıştır (Lee, 2007: 84).

3.2.10. Kore Savaşı Dolayısıyla Türk-Kore Kültürel İlişkileri

Kore Savaşı'nda şehit olan BM askerleri için yapılan Pusan Birleşmiş Milletler Şehitliği'nde 462 Türk askerinin mezarı bulunmaktadır. Türk şehitleri sayı bakımından BM Şehitliği içinde ikinci sırada yer almaktadır. Güney Kore askerleri tarafından korunan şehitlikte, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ithaf edilmiş bir de anıt inşa edilmiştir (Aydemir, 1990: 2). Türkiye'nin Japonya'da bulunan Ertuğrul Şehitleri için yapılan şehitlikten sonra Doğu Asya'da bulunan ikincisi olan Pusan Türk Şehitliği, 1954 yılında BM tarafından yapılmıştır (Aytul, 1967: 1-7).

Kore Savaşı'nda Türk askerlerinin gösterdiği başarılarından ötürü iki ülke arasındaki dostluğu pekiştirmek ve savaşa katılan Türk askerlerine olan saygıyı göstermek amacıyla Türk ve Güney Kore Hükümetleri tarafından Ankara'da bir Kore Parkı ve Türk Şehitleri Anıtı yapılmasına karar verilmiştir. Güney Kore'nin Türkiye Büyükelçisi Chan-Hyun Park 6 Temmuz 1971 tarihinde Ankara Belediye Başkanı Ekrem Barlas'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretin ardından Ağustos 1971'de Güney Kore'den getirilen fidanların dikildiği bir Kore Parkı kurulmuştur. Kore Türk Şehitleri Anıtı'nın inşasına ise 23 Ağustos 1972 tarihinde başlanmıştır. Güney Kore ve Ankara Belediyesi'nin işbirliği ile inşa edilen anıt, 6 Kasım 1973 tarihinde yapılan tören ile ziyarete açılmıştır. İki ülkenin milli savunma bakanları ve genelkurmay başkanlarının da katıldığı açılış töreninde, Güney Kore'de bulunan Pusan Türk Şehitliği'nden getirilen topraklar anıttaki temsili yerlerine konulmuştur. Kore Savaşı'na katılan 241. Piyade Alayı, Güney Kore Cumhurbaşkanı Chung-Hee Park adına Güney Kore Milli Savunma Bakanı tarafından şeref nişanı ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca savaşa katılan 37 subay ve emekli subaya başarılarından ötürü madalya takdim edilmiştir (Lee, 2007: 62).

2 Mart 1973 tarihinde Türk Tugayı'nın Kore Savaşı'nda verdikleri mücadelelerin anılarını yaşatmak, Türkiye ve Güney Kore arasındaki dostluk ilişkilerini geliştirmek ve Türk askerlerinin savaştaki kahramanlıklarını gelecek nesilleri aktarmak amacıyla Ankara'da Kore'de Savaşanlar Derneği (KORSAVAŞ) kurulmuştur. Emekli Tümgeneral Hikmet Akıncı'nın ilk genel başkanlığını yaptığı ve 13 kurucu üye ile kurulan derneğin daha sonraki yıllarda başka şehirlerde şubeleri açılmıştır. Fakat 1985 yılında kurulan Türkiye Muharip Gaziler Derneği, Kurtuluş Savaşı, Kıbrıs Savaşı ve Kore Savaşı Gazilerini tek çatı altında toplamıştır (Lee, 2007: 60-61).

Ankara'da yapılan Kore Türk Şehitleri Anıtı'nın karşılığı olarak Güney Kore'de bir Türk Çeşmesi yapılmıştır. Başbakan Turgut Özal, 1986 yılında Güney Kore'yi ziyareti sırasında, Seul'da gerçekleştirilmesine karar verilen 24. Olimpiyat Oyunları dolayısıyla burada bir çeşme yapılması için söz vermiştir. Seul Olimpiyat Parkı'nda inşa edilen ve 336 bin Türk lirasına mal olan Türk Çeşmesi'nin mermerleri ve bakır kubbesi İstanbul'dan götürülmüştür (Kırcalı, 1988: 1-12). Mimarlığını Prof. Dr. Yüksel Öztan'ın yaptığı çeşmenin inşası ise Güney Kore'nin Sunkyong Şirketi tarafından yapılmıştır (Lee, 2007: 101).

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nde Güney Kore, Türkiye'ye en çok yardım eden beş ülkeden biri olmuştur. Güney Kore medyası ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan çağrı ile Güney Kore halkı, Kore Savaşı dolayısıyla Türkiye'ye olan minnettarlığını göstermeye çalışmıştır (Çolakoğlu, 2009a: 178-179). Güney Kore Devlet Televizyonu MBC ve Dong-a Ilbo Gazetesi depremzedeler için "Biz Türkiye'yi Seviyoruz" adını verdiği bir konser düzenlemiştir. Seul'da düzenlenen konsere Türk sanatçılar da davet edilmiştir (Eyüboğlu, 1999: 2). 2011 yılında Van'da yaşanan depreme de kayıtsız kalmayan Güney Kore, depremzedeler için borsasından 100 bin dolar bağışta bulunmuştur. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası aracılığıyla Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'na gönderilen bağış için Güney Koreli yetkililer, Türkiye'nin kendileri için kardeş ülke olduğunu ve bu depremden dolayı üzüntü duyduklarını belirtmiştir (Hürriyet, 9 Aralık 2011). Güney Kore'nin ve dünyanın en büyük otomotiv şirketlerinden olan Hyundai Motor Şirketi, depremzedelerin barınması için yapılacak prefabriklerin

finansmanında kullanılması amacıyla Türk Kızılayı'na 300 bin dolarlık bağışta bulunmuştur (Türkoğlu, 2011). Güney Kore depremzedeler için ayrıca, Kore Havayolları uçağı ile 20 tonluk çadır yardımı da bulunmuştur (Zaman, 30 Ekim 2011).

3.2.11. 1988 Seul Olimpiyatları ve 2002 Dünya Kupası

17 Eylül-2 Ekim 1988 Güney Kore'nin düzenlediğı 24. Olimpiyat Oyunları'na Türkiye de katılmıştır (Milliyet, 30 Ocak 1988). Atletizmde 4, atıcılıkta 2, halterde 5, okçulukta 6, judoda 4, yelkende 3, yüzmede 2, boksta 4, güreşte 12, paraşütte 1, tekvandoda 7 sporcunun oluşturduğu 49 kişilik kafile ile olimpiyatlarda yarışmıştır¹⁷⁰ (Milliyet, 17 Ağustos 1988: 13).

Türkiye, Seul Olimpiyatları'nı 1 altın 1 gümüş madalya ile tamamlamıştır. Halter dalında üst üste 6 kez dünya rekoru kıran ve altın madalyayı kazanan Naim Süleymanoğlu'nun başarısı aynı zamanda Türkiye'nin de başarısı olarak görülmektedir. Çünkü Naim Süleymanoğlu sayesinde ilk kez bir Türk sporcu olimpiyatlarda dünya rekoru kırmıştır. Ayrıca Seul Olimpiyatları'ndaki bu başarı, Türkiye'nin halter dalında kazandığı ilk altın madalya olarak tarihe geçmiştir (Milliyet, 21 Eylül 1988: 16). Gümüş madalya ise güreş dalında Güney Koreli rakibi Myung-Woo Han'a yenilen Necmi Gençalp tarafından kazanılmıştır (Topaloğlu, 1988: 14-16).

Güney Kore ve Japonya'nın ortak ev sahipliğini yaptığı 2002 Dünya Kupası Futbol Final Maçları, Türkiye'nin bu ülkeler ile kültürel ilişkilerini geliştirmesi konusunda önemli bir etkinlik olmuştur. Güney Korelilerin Türklere duyduğu sevgi ve sempati Kore Savaşı'ndan sonra en belirgin olarak 2002 Dünya Kupası'nda kendini göstermiştir. Güney Kore'de dünya kupası maçları öncesi takımlara destek konusunda yapılan medya anketinde % 63'lük bir kesimin Türkiye'yi desteklediğı görülmüştür (Demircan, 2001: 24). Çeyrek finale yükselmek için Japonya ile yapılan maçı kazanan Türkiye'nin çeyrek finaldeki rakibi ise bir diğer ev sahibi ve kardeş ülke Güney Kore olmuştur. 29 Haziran 2002 tarihinde Güney Kore'nin Daegu Stadyumu'nda yapılan çeyrek

¹⁷⁰ Seul Olimpiyatları'na katılan Türk sporcuların isimleri için bkz. 49 Sporcuya 39 Yönetici, *Milliyet*, 17 Ağustos 1988, s.13.

final maçı öncesi iki ülkenin taraftarları ve basın-yayın organları, iki ülkenin kardeşliğini pekiştirecek bir dostluk maçı olacağını belirtmişlerdir (Milliyet, 29 Haziran 2002: 1). Güney Kore'nin rakip olmasına rağmen Türkiye'ye verdiği destek ile oynanan maçı Türkiye kazanmış ve dünya üçüncüsü olmuştur¹⁷¹ (Meşe, 2002: 35). Güney Kore ve Türkiye'nin dostluk gösterileri içinde oynadığı maça yabancı basın da kayıtsız kalmamış ve bu, Türkiye'nin dünyadaki algısını değiştiren en önemli başarılarından biri olarak tarihe geçmiştir¹⁷².

¹⁷¹ Maçın detayları için bkz. Bilal Meşe, Helal Olsun, *Milliyet*, 30 Haziran 2002, s. 35.

¹⁷² Bazı yabancı basınların Türkiye'nin başarısı hakkında yazdıkları haberler için bkz. Dünya Basını Ne Dedi?, *Milliyet*, 30 Haziran 2002, s. 35; Sevinç ve Gözyaşı, *Milliyet*, 1 Temmuz 2002, s. 27.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Sultan Abdülhamid ve İmparator Mutsuhito'nun 19. yüzyılın son çeyreğinde başlayan doğu-batı açılımı ile Türk-Japon ilişkilerinde önemli bir adım atılmıştır. Bu dönem Japonların ilk defa Türk-İslam kültürü ile tanışması ve Japonların Osmanlı Devleti ve halkında bıraktığı algı, 1925 yılında kurulan diplomatik ilişkilere kadar iki millet arasındaki diyalogu dostluk çerçevesinde devam ettirmiştir.

Kore Yarımadası'na, Japonya'nın aksine, Türk-İslam kültürünün çok daha erken bir tarihte ulaştığını ve bu bulguların iki milletin aynı kökenden geldiğini kanıtladığını görmekteyiz. Fakat Kore Yarımadası'nda işgallerin ve krallıkların etkisi ile yaşanan siyasi istikrarsızlık ülkenin bölünmesine ve sonrasında uluslararası ilişkileri derinden etkileyen Kore Savaşı'na yol açmıştır. 1950 Kore Savaşı'na kadar herhangi bir resmi ilişki kuramayan Türkler ve Koreliler, Türkiye'nin Güney Kore safında savaşa katılmasıyla günümüze dek ayrılmaz bir bağın oluşmasını sağlamışlardır. Türkiye'nin savaşa katılmasının siyasi ve uluslararası sebeplerine bakıldığında Kore Savaşı'nın Türk dış politikasında oldukça önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz.

1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de uygulanmaya çalışılan fakat başarısız olunan Japon ve Güney Kore kalkınma modellerinin Soğuk Savaş sonrası değişen güç dengeleri ile birlikte etkisi azalmaya başlamıştır. 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin Güney Kore ve Japonya ile arasındaki ilişkiler, daha doğru ve net bir şekilde bilinmesi amacıyla, Türk, Güney Koreli ve Japon akademisyenlerin yaptığı çalışmalar aracılığıyla kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kurulan dernekler, vakıflar ve benzeri yapılanmalar çalışmalarını destekleyen diğer öğeler olmuştur. Günümüzde halen incelenme alanı olan bu kalkınma modelleri Batılı olmayan ülkelere örnek olması açısından oldukça önemli bilgiler içermektedir.

Türkiye'nin dış politikada Güney Kore ve Japonya'ya verdiği önemin siyasi çıkara dayalı olarak başladığını fakat bunun günümüzde ticari ve kültürel ilişkilere doğru kaydığını söyleyebiliriz. 21. yüzyılda Türkiye ile siyasi açıdan herhangi bir sorunu olmayan Güney Kore ve Japonya'nın birçok

konuda bilgi alışverişi sağladığını ve bunun dostluktan kaynaklı bir şekilde geliştirilmeye çalışıldığını görmekteyiz. Fakat ilişkilerin istenildiği düzeyde olmaması üstelik her iki ülke ile ticaretinde Türkiye'nin açık vermesi ilişkilerin geliştirilmesi konusunda önemli sorunlar olduğunu göstermektedir.

İkili ilişkilerin gelişmesinde coğrafi uzaklığın önemli bir dezavantaj olduğu görülmekte ve bu olumsuz etkeni en aza indirmek için özellikle kültürel faaliyetlerin artırılması konusunda birtakım çalışmalar yapılmaktadır. Çünkü ilişkilerin gelişmesinde kültürel alışveriş önemli bir rol oynamaktadır. Aynı kıtada yaşayan ve birçok benzerliği olmasına rağmen farklı kültürel özelliklere sahip olan Türklerin, Japon ve Kore milletleri ile kaynaşması oldukça kısa bir dönemde gerçekleşmiştir. Birbirleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan iki milletin sempati çerçevesinde geliştirdikleri dostluk ancak kültür ile pekiştirilmiştir. Nitekim Ertuğrul Fırkateyni kazası için yapılan anma törenleri, Türkiye'de Japon Yılı, Japonya'da Türk Yılı, eğitim alanında yapılan öğrenci değişim anlaşmaları, Kore Savaşı dolayısıyla yapılan törenler ve kurulan dernekler gibi faaliyetlerin bu amaçla yapıldığını görmekteyiz.

Japonya ile siyasi ilişkileri geliştirmek için 1889 yılında Japonya'ya gönderilen Türk askerlerinin Ertuğrul Fırkateyni kazasında Japon adalarında şehit olması ve ardından 1950 yılında NATO'ya üye olmak amacıyla Kore Savaşı'nda binlerce Türk askerinin şehit olarak Kore Yarımadası'na gömülmesi, Türkiye'nin bu ülkelerle geliştirmeye çalıştığı ilişkilerde tek taraflı bir kayıp verdiğini görmekteyiz. Bu kayıpların ikili ilişkileri belirlediği ve şekillendirdiği apaçık ortadadır. Siyasi ilişkilerde alınan ortak tavır, ticarete ve yatırımda artan ortaklık ve kültürel ilişkilerin genellikle bu faktörler üzerinden geliştiğini ve gelecekte de değişmeyeceğini söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- 8inci Ordu Komutanı Gnrl. Walker’i Dinleyiniz!, *Cumhuriyet*, 24 Aralık 1950, Kore İlavesi, 1.
- 35 Kore Gazimiz İzmir’e Geldi, *Milliyet*, 25 Kasım 1954, 7.
- 49 Sporcuya 30 Yönetici, *Milliyet*, 17 Ağustos 1988, 13.
77. Kez Merhaba, *Milliyet*, 24 Haziran 1990, 19.
- “2010 Türkiye’de Japon Yılı”, *Cumhuriyet*, 16 Eylül 2010, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/178714/2010_Turkiye_de_Japon_yili_.html 22 Ocak 2015.
- Akçadağ, G. (19 Aralık 2010). Is A Turkish-Japanese Trade Agreement Imminent?, *Today’s Zaman*, http://www.todayszaman.com/business_is-a-turkish-japanese-trade-agreement-imminent_230054.html 1 Aralık 2014.
- Akgüneş, G. (19 Mayıs 2006). THY’ye Japon Nişanı, *Milliyet*, 3.
- Akira, M. (2003). Ayaz İshaki and Turco-Tatars in the Far East, Esenbel. S. and Chiharo. I. (Ed.), *The Rising Sun and The Turkish Crescent: New Perspectives on the History of Japanese Turkish Relations* içinde (197-215). İstanbul: Boğaziçi University Press.
- Aksoy, G. (25 Mart 1984). Eğitimde Japon Modeli, *Milliyet*, 9.
- Aktaş, N. ve Halaçoğlu, Y. (1992). Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (122-126), Cilt 5, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aktaş, P. (2 Kasım 1997). Japon İşi Eğitim, *Milliyet*, 2.
- Alkin, E. (21 Mart 1984). Model Merakı, *Milliyet*, 2.

Almanya ve Japonya'ya Harp İlanına ve 1 Ocak 1942 Tarihli Birleşik Milletler Beyannamesine Türkiye'nin Katılmasına Dair Karar, *Resmi Gazete*, 24 Şubat 1945, Karar No: 1452, Sayı No: 5940, 1.

Arçelik-LG Klima'ya 25 Milyon Dolar Kredi, *Milliyet*, 18 Kasım 1999, 10.

Artuk, İ. (2007). Nişan, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (154-156), Cilt 33, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Asma Köprüyü Almanlar ve İngilizler Yapacak, *Milliyet*, 17 Aralık 1969, 1.

Assan Hyundai Tuzla'da, *Milliyet*, 5 Haziran 1992, 21.

Atalay, B. (1992). *Divanü Lügat-it Türk Tercümesi* (3. Baskı), Cilt 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Atay, E. ve Karsan, G. (2012). Kore Ekonomik Gelişiminin Sosyo-Kültürel Dinamikleri: Yeni Devletçi Yaklaşım, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 1 (1), 29-73.

Atlantik Paketi'na Alınmamız İhtimali Var, *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1950, 1.

Atmea Şirketi Resmi İnternet Sitesi, *Atmea1 Reaktörü*, 7 Ocak 2015, <http://www.atmea-sas.com/EN/home-374/atmea1-a-three-loop-generation-3-reactor-with-a-net-output-of-1100-mwe.html>.

Atsushi Miyazaki Parkı Açıldı, *Zaman*, 6 Ekim 2013, http://www.zaman.com.tr/gundem_atsushi-miyazaki-parki-acildi_2147833.html 23 Ocak 2015.

Aybay, R. (2003). Turkey's Declaration of War on Japan at the end of the Second World War, Esenbel. S. and Chiharo. I. (Ed.), *The Rising Sun and The Turkish Crescent: New Perspectives on the History of Japanese Turkish Relations* içinde (234-239). İstanbul: Boğaziçi University Press.

Aydemir, A. (1 Haziran 1990). Pusan'da 462 Şehit Yatıyor, *Milliyet*, 2.

- Aytul, T. (21 Mayıs 1967). Yurtdışında 50 Bin Şehit Var, *Milliyet*, 1-7.
- B. Milletler’de Beklenilmeyen Bir Hadise, *Milliyet*, 16 Aralık 1955, 1.
- Bağdiken, M. (4 Ağustos 2000). Turgutreis “Evine” Döndü, *Milliyet*, 4 Ağustos 2000,
<http://www.milliyet.com.tr/2000/08/04/haber/hab09.html> 20 Ocak 2015.
- Barış Çelebi!., *Milliyet*, 22 Nisan 1990, 17.
- Barlas, M. (23 Ocak 1984). İstemezükçülük!., *Milliyet*, 1.
- Başoğlu, K., Demir, S., Akgül, S., Demirtaş, S. ve Çağlar, İ. (2012). *Kore’de Türk Muharebeleri*, Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları.
- Başvekil Bugün Japonya’ya Gidiyor, *Milliyet*, 19 Nisan 1958, 5.
- Başvekil Bugün Kore’ye Gidiyor, *Milliyet*, 25 Nisan 1958, 1-5.
- Başvekil Bugün M. Çin’e Gidiyor, *Milliyet*, 27 Nisan 1958, 1-5.
- Bayındır, H. (26 Mayıs 2000). Koç: Türkiye’nin Önü Açıldı, *Milliyet*, 9.
- Bekata, H. O. (1992). Körfez Savaşı’nın Öğrettikleri ve Düşündürdükleri, *Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yıllığı 1992: Körfez Sorunu ve Birleşmiş Milletler içinde* (9-28). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları.
- Berkes, N. (1976). *Asya Mektupları: Gezi, İzlenim, Eleştiri*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Big In Japan, *Milliyet*, 19 Haziran 2002, 32.
- Bıla, F. (5 Ekim 1990). “Türk Halkına Destek Oluruz”, *Milliyet*, 1-10.
- Birinci Beş Yıllık (1963-1967) Kalkınma Planının Onaylandığına Dair Karar,

Resmi Gazete, 3 Aralık 1962, Karar No: 1, Sayı: 11272, 1-139.

Birleşmiş Milletler Büyüdü, *Milliyet*, 19 Eylül 1991, 4.

Birleşmiş Milletlere Karar Bildirildi, *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1950, 3.

Birliğimiz Anudane Çarpışıyor, *Milliyet*, 30 Kasım 1950, 1-5.

Birliğimiz Korede Yeni Başarılar Sağlıyor, *Milliyet*, 1 Şubat 1951, 1-5.

Birliğimizin Parlak Muvaffakiyeti, *Milliyet*, 29 Kasım 1950, 1-5.

“Bizde Herkes Ayrı Telden Çalışıyor”, *Milliyet*, 3 Mayıs 1985, 4.

BOA, 27/C/1302 (Hicri), Dosya No: 2, Gömlek No: 81, Fon Kodu: Y..PRK.PT..

BOA, 15/Ş/1310 (Hicri), Dosya No: 27, Gömlek No: 20, Fon Kodu: Y..PRK.TKM.

BOA, 01/M/1312 (Hicri), Dosya No: 32, Gömlek No: 1, Fon Kodu: Y..PRK.TKM.

BOA, 01/Ra/1312 (Hicri), Dosya No: 308, Gömlek No: 4, Fon Kodu: Y..A...HUS.

BOA, 15/N/1313 (Hicri), Dosya No: 37, Gömlek No: 29, Fon Kodu: Y..PRK.TKM.

BOA, 25/R/1315 (Hicri), Dosya No: 167, Gömlek No: 230, Fon Kodu: Y..MTV.

BOA, 22/Ş/1315 (Hicri), Dosya No: 40, Gömlek No: 18, Fon Kodu: Y..PRK.TKM.

BOA, 05/L/1315 (Hicri), Dosya No: 28, Gömlek No: 88, Fon Kodu: Y..PRK.EŞA.

BOA, 03/Z/1315 /Hicri), Dosya No: 384, Gömlek No: 10, Fon Kodu:

Y..A...HUS.

BOA, 14/M/1320 (Hicri), Dosya No: 427, Gömlek No: 72, Fon Kodu:
Y..A...HUS.

BOA. 23/L/1321 (Hicri), Dosya No: 44, Gömlek No: 78, Fon Kodu:
Y..PRK.EŞA.

BOA, 28/Z/1321 (Hicri), Dosya No: 45, Gömlek No: 44, Fon Kodu:
Y..PRK.EŞA.

BOA, 16/M/1322 (Hicri), Dosya No: 469, Gömlek No: 83, Fon Kodu:
Y..A...HUS.

BOA, 25/M/1322 (Hicri), Dosya No: 470, Gömlek No: 67, Fon Kodu:
Y..A...HUS.

BOA, 29/Z/1322 (Hicri), Dosya No: 7, Gömlek No: 626, Fon Kodu:
TFR.I.M...

BOA, 13/Z/1324 (Hicri), Dosya No: 49, Gömlek No: 66, Fon Kodu:
Y..PRK..TKM.

BOA, 03/Ca/1325 (Hicri), Dosya No: 300, Gömlek No: 8, Fon Kodu:
Y..MTV.

BOA, 29/Z/1341 (Hicri), Dosya No: -, Gömlek No: 106, Fon Kodu: HRT.h..

BOA, 16//1882 (Miladi), Dosya No: 48, Gömlek No: 40, Fon Kodu: HR.SYS.

BOA, 14//1893 (Miladi), Dosya No: 175, Gömlek No: 19, Fon Kodu:
HR.SYS.

BOA, 10//1910 (Miladi), Dosya No: 217, Gömlek No: 33, Fon Kodu:
HR.SYS.

Boğaz Köprüsü İçin Teklifler Belli Oldu, *Milliyet*, 23 Eylül 1969, 1-11.

Bu Destana Bronz Yakıştır, *Milliyet*, 29 Haziran 2002, 1.

Büyükbaş, H. (2013). Japon Siyasal Sisteminin Gelişimi Üzerine Bir İnceleme (1868-2003), *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 43-73.

Cephede Mehmedciğin İlk Muharebesi, *Cumhuriyet*, 3 Aralık 1950, Kore İlavesi, 1-4.

Choi, H. W. (2004). Eski Korece’de Türkçe Ödünç Kelimeler, *Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi: Bilig*, 30, 85-93.

Choy, J. (9 August 1996). Japan’s Sogo Shosha: Old Dogs and New Tricks, *Japan Economic Institute Report*, 30A.

Çağlar, S. (18 Ekim 1986). Uzakdoğu Ters Tepti, *Milliyet*, 4.

Çandarlıoğlu, G. (1981). Orta Asya-Japon Münasebetleri, *Tarih Dergisi*, 33, 200-214.

Çizmecci, Ş. (20 Aralık 1994). *Akkuyu Nükleer Santrali Müşavirlik İhalesi, G. Kore’nin*, *Milliyet*, 6.

Çolakoğlu, S. (2009a). Türkiye’nin “Doğu Politikası” Çerçevesinde Kuzeydoğu Asya Ülkeleriyle İlişkileri, Laçiner, S., Necefoglu, H. ve Özertem H. S., *Türk Dış Politikası: Uluslararası III. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri* içinde (161-185). Ankara:

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları.

Çolakoğlu, S. (2009b). *Uluslararası İlişkilerde Kuzeydoğu Asya*, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları.

Demircan, M. (3 Aralık 2001) Türkiye’ye Destek, *Milliyet*, 24.

Demirkaya, M. ve Özdemir, B. (10 Mayıs 2004). Marmaray Start Aldı, *Milliyet*, 6.

Deprem Riskinin Araştırılarak Deprem Yönetiminde Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, (Temmuz 2010). *Türkiye Büyük Millet Meclisi*, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss549.pdf> 20 Ocak 2015.

Depremde Ölen Japon Doktorun Adı Bahçelievler’de Yaşatılacak, *Milliyet*, 14 Kasım 2011, <http://www.milliyet.com.tr/depremde-olen-japon-doktorun-adi-bahcelievler-de-yasatilacak/gundem/gundemdetay/14.11.2011/1462778/default.htm> 23 Ocak 2015.

Deringil, S. (2014). *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin Dış Politikası* (5. Baskı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Devlet Düzce’de Temel Attı, *Milliyet*, 23 Mayıs 1997, 18.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, *Türkiye-Japonya İş Konseyi*, 3 Ocak 2015, http://www.deik.org.tr/Konsey/39/T%C3%BCrkiye_Japonya.html.

Duru, O. (21 Aralık 1982a). Evren, Güney Kore’de Coşkuyla Karşılandı, *Milliyet*, 9.

Duru, O. (22 Aralık 1982b). Daha Çok Dışsattım İçin Uzakdoğu İle İşbirliğine Giriyoruz, *Milliyet*, 9.

Duru, O. (19 Ocak 1984). Japon Usulü Cümle..., *Milliyet*, 2.

Dündar, A. M. (2006). *Panislamizm’den Büyük Asyacılığa: Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Dündar, A. M. (2007). Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Bulunan Japonya ile İlgili Belgeler Üzerine, *Asya-Pasifik Çalışmaları Türkiye Yıllığı*, 222-232.

Dündar, C. (3 Aralık 2006). Türklerle 40 Yıl, *Milliyet*, 7.

Dünya Basını Ne Dedi?, *Milliyet*, 30 Haziran 2002, 35.

Dünyanın Sekizinci Harikası, *Milliyet*, 21 Eylül 1988, 16.

Dünya'nın Gözü Pusan'da, *Milliyet*, 1 Aralık 2001, 24.

Düstur, Üçüncü Tertip, (1931). Cilt 5, İstanbul: Necmi İstikbal Matbaası.

Düşüncesiz Yunan Albayları Ülkenin Başını Derde Sektular, *Milliyet*, 21 Temmuz 1974, 3.

D'ohsson, A. C. (2008). *Moğol Tarihi: Denizler İmparatoru Cengiz*, (Çev. Apaydın, B.), İstanbul: Nesnel Yayınlar, (Eserin orijinali 1834'te yayımlandı).

Eberhard, W. (1986). *En Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzakdoğu Tarihi: Uzakdoğu'da İlk İnsanlar ve Prehistorik Devirler, Japonya, Kora, Hindicini, Siyam, Burma, Malaya, Endonezya, Avustralya ve Adalar* (2. Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Ebüzziya, Z. (1989). Ahmed İhsan Tokgöz, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (94-95). Cilt 2, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Eczacıbaşı'da "Japon Modeli" Uygulanacak, *Milliyet*, 25 Aralık 1984, 4.
Edwards, P. M. (2013). *United Nations Participants in the Korean War: The Contributions of 45 Member Countries*, North Carolina: McFarland & Company Publisher.

El-Kaşgari, M. (2008). *Kitabu Divanı Lügati't Türk*, (Yayına Hazırlayan, Şaban Kurt), İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Encyclopedia Britannica, *Sakhalin Island*, 3 Ekim 2014,
<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/518705/Sakhalin-Island>.

Erçin, M., Kim, S. I. and Park, C. H. (30 August 1973). Report of the United Nations Commission for the Unification and Rehabilitation of Korea, *Wilson Center Digital Archive*,
<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/117554> 1 Ocak 2015.

- Erdemir, A. V. (2009). 20. Yüzyıl Başında İstanbul'da Bir Japon Gezgin-Kenjiro Tokutomi'nin Türkiye İzlenimleri, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 189-198.
- Erdemir, A. V. (2011). A Realistic Approach To The Achievements of Torajiro Yamada and His Relationship With Turkey, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 217-228.
- Erdemir, A. V. (2012). Japonların Gözüyle "1453"-Yamada Torajiro ve İstanbul'un Fethi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32 (1), 13-20.
- Erdil, M. (15 Ocak 2010). İkinci Nükleer Santral İçin İbre Güney Kore'ye Döndü, *Hürriyet*,
<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/13482140.asp> 13 Ocak 2015.
- Erkin, H. C. (2004). *Geçmişten Günümüze Japonya'dan Türkiye'ye Bakış*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Ertuğrul Fırkateyni'nin Çıkarılması Projesi'nin Resmi İnternet Sitesi, 10 Ekim 2014, <http://www.ertugrul.jp/pages/tarihte-ertugrul-history/ertugrul-firkateyni/sevir.php>
- Ertuğrul Şehitlerine Semra Özal'dan Çiçek, *Milliyet*, 4 Haziran 1990, 15.
- Esenbel, S. (2002). Türk-Japon İlişkilerinin Tarihi, H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca (Ed.), *Türkler içinde* (264-279). Cilt 13. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Esenbel, S. (2008). 1904 Rus-Japon Savaşı'nın Osmanlı Türkiye'si Üzerindeki Etkisi, *Toplumsal Tarih Dergisi*, İstanbul: Tarih Vakfı, 176, 72-75.
- Evren 50 Saat Uçak Yolculuğu Yapacak, *Milliyet*, 12 Aralık 1982, 3.
- Eyüboğlu, A. (18 Eylül 1999). G. Kore'de Deprem Yardımı, *Milliyet*, 2.
- F. Köprülü'nün Dünkü Cevabı, *Milliyet*, 31 Temmuz 1950, 1-5.

- Fathil, F. and Fathil, F. (2011). Islam in Minority Muslim Countries: A Case Study on Japan and Korea, *World Journal of Islamic History and Civilization*, 1 (2), 130-141.
- Fakir, C. (2010). *Şimal Yıldızı: Son Kore Gazileri*, İstanbul: NTV Yayınları.
- Fenik, F. (26 Kasım 1950). Cepheden Tokyo'ya Yapılan Bir Kaçamak, *Cumhuriyet*, Kore İlavesi, 3.
- Forsberg, A. (2000). *America and the Japanese Miracle: The Cold War Context of Japan's Postwar Economic Revival 1950-1960*, The University of North Carolina Press.
- Frank, C. R. Jr., Kim, K. S. and Westphal, L. E. (1975). *Foreign Trade Regimes and Economic Development: South Korea*, New York: National Bureau of Economic Research.
- Gencer, Ö. (Ocak 2014). Geçmişten Geleceğe Türk Deniz Kuvvetleri, *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 618, 14-19.
- Genzberger, C. (1994). Japan Business: The Portable Encyclopedia for Doing Business with Japan, United States of America: World Trade Press. Göktürk Kitabeleri, Kültigin Yazıtı, Doğu Cephesi, Satır 4. Göktürk Kitabeleri, Kültigin Yazıtı, Doğu Cephesi, Satır 8.
- Grossvogel, S. (2006). Polo, Marco (1254-1324), R. K. Emmerson, (Ed.), *Key Figures in Medieval Europe: An Encyclopedia* içinde (542-543). New York: Routledge Publisher.
- Gülten, G. (3 Mayıs 2013). Dev İhalenin Kazanani Belli Oldu, *Vatan*, <http://www.gazetevatan.com/dev-ihalenin-kazanani-belli-oldu--535026-ekonomi/> 15 Ocak 2015.
- Günay, C. (2005). *Türkiye ve Güney Kore'de Uzun Dönemli Büyüme Karşılaştırmalı Bir Analiz*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güner, M. (6 Mayıs 2011). Japonların Unutamadığı Türkiye Yardımı, *Dünya Bülteni*, <http://www.dunyabulteni.net/haber/158638/japonlarin-unutamadigi-turkiye-yardimi> 20 Aralık 2015.

Güney Kore Meclis Reisi Şehrimizde, *Milliyet*, 9 Temmuz 1953, 1-7.

Güney Kore Millet Meclisi, *Milliyet*, 12 Temmuz 1953, 1-7.

Güney Kore’de Bir Parka ‘Ankara Okulu’ Adı Verildi, *Cihan*, 25 Haziran 2013, <http://www.cihan.com.tr/news/Guney-Kore-de-bir-parka-Ankara-Okulu-ismi-verildi-CHMTA2NzE4OS80> 10 Aralık 2014.

Güney Kore’den 20 Ton Çadır Yardımı Geldi, *Zaman*, 30 Ekim 2011, http://www.zaman.com.tr/gundem_guney-koreden-20-ton-cadir-yardimi-geldi_1196728.html 16 Şubat 2015.

Güney Kore’yle Serbest Ticareti “Full”leyelim, *Milliyet*, 27 Şubat 2015, <http://www.milliyet.com.tr/guney-kore-yle-serbest-ticareti/ekonomi/detay/2020149/default.htm> 14 Şubat 2015.

Güney Kore’yle ‘Sinop’a Nükleer Santral’ Nişanı, *Hürriyet*, 11 Mart 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/14071176.asp?gid=254> 13 Ocak 2015.

Güvenç, B. (2002). *Japon Kültürü* (6. Baskı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Hacıoğlu, N. (15 Şubat 2014). Türksat 4A Uzayda, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/25813290.asp> 16 Ocak 2015.

Haliç Köprüsünün Temeli Gelecek Ay Atılıyor, *Milliyet*, 28 Kasım 1971, 1-9.

Hemşire Teğmen Emel Türkan’ın Konuşması, *Milliyet*, 11 Eylül 1953, 1-7.

Heo, U., Jeon, H., Kim, H. ve Kim, O. (2008). The Political Economy of South Korea: Economic Growth, Democratization, and Financial Crisis, *Maryland Series in Contemporary Asian Studies*, 2 (1).

Her Yer Türk, *Milliyet*, Kùltür Sanat Eki, 20 Şubat 2003, 2.

Hükümetimiz ile Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Nota Teatisi Suretiyle Yapılan, Vizelerin Karşılıklı Kaldırılması Anlaşmasının Notaların Teati Tarihinden Bir Ay Sonra Yürürlüğe Girmek Üzere Onaylanması Hakkında Kararname, *Resmi Gazete*, 8 Haziran 1972, Karar No: 7/4425, Sayı No: 14209, 1-3.

Hükümetimizle Kore Cumhuriyeti Arasında İmzalanana Ekonomik ve Teknik İşbirliği Protokolünün Onay Kararı, *Resmi Gazete*, 14 Haziran 1983, Karar No: 83/6458, Sayı: 18077, 1-8.

Hyundai, Tuzla'daki Modern Otomobil Merkez Servisini Hizmete Aştı, *Milliyet*, 16 Kasım 1994, 16.

Ito, T. (1996). Japan and the Asian Economies: A "Miracle" in Transition, *Brookings Papers on Economic Activity*, 2, 205-272.

İbrahim, A. (2000). *Alem-i İslam ve Japonya'da İslamiyet'in Yayılması*, İstanbul.

İhlas Grubu, KIA'yı Devretti, *Milliyet*, 22 Aralık 2000, 11.

İhlas Motor-Kia Anlaşması İmzalandı, *Milliyet*, 17 Temmuz 1996, 9.

İnanç B. (1 Temmuz 2000). Türk Camisinde Japonca Hutbe, *Milliyet*, 20.

İsrail ve 30 Ülkeden Resmen Yardım İstedik, *Hürriyet*, 26 Ekim 2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/19083689.asp> 23 Ocak 2015.

İstanbul'da Uzakdoğu Rüzgarı, *Milliyet*, 21 Mayıs 1994, 14.

İşyar, Y. (1 Mart 1984). Ekonomik Kalkınmada Japonya Modeli, *Milliyet*, 2.

İzmit Körfez Köprüsünü Japonlar Yapacak, *Milliyet*, 12 Haziran 2011, <http://www.milliyet.com.tr/izmit-korfez-koprusunu-japonlar-yapacak/ekonomi/ekonomidetay/12.06.2011/1401545/default.htm> 17 Ocak 2015.

- Japon Bakan'a da Depremi Anlattı, *Milliyet*, 11 Şubat 2000, 3.
- Japon Finansörler Tüpgeçidi Onayladı, *Milliyet*, 30 Aralık 2002, 7.
- Japon Kurtarma Ekibi Depremzedeler İçin Kurban Kesti, *Radikal*, 6 Kasım 2011, http://www.radikal.com.tr/turkiye/japon_kurtarma_ekibi_deprem_zedeler_icin_kurban_kesti-1068733 23 Ocak 2015.
- Japon Modeli Sarsılıyor..., *Milliyet*, 27 Şubat 1984, 4.
- Japon Prensi, *Akşam*, 15 Kânunusani (Ocak) 1931, 1.
- Japon Prensi Eşi ile Geldi, *Milliyet*, 11 Nisan 1963, 1.
- Japonlar, “Karikatürün Nobel’ine” Hayran Kaldı, *Milliyet*, 22 Şubat 2003, 15.
- Japonlar, Köprüye Yarın İmza Atıyor, *Milliyet*, 9 Mayıs 1985, 4.
- Japonlar, Türkiye’deki Sanayi Potansiyelini Kullanmak İstiyor, *Milliyet*, 19 Temmuz 1976, 6.
- Japonya, Birleşmiş Milletlere Alındı, *Milliyet*, 13 Aralık 1956, 1.
- Japonya, Yatırımların “Tekel” Haline Gelmesine Karşı, *Milliyet*, 3 Nisan 1970, 9.
- Japonlardan Anlamlı Deprem Yardımı, *Sabah*, 26 Ekim 2011, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2011/10/26/japonlardan-anlamli-deprem-yardimi> 23 Ocak 2015.
- Japonya Dışişleri Bakanlığı, (18 Ağustos 1999). *Deprem Afet Yardımı için Türkiye’ye Acil Yardım*, 22 Ocak 2015, <http://www.mofa.go.jp/announce/announce/1999/8/818-1.html>
- Japonya Dışişleri Bakanlığı, (13 Nisan 2015). *Japan-Turkey Relations*, 15 Nisan 2015, http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/turkey/data.html

Japonya ile 65 Milyon Dolarlık Kredi Anlaşması İmzalandı, *Milliyet*, 10 Ağustos 1983, 6.

Japonya ile Siyasi ve İktisadi Münasebetlerimizin Kesilmesi Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 5 Ocak 1945, Karar No: 1445, Sayı No: 5897, 1.

Japonya İzmir Kültürler Arası Dostluk Derneği, (24 Şubat 2010). *Sakura Fidanı Dikildi*, 22 Ocak 2015, http://www.jikad.org.tr/2012/index.php?option=com_content&view=article&id=227:sakura-fidankildi&catid=3:etkinlikler

Japonya Meteoroloji Ajansı, 2011 Pasifik Açıklarında Tohoku Depremi Hakkında Bilgi, 23 Ocak 2015, http://www.jma.go.jp/jma/en/2011_Earthquake/Information_on_2011_Earthquake.html

Japonya Ulusal Polis Ajansı, 2011 Tohoku Depremi Bilançosu, 13 Nisan 2015, http://www.npa.go.jp/archive/keibi/biki/higaijokyo_e.pdf

Japonya Yolcusu, *Milliyet*, 8 Nisan 1995, 1.

Japonya Zaferi, *Milliyet*, 9 Aralık 1991, 21.

Japonya'da Türk Gecesi, *Milliyet*, 4 Eylül 1999, 19.

Japonya'dan 270 Milyar Kredi, *Milliyet*, 6 Ekim 1990, 16.

Japonya'dan Merhaba, *Milliyet*, 1 Aralık 1991, 21.

Japonya'dan Yardıma Geldiler, Depreme Yakalandılar, *Radikal*, 10 Kasım 2011, http://www.radikal.com.tr/turkiye/japonyadan_yardima_geldiler_depreme_yakalandilar-1069089 23 Ocak 2015.

Japonya'nın Türkiye Büyükelçiliği, *2010 Türkiye'de Japonya Yılı Etkinlikler Listesi*, 17 Ocak 2015, <http://www.tr.emb-japan.go.jp/Japonya2010/activities.html>

- Japonya'nın Türkiye Büyükelçiliği, *Japonya-Türkiye İlişkilerinin Kronolojisi*, 28 Kasım 2014, http://www.tr.emb-japan.go.jp/T_02/02.htm
- Japonya'nın Türkiye Büyükelçiliği, *Japonya-Türkiye İlişkilerinin Tarihçesi*, 8 Ocak 2015, http://www.tr.emb-japan.go.jp/T_02/01.htm
- Japonya'nın Türkiye'de Elektronik Sanayii Kurması İsteniyor, *Milliyet*, 7 Mart 1970, 9.
- Johnson, C. (1982). *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925-1975*, California: Standford University Press.
- Kabil, A. (9 Aralık 2011). İzmit Körfez Geçişi'nin Temelini 36 Ayda Bitirecek, *Zaman*, 17 Ocak 2015, http://www.zaman.com.tr/ekonomi_izmit-korfez-gecisinin-temelini-36-ayda-bitirecek_1212322.html
- Karabiber, M. (1997). *Kore Kalkınmasının Temelleri ve Türk-Kore İlişkileri*, Ankara: Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı.
- Karakuş, A. (9 Ocak 2014). Afrika Kapsama Alanına Girdi, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/afrika-kapsama-alanina-girdi/siyaset/detay/1819202/default.htm> 16 Ocak 2015.
- Karan, P. P. (2005). *Japan in the 21st Century: Environment, Economy and Society*, University Press of Kentucky.
- Kaya, A. (2013). *Mali Sürdürülebilirlik: Teori ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Kazgan, G. (2005). *Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2009) "Ekonomi Politik" Açısından Bir İnceleme*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kırcalı, H. (10 Eylül 1988). Seul Parkı'nda Özal Çeşmesi, *Milliyet*, 1-12.
- Kırilen, G. (2013). Çinli Müslümanların Gözünden Lozan Barışı: TBMM Arşivinde Bulunan Bir Kutlama Mesajı, *International Journal of History: History Studies*, 5 (4), 81-91.

- Kızılay ve Akut Japonya'ya Gitti, *Radikal*, 11 Mart 2011,
http://www.radikal.com.tr/dunya/kizilay_ve_akut_japonyaya_gitti-1042647 23 Ocak 2015.
- Kızılay ve Akut'tan sonra İHH de Deprem Bölgesine Ulaştı, *Milliyet*, 13 Mart 2011,
http://www.milliyet.com.tr/kizilay-ve-akut-tan-sonra-ihh-de-deprem-bolgesine_ustasi/dunya/dunyadetay/13.03.2011/1363712/default.htm 23 Ocak 2015.
- Kim, E. M. and Park, G. S. (2011). The Chaebol, Kim, B. K. and Vogel, E. F. (Ed.), *The Park Chung Hee Era: The Transformation of South Korea* içinde (265-294), London: Harvard University Press.
- Koloğlu, O. (1 Kasım 1990a). Mikado'yu Bir Sünnet Edebilseydik...2, *Milliyet*, 13.
- Koloğlu, O. (4 Kasım 1990b). Mikado'yu Bir Sünnet Edebilseydik...5, *Milliyet*, 13.
- Koloğlu, O. (8 Kasım 1990c). Mikado'yu Bir Sünnet Edebilseydik...9, *Milliyet*, 13.
- Kohen, S. (29 Nisan 1984). Dünyanın En Hızlı Gelişen Bölgesi, *Milliyet*, 9.
- Konseyin Kore'ye Dair Kararını Destekliyoruz, *Cumhuriyet*, 1 Temmuz 1950, 1-3.
- Kore Başbakanı: "Biz Türkiye İle Kan Kardeşiz", *Milliyet*, 7 Mayıs 1977, 1-14.
- Kore Borsası'ndan Depremzedeler İçin 100 Bin Dolar Bağış, *Hürriyet*, 9 Aralık 2011, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/19429364.asp> 16 Şubat 2015.
- Kore Cumhuriyeti Anayasası, 10 Aralık 2015,

http://www.ccourt.go.kr/home/att_file/download/Constitution_of_the_Republic_of_Korea.pdf

Kore Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, *Countries and Regions-Turkey*, 12 Aralık 2014,
http://www.mofa.go.kr/ENG/countries/europe/countries/20070823/1_24611.jsp?menu=m_30_40

Kore Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanan Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşmanın Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 2 Mayıs 1994, Karar No: 94/5439, Sayı No: 21922, 1-21.

Kore Cumhuriyeti Hükümetinin Tanınmasına Dair Karar, *Resmi Gazete*, 22 Ağustos 1949, Karar No: 3/9655, Sayı No: 7287, 1.

Kore Cumhuriyeti ile Ticaretin Geliştirilmesine Ekonomik ve Teknik İşbirliğine Dair Protokolün Onay Kararı, *Resmi Gazete*, 8 Haziran 1984, Karar No: 84/8037, Sayı No: 18425, 1-10.

Kore ile Türkiye Arasında Akdolunan Ticaretin Geliştirilmesine Dair Anlaşmanın Onayı Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 18 Haziran 1986, Karar No: 86/10619, Sayı No: 19138, 1-8.

Kore ile Türkiye Arasında Ticaretin Geliştirilmesine ve Ekonomik ve Teknik İşbirliğine Dair Ortak Komitenin Altıncı Toplantısı Mutabakat Zaptının Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 6 Ocak 1998, Karar No: 97/10410, Sayı No: 23222, 1-15.

Kore’de Türk Gecesi, *Milliyet*, 14 Mayıs 1957, 3.

Kore’deki Birliğimiz Taegu’ya Yerleşti, *Milliyet*, 26 Ekim 1950, 1.

Kore’ye Gönderilecek Olan Türk Savaş Birliği 4500 Mevcudlu Olacak, *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1950, 1.

Kore’yle Sıfır Gümrük, *Milliyet*, 2 Ağustos 2012,

<http://www.milliyet.com.tr/kore-yle-sifir-gumruk/ekonomi/ekonomidetay/02.08.2012/1575148/default.htm> 14 Şubat 2015.

Korede Mütareke Bu Sabaha Karşı Nihayet İmzalandı, *Milliyet*, 27 Temmuz 1953, 1-7.

Koredeki Birliğimiz Savaşa Başladı, *Milliyet*, 13 Kasım 1950, 1.

Koreliler Zorluyor, *Milliyet*, 17 Temmuz 1984, 4.

Kosetsu Sanat Müzesi Resmi İnternet Sitesi, <http://www.kosetsu-museum.or.jp/en/> 28 Eylül 2014.

Köprü İçin Kavga, *Milliyet*, 6 Mayıs 1985, 3-12.

Körfez Geçişi Asma Köprüsü 2015 Sonunda Açılıyor, *Milliyet*, 2 Haziran 2014, <http://www.milliyet.com.tr/korfez-gecisi-asma-koprusu-2015-sonunda-bursa-yerelhaber-227553/> 17 Ocak 2015.

Körfez Köprüsü'nün Çelikleri İçin 15 Ayda Bitirme Sözü Verdi, Japon'a İpek Böceği Çağrısı Yaptı, *Hürriyet*, 9 Eylül 2011, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18684699.asp>

17 Ocak 2015. Kuzey Atlantik Anlaşmasına Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasına Dair Kanun, *Resmi Gazete*, 19 Şubat 1952, Karar No: 5886, Sayı No: 8038, 1.

Küçükşahin, Ş. (28 Ekim 2013). Japonya Başbakanı Abe, Hürriyet'e Konuştu: Yeni Dostluk Sembölü Olacak, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/24994389.asp> 12 Ocak 2015.

Lee, H. C. (2007). *Siyasi, Ekonomik, Askeri ve Kültürel Açından Türkiye-Kore İlişkileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Lee, H. S. (1988). *İslam ve Türk Kültürünün Uzakdoğu'ya Yayılması: Kore'de İslamiyet'in Yayılması ve Kültürel Tesirleri*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Lee, K. B. (1997). *Korea and East Asia: The Story of a Phoenix*, United States of America: Greenwood Publishing Group.
- Lee, K. M. and Ramsey, S. R. (2011). *A History of the Korean Language*, New York: Cambridge University Press.
- Lee, W. R. (2004). The Origin of the Korean People: Who are the Koreans?, *Association for Asian Research*,
<http://www.asianresearch.org/articles/1943.html> 8 Ekim 2014.
- Makrizi, T. E. (1911). *El-Mevaiz ve'l-itibar bi Zikri'l-Hitat ve'l-Asar*, Kahire.
- Manço, B. (9 Nisan 1995). Samurai Mançosan, *Milliyet*, 4.
- Manço'dan Japonya Çıkarması, *Milliyet*, 22 Nisan 1994, 21.
- Marmaray İçin Tarihi Tören, *Hürriyet*, 29 Ekim 2013,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/25003617.asp> 10 Ocak 2015.
- Marmaray Projesi Raporu, (Kasım 2008). Demiryollar, *Limanlar ve Havameydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü (DLH)*
http://kentvedemiryolu.com/indir/dlh-marmaray_genis_bilgi_notu-kasim2008.pdf 7 Ocak 2015.
- Marmaray'da Milli Servet Çürüyor, *Bugün*, 26 Aralık 2014,
<http://www.bugun.com.tr/gundem/milli-servet-cope-gitti-haberi/1408468> 13 Şubat 2015.
- Marmaray'ın Trenlerini Hyundai Yapacak, *Hürriyet*, 16 Ekim 2008,
<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/10135652.asp> 13 Şubat 2015.
- Masaru, İ. (2003). The Near East Trade Conference of 1926, Esenbel. S. and Chiharo. I. (Ed.), *The Rising Sun and The Turkish Crescent: New Perspectives on the History of Japanese Turkish Relations* içinde (145-165). İstanbul: Boğaziçi University Press.

Matsutani, H. (2009). *Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Meclis Feshedildi, *Milliyet*, 28 Mayıs 1960, 1.

Menderes Kore'de Törenle Karşılandı, *Milliyet*, 26 Nisan 1958, 1-5.

Merkezi Ankara'da Olmak Üzere "Türk-Kore Derneği"nin Kurulmasına İzin Verilmesine Dair Kararname, *Resmi Gazete*, 15 Nisan 1959, Karar No: 4/11395, Sayı No: 10183, 1.

Meşe, B. (30 Haziran 2002). Helal Olsun, *Milliyet*, 35.

Misawa, N. (2011). *Türk-Japon Ticaret İlişkileri*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Mitchell, A. H. (2013). *Understanding the Korean War: the Participants, the Tactics and the Course of Conflict*, North Carolina: McFarland & Company Publisher. Miyazaki Ailesi Van'da, *Sabah*, 17 Mayıs 2012, <http://www.sabah.com.tr/yasam/2012/05/17/miyazaki-ailesi-vanda> 23 Ocak 2015.

Muhafif Çevreler Kararı Beğenmiyor, *Milliyet*, 27 Temmuz 1950, 1-5.

Müezzinoğlu: "Artık 70 Cent'e Muhtaç Değiliz", *Milliyet*, 2 Haziran 1978, 1-12.

Münir, M. (3 Kasım 2010). Japonya İle Temaslar Başladı, G. Kore İle Nükleer Yollar Ayrılıyor, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/guney-kore-ile-nukleer-yollar-ayriliyor/metin-munir/ekonomi/ekonomiyazardetay/04.11.2010/1309956/default.htm> 13 Şubat 2015.

Mütercimler, E. (1993). *Ertuğrul Faciası ve 21. Yüzyıla Doğru Türk-Japon İlişkisi*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Nagaba, H. (1997). Japan and Turkey Historical Process for Diplomatic Relations, *Stratejik Araştırmalar Merkezi Perceptions Dergisi*, 2 (3), 1-5.

NTV, *Üç Büyük İmparatorluğun İzleri Tokyo'da*, 15 Ocak 2015, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/227112.asp>

Nükleer Enerjinin Barışçıl Amaçlarla Kullanılması Alanında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanan İşbirliği Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 12 Nisan 1999, Karar No: 99/12614, Sayı No: 23664, 1-18.

Olsen, E. A. (2005). *Korea, The Divided Nation*, United States of America: Praeger Security International. Onun İş Öncülük, *Hürriyet*, 20 Mart 2000, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-141399> 15 Şubat 2015.

Oran, B. (Ed.). (2005). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I: 1919-1980* (11. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.

Osaka'da Türk Günü, *Milliyet*, 5 Haziran 1990, 11.

Ozawa, J. (2006). Japonya'nın Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri, Sandıklı, A., Osmanov, E., Tepebaş, U. ve Yorkan, A. (Ed.), *Türkiye ve Asya Ülkeleri Siyasi ve Ekonomik İlişkiler: Avrasya, Ortadoğu, Uzakdoğu içinde* (275-277), 1. Uluslararası Türk-Asya Kongresi, İstanbul: TASAM Yayınları.

Önemli, S. (5 Ekim 1951). Celal Dora Yurda Döndü, *Milliyet*, 1-7.

Özal, Japon İşadamlarını Yatırımlara Davet Etti, *Milliyet*, 10 Eylül 1969, 7.

Özal'ın Japonya Gezisi Ertelendi, *Milliyet*, 18 Kasım 1980, 10.

- Özgenç, M. (24 Mart 2011). Yardım Sırası Bizde, *Milliyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/17355415.asp> 23 Ocak 2015.
- Pamuk, Ş. (1995). *19. Yüzyılda Osmanlı Dış Ticareti, T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Cilt 1*, Ankara: Tarihi İstatistikler Dizisi.
- Parker, R. A. C. (2001). *The Second World: A Short History*, New York: Oxford University Press. Prens Müzede, *Milliyet*, 21 Nisan 1963, 1.
- Resimle Hadiseler, *Milliyet*, 17 Haziran 1953, 4.
- Rus-Japon Anlaşması İmzalandı, *Milliyet*, 20 Ekim 1956, 3.
- Rusya Japonyanın Gelecek Seneki Adaylığını da Reddetti, *Milliyet*, 17 Aralık 1955, 3.
- Sadıklar, C. T. (1990). *Zirvedeki Japonya (2. Baskı)*, Ankara: Meteksan Yayınları.
- Saltık, E. (2011). *Güney Asya ve Uzakdoğu'da Osmanlı İzleri*, İstanbul: Nesil Yayınları. Samuray Barış, *Milliyet*, 17 Haziran 1990, 19.
- Sander, O. (1989). *Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e (15.baskı)*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sandler, S. (1999). *The Korean War: No Victors, No Vanquished*, University College London Press.
- Sarıboğa, V. ve Sarıkaya, E. (5 Şubat 2004). Yüzyılım Operasyonuna Türk Pilotlar İmza Attı, *Sabah*, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/02/05/gnd110.html> 18 Aralık 2015.
- Sasaki, Y. (2013). Bay Sasaki'nin Hatıraları, İstanbul: Kaynak Yayınları. Semra Özal Türk Günü'nde, *Milliyet*, 2 Haziran 1990, 11.
- Seul'e 47 Sporcu İle Katılıyoruz, *Milliyet*, 30 Ocak 1988, 14.
- Sevinç ve Gözyaşı, *Milliyet*, 1 Temmuz 2002, 27.

Sıcak Başlangıç, *Milliyet*, 6 Kasım 1986, 14.

Sinop Samurayı, *Milliyet*, 4 Mayıs 2013,
<http://www.milliyet.com.tr/sinop-samurayi/ekonomi/detay/1703244/default.htm> 13 Ocak 2015.

Sinop'a Nükleer Santrali Japonya İnşa Edecek, *Zaman*, 4 Mayıs 2013,
http://www.zaman.com.tr/dunya_sinopa-nukleer-santrali-japonya-insa-edecek_2085722.html 13 Ocak 2015.

Sinop'taki Nükleer Santralin Son İki Ünitesini Türk Mühendisler Yapacak,
Zaman, 7 Mayıs 2013,
http://www.zaman.com.tr/ekonomi_sinoptaki-nukleer-santralin-son-iki-unitesini-turk-muhendisler-yapacak_2086753.html 13 Ocak 2015.

Şahin, F. Ş. U. (1999). Rus-Japon Harbi (1904-1905)'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Tesirleri, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 272-275.

Şahin, F. Ş. U. (2001). *Türk-Japon İlişkileri (1876-1908)*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Şanslı Prens, *Milliyet*, 1 Haziran 1986, 3-13.

Şehitlere Selam Japonlara Teşekkür, *Hürriyet*, 24 Haziran 2000,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-163613> 20 Ocak 2015.

T. C. Dışişleri Bakanlığı, *2003 Japonya'da Türkiye Yılı Etkinlikleri*, 15 Ocak 2015,
http://www.mfa.gov.tr/2003-japonya_da-turkiye-yili-etkinlikleri-.tr.mfa

T. C. Dışişleri Bakanlığı, *Dışişleri Bakanı Davutoğlu Japonya'da Ertuğrul Şehitliği'ni Ziyaret Etti*, 30 Eylül 2014,
<http://www.mfa.gov.tr/data/enformasyon/ertugrul-firkateyni.pdf>

- T. C. Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Kuzey Kore Siyasi İlişkileri*, 11 Aralık 2014, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kuzey-kore-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
- T. C. Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye'nin 2011 Yılı İnsani Yardımları*, 23 Ocak 2015, <http://www.mfa.gov.tr/2011-yardimlari.tr.mfa>
- T. C. ile Kore Arasında Ticaretin Geliştirilmesi, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komite Toplantısı Protokolünün Onay Kararı, *Resmi Gazete*, 20 Ocak 1982, Karar No: 8/4015, Sayı: 17580, 47-51.
- T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, *Katip Çelebi'nin Coğrafya Çalışmaları ve Cihannüma*, 27 Eylül 2014, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,12572/katip-celebinin-cografya-calismalari-ve-cihannuma.html>
- T. C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, *Marmaray*, 7 Ocak 2015, <http://www.marmaray.gov.tr/>
- Tahran'dan Son Sefer, *Cumhuriyet*, 20 Mart 1985, 1.
- Tahsin Yazıcıya Madalya Verildi, *Milliyet*, 15 Aralık 1950, 1-5.
- Topaloğlu, İ. (2 Ekim 1988). Necmi'nin Altını 'Sakata' Gitti, *Milliyet*, 14-16.
- Tugayımız Wawon Kesiminde Kızılılarla Göğüs Göğüse Çarpışıyor, *Milliyet*, 1 Aralık 1950, 1-5.
- Tunçoku, A. M. (10 Ağustos 1983). Türk-Japon İlişkilerinde Yeni Olanaklar, *Milliyet*, 2.
- Türel, O. (28 Ekim 1969). Bazı Firmalar Boğaz Köprüsü İçin Daha Ucuz Fiat Veriyor, *Milliyet*, 1.
- Türk Çiftetellisi, *Milliyet*, 20 Haziran 2002, 29.
- Türk Elektronik Sanayiinde Yeni Aşama, *Milliyet*, 2 Haziran 1987, 14.

Türk Japon Vakfı Resmi İnternet Sitesi, *Tarihçe*, 9 Ocak 2015,
<http://www.tjv.org.tr/tr/hakkimizda/tarihce/>

Türk Japon Vakfı Resmi İnternet Sitesi, *Vakıf Başkanı*, 9 Ocak 2015,
<http://www.tjv.org.tr/tr/hakkimizda/vakif-baskani/>

Türk Kuvvetleri Şayanı Hayret Bir Şecaatle Harp Ediyorlar, *Yeni İstanbul*, 1 Aralık 1950, 1.

Türk Pilota Teşekkür Ziyareti, *Milliyet*, 12 Ocak 2006, 11.

Türk Polisi Japonya’da, *Milliyet*, 17 Haziran 2002, 35.

Türk-Japon İktisadi İşbirliği Geliştirilecek, *Milliyet*, 24 Nisan 1958, 1-5.

Türk-Japon Kadınları Dostluk ve Kültür Derneği, 8 Ocak 2015,
<http://turkjaponkd.com/>

Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı ve Kore Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı Arasında Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması’nın Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 15 Şubat 2000, Karar No: 99/13903, Sayı No: 23965, 31-50.

Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı ile Kore Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı Arasında İmzalanan Askeri İşbirliği Anlaşması’nın Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 14 Ocak 2000, Karar No: 99/13827, Sayı No: 23933, 1-17.

Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Adına Türk Hava Harp Okulu ile Kore Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı Adına Kore Hava Harp Okulu Arasında Askeri Öğrenci Mübadelesi, Eğitim ve Öğretimine İlişkin Mutabakat Muhtırası’nın Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 15 Şubat 2011, Karar No: 2011/1285, Sayı No: 27847.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması’nın

Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 19 Mayıs 2012, Karar No: 2012, Sayı No: 28297.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ticaretin Geliştirilmesi ve Ekonomik ve Teknik İşbirliği Hakkında Anlaşma, *Resmi Gazete*, 6 Aralık 1977, Karar No: 7/14095, Sayı: 16131, 3-9.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralini Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma'nın Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 6 Ekim 2010, Karar Sayısı: 2010/918, Sayı No: 27721.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Ulaştırma ve Hava Servisleri Anlaşması, *Resmi Gazete*, 5 Temmuz 1979, Karar No: 7/17524, Sayı No: 16687, 8-22.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanan 2005-2008 Yıllarına İlişkin Kültürel ve Bilimsel Değişim Programı'nın Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 16 Aralık 2005, Karar No: 2005/9637, Sayı No: 26025.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sosyal Güvenlik Anlaşmasının Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 6 Şubat 2015, Karar No: 2014/7101, Sayı No: 29259.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ile Kore Cumhuriyeti Ulusal Polis Teşkilatı Arasında Polis İşbirliği Mutabakat Zaptının Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 4 Şubat 2015, Karar No: 2014/7101, Sayı No:29257.

Türkiye Cumhuriyeti ile Japonya Arasında İmzalanan Hava Servisleri Hakkındaki Anlaşma'nın Onaylanmasına Dair Karar, *Resmi Gazete*, 9 Temmuz 1989, Karar No: 89/14316, Sayı No: 20220, 1-23.

Türkiye Cumhuriyeti ile Kore Cumhuriyeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Diğer Bazı Hususları Düzenleme Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, *Resmi Gazete*, 25 Haziran 1985, Karar No: 3229, Sayı No: 18792, 21-22.

Türkiye Cumhuriyeti ile Kore Cumhuriyeti Arasında Serbest Ticaret Alanı Tesis Eden Çerçeve Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 21 Mart 2013, Karar No: 2013/4383, Sayı No: 28594, 120-236.

Türkiye Cumhuriyeti ile Kore Cumhuriyeti Arasında Ticaretin Geliştirilmesine ve Ekonomik ve Teknik İşbirliğine Dair Ortak Komitenin Altıncı Toplantısı Mutabakat Zaptı'nın Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 6 Ocak 1998, Karar No: 97/10410, Sayı No: 23222, 1-15.

Türkiye Cumhuriyeti ile Kore Cumhuriyeti Arasında Ticaretin Geliştirilmesine ve Ekonomik ve Teknik İşbirliğine Dair Ortak Komitenin Beşinci Toplantısı Protokolünün Onaylanması Hakkında Karar, *Resmi Gazete*, 14 Ocak 1992, Karar No: 91/2488, Sayı No: 21111, 1-10.

Türkiye Cumhuriyeti ve Diğer Müttelik Devletler ile Japonya Arasında İmzalanan Barış Anlaşması ile Ekli Protokolün ve İki Beyannamenin Onanması Hakkında Kanun, *Resmi Gazete*, 17 Mayıs 1952, Karar No: 5935, Sayı No: 8112, 3622-3628.

Türkiye Dostu Japon Prens Veda Etti, *Sabah*, 7 Temmuz 2012, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2012/06/07/turkiye-dostu-japon-prens-veda-etti> 8 Aralık 2014.

Türkiye İstatistik Kurumu, (2014). *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, 1 Ocak 2015, <http://www.tuik.gov.tr/>

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, *Yabancı Sermayeli Üretici Firmalar*, 12 Şubat 2015, http://sanayi.tobb.org.tr/yabanci_sermaye_ulke2.php?ulke=82

Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği Yayınları, (2014). *Müze Dergisi*, Ekim-Kasım-Aralık Sayı 15, 15 Ocak 2015, http://www.muze.gov.tr/yayin/16/muzedergi15_16_6678734.pdf

Türkiye Yılı'na Muhteşem Gala, *Milliyet*, 18 Şubat 2003, 2.

Türkiye'deki Japon Yılı'nın Simgesi: Bin Sakura Ağacı, *Sabah*, 5 Ocak 2010, http://www.sabah.com.tr/gundem/2010/01/05/turkiyedeki_japon_yilini_n_simgesi_bin_sakura_agaci 22 Ocak 2015.

Türkiye'ye Yardım Artıyor, *Milliyet*, 19 Ağustos 1999, 18.

Türkiye'ye Yardım Bize Göre İkinci Planda..., *Milliyet*, 28 Mart 1980, 1.

Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu Kasım Ayında Toplanacak, *Milliyet*, 23 Eylül 1978, 6.

Türkoğlu, A. M. (6 Kasım 2011). *Hyundai'den Van Depremi İçin Anlamı Destek*, *Milliyet*, <http://blog.milliyet.com.tr/hyundai-den-van-depremi-icin-anlamli-destek-----/Blog/?BlogNo=333158> 16 Şubat 2015.

Türksat 4B İle İnternet Ucuzlayacak, *Milliyet*, 2 Aralık 2014, <http://www.milliyet.com.tr/turksat-4b-ile-internet-ucuzlayacak/ekonomi/detay/1978195/default.htm> 16 Ocak 2015.

Uluslararası Standartlar Organizasyonu, *ISO 9000 Kalite Belgesi*, 10 Şubat 2015, http://www.iso.org/iso/iso_9000

Uras, G. (21 Aralık 2003). Japonya'da Türk Yılı, *Milliyet*, 9.

Üç Büyük İmparatorluğun İzleri Tokyo'da, *NTV*, 3 Ağustos 2003, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/227112.asp> 22 Ocak 2015.

“Üsküdar'a Giderken” Şarkısı Kore'de Yayıldı, *Milliyet*, 28 Nisan 1957, 3.

Van Depreminin Japon Gönüllüsünün Adı Caddede Yaşayacak, *Radikal*, 10 Haziran 2013,

http://www.radikal.com.tr/turkiye/van_depreminin_japon_gonullusunu_n_adi_caddede_yasayacak-1136986 23 Ocak 2015.

Van'a Yardım Seferberliği, *Milliyet*, 25 Ekim 2011,
<http://www.milliyet.com.tr/van-a-yardim-seferberligi/gundem/gundemdetay/25.10.2011/1454706/default.htm> 23 Ocak 2015.

Verilmiş Bir Kararım Yok, *Milliyet*, 7 Haziran 1990, 15.

Vestel Goldstar'ı Aldı Pekel Yaptı, *Milliyet*, 19 Mayıs 1992, 4.

Vogel, E. F. (2011). Nation Rebuilders: Mustafa Kemal Atatürk, Lee Kuan Yew, Deng Xiaoping, and Park Chung Hee, Kim, B. K. and Vogel, E. F. (Ed.), *The Park Chung Hee Era: The Transformation of South Korea* içinde (513-541), London: Harvard University Press.

Yalçın, N. (5 Ocak 1986). Japonların Çıkarması, *Milliyet*, 3.

Yaralı Gedikli ve Erler, *Milliyet*, 24 Aralık 1950, 1-5.

Yentürk, N. (2003). *Körlerin Yürüyüşü: Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yıldızlar Aramızda, *Milliyet*, 27 Kasım 1990, 21.

Yılmaz, İ. (20 Mart 1998). Tüp Kavgası, *Milliyet*, 3.

Yılmaz, Ö. (12 Kasım 2004). Marmaray İçin "Tam Yol İleri", *Milliyet*, 17.

Yurdakul, M. (24 Nisan 2013). Teknoloji Japonlardan İşletme Fransızlardan, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/teknoloji-japonlardan-isletme-fransizlardan/ekonomi/ekonomidetay/25.04.2013/1698130/default.htm> 14 Ocak 2015.

Yülek, M. (1998). *Asya Kaplanları: Sanayi Politikaları ve Kalkınma*, İstanbul: Alfa Yayınları. Yürüyelim Arkadaşlar, *Milliyet*, 18 Haziran 2002, 30.

Yüz Yıl Geriden Japon Modelini İzliyoruz, *Milliyet*, 22 Şubat 1984, 4.

Zeyrek, D. (27 Mayıs 2012). Körfez Köprüsü Dünya Dördüncüsü Olacak, *Radikal*

http://www.radikal.com.tr/ekonomi/korfez_koprusu_dunya_dorduncusu_olacak-1089237 17 Ocak 2015.

Zıddıoğlu, S. (5 Haziran 1974). Kore'de Askerlerden Türkçe Öğrendi ve Türkçe Profesörü Oldu, *Milliyet*, 1.

EK 1.2. Kosetsu Sanat Müzesi'nde Sergilenen “İnebahtı Savaşı Resmi” Adlı Tablo

Kaynak: Kosetsu Sanat Müzesi Resmi İnternet Sitesi, <http://www.kosetsu-museum.or.jp/en/> (Erişim Tarihi, 28 Eylül 2014).

EK 1.3. Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya Yolculuğu Sırasında Kullandığı Rota

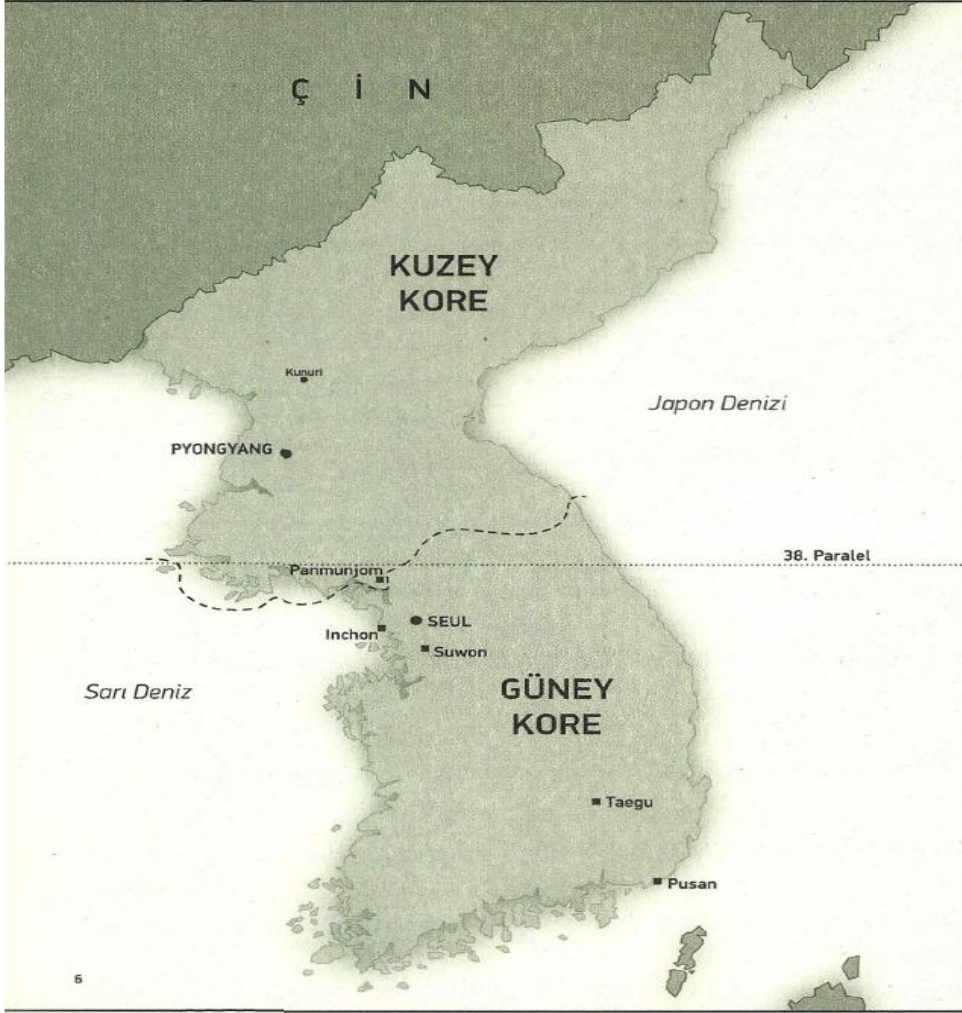
Kaynak: <http://www.ertugrul.jp/pages/tarihte-ertugrul-history/ertugrul-firkateyni/seyir.php> (Erişim Tarihi, 10 Ekim 2014).

EK 2.2. Kore Yarımadası

Kaynak:http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/korean_peninsula_rel_2011.jpg (Erişim Tarihi, 13 Aralık 2015).

EK 2.3. Kore Yarımadası'nı Güney ve Kuzey Olarak Ayıran 38. Paralel

Kaynak: Cem Fakir, *Şimal Yıldızı: Son Kore Gazileri*, NTV Yayınları, İstanbul, 2010, s. 6.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : HÜLYA GÖREN
Doğum Yeri ve Tarihi : 22.06.1989 ALTINDAĞ

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Uluslararası İlişkiler,
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Yüksek Lisans Öğrenimi : Uluslararası İlişkiler,
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, Yunanca, Azerice

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

Katıldığı Projeler : Avrupa Birliği Öğrenci Değişim Programı:
ERASMUS

İLETİŞİM

E-posta Adresi : hlyank06_40@hotmail.com
Telefon : 0541 375 41 33
Tarih : 11.06.2015